ROMAN NOMINALIZAT LA PREMIUL BOOKER

APEIROGON

COLUM McCANN

clasici contemporani **LITERA**

„*Apeirogon* nu seamănă cu nici o carte pe care ați citit-o vreodată... Veți descoperi o formă narativă fără precedent și profund autentică. Vă pot spune doar atât: citiți cartea lui McCann. Este o carte importantă.“

MICHAEL CUNNINGHAM

ROMAN NOMINALIZAT LA PREMIUL BOOKER

APEIROGON

COLUM McCANN

clasici contemporani **LITERA**

„*Apeirogon* nu seamănă cu nici o carte pe care ați citit-o vreodată... Veți descoperi o formă narativă fără precedent și profund autentică. Vă pot spune doar atât: citiți cartea lui McCann. Este o carte importantă.“

MICHAEL CUNNINGHAM

ROMAN NOMINALIZAT LA PREMIUL BOOKER

APEIROGON

COLUM McCANN

clasici contemporani **LITERA**

„*Apeirogon* nu seamănă cu nici o carte pe care ați citit-o vreodată... Veți descoperi o formă narativă fără precedent și profund autentică. Vă pot spune doar atât: citiți cartea lui McCann. Este o carte importantă.“

MICHAEL CUNNINGHAM

clasici contemporani
LITERA

Clasici contemporani Litera
pune laolaltă scriitori contemporani laureați
sau nominalizați ai unor prestigioase premii literare
care le prefigurează statutul de „clasici”.
Operele de ficțiune cele mai noi, cele mai vândute,
cele mai iubite din zilele noastre –
cărți pe care abia aștepți să le citești.

Colum McCann s-a născut în Dublin şi a studiat jurnalismul. Este autorul romanelor Songdogs (1995), This Side of Brightness (1998), Dansatorul (Dancer, 2003), Zoli (2006), Goana nebună a lumii (Let the Great World Spin, 2009), Transatlantic (TransAtlantic, 2013) şi Apeirogon (2020). A mai scris trei cărţi de povestiri bine primite de critică şi un volum de nonficţiune intitulat Letters to a Young Writer (2017). Lucrările i-au fost publicate în peste patruzeci de limbi. A primit multe distincţii internaţionale, printre care National Book Award, International IMPAC Dublin Literary Award, o bursă Guggenheim, Premiul Pushcart şi o nominalizare la Oscar pentru scurtmetrajul Everything in This Country Must. Este membru al Academiei Americane de Arte şi Litere şi a primit Ordinul Chevalier des Arts et des Lettres din partea guvernului francez. A mai obţinut premii în Italia, Germania şi China. Colaborează la The New Yorker, The New York Times, The Atlantic şi The Paris Review şi predă în cadrul programului de masterat în creative writing de la Hunter College. Locuieşte cu familia în oraşul New York, unde este cofondator al organizaţiei internaţionale nonprofit de schimburi narative Narrative 4.

COLUM McCANN

APEIROGON

Traducere din limba engleză
BOGDAN PERDIVARĂ

LITERA
București
2020

Apeirogon

Colum McCann

Copyright © 2020 Colum McCann

Toate drepturile rezervate

Design copertă: Lucas Heinrich

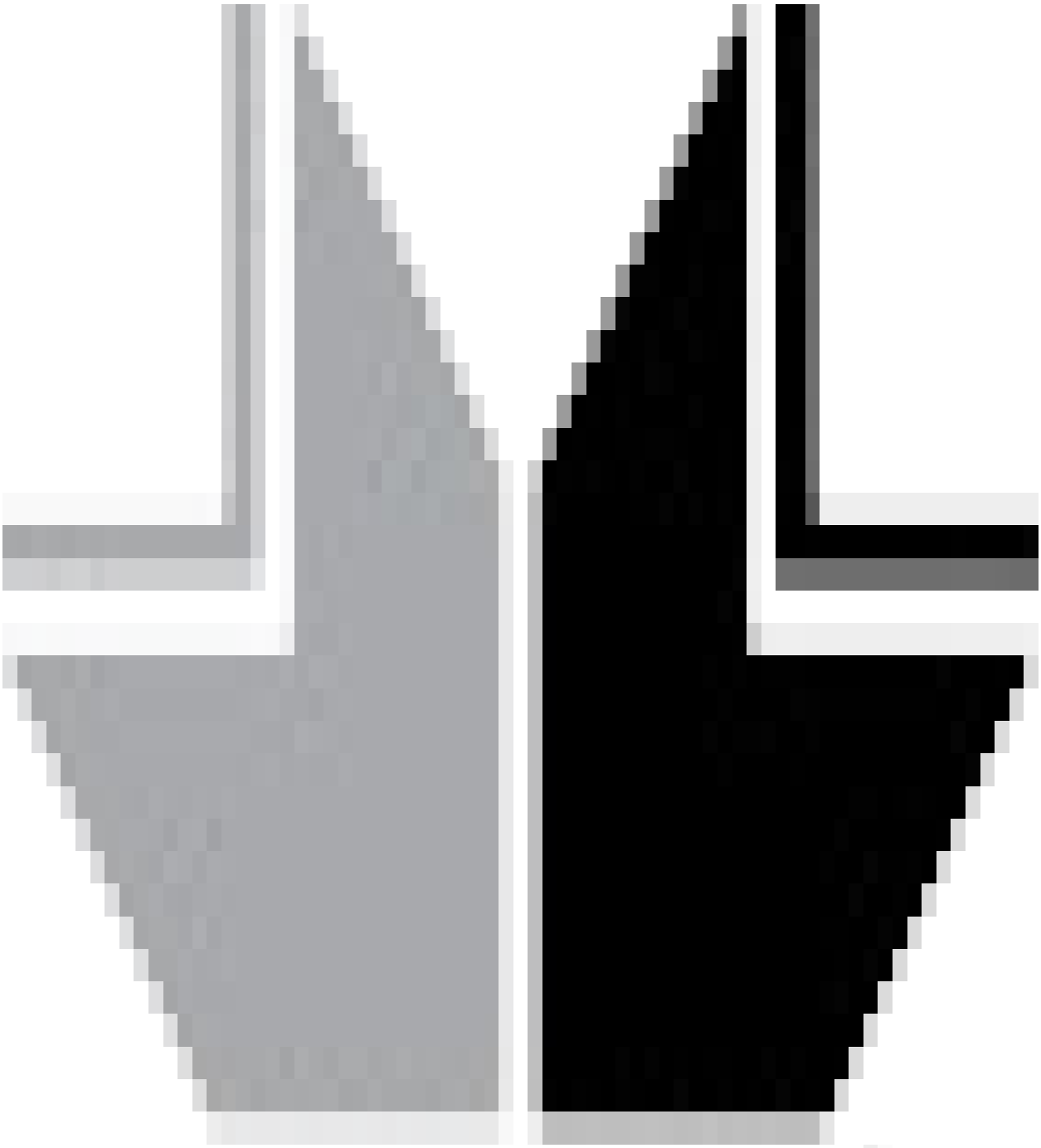

LITERA

Editura Litera

O.P. 53; C.P. 212, sector 4, Bucureşti, România

tel.: 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372

e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

www.litera.ro

Apeirogon

Colum McCann

Copyright © 2020 Grup Media Litera

pentru ediția în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii Redactor: Andreea Diaconescu

Corector: Ionel Palade

Prepress copertă: Flori Zahiu

Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată

de Cristina Vidrașcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

McCann, Colum

Apeirogon / Colum McCann; trad. din lb. engleză

de Bogdan Perdivară. – București: Litera, 2020

ISBN 978-606-33-6553-9

ISBN EPUB 978-606-33-6810-3

I. Perdivară, Bogdan (trad.)

821.111

Pentru Sally

Nota autorului

Cititorii familiarizaţi cu situaţia politică din Israel şi Palestina vor observa că forţele primare care se manifestă în inima acestei cărţi, Bassam Aramin şi Rami Elhanan, sunt reale. Prin „reale“ vreau să spun că istoriile personale ale celor doi – şi cele ale fiicelor lor, Abir Aramin şi Smadar Elhanan – au fost bine documentate pe film şi sub formă scrisă.

Transcrierile afirmaţiilor celor doi bărbaţi din partea centrală a cărţii sunt colectate dintr-o serie de interviuri realizate la Ierusalim, New York, Ierihon şi Beit Jala, însă oriunde altundeva în cuprinsul volumului, Bassam şi Rami mi-au îngăduit să le conturez şi să le remodelez cuvintele şi lumile.

În ciuda libertăţilor pe care mi le-am luat, sper să rămân fidel realităţii experienţelor împărtăşite de ei. După cum sugera Rilke, ne ducem vieţile în cercuri din ce în ce mai largi care cuprind întinderea a tot şi toate.

2016

1

Dealurile Ierusalimului sunt îmbăiate în ceață. Rami parcurge din memorie o porțiune dreaptă și calculează unghiul următorului viraj.

La șaizeci și șapte de ani, se ghemuiește pe motocicletă cu spinarea arcuită. Are un combinezon căptușit și casca bine închisă. Motocicleta e japoneză, de 750 de centimetri cubi. O mașinărie agilă pentru un bărbat de vârsta lui.

Rami, chiar și pe vreme urâtă, își muncește motocicleta.

Virează brusc la dreapta, către grădini, unde ceața se ridică dezvăluind întunericul. Corpus separatum. Schimbă viteza și trece în goană pe lângă un punct de pază militar. Becurile cu vapori de sodiu par să aibă, în lumina dimineții, contururi incerte. Un stol mic de păsări întunecă momentan portocaliul.

La poalele dealului, drumul se afundă în altă curbă ascunsă de ceață. Trece în viteza a doua, eliberează ambreiajul, virează lin și revine într-a treia. Șoseaua Numărul Unu e în susul ruinelor din Qalunya: o istorie întreagă e îngrămădită aici.

Încetinește la capătul rampei și o apucă pe banda interioară a șoselei, trecând de panourile indicând drumul spre Orașul Vechi, spre Giv’at Ram. Autostrada e plină de dârele ca de trasoare ale farurilor matinale.

Se apleacă spre stânga și se căznește, ca un somon contra curentului, să pătrundă pe banda mai rapidă, spre tuneluri, către Bariera de Separare și orașul Beit Jala. Două răspunsuri dintr-o singură zvâcnire: Gilo pe o parte, Betleem pe cealaltă.

Aici, geografia e totul.

2

DRUMUL ACESTA DUCE CĂTRE ZONA „A“

SUB CONTROLUL AUTORITĂȚII PALESTINIENE

INTRAREA CETĂȚENILOR ISRAELIENI INTERZISĂ

VĂ PUNEȚI VIAȚA ÎN PERICOL ŞI ÎNCĂLCAȚI LEGEA ISRAELIANĂ

3

Cinci sute de milioane de păsări se arcuiesc, an de an, prin văzduhul de peste dealurile din Beit Jala. Se deplasează după străvechile orânduiri ale speciei lor: pupeze, mierle, muscari, canari, cuci, grauri, sfrâncioci, sitari, pietrari, fluierari, păsări-nectar, drepnele, vrăbii, cărăuși de noapte, bufnițe, pescărușI, șoimi, vulturi, ereți, cocori, șorecari, becaține, pelicani, flamingi, berze, nagâți, vulturi-grifon, prigorii, gaițe, turturele, silvii-de-câmpie, codobaturi galbene, pitulici, pițigoi, buhai-de-baltă.

E a doua super-autostradă a migrației din lume, ca nivel de aglomerație: cel puțin patru sute de specii diferite de păsări se ridică torențial, luând în stăpânire diferite paliere ale cerului. V-uri lungi, cloncănitoare. Călători singuratici levitând la firul ierbii.

An de an, peisaje noi se ivesc dedesubt: așezări israeliene, blocuri de apartamente palestiniene, grădini pe terase, barăci, bariere, puncte de control rutier.

Unele păsări migrează pe timp de noapte ca să evite prădătorii și zboară urmându-și modelele siderale, eliptice de la viteză, devorându-și în zbor propriii mușchi și intestine. Altele o pornesc peste zi, ca să profite de curenții ascendenți, de vântul cald care le înalță aripile, permițându-le să planeze.

Când și când, stoluri întregi astupă soarele și îmbracă în umbre Beit Jala: câmpiile, terasele abrupte, pâlcurile de măslini din marginea orașului.

Întinde-te pe spate în via mănăstirii din Cremisan, în orice moment al zilei, și o să vezi deasupra păsările, călătorind în șiraguri gălăgioase.

Poposesc pe copaci, pe stâlpi de telegraf, pe cabluri electrice, pe turnuri de apă, ba chiar și pe buza Zidului, unde sunt câteodată luate la țintă de tineri prăștieri.

4

În vechime, praştiile erau făcute dintr-o găoace din piele de vacă, mare cât un petic pentru ochi, întesată cu găurele şi prinsă cu şnururi de piele în laturi. Praştiile erau folosite de ciobani ca să sperie răpitorii şi să-i îndepărteze de turmele cu care umblau din loc în loc.

Locaşul pentru piatră era ţinut în mâna stângă a păstorului, iar şnururile, în dreapta. Ca să poată fi folosită cu precizie, praştia necesita un exerciţiu îndelungat. După ce aşeza proiectilul, prăştierul apuca bine şnururile. Învârtea sălbatic praştia deasupra capului, de câteva ori, aşteptând momentul natural al eliberării. Găoacea se desfăcea şi piatra era propulsată. Unii păstori erau în stare să nimerească, de la două sute de paşi, o ţintă cât ochiul unui şacal.

Curând, praştia avea să-şi facă loc în arta războiului: capacitatea de tragere către vârful unor versanţi şi peste ziduri o făcea indispensabilă în asalturile asupra oraşelor fortificate. Au început să fie folosite legiuni întregi de prăştieri. Purtau armuri din creştet până în tălpi şi umblau în care pline ochi cu pietre. Când terenul devenea impracticabil – şanţuri inundate, tranşee, caverne surpate în nisip, maluri înălţate, bolovani înşiraţi pe drumuri – coborau din care şi o porneau pe jos, ducând pe umeri traiste împodobite. Cele mai încăpătoare puteau conţine până la două sute de pietre mici.

Era lucru obişnuit, înainte de bătălie, ca măcar una dintre pietre să fie pictată. Talismanul era apoi aşezat la fundul traistei când aruncătorul pornea la luptă, cu speranţa că n-avea să ajungă niciodată să folosească piatra cea de pe urmă.

5

Departe de iureşul bătăliei, copiii – de opt, nouă, zece ani – erau puşi să doboare păsări de pe cer. Aşteptau lângă canalele de irigaţii, pitiţi în ierburile deşertului, sau aruncau cu pietre de pe fortificaţii. Doborau turturele, prepelițe, ciocârlii.

Unele păsări erau prinse încă vii. Erau adunate şi băgate în cuşti de lemn, cu ochii scoşi, păcălite astfel că e noapte mereu; după aceea se ospătau zile întregi cu grâne.

După ce se îngrăşau şi se făceau de două ori cât suratele lor încă zburătoare, erau gătite în cuptoare de lut şi servite cu pâine, măsline şi mirodenii.

6

Cu şase zile înainte să moară, după o spectaculoasă orgie gastronomică, François Mitterrand, preşedintele francez, a comandat un ultim fel, presură-de-grădină, o păsărică minusculă, cu gâtlej galben, nu mai mare decât degetul lui. Delicatesa asta, pentru el, reprezenta sufletul Franţei.

Personalul lui Mitterrand a supervizat capturarea din sălbăticie a păsărilor, executată într-un sătuc din sud. Poliţia locală a fost mituită, vânătoarea a fost aranjată şi păsările au fost prinse la răsărit de soare în plase fine, speciale, aşezate la marginea pădurii. Presurile au fost puse în cuşti şi duse într-o dubă cu geamuri fumurii la casa de la ţară a lui Mitterrand din Latche, unde-şi petrecuse, copil fiind, verile. Bucătarul-şef adjunct a ieşit şi a băgat înăuntru cuştile. Păsările au fost îndopate vreme de două săptămâni, până ce s-au făcut durdulii de mai să plesnească, apoi apucate de picioare şi, cu capul înainte, înecate într-o carafă cu Armagnac pur.

Apoi, bucătarul-şef le-a jumulit, le-a dat cu sare şi le-a presărat cu piper, le-a prăjit vreme de zece minute în grăsimea proprie, după care le-a aşezat într-o strachină albă de lut, încălzită dinainte.

Când a fost servit acest fel, în încăperea lambrisată – unde se aflau apropiaţii lui Mitterrand, soţia, copiii, amanta şi prietenii – s-a făcut linişte. Mitterrand s-a săltat în scaun, a dat deoparte pătura de pe genunchi şi a sorbit din vinul vechi de Château Haut-Marbuzet.

– Singurul lucru interesant e să trăieşti, a zis.

Şi-a tras peste cap un şervet alb ca să inhaleze aroma păsărilor şi, cum dicta tradiţia, ca să-şi ascundă fapta dinaintea ochilor lui Dumnezeu. A apucat păsările una câte una şi le-a mâncat întregi: carnea suculentă, grăsimea, măruntaiele amare, tendoanele, ficatul, rinichiul, inima călduţă, pulpele, oasele mărunţele crănţănindu-i între dinţi.

I-a luat câteva minute să termine, cu faţa ascunsă în tot acest timp sub pânza albă. Familia lui a ascultat trosnetele oscioarelor frânte.

Mitterrand s-a șters la gură cu șervetul, a dat deoparte strachina de lut, a ridicat capul, a zâmbit, le-a urat noapte bună tuturor și s-a ridicat să se ducă la culcare.

Avea să postească apoi vreme de opt zile și jumătate, până la moarte.

7

În Israel, păsările sunt ținute sub observație, prin intermediul unui sistem radar sofisticat, amplasat de-a lungul rutelor de migrație din întreaga țară – Eilat, Ierusalim, Latrun –, cu conexiuni la dispozitive militare și la turnul de control aerian de pe aeroportul Ben Gurion.

Spațiile de la Ben Gurion sunt de înaltă tehnologie, cu geamuri întunecate. Pupitre cu computere, radiouri, telefoane. O echipă de experți cu pregătire în aviație și matematică evaluează caracteristicile zborului: mărimea stolurilor, direcția, forma, altitudinea, comportamentul estimat în funcție de starea vremii, posibilele reacții ale păsărilor la rafale de vânt, sirocco, furtuni. Operatorii creează algoritmi și trimit avertizări de urgență controlorilor de trafic și companiilor aeriene civile.

O altă linie directă e dedicată aviației militare. Grauri la 300 de metri nord de portul Gaza, 31,52583°N, 34,43056°E. Patruzeci și două de mii de cocori de nisip la aproximativ 250 de metri de țărmul sudic al Mării Roșii, 20,2802°N, 38,5126°E. Mișcări neobișnuite ale unui stol la est de Akko, avertizare Garda de Coastă, urmează furtună. Stol estimat, gâște canadiene, la est de Ben Gurion, ora 2.00, urmează coordonate exacte. Pereche de bufnițe-faraon raportată în copaci lângă heliportul B, la sud de Hebron, 31,3200°N, 35,0542°E.

Ornitologii au treabă mai ales toamna și primăvara, când sunt la apogeu migrații extinse: câteodată, ecranele lor aduc cu niște teste Rorschach. Se coordonează cu cei care observă de la nivelul solului păsările, deși un bun specialist le poate intui specia doar după forma pe radar a stolului și după înălțimea la care zboară.

La școala militară, piloții de vânătoare sunt inițiați în complicatele modele ale migrației aviare, ca să evite impactul în ceea ce ei numesc zone ciumate. Orice amănunt contează: o baltă mare de lângă pistă ar putea atrage cârduri de grauri; o pată de petrol ar putea mânji aripile unei păsări de pradă, dezorientând-o; un incendiu forestier ar putea abate departe de traseu un stol de gâște.

În sezoanele de migrație piloții încearcă să nu se deplaseze pentru perioade mai lungi la altitudini sub o mie de metri.

O lebădă îi poate fi la fel de fatală unui pilot ca un proiectil tras dintr-un aruncător de grenade.

9

În toamna primei Intifade, o pereche de păsări care migrau din Europa spre Africa de Nord a fost găsită în plasele ornitologilor pe coastele vestice din Beit Jala. Păsările se încurcaseră în rețea, erau lipite una de alta, cu picioarele prinse într-un singur ochi de plasă, zburătăcind frenetic printre fire, așa că mai întâi au părut a fi o singură creatură cu formă ciudată.

Le-a găsit un băiat de paisprezece ani, Tarek Khalil, căruia i s-au părut mai întâi prea micuțe ca să fie migratoare; poate că erau privighetori cu capul negru? S-a dat mai aproape. Ciripitul lor agonizant făcea să-i țiuie urechile. Le-a desfăcut din laț, le-a pus în două săculețe de pânză și le-a dus peste deal, la cabinetul ornitologic, să fie identificate și măsurate: anvergura aripilor, mărimea cozii, greutatea, sexul, procentajul de grăsime corporală.

Era pentru prima oară când vedea Tarek asemenea viețuitoare: cu capul verde, frumoase, misterioase. A răsfoit prin cărți și a căutat prin dosare. Păsări cântătoare, cel mai probabil provenind din Spania, Gibraltar sau din sudul Franței. Nu știa cum să se descurce cu ele. Era treaba lui să le pună la picior câte un ineluș de metal, folosind un patent și verigi numerotate, astfel ca migrația să poată fi trecută în scripte înainte ca păsările să fie puse în libertate.

Tarek a pregătit inelușele. Păsările erau firave, abia dacă atârnau cât o lingură de mirodenii. Verigile de metal ar fi putut să le dezechilibreze în zbor, și-a zis.

După o scurtă ezitare, a pus păsările înapoi în punguțele de pânză și le-a dus la el acasă, în Beit Sahour. A străbătut străzile abrupte de piatră, cu păsările în săculețe. Coliviile au fost așezate în bucătărie. Timp de două zile, presurile au primit hrană și apă de la cele două surori ale lui Tarek. În ziua a treia, Tarek a luat cu el pe deal ghemotoacele ciripitoare, cu gând să le dea drumul, nemarcate, printre caiși.

Una din păsări i-a zăbovit o clipă în palmă înainte să-și ia zborul. A cuprins-o între degete ca pe un boț. Gheruțele vietății s-au agățat de o bătătură. Gâtul micuț s-a rotit în cuibul palmei lui. Pasărea, nesigură pe picioare, și-a făcut vânt și și-a luat zborul.

Amândouă presurile, știa, aveau să scape neînregistrate. Hotărând să le păstreze ca suvenir, adolescentul și-a atârnat la gât inelușele de aluminiu originale, numerotate, pe un lănțișor subțire de argint.

Tarek a simțit verigile săltându-i pe beregată două luni mai târziu, când a pornit pe strada Fecioara Maria, împreună cu cei doi frați mai mari, ca să azvârle pietre din praștie.

10

Cabinetul de marcare a păsărilor de la școala Talitha Kumi e unul dintre cele două din Cisiordania: face parte dintr-un centru dedicat protecției mediului care conține un muzeu de istorie naturală, un program de reciclare, un proiect de tratament al apelor uzate, o unitate educațională și o grădină botanică plină cu iasomie, nalbă, scaieți, urzici romane și rânduri-rânduri de virnanț african cu flori galbene.

Centrul e situat deasupra Zidului, care străbate șerpuitor peisajul. În depărtare, acoperișurile ordonate de teracotă ale așezărilor calcă pe culmile dealurilor, înconjurate de garduri electrificate.

Mersul pe terenul de patru hectare al centrului de mediu, printre arbuștii de tamariscă, măslini, cactușii sabra și tufele înflorite de pe terase, e ca și cum ai pași pe muchia unui plămân care se strânge.

11

Un dirijabil alb se poate vedea adeseori ridicându-se peste Ierusalim şi plutind deasupra oraşului, dispărând, înălţându-se iar, dispărând. Văzut de pe dealurile din Beit Jala – la câţiva kilometri mai încolo –, dirijabilul fără însemne aduce cu un norişor, cu o umflătură moale şi albă, cu larva grasă a unui parazit.

Câteodată, pe el poposesc păsări, se lasă purtate o vreme, alunecă alene un kilometru sau doi înainte de a ţâşni iarăşi în aer: o privighetoare care sărbătoreşte cocoţată pe spinarea unui vultur.

Aerostatul, poreclit Grăsuţul de echipa sa israeliană şi de tehnicienii radar, levitează îndeobşte la aproximativ trei sute de metri altitudine. E făcut din kevlar şi aluminiu. O cabină de sticlă e prinsă de burta dirijabilului. Încăperea care poate adăposti treisprezece persoane este echipată cu felurite computere şi camere de filmat îndeajuns de puternice încât să poată identifica numerele şi culorile tuturor plăcuţelor de înmatriculare de pe autostradă, chiar şi ale celor care se deplasează cu repeziciune.

Placa de înmatriculare a lui Rami e galbenă.

13

Se uită la cadranul încastrat în bordul motocicletei, apoi la ceasul de mână. Un moment de nedumerire. O diferenţă de o oră. Ora de iarnă. E destul de uşor să regleze ceasul, însă asta, o ştie, va penetra în alte feluri ziua. În fiecare an e la fel: pentru câteva zile, cel puţin, Israelul şi Palestina sunt decalate cu o oră.

Deocamdată nu se poate face nimic. Nu are sens să se întoarcă acasă. Ar putea să-şi omoare timpul zăbovind încă o vreme pe autostradă. Sau ar putea să se strecoare pe unul dintre drumurile lăturalnice din văi. Să găsească un petic unde să-şi îmboldească motocicleta, să imprime ceva acceleraţie în ziua asta.

Trece iar în viteza a patra, urmărind linia roşie a turometrului. Ţâşneşte pe lângă un camion lung şi mută într-a cincea.

14

Un glonț de cauciuc, atunci când e tras printr-un tub de metal aflat la capătul unui M-16, părăsește țeava armei cu o viteză de peste o sută cincizeci de kilometri pe oră.

Gloanțele sunt îndeajuns de mari ca să fie văzute, însă prea iuți ca să fie evitate. Au fost prima oară testate în Irlanda de Nord, unde britanicii le numeau rupe-genunchi: fuseseră concepute să fie trase în pământ, de unde să ricoșeze și să nimerească în tibiile insurgenților.

15

Glonţul care a ucis-o pe Abir a călătorit cincisprezece metri prin aer înainte s-o pocnească în ceafă, zdrobindu-i oasele craniului ca pe cele ale unei presuri minuscule.

Se dusese până la alimentară să-şi cumpere bomboane.

16

Pentru doi şekeli, Abir ar fi putut cumpăra o brăţară cu Mă iubeşte, nu mă iubeşte imprimat pe ea. A cumpărat, în schimb, două iswarit mlabase: dropsuri tari roz, oranj, galben şi albastru-deschis, înşirate pe aţă ca o brăţară.

A întins moneda peste tejghea, punând-o în palma vânzătoarei, care a pescuit brăţările dintr-un borcan adânc de sticlă.

În vreme ce se îndreptau spre porţile şcolii, Abir i-a dat a doua brăţară surorii ei, Areen.

17

În fiecare zi de când a fost omorâtă Abir, Bassam porneşte spre moschee cu un ceas mai devreme de răsărit, ca să se alăture practicanţilor rugăciunii opţionale din zori.

Are patruzeci şi opt de ani şi se mişcă prin beznă cu un şchiopătat uşor şi o ţigară ocrotită în căuşul palmei. E subţire, zvelt, în formă. Şchiopătatul îl vâră în ochii lumii: altminteri ar putea să treacă aproape neobservat. Şi totuşi dincolo de suprafaţă pândeşte o agerime, o surpriză vânoasă, de parcă ar fi în stare în orice clipă să-şi lepede beteşugul ca pe o piele şi să-l lase în urmă.

Aruncă ţigara pe cărarea din faţa moscheii şi-o striveşte sub talpă. În completă singurătate îşi netezeşte cu palma cămaşa albă, urcă treptele, îşi scoate încălţările, pătrunde în incintă cu piciorul drept înainte, îngenunchează în capătul holului şi se pleacă dinaintea Dumnezeului său fără limite.

Se roagă pentru nevastă, pentru cei cinci copii, pentru sufletul lui Abir. Allah, scapă-ne de cele rele, fie ele la vedere ori ascunse. Una câte una, mărgelele din şiragul de rugăciune se prefiră încet dintre degetele sale către dosul palmei.

Când zorii se agaţă de ferestre, o frântură de umbră se strecoară piezişă pe treptele de piatră. Bassam mătură podeaua cu un târn de nuiele şi răstoarnă saltelele făcute sul şi proptite de peretele estic.

Izul de cărbune şi cânepă se strecoară de afară. Zumzetul traficului pe cale să se dezmorţească, alinarea muezinului, lătratul câinilor de pripas.

Bassam lucrează metodic pe toată lungimea holului, acoperind toată podeaua cu saltele, urmate de tichiile şi şiragurile de mătănii pentru întâia rugăciune a zilei.

18

Oraș parcă de niciunde, Anata aduce cu un bizar arhipelag urban – o așezare palestiniană, în Cisiordania, sub ocupație israeliană, supusă guvernării Ierusalimului. E înconjurată aproape complet de Zidul de Separare.

Câteva case arătoase se văd cocoțate pe pantele mai înalte –, piatră albă, coloane de marmură, bolți alungite, ferestre înalte – însă curând haosul își face apariția dedesubt.

Coborârea e abruptă și tăioasă. Pe acoperișuri, precum ciupercile, discurile antenelor satelit. Porumbeii uguie din cuști. Rufele flutură în vânt pe frânghii întinse între apartamente. Băieți cu pieptul gol își fâțâie bicicletele printre gropile din carosabil. Coboară coasta dealului șerpuind printre tomberoanele care dau pe dinafară și printre mormanele de gunoi.

Străzile sunt doar trafic, fără semafoare. Neoane peste tot. Vulcanizări, brutării, gherete unde se repară telefoane mobile. Bărbații, în umbră, se pretind nonșalanți. Deasupra lor se ridică nori de fum de țigară. Femeile, sub hijaburi, umblă zorite. Carcase de miei atârnă stinghere, pe cârlige de oțel, în fața măcelăriilor. Din difuzoare se revarsă muzică pop. Peste tot se văd bucăți de moloz.

Orașul stă umăr la umăr cu tabăra de refugiați Shu’fat. Shu’fat ia în înălțime, bloc de apartamente după bloc. Nu are încotro se duce decât spre cer.

E ușor să intri în tabără – n-ai decât să te strecori pe poarta de metal rotativă de la punctul de pază și s-o apuci pe drum –, însă e mai greu să ieși. Ca să călătorești la Ierusalim e necesar un permis. Dacă vrei să te îndrepți înspre restul Cisiordaniei – lucru pe care, ca Bassam, trebuie să-l faci dacă ai plăcuță de înmatriculare verde –, scăparea ți-e îngăduită pe o singură șosea cu gropi în asfalt.

Conturul unui plămân care se strânge.

20

Gândește-te așa. Ești în Anata, pe bancheta din spate a unui taxi, purtând în brațe o fetiță. Tocmai a fost lovită de un glonț de cauciuc în ceafă. Ești în drum spre spital.

Taxiul e blocat în trafic. Drumul spre Ierusalim, cel care trece prin punctul de control, e închis. În cel mai bun caz, dacă încerci să treci ilegal, vei fi reținut. În cel mai rău caz, și tu și șoferul veți fi împușcați așa, cu copilul împușcat în brațe.

Arunci o privire în jos. Fata încă respiră. Șoferul își lasă palma pe claxon. Mașina din spate claxonează. Cea din față i se alătură. Zgomotul sporește, răsună. Te uiți pe geam. Mașina în care ești trece, mai s-o atingă, pe lângă o movilă de gunoi. Pungi de plastic stârnite de vânt. Nu te duci nicăieri. Dogoarea e apăsătoare. Un strop de sudoare ți se scurge de pe bărbie pe bancheta de plastic.

Șoferul apasă iarăși claxonul. Cerul e albastru, cu panglici zdrențuite de nor. Când mașina avansează, roata din față i se afundă în încă o groapă. Norii, îți spui, sunt lucrul cel mai rapid pe-aici. Apoi mai mișcă ceva: două elicoptere, cu palele elicelor brăzdând albastrul.

O parte din tine vrea să iasă și să poarte pe brațe copilul cu țeasta zdrobită, însă trebuie să-i ții capul sprijinit și să încerci să nu miști cât timp nimic altceva nu mai mișcă la suprafața solului.

21

Ieremia cel biblic – cunoscut și drept Prorocul Plângerilor, ales de Dumnezeu să avertizeze cu privire la dezastrul iminent – s-ar fi născut, se spune, în străvechea Anata. Imaginea sa poate fi văzută pe tavanul Capelei Sixtine din Roma, pictată de Michelangelo la începutul secolului al șaisprezecelea.

În scena aflată într-o latură a altarului înalt, aproape de partea din față a capelei, Ieremia stă așezat, bărbos și posac, învești mântat într-o robă lungă, de culoarea cărnii de somon, cu mâna dusă la gură și privirea cătând în jos.

22

Până în ziua de azi, Bassam e bântuit de brățara din dropsuri a fiicei lui. La spital s-a întâlnit cu șoferul taxiului și vânzătoarea de la magazin care mersese în spate, cu Abir. Pantoful lui Abir fusese tras la loc pe picior, însă brățara de dropsuri dispăruse: n-o avea în mână, n-o avea la încheietură și nici în buzunare.

În sala de operații, Bassam a sărutat-o pe frunte. Abir încă respira. Dispozitivele medicale țiuiau slab. Era genul de spital care ar fi avut nevoie de propriul său spital. Doctorii făceau ce puteau, însă aveau prea puțin echipament care să funcţioneze.

S-a decis să fie transferată la Hadassah, în Ierusalim. O călătorie de douăzeci de minute dincolo de Zid.

Două ore mai târziu – zăbăvind încă în ambulanță, lângă punctul de control –, Bassam a băgat mâna în ghiozdanul ei și a descoperit șiragul de bomboane sub manualul de matematică.

Împușcătura a pornit din spatele unei mașini de teren aflate în mișcare. A ieșit printr-o clapă de metal din spate, zece centimetri pe zece.

Comandantul Poliţiei de Frontieră a scris în raportul său că se azvârlea cu pietre dintr-un cimitir învecinat. Oamenii lui erau, a zis, în pericol de moarte.

Abir avea zece ani.

26

Ieșise din alimentara cu acoperiș de tablă, cu Areen și două prietene. Abia trecuse de nouă dimineața. Soarele iernatic strălucea pieziș. Aveau o pauză de o oră de la școală. Urma să se întoarcă pentru un test la matematică, tabla înmulțirii.

Doisprezece ori opt, nouăzeci și șase. Doisprezece ori nouă, o sută opt.

Strada era despicată de razele soarelui. Fetele au trecut de opritorile de ciment puse în latul străzii, au pășit pe lângă stația de autobuz. Umbrele li s-au lungit peste punctul de control rutier.

Doisprezece ori doisprezece, o sută patruzeci și patru.

© ZUMA Press, Inc./Alamy Stock Photo

Când jeepul blindat a dat colţul, fetele au rupt-o la fugă.

Glonţul avea miezul de metal, însă acoperit cu un cauciuc special, vulcanizat. Când a lovit ţeasta lui Abir, cauciucul s-a deformat întru câtva, dar a revenit la forma iniţială fără să lase vreo urmă vizibilă pe glonţul însuşi.

Soldaţii numeau gloanţele „pastilele lui Lazăr“: când era posibil, le culegeau şi le foloseau iarăşi.

31

În anul de după ce s-a împlinit mileniul, un artist rebel din Beit Jala a pus gloanțe de cauciuc golite pe dinăuntru pe post de hrănitoare pentru păsări, în copaci: în gloanțe se perforaseră găuri mici, fuseseră umplute cu semințe și legate cu sfoară de crengi.

Legănându-se în aer, gloanțele au atras felurite soiuri de păsărele: codobaturi galbene, vrăbii, fâse cu gâtul roșu.

Grănicerul care a tras glonțul avea optsprezece ani.

33

În anii ’80, în timpul operaţiunilor din Liban, soldaţilor israelieni li se cerea câteodată să pozeze pentru fotografii oficiale cu întreg plutonul înainte să fie trimişi în misiuni.

În vreme ce se aliniau, soldaţilor li se spunea să ia distanţă, să lase loc între ei când se făcea poza.

Fotografii nu aveau alte pretenţii. Soldaţii puteau zâmbi, se puteau încrunta, se puteau uita direct la cameră sau să se holbeze aiurea. Nu conta – ce aveau de făcut era să lase între ei o palmă de loc, aşa încât umerii să nu li se atingă, atâta tot.

Unora li s-a părut că era vorba de un ritual, alţii şi-au spus că o fi vreun ordin de la comandament, alţii au socotit-o o chestiune ţinând de modestie şi respect.

Soldaţii se adunau în grupuri pe lângă tancuri, în corturi, pe lângă şiruri de paturi de campanie, în magazii de arme, pe estrade de spectacol, în săli de mese, pe lângă panouri de aluminiu, pe fundalul dealurilor verzi ale Libanului. Îşi potriveau pe creştete un potpuriu de berete: măsliniu-închis, negru-tăciune, gri-turturică.

Fotografiile înfăţişau o arie vastă de expresii: frică, bravadă, neliniște, stânjeneală, împăunare. Şi nedumerire, din pricina cerinţei de a se ţine la oarece distanţă unii de alţii. După ce erau făcute cadrele, soldaţii îşi vedeau de misiunile lor.

În unele cazuri a durat zile, în altele săptămâni, ba chiar luni, până ce motivul să devină evident: spaţiul dintre soldaţi era necesar pentru cazul în care fotografia trebuia să apară în ziare sau să fie arătată la televizor, cu morţii identificaţi printr-un inel roşu-aprins trasat în jurul feţelor.

Marcarea unei păsări cu inel implică o simplă îndoire a metalului, cu un patent, pe picior.

Editorii ziarelor şi producătorii de televiziune erau dornici să evite optica liniilor intersectate. Uneori apăreau şi câte cinci sau şase inele într-o singură fotografie.

Ca să elibereze o pasăre dintr-o plasă de colectare, primul lucru pe care trebuie să-l facă un ornitolog e să deznoade firul subțire de nailon dintre ghearele păsării și apoi – în funcție de cât s-a zbătut și de cât timp a petrecut suspendată în rețea – să-i descâlcească foarte calm picioarele, articulațiile, burta, zona de sub aripi și în cele din urmă capul, ținându-i totodată aripile presate peste inimioara bubuitoare, să se asigure că pasărea nu încearcă să-i sfâșie degetele cu ciocul sau ghearele.

Aduce cu descâlcirea unui lănțișor de argint încurcat, care, când dai să-l deznozi, se contractă și-ți zvâcnește în mâini ca o lighioană.

Adesea, ornitologii vor strecura un pix sau un creion pe sub gheare, ca să ofere păsării un punct de sprijin. Pentru păsări mai mari folosesc crengi sau cozi de mătură rupte.

Este știut că unele păsări, după ce au fost marcate, își iau zborul strângând încă în gheare bucățile de lemn.

Prototipul gloanţelor de cauciuc a fost descoperit în anii ’80 ai secolului al XIX-lea, când bucăţi mici din cozi de mătură au fost trase de poliţia din Singapore asupra revoltaţilor ieşiţi pe străzi.

38

Unii dintre soldaţii israelieni trimişi în Liban au fost ucişi de proiectilele antitanc Milan, fabricate în Franța, din care administrația lui François Mitterrand vânduse cu miile, mai întâi în Siria, apoi, pe piața neagră, luptătorilor Hezbollah.

Alţii au fost ucişi de focul deschis de tancurile sovietice T-55, maşinării care fuseseră considerate greoaie şi stângace până ce un general venise cu sugestia ca tancurile să fie vârâte în pământ şi folosite pe post de cazemate. Doar țeava tunului se ițea afară. Le erau cunoscute militarilor drept „tancuri-sicriu“. Camuflate fiind, erau dificil de localizat din aer, însă, odată descoperite, aceste ținte îngropate deveneau ușor de făcut una cu pământul.

Șase soldați au fost uciși de luptători care – într-o operațiune cunoscută drept Noaptea Planoarelor – au trecut plutind peste granița libaneză, cu deltaplane improvizate, propulsate de motoare luate de pe mașini de tuns iarba, și au atacat o tabără israeliană. Erau înarmați cu automate AK-47 de fabricație rusească, pe lângă care aveau și grenade produse în Cehia, nu departe de Theresienstadt, lagărul de concentrare înființat de naziști.

Lumea vorbește că, până în ziua de azi, păsările migratoare evită să zboare peste câmpurile din Theresienstadt.

40

În Noaptea Planoarelor, în 1987, unul dintre plantoanele israeliene, Irina Cantor, a zărit o scânteiere slabă pe cerul întunecat. Cantor, care emigrase cu doi ani în urmă din Australia, abia îşi începuse serviciul militar.

A fost sigură că deltaplanul e o vedenie, ceva depărtat sau spectral, o iluzie optică.

Mai târziu, în faţa instanţei militare, Cantor a mărturisit că, la începerea împuşcăturilor, vederea deltaplanului o nedumerise până într-atât, încât crezuse că o pasăre mare – ceva imens, preistoric – se ivise fâlfâitoare din beznă.

41

Închipuie-ți lebăda absorbită fără veste în motorul avionului de vânătoare. Mayday mayday mayday. Trosnetul sec al osului rupt și al aripii lungi. Huruitul mașinăriei. Mayday mayday mayday. Clănțănitul poticnit al metalului. Zdrobirea penelor, sfâșierea tendoanelor, măcinișul oaselor. Fragmente de cioc scuipate de motor. Mayday mayday mayday.

Imaginează-ți apoi cum se catapultează pilotul din avion, încă legat cu chingi de scaun, rotindu-se ca un titirez, cu o forță aidoma celei a unui glonț de cauciuc.

Termenul mayday – a fost născocit în Anglia în 1923, însă derivă din franceză, venez m’aider, „veniți-mi în ajutor“ – este mereu spus de trei ori, mayday, mayday, mayday. Repetarea e vitală: rostit o singură dată, cuvântul ar putea fi greșit înțeles, însă spus de trei ori la rând e de neconfundat.

Arma automată M-16 folosită la împușcarea lui Abir a fost fabricată lângă orașul Samaria din statul Carolina de Nord. Samaria e un nume purtat de puzderie de sate şi orăşele din lume: sunt opt în Columbia, două în Mexic, câte unul în Panama, Nicaragua, Grecia, Papua Noua Guinee, Insulele Solomon, Venezuela, Australia şi Angola.

Samaria a găzduit totodată şi străvechea capitală a Regatului lui Israel.

Un tub de metal e atașat de gura țevii unei arme militare M-16 ca să poată trage cu gloanțe de cauciuc. Tubul poate conține până la opt proiectile. Sunt propulsate de cartușele oarbe trase din încărcătorul puștii automate. Pe interiorul accesoriului sunt ghinturi care ajută proiectilul să-și mențină traiectoria. Ghinturile au forma striațiilor de pe un bastonaș de acadea, pentru ca glonțul să iasă într-o spirală perfectă.

Seelonce mayday, sau tăcerea radio, e păstrată pe canalele radio până ce semnalul de alarmă se termină. Ca să pună capăt alertei, cel care a declarat-o spune, cel puțin o dată, Seelonce feenee, o încercare cu accent englezesc de a rosti silence fini.

François Mitterrand a fost înmormântat la Jarnac, pe malul râului unde se jucase de copil, un șuvoi aprig de verde sălciu traversat de umbrele bolților de vie.

Cu puțin timp înainte să se stingă, cu pleoapele zbătându-se, i-a zis doctorului: „Sunt mâncat pe dinăuntru“.

48

Abir era îmbrăcată cu uniforma şcolară – bluză albă, sacou bleumarin cu nasturi, o fustă albastră cu pantalonaşi până la glezne pe dedesubt, şosete albe, pantofi de lac albastru-închis, un pic scâlciaţi. În afară de brăţara de dropsuri, în ghiozdanul ei de piele cafenie se aflau două caiete de exerciţii şi trei cărţi pentru copii în arabă, deşi Bassam se gândise s-o înveţe şi câteva cuvinte în ebraică, pe care ajunsese s-o vorbească în adolescenţă, cu mulţi ani în urmă, în închisoarea din Hebron unde fusese închis şapte ani.

49

Tovarăşilor de celulă le plăcea felul său cumpănit de a se purta. Era ceva misterios la puştiul de şaptesprezece ani care şchiopăta, pielea negricioasă, puterea vânoasă, tăcerea. Era întotdeauna primul care intra în sala de mese când apăreau paznicii închisorii. Şchiopătatul îl avantaja. Primele lovituri de baston păreau aproape şovăielnice. Adeseori rămânea ultimul în picioare: bătăile cele mai nemiloase abia de acum aveau să urmeze.

Bassam îşi petrecuse săptămâni întregi la infirmerie. Doctorii şi personalul medical erau mai răi decât gardienii. Duhneau a frustrare. Îl pocneau, îl înghionteau, îi rădeau barba, îi refuzau tratamentul, îi aşezau apa în aşa fel încât să n-o poată ajunge.

Infirmierii druzi erau cei mai fioroşi: înţelegeau sensibilitatea arabilor în privinţa trupului gol, cât de conştienţi erau de el, cât de repede putea acesta deveni izvor al ruşinii. Îl dezbrăcau pe Bassam de haine, îi luau aşternuturile, îi legau mâinile la spate ca să nu se poată acoperi.

Şi zăcea acolo, lungit. Plăcile de pe tavan erau perforate. Alcătuia în minte modele din găurile minuscule, cărţi de joc, cupe şi carouri. O formă de pasienţă. Pe îngrijitori îi râcâia purtarea lui liniştită. Se aşteptau la ţipete, reclamaţii, înjurături, acuzaţii. Şi, cu cât se lungea mai mult tăcerea lui, cu atât mai rele se făceau bătăile. Infirmierii mai slabi de înger deveneau tot mai îngrijoraţi, le zvâcneau feţele. Până la urmă, îşi spunea, avea să le ocupe el creierele.

Când Bassam a vorbit în cele din urmă, vocea lui i-a făcut pe medici să se cutremure: era din pricina calmului din glas. Învăţase arta surâsului misterios, însă putea renunţa la el într-o clipită, transformându-l într-o uitătură fixă.

I-a ascultat pe doctori discutând pe coridor: înţelegea, tot mai mult, ce-şi spuneau în ebraică. A decis, chiar de atunci, că într-o zi o să fie fluent.

A început să circule zvonul că devenise comandant al unităţii Fatah din închisoare. Şi-a lăsat barba să crească. Bătăile s-au îndesit.

A împlinit nouăsprezece ani cu doi dinţi lipsă, câteva oase frânte şi câte o perfuzie goală în fiecare braţ. Erau camere de filmat deasupra patului său de spital: se ghemuia, lipindu-se de perete, ca să nu fie văzut cum plângea în hohote până adormea.

Zilele se făcuseră tari ca pesmeții: le mânca fără poftă.

După un an de pușcărie, Bassam și-a făcut o programă de studiu. Engleză. Ebraică. Arabă. Istorie. Drept israelian. Căderea Imperiului Otoman. Istoria mișcării sioniste. Poezie preislamică. Geografia Orientului Mijlociu. Viața în Palestina sub Mandatul britanic.

Cunoaște-ți dușmanul, cunoaște-te pe tine.

51

În închisoarea Beersheba, deţinuţii căsătoriţi foloseau sarbacane de carton ca să le trimită bileţele de dragoste soţiilor şi copiilor care aşteptau în faţa porţilor penitenciarului.

Lipeau laolaltă până la douăzeci de cilindri de la rolele de hârtie igienică, alcătuind ţevi care puteau ajunge şi la un metru jumătate lungime. Deţinuţii scriau mesaje pe bucăţele de hârtie, apoi întindeau tuburile de carton cât de mult era cu putinţă, scoţându-le pe geamurile celulelor.

Bărbaţii îşi umpleau plămânii cu aer şi suflau bileţelele pe fereastră.

Învăţaseră să facă curburi în carton, unghiuri ca să ajungă pe după colţuri, să prindă adieri favorabile. Uneori era nevoie de doi sau trei oameni ca să ţină ţeava de carton în aşa fel încât să nu se pleoştească ori să se îndoaie.

Cel mai adesea, mesajele ajungeau să se împrăştie prin curtea închisorii ori să se agaţe sub sârma ghimpată, însă când şi când se mai nimerea câte unul care, suflat de vânt, izbutea să ajungă în parcare, unde aşteptau nevestele. Spune-i Rajei să fie tare. Ziua în care ne-am cunoscut a fost cea mai frumoasă din viaţa mea. Dă-i lui Ahmed puzzle-ul cu Mecca. Abia aştept să scap de aici, parcă-mi putrezeşte inima.

Bassam se uita la femei de la fereastra celulei. Când biletele treceau peste zidul închisorii se năpusteau asupra lor, le desfăceau şi şi le citeau unele altora. Se mai întâmpla ca, uneori, să le vadă şi dansând.

52

La bibliotecă – unde deținuții aveau dreptul să studieze în sistemul Open University –, Bassam a găsit o versiune ebraică a Mu’allaqat, seria de poeme arabe din secolul al șaselea, traduse într-un kibbutz de un grup literar israelian îndată după Războiul de Yom Kippur. L-a surprins. Știa pe de rost cuvintele în arabă și putea astfel să compare limbile, să învețe ebraică. Întins pe patul fără așternuturi, a citit cu voce tare poemele, apoi le-a copiat. În cele din urmă i le-a dus unuia dintre gardieni, Hertzl Shaul, agent de pază cu jumătate de normă și student la matematică.

Încă nu se simțeau tocmai în largul lor unul cu altul, deținutul și temnicerul, dar în ultimele luni ajunseseră să se considere un fel de amici: într-o după-amiază, Hertzl îl salvase pe Bassam de la o bătaie în sala de mese.

Bassam scrisese poemele pe etichete desprinse de pe sticlele de apă. Hertzl a băgat sub cămașă dreptunghiurile de hârtie și le-a luat acasă. A atins mezuza de pe tocul ușii: rugăciuni ascunse.

Mai târziu, pe seară, după ce Sarah, nevastă-sa, s-a dus la culcare, Hertzl a scos eticheta și a început să citească.

53

În spitalul în care zăcea Abir, trăgând să moară, Hertzl – care-şi luase iute kippa de pe cap când pătrunsese pe coridor – şi-a amintit un rând din acele vremuri ale închisorii: Mai este vreo nădejde că pustiirea asta ne poate aduce alinare? S-a oprit la patul lui Abir cu capul plecat, observându-i răsuflarea grea, întretăiată. Interiorul măştii de oxigen era aburit. Capul îi era înfofolit în bandaje.

Bassam a apărut şi s-a oprit alături, cu umerii aproape atingându-i pe ai lui. N-au zis nimic nici unul, nici altul. Trecuseră ani mulţi de când Bassam fusese eliberat din închisoare.

Cu doi ani înainte, Bassam, împreună cu alţii, fondase organizaţia Combatanţi pentru Pace. Hertzl venise la una dintre întruniri. Fusese uimit auzindu-l pe Bassam vorbind despre pacea aflată în închisoare, despre greutatea acestei păci, salaam, shalom, despre natura ei paradoxală, despre prezenţa ei chiar şi când pare să fie absentă.

Acum fiica lui Bassam murea în faţa ochilor lor. Luminiţa roşie s-a aprins şi dispozitivele medicale au ţiuit.

Hertzl a întins braţul şi a cuprins umărul prietenului său, salutându-i cu o înclinare a capului pe ceilalţi, cu zecile, care se adunaseră în jurul patului, inclusiv Rami, Nurit, soţia lui, şi fiul lor mai mare, Elik.

Hertzl şi-a aşezat tichia la loc pe creştet la ieşirea din spital. A pornit spre Universitatea Ebraică, să le predea matematică studenţilor din anul întâi.

Mai târziu, Hertzl a scris: „Dacă împarți moartea la viață, îți dă un cerc“.

După ce o pasăre a fost marcată, indicativul inelului e introdus într-o bază de date globală. Apoi, zburătoarele sunt identificate după țara în care și-au primit marcajul: Norvegia, Polonia, Islanda, Egipt, Germania, Iordania, Ciad, Yemen, Slovacia. De parcă li s-ar atribui o patrie.

Ornitologii din Israel și Palestina se găsesc uneori în competiție dacă vreo pasăre rară, un cuc țipător, de pildă, sau vreo pasărea-ogorului adusă de vânt, e zărită la granița cerului dintre ele.

Câteodată se folosesc șuierători ca să ademenească păsările în plasă, de unde pot fi adunate și marcate. Pentru un ornitolog e mereu o dezamăgire dacă pasărea a mai fost luată în evidență altundeva.

Afară, în timp ce cataloga păsări pe teren, Tarek simțea inelușele presurilor mișcându-se pe lănțișor, în dreptul gâtului.

Păsările cântătoare produc o chemare elaborată: o combinație de luare în posesie a teritoriului și peșit.

58

Întâlnirile de la început ale Combatanţilor pentru Pace s-au ţinut printre pinii de la hotelul Everest din Beit Jala, în Zona B, peste deal de punctul de marcare aviară.

Cele două părţi s-au întâlnit în restaurantul din vârful dealului. Şi-au dat mâna, nu foarte în largul lor, şi s-au salutat în engleză.

Încăperea avea două sofale mari, o masă lungă şi opt scaune roşii. La început nu s-a aşezat nimeni pe sofale. Limbajul pe care-l puteau folosi unii în raport cu ceilalţi era deja peste măsură de încărcat: musulman, arab, creştin, evreu, soldat, terorist, luptător, martir, ocupant, ocupat.

Unsprezece cu toţii. Patru palestinieni, şapte israelieni. Israelienii şi-a scos bateriile din telefoane şi le-au aşezat pe masă. Era mai sigur aşa. Nu se ştie niciodată cine te ascultă, au zis. Palestinienii s-au uitat unii la alţii şi au făcut la fel.

La început au vorbit despre vreme. Apoi despre cum trecuseră de punctele de control. Pe ce şosele apucaseră, ieşirile, sensurile giratorii, semafoarele. Aveau denumiri diferite pentru zonele pe care le străbătuseră, pronunţau diferit numele străzilor. Israelienii s-au declarat surprinşi de cât de uşor le fusese să ajungă acolo: nu merseseră decât şase kilometri cu maşina. Palestinienii au replicat că n-aveau de ce să-şi facă griji, şi la întoarcere urma să fie la fel de simplu. În jurul mesei s-au iscat chicoteli încordate.

Discuţia a revenit la vreme: umiditatea, canicula, cerul ciudat de senin.

Palestinienii au băut cafea, israelienii, apă gazoasă. Toţi palestinienii fumau, în timp ce dintre israelieni, doar doi. Au sosit platouri cu măsline. Cu brânzeturi. Sarmale în foi de viţă. Specialitatea restaurantului o reprezentau porumbeii: nu a comandat nimeni aşa ceva.

S-a scurs un ceas. Israelienii s-au aplecat peste tăblia mesei. Unul, a zis, fusese pilot. Altul, paraşutist. Unul îşi satisfăcuse mare parte din stagiul militar în

postul de comandant al punctului de control Qalandia. Fuseseră, e drept, militari, dar începuseră să ridice glasul: contra Ocupației, umilirilor, omorurilor, torturii. Bassam stătea ca împietrit. Nu mai auzise vreodată un israelian să rostească acele cuvinte. Era sigur că veniseră într-un soi de misiune operativă. Informații, supraveghere, un complot ascuns. Îl nedumerea faptul că unul dintre ei, Yehuda, arăta a colonist. Îndesat, cu ochelari și cu barbă lungă. Pe creștet îi rămăsese urma tichiei. Yehuda fusese ofițer în Hebron. Începuse, a spus, să vadă totul într-o altă lumină, recrutările, operațiunile, toate discuțiile despre moralitatea armatei. Încruntat, Bassam s-a lăsat pe speteaza scaunului. De ce erau atât de stridenți israelienii? Ce fel de batjocură mai era și asta? Poate, și-a zis, era vorba de un fel de gândire dublă, ori triplă: israelienii erau știuți pentru asta, șahul lor hipnotizant, teatrul pe care-l jucau, întortocheat și nemilos.

Soarele s-a lăsat dincolo de măgurile abrupte. Unul dintre israelieni a dat să plătească consumația, însă Bassam și-a lăsat palma pe cotul lui și a luat nota.

– Ospitalitate palestiniană.

– Nu, te rog, dă-mi voie.

– Aici e casa mea.

Israelianul a încuviințat din cap și și-a lăsat în piept bărbia, palid la față. Cele două grupuri și-au dat mâna, și-au spus la revedere. Bassam a fost sigur că nu se vor mai vedea niciodată.

În seara aceea le-a căutat numele pe internet. Wishnitzer. Alon. Shaul. Folosiseră aceleași cuvinte în blogurile pe care le-a descoperit online: „inuman“, „tortură“, „regret“, „Ocupație“. A închis paginile și a pornit iarăși motorul de căutare, în caz de ceva: poate că, în vreun fel, i se umblase la computer. Îi credea în stare de orice. A căutat iarăși. Cuvintele rămâneau acolo. I-a trimis un mesaj lui Wishnitzer, anunțându-l că era gata să se întâlnească iarăși cu ei.

Câteva săptămâni mai târziu au luat cina la hotelul Everest. Doi dintre israelieni au comandat porumbel. S-au închinat pahare. Bassam l-a ridicat pe al lui, cu apă.

Începea să-și dea seama că singurul lucru pe care-l aveau în comun era că ambele părți, cândva, voiseră să ucidă oameni pe care nu-i cunoșteau.

Când a formulat asta cu glas tare, printre cei de la masă a trecut o undă de

încuviințare. Înclinări lente din cap, o sporire a relaxării. I-a cuprins un fior colectiv. Soția mea Salwa, fiica mea Abir, fiul meu Muhammad. Apoi, de peste masă: fiica mea Rachel, bunicul meu Chaim, unchiul meu Josef.

Era o idee atât de simplă, încât l-a făcut pe Bassam să se întrebe cum de o ignorase atâta vreme: aveau și ei familii, pățanii, umbre.

După două ore și-au întins mâinile și au promis că vor încerca să organizeze o a treia întâlnire. Lumina cădea pieziș printre copacii înalți. Unii dintre israelieni erau preocupați încă de întorsul acasă: dacă nimereau din greșeală în zona A, ce-avea să se întâmple atunci?

– Nici o grijă, a zis Bassam, conduceți un timp în spatele meu, o să vă arăt, trebuie doar să vă țineți după mine.

Israelienii au hohotit, deloc în apele lor.

– Serios vorbesc. Dacă apare vreo problemă, o să mă ocup. O să apăs pe frână de trei ori. O apuc la dreapta, voi la stânga.

Au zăbovit încă jumătate de oră, la cafea, discutând ce nume puteau folosi dacă voiau să creeze o organizație împreună. Ceva cu clenci, provocator, însă totodată neutru. Ceva cu miez, dar care să nu jignească. Combatanți pentru Pace. Ar fi putut merge. Era contradictoriu.

Să fii combatant. Să te lupți să afli.

Pe pereţii restaurantului erau fotografii cu păsări, fregate forfecând aerul de deasupra mării.

Zona A: administrată de Autoritatea Palestiniană, deschisă palestinienilor, interzisă, potrivit legii israeliene, cetăţenilor israelieni. Zona B: administrată de Autoritatea Palestiniană, control de securitate comun cu Israelul, deschisă israelienilor şi palestinienilor. Zona C: cuprinde coloniști israelieni și palestinieni în mare parte rurali, e administrată de israelieni și cuprinde toate așezările din Cisiordania.

61

Din contingentul israelian de la hotelul Everest făcea parte şi fiul de douăzeci şi şapte de ani al lui Rami, Elik Elhanan, care îşi făcuse serviciul militar într-o unitate de recunoaştere de elită.

La a doua întâlnire, Elik a vorbit despre răposata lui soră Smadar, ucisă într-un atentat sinucigaş la Ierusalim, însă povestea n-avea să fie pricepută pe deplin de Bassam decât la multe luni după aceea.

Bassam însuşi ieşise din închisoare de doar câţiva ani. Abir era încă vie. Bassam nu-l cunoscuse pe Rami. Rami era membru în Cercul Părinţilor, Bassam deocamdată nu.

Toată confuzia aceea încă aştepta să se întâmple.

(Zona A, alcătuită din principalele oraşe şi sate palestiniene, împrejmuită, cârpită şi securizată de zeci de puncte de control israeliene, patrulată de forţe palestiniene de securitate, însă deschisă în orice moment armatei israeliene.)

(Zona B, sub administraţie civilă palestiniană, sub control de securitate israelian în cooperare cu poliţia Autorităţii Palestiniene, în aşa fel încât forţele de securitate palestiniene pot opera doar cu permisiune israeliană.)

(Zona C, cea mai întinsă, conţinând mare parte din resursele naturale ale Cisiordaniei, controlată de Israel, cu responsabilitatea Autorităţii Palestiniene de a furniza educaţie şi servicii medicale exclusiv palestinienilor, în vreme ce Israelul se ocupă exclusiv de securitatea şi administraţia populaţiei de colonişti din peste o sută de aşezări ilegale, cu nouăzeci şi nouă la sută din teritoriu restricţionat pentru rezidenţii palestinieni în privinţa construcţiilor şi dezvoltării, ceea ce face aproape imposibilă obţinerea unei autorizaţii pentru orice fel de clădire sau reţea de apă potabilă.)

(Mai sunt zonele H1 şi H2 din oraşul Hebron din Cisiordania, unde optzeci la sută din oraş e administrat de Autoritatea Palestiniană şi douăzeci la sută este controlat de Israel, inclusiv zone deschise exclusiv israelienilor şi deţinătorilor de paşapoarte internaţionale, cunoscute drept „străzile sterile“.)

(Mai este zona E1, doisprezece kilometri pătraţi de teren neconstruit şi disputat/ocupat care se află lângă Ierusalimul de Est anexat, locuită de triburi de beduini şi înconjurată de aşezări israeliene încadrate în zona C.)

(Pe lângă ele, zona de demarcaţie, teritoriul dintre Linia Verde şi Bariera de Separare, în Cisiordania, cunoscută şi ca zona închisă, cunoscută şi ca Ţara Nimănui, aflată integral în zona C şi populată îndeosebi de colonişti israelieni, accesibilă palestinienilor doar pe bază de permis.)

Dacă nu se pun la socoteală țipetele imediate de avertizare, nu se cunoaşte exact cum, sau măcar dacă specii diferite de păsări comunică unele cu altele.

64

Lui Rami îi place senzaţia intrării în tunel cât încă mai este întuneric afară. Puţină alinare. E altfel decât în timpul zilei, când se simte absorbit de beznă. Acum, dimineaţa devreme, e aproape invers: pătrunde în lumină, aşa fluorescentă cum e.

Motocicleta zumzăie pe banda de viteză. Trece în viteza a cincea, se apleacă un pic peste vehicul, atingând cu genunchiul rezervorul de combustibil. The Hollies. The Beach Boys. The Yardbirds. The Kinks.

Dimineaţa e răcoroasă, are în ea o răceală de final de octombrie. Întinde mâna şi trage în jos fermoarul de ventilaţie al pantalonilor de motor, îşi strânge pe ghidon degetele înmănuşate. Nu vede nimic în oglinda retrovizoare. Trece pe banda de viteză mai mică, păstrând constantă turaţia.

Lung de un kilometru, tunelul a fost săpat în munţi cu explozibili, sub supervizarea unor ingineri francezi. Nişte specialişti în excavaţii newyorkezi au fost aduşi să supervizeze lucrările.

Tunelul trece pe sub oraşul Beit Jala, contopindu-se parţial cu Calea Patriarhilor, străvechea rută biblică.

Rami iese la iveală dintre pereţii de beton. E încă întuneric, şi după câteva secunde trece pe lângă un panou de afişaj mare, roşu – în ebraică, arabă şi engleză –, fără să se gândească la el nici o clipă.

INTRAREA CETĂŢENILOR ISRAELIENI ESTE INTERZISĂ

Motorul pufneşte uşurel când mişcă ambreiajul. Va da ocol lacului şi o va apuca pe drumul mărginaş în dimineaţa asta, pe lângă porţile galbene şi dincolo de ele. Nu e neliniştit, nu-i e frică. E învăţat cu asta: face drumul la Beit Jala cel puţin de două ori pe săptămână.

A mers cu viteză întreaga dimineaţă, dar îi plac momentele în care lucrurile încetinesc până aproape să se oprească şi poate să simtă spaţiul dimprejur, cu

totul rămas în suspensie, ca într-un cadru în care singurul obiect mișcător este el.

Îl uluiește și acum cât impact poate avea o graniță: linia arbitrară trasată ici-colo, retrasată mai la distanță.

Nu se văd soldați, nu există grăniceri, nimic.

Șoseaua se înalță, urcă abrupt. Știe bine zona, gardul de sârmă ghimpată, mașinile mâncate de rugină, parbrizele prăfuite, casele tupilate, ghivecele atârnate cu flori de cerceluș, grădinile, clopoțeii de vânt făcuți din recipiente de gaz lacrimogen, cisternele negre de apă de pe acoperișurile blocurilor de locuințe.

Cândva, demult, drumurile erau cu mult mai ușor de străbătut. Chiar și în perioadele rele. Fără blocaje, fără permise, fără ziduri, fără trasee neaprobate, fără baricade apărute peste noapte. Te duceai și te-ntorceai. Sau nu. Acum s-au făcut un amestec haotic de asfalt, beton, stâlpi de iluminat. Ziduri. Puncte de control rutier. Baricade. Porți. Reflectoare. Senzori de mișcare. Încuietori electronice.

Nu e surprins de cei trei băieți palestinieni care par să apară ca din pământ. Primul apucă o bucată de ciment fărâmițat și pune talpa pe o anvelopă din marginea drumului ca și cum ar vrea să-și facă vânt de acolo. Băiatul e zvelt și agil. Ceilalți sunt mai mari, mai greoi, mai puțin îndrăzneți, se ațin pe marginea drumului. Cincizeci de metri, patruzeci, douăzeci, zece, până ce Rami aproape a ajuns în dreptul primului băiat. Dă drumul ambreiajului și mișcă mai aproape motocicleta, claxonează în tandem cu plesnetul sandalelor.

Picioare cafenii, tălpi albe. O cicatrice pe dosul gambei. O cămașă cu dungi albe și albastre. Vârsta lui Smadar. Ba chiar mai fraged.

Picioarele băiatului pistonează. Pieptul i se încordează sub foșnetul ușor al cămășii. Mușchii gâtului se contractă. Băiatul rânjește, o întindere de dinți albi. Șoseaua se înalță și mai mult. Sub un stâlp de iluminat cenușiu – cu becul galben încă licărind în lumina slabă a dimineții –, băiatul sloboade un țipăt și se oprește pe neașteptate, își azvârle brațele în aer, se răsucește, caută adăpost după o baricadă de beton.

În oglinda retrovizoare, ceilalți doi se pierd în ruinele de lângă șosea.

Rami nu-şi dă seama dacă osteneala alergatului, placa de înmatriculare galbenă sau abţibildul lipit pe stânga, în partea din faţă a motocicletei – רבדנש דע רמגיי אל הז –, l-au făcut pe puşti să se oprească atât de iute.

רבדנש דע לא רמגיי אל הז

Nu se va termina până ce nu stăm de vorbă.

66

Trece într-a treia ca să se adapteze la drumul tot mai abrupt.

Mai în susul dealului se află cabinetul de marcare a păsărilor de la Talitha Kumi, străzile în pante ascuţite, zidurile de piatră, centrul oraşului, bisericile creştine, iconografia atentă, acoperişurile de tablă, casele înalte făcute din piatră de calcar care dau spre valea luxuriantă, spitalul, mănăstirea, micile teritorii de lumină şi întuneric care se fugăresc prin vie, toţi atomii zilei ce va să vină întinzându-i-se în faţă.

Astăzi, ca de cele mai multe ori, nu e decât o zi ca oricare alta: o întrunire cu un grup internaţional – a auzit că ar fi şapte sau opt persoane – la mănăstirea Cremisan.

Virează în capătul străzii Ieslei.

În depărtare, deasupra Ierusalimului, dirijabilul urcă.

68

S-a ținut după dirijabil într-o duminică, acum un an, vreo două ore, supraveghindu-l, lăsându-se supravegheat, întrebându-se dacă putea găsi un șablon în mișcările lui.

A parcurs curbă după curbă, a trecut de indicator rutier după indicator rutier şi, ajuns la țară, și-a parcat motocicleta pe platoul cu vedere la muntele Scopus, s-a așezat pe un zid scund de piatră, şi-a umbrit ochii şi a privit înainte, urmărind alunecarea dirijabilului prin văzduhul albastru. Auzise de la un prieten că era un balon meteorologic, care strângea date despre nivelul de umiditate şi măsura calitatea aerului. Întotdeauna exista un adevăr de rezervă. Şi, într-adevăr, câți senzori avea? Câte camere video? Câți ochi pe cer, cătând spre pământ?

Rami avea adeseori impresia că în interiorul lui sălăşluiau vreo nouă sau zece israelieni aflați în conflict. Cel nehotărât. Cel ruşinat. Cel înamorat. Cel îndoliat. Cel care se minuna de născocirea dirijabilului. Cel care știa ce urmărește dirijabilul. Cel care urmărea la rândul său. Cel care se voia urmărit. Anarhistul. Protestatarul. Cel care se săturase până în gât de toată zgâiala.

Îl lua cu ameţeli povara unei asemenea complicații, faptul de a fi atâția oameni deodată. Ce să le spună băieților lui când îşi începeau stagiul militar? Ce să-i spună lui Nurit când îi arăta manualele? Ce să-i spună lui Bassam când era oprit la puncte de control? Ce să simtă ori de câte ori deschidea un ziar? Ce să creadă când vuiau sirenele de Ziua Amintirii Holocaustului? Ce întrebări să-şi pună de câte ori trecea pe lângă câte un bărbat purtând pe cap keffiyeh-ul arăbesc? Ce să simtă când băieții lui trebuiau să ia autobuzul? Ce să creadă când un şofer de taxi vorbea cu accent străin? Ce să-l îngrijoreze când se uita la ştiri? Ce atrocitate proaspătă pândea la orizont? Ce fel de pedeapsă îi aştepta? Ce să-i spună lui Smadar? „Cum e să fii moartă, prințesă? Poți să-mi spui? Mie mi-ar plăcea?“

Mai jos de el, pe pantă, nişte tinerei treceau fără grabă, pe cai arăbeşti subțiratici. Băieții purtau pantaloni de doc albi, imaculați. Caii, sub ei, îşi încordau muşchii. Rami şi-ar fi dorit să poată ajunge la ei cumva. Să se apropie, să schimbe o vorbă. Ştiau însă deja cine era după numărul de înmatriculare, ce era, doar după

felul în care umbla. Și-ar fi dat seama oricum și după accent, chiar dacă le-ar fi vorbit în arabă. Un bărbat mai în etate, pe motor. Pielea lui alburie. Chipul deschis. Fricile ascunse. „Ar trebui să mă duc și să le spun. Ar trebui s-o apuc într-acolo și să mă uit drept în ochii lor. O chema Smadar. Floare de strugure. Înotătoare. Și dansatoare. Atât de înaltă era. Abia se tunsese. Avea dinții un pic strâmbi. Era la început de an școlar. Ieșise să-și cumpere cărți. Mergeam spre aeroport cu mașina când am aflat vestea. Dispăruse. Am știut. Eu și soția mea. Am știut. Am umblat de la spital la secția de poliție, apoi iarăși la spital. Nu vă puteți închipui cum este. Ușă după ușă. Apoi morga. Izul de dezinfectant. De nedescris. O puseseră într-un sertar de metal. O tăblie rece de metal. Și zăcea acolo. De vârsta voastră, nu mai mare. Exact ca voi. Haideți să fim sinceri, oameni buni. Pe voi vestea asta v-ar fi încântat. Ați fi sărbătorit. Ați fi chiuit de bucurie. Și eu, cândva, aș fi chiuit auzind o asemenea veste despre vreunul dintre ai voștri. Și despre tatăl vostru. Și despre tatăl tatălui vostru. Ascultați-mă. Recunosc. Nu mă ascund după deget. Odată, demult. Ce credeți despre asta? În ce lume trăim? Ridicați privirea. Ne urmărește, ne urmărește pe noi toți. Uitați-vă acolo, sus.“

Dirijabilul, după un timp, a început să-l apese, să se lase ca o mână ușoară pe pieptul lui, apoi tot mai tare, până ce Rami n-a mai vrut decât să găsească un loc unde să nu fie zărit. Adeseori era așa. Îl năpădea dorința de a se face nevăzut. De a înlătura totul cu o mișcare din dosul palmei. Să șteargă totul, cu totul. Tabula rasa. „Nu e războiul meu. Nu e Israelul meu.“

„Arătați-mi, deci. Convingeți-mă. Puneți piatra la locul ei. Dați-mi-o înapoi pe Smadar. Cu totul. Oferiți-mi darul reîntoarcerii ei, bine cusută, drăguță și cu ochi negri. Asta-i tot ce cer. E prea mult? Și am terminat-o cu văietatul, cu bocitul, cu reproșurile. Niște copci venite din rai, asta-i tot ce cer. Și să fie adusă înapoi și Abir, pentru Bassam, pentru mine, pentru Salwa, pentru Areen, pentru Hiba, pentru Nurit, pentru toată lumea. Și, dacă tot v-ați apucat de asta, să le aduceți înapoi și pe Sivan, pe Ahuva, pe Dalia, Yamina, Lilly, Yael, Shulamit, Khalila și Sabah și Zahava, pe Rivka și Yasmine, pe Sarah, Inaam, Ayala și Sharon, Talia, Rashida, Rachel și Nina, pe Mariam, Tamara și Zuhal, pe Riva și pe toate celelalte, sub soarele ăsta fierbinte, ucigător. Cer prea mult? Chiar vi se pare prea mult?“

A simțit motocicleta gonind sub el cât s-a întors acasă. S-a dus în camera de lucru, a tras draperiile și și-a rearanjat fotografiile pe birou.

Smadar. Din Cântarea Cântărilor. Vița-de-vie. Deschiderea florii.

Abir. Un străvechi cuvânt arab. Parfumul. Mireasma florii.

71

O singură dată a fost oprit cu motocicleta. Auzise că drumul ocolitor dinspre Cisiordania era închis, era însă calea cea mai uşoară şi rapidă spre casă. Ploaia cădea în averse grele, oblice. A riscat. Care era, până la urmă, cel mai rău lucru care i se putea întâmpla: să fie oprit, luat la întrebări, să fie întors din drum?

Avea, şi o ştia – chiar şi la acea vârstă –, un rictus răutăcios, o faţă grăsuţă, o privire molatică pe chipul palid. S-a lăsat pe motocicletă şi a ambalat motorul. Vehiculul a azvârlit în spatele lui o spuzeală de stropi.

Un reflector apărut pe neaşteptate i-a trimis un fior de teamă pe şira spinării. A încetinit, s-a înălţat mai bine în şa. Vizorul căştii era înceţoşat de picuri de ploaie. Reflectorul l-a cuprins. A frânat în revărsarea de lumină. Roata din spate a patinat niţel în ploaia uleioasă.

Un strigăt s-a insinuat în noapte. Soldatul de gardă tremura alergând prin ploaie. Lumina era împestriţată cu sulițele argintii ale ploii. Soldatul a îndreptat puşca spre casca lui Rami. Rami a coborât lent mâinile, a deschis vizorul, l-a salutat în ebraică, shalom aleichem, shalom, cu accent cât mai pronunţat, i-a arătat documentul de identitate israelian, a zis că locuieşte în Ierusalim, că trebuie să ajungă acasă.

– Drumul e închis, domnule.

– Şi ce să fac, să mă întorc acolo?

De pe patul puştii soldatului a căzut un strop.

– Înapoi, domnule, da, întoarceţi-vă imediat, accesul e interzis pe drumul ăsta.

Rami simţise o oboseală neaşteptată în oase.

– M-am pierdut, m-am rătăcit şi tu vrei să mă întorc acolo, eşti nebun? Uită-te la cartea de identitate. Sunt evreu. M-am rătăcit. Rătăcit, omule. De ce ai vrea, pentru numele cerului, să mă întorc pe unde am venit?

Pușca băiatului a zvâcnit sălbatic, înainte și înapoi.

– Întoarceți-vă, domnule.

– Ai luat-o razna, ce naiba? Crezi că am chef să mor? M-am rătăcit, am luat-o pe drumul greșit, asta-i tot.

– Domnule. Vă spun că e închis.

– Spune-mi o chestie…

– Ce?

– Care evreu în toate mințile s-ar duce de bunăvoie în Cisiordania?

Chipul băiatului arăta nedumerire. Rami a strâns ambreiajul, a ambalat motorul.

– N-ai decât, habibi, împușcă-mă dacă trebuie, eu mă duc acasă.

A observat o încruntătură apărând pe fruntea băiatului, o mică falie de confuzie când Rami a tras în jos vizorul, a aprins farul și și-a văzut de drum, cu trupul întreg contopit cu motocicleta, gândindu-se necontenit la arma ațintită asupra lui, la un posibil glonț izbindu-l în ceafă.

72

În ziua următoare, în biroul de la Cercul Părinţilor, a început să-i relateze lui Bassam întâmplarea cu punctul de control, dar s-a oprit brusc, amintindu-şi pantoful albastru de lac propulsat prin aer şi glonţul lovind craniul lui Abir. Nu mai avea nici un chef să-şi istorisească păţania din ajun.

73

Vânzătoarei de la prăvălie i se spunea Baba Niesha, cu toate că nu avea decât treizeci şi patru de ani. A auzit pocnetele. Unul, două, trei, patru. Scrâşnet de anvelope. Apoi, un moment, linişte. Mâinile i-au rămas pe tejgheaua lungă de lemn. După aceea au început ţipetele: cele ascuţite ale elevilor, mai ales fete, lucru neobişnuit. Fetele, de obicei, erau tăcute. Niesha a întins mâna şi a luat cheile din casa de marcat.

Afară, o busculadă. Un copil pe trotuar. Fustă albastră. O bluză albă de bumbac, cu guler. Un pantof ieşit din picior. Niesha s-a lăsat în genunchi. Ştia numele copilei. S-a plecat spre ea să-i verifice pulsul.

– Trezeşte-te, Abir, trezeşte-te.

Ţipetele continuau să răsune. Trecătorii se adunau buluc în jurul fetei. Era inconştientă. Bărbaţi şi femei au început să-şi verifice telefoanele, căutând semnal. Umbla vorba că traficul fusese blocat de soldaţi, la celălalt capăt al şoselei. Nu se permitea trecerea nici unui vehicul: nici ambulanţe, nici poliţie, nici paramedici.

– Trezeşte-te, trezeşte-te.

Minutele se scurgeau. O învăţătoare tânără traversa văitându-se sensul giratoriu. În cele din urmă, o rablă de taxi a oprit. Şoferul, un tânăr, a fluturat braţele. Pe porţile şcolii ieşeau puhoaie de copii.

Niesha a ajutat ca Abir să fie ridicată de la pământ şi îndesată pe bancheta din spate a taxiului. Şi-a făcut loc şi ea în spaţiul dintre banchetele din faţă şi din spate, ca să nu lase copilul să se rostogolească de-acolo. Şoferul s-a uitat peste umăr şi a pornit maşina. Cineva aruncase înăuntru pantoful pierdut. Niesha l-a pus în piciorul lui Abir. I-a simţit căldura degetelor. A ştiut pe dată că n-o să uite în veci căldura surprinzătoare a cărnii.

Taxiul a pornit în goană către mijlocul pieţei. Vestea dăduse deja ocolul Anatei şi Shu’fatului. Se auzeau strigăte din moschei, de la balcoane, de pe străzile

mărginașe. Copiii alergau pe alei, îndreptându-se spre școală. Șoferul nu frâna decât la limitatoarele de viteză. A ajuns în îmbulzeala din partea cealaltă a pieței. Și-a proptit palma pe claxon. Mașinile din jur i s-au alăturat în simfonia asta drăcească.

Niesha era întinsă pe podeaua mașinii, mai jos de Abir, cu brațele întinse, ținând nemișcat capul fetei. Pleoapele lui Abir zvâcneau. Nu scotea nici un sunet. Pulsul îi era lent și neregulat. Niesha i-a atins iarăși degetele de la picioare. Se răciseră.

Geamurile mașinii erau coborâte. Afară se auzea mugetul megafoanelor. Se desfăceau flamuri. Se pregătea o revoltă. Mașina a țâșnit înainte. Șoferul a invocat numele lui Allah. Tumultul răsuna în urechile Nieshei.

Clădirea spitalului era joasă, lunguiață și ponosită. O echipă medicală aștepta pe trepte. Niesha. Niesha a luat palma de pe capul lui Abir și a deschis portiera din spate înainte ca taxiul să fi oprit. S-au auzit strigăte, cerând o targă. Pe treptele spitalului era o învălmășeală turbată.

Niesha s-a uitat cum dispărea targa într-o mlaștină de halate albe. Erau zile ale lințoliilor mici: văzuse o mulțime, purtate pe străzi.

Și-a amintit deodată că uitase să încuie ușa magazinului. Și-a dus la ochi încheietura brațului și a început să plângă.

Camerele montate în dirijabil s-au rotit la distanță și lentilele au licărit. Deasupra Anatei se roteau deja elicoptere.

Dedesubt, shebab, tinerii, aruncau cu pietre. Nimereau pe acoperișuri, ricoșau din stâlpi, făceau să zăngănească cisternele cu apă.

În ziua în care a fost omorâtă Smadar, camerele de filmat ale televiziunilor au ajuns înaintea ambulanței ZAKA.

Rami a văzut o parte din filmări la mai mulţi ani după aceea, într-un documentar: restaurantul în aer liber, lumina după-amiezii, corpurile sfârtecate, scaunele răsturnate, picioarele de masă, candelabrele sfărâmate, fețele de masă stropite, trunchiul retezat al unuia dintre atentatori, ca o bucată de statuie grecească, în mijlocul străzii.

Chiar şi ascultatul cu ochii închişi era de nesuportat: tropăitul grăbit al paşilor, sirenele.

La sfârşitul vizionării şi-a dat seama că-şi încleştase atât de tare mâinile, încât unghiile îl zgâriaseră până la sânge.

Ar fi vrut ca realizatorii filmului să se strecoare cumva în interiorul timpului şi să-l deruleze înapoi, să inverseze cronologia, s-o călăuzească într-o direcţie cu totul diferită – ca o povestire de Borges –, astfel încât lumina să strălucească mai tare, scaunele să fie îndreptate, strada să-şi recapete ordinea, cafeneaua să fie intactă, iar Smadar să păşească iarăşi pe trotuar, cu părul tuns scurt, bumbul în nas, la braţ cu prietenele de la şcoală, ţopăind pe lângă cafenea, dând din mână în mână walkmanul, simţind cu putere în nări mirosul de cafea, prinsă în banalitatea nepăsării faţă de ceea ce avea să urmeze.

Cerul era de un albastru radiant. Caldarâmul era înțesat cu mușterii de septembrie. Muzica susura în difuzorul cu husă de rafie. Exploziile distruseseră sonorizarea. Tăcerea, apoi, fusese stranie, un interval împietrit până ce strada erupsese în țipete.

În aramaică, talitha kumi înseamnă: „Ridică-te, fetițo, ridică-te“.

Atentatorii se îmbrăcaseră în veşminte femeieşti, cu centurile explozive prinse în talie. Se bărbieriseră cu grijă şi îşi ascunseseră feţele după şaluri.

Proveneau cu toţii din satul Assira al-Shamaliya din Cisiordania. Era, pentru doi dintre ei, întâia oară când puseseră piciorul în Ierusalim.

80

Jorge Luis Borges, ajungând să cutreiere cu ghizi prin Ierusalim, la începutul anilor ’70, a declarat că nu mai văzuse un oraş care să aibă o asemenea lumină limpede, arzătoare. A ciocănit cu bastonul de lemn în pietrele din caldarâm şi în zidurile clădirilor, ca să-şi dea seama cum ar putea să fie pietrele străvechi.

„Pietrele“, a zis apoi, „sunt roz precum carnea.“

Îi plăcea să străbată cartierele palestiniene, să se plimbe prin sukuri ca un povestitor orb tratat cu deosebită consideraţie. Printre arabi a existat mereu o tradiţie a orbilor. Imamul din piaţă. Abdullah ibn Umm Maktum. Al-Ma’arri. Cei care erau basir, văzători în inimi şi în minţi. Felul lor de a vedea, felul lor de a istorisi.

Mulţimi de bărbaţi tineri se ţineau după Borges, cu mâinile împreunate la spate, aşteptând un prilej de a intra în vorbă cu faimosul scriitor argentinian, cu rawi. Borges purta un sacou cenuşiu, cu cămaşă şi cravată, chiar dacă era cald. I se dăruise un fes roşu ca dar de bun venit. Îl purta fără pic de stinghereală.

Când se oprea, cei din jur se opreau şi ei. Se bucura de zarva ulicioarelor, de fâlfâitul rufelor puse la uscat, de bătaia aripilor porumbeilor, de nălucile care stăruiau în preajmă. Îi plăceau mai ales prăvălioarele de suvenire din Oraşul Vechi, unde putea să-şi aleagă din tăvi talismane mărunte şi să încerce să le spună povestea doar din felul în care le simţea în palmă.

Borges s-a aşezat să bea cafele prin localuri mici, în fumul şi bolborositul narghilelelor, ascultând poveşti străvechi cu ciocârlii şi elefanţi, cu străzi care şerpuiesc la nesfârşit, cu stâlpi care conţin toate sunetele universului, cu bidivii înaripaţi, cu pieţe de legendă unde singurele lucruri de vânzare erau poeme caligrafiate de mână pe suluri care se întindeau la infinit.

81

Când sunt cu tine și când nu sunt cu tine e singurul fel în care pot măsura timpul.

Borges

Sivan Zarka, de paisprezece ani, a fost aruncată în aer împreună cu Smadar. Părinţii ei erau francezi: locuise cândva în Algeria. Se mutaseră recent la Ierusalim, unde Sivan şi Smadar învăţau la liceul din Rehavia. Yael Botvin avea tot paisprezece ani. Abia începuse clasa a noua la Academia Israeliană de Arte şi Ştiinţe. Făcuse aliyah din Los Angeles cu părinţii, cu opt ani în urmă. Rami Kozashvili avea douăzeci de ani. Muncea ca lucrător comercial în bazarul Yehuda, unde vindea îmbrăcăminte sport. Emigrase din Georgia, de pe teritoriul Uniunii Sovietice. Eliahu Markowitz, funcţionar, iubitor de cărţi şi pacifist, avea patruzeci şi doi de ani. Familia lui provenea de pe coasta românească a Mării Negre.

Să faci aliyah: să te înalți.

Markowitz mânca de prânz într-un local în aer liber, împreună cu fiul său de unsprezece ani. Băiatul a fost aruncat în spate, însă căderea i-a fost atenuată de un palmier în ghiveci aflat în faţa ferestrei.

Atât de adesea, cugeta Rami, banalul ne poate salva.

86

Când Rami s-a întors din Războiul de Yom Kippur – cu părul crescut, ochi albaştri, extenuat –, a început să lucreze ca ilustrator, concepând postere pentru cei de dreapta, pentru cei de stânga, pentru cei de centru. Sfida categorisirile. Nu-i păsa. Dacă frică voiau, poftim frică. Voiau sclipici, le dădea sclipici. Controversă, naţionalism, pesimism – de toate pentru toţi. Schmaltz, la fel: nici o problemă, era în stare să furnizeze cu uşurinţă un potpuriu de tâmpenii. Un pumn ridicat pentru noul Israel. O frontieră extinsă de la Nil până la Eufrat. Un copil făcând ochii mari. O uitătură sinistră. O turturică rănită. Un picior lung, elegant. Absolut orice. Un desen isteţ, unul grosolan, unul explicit, nu-i păsa, nu avea criterii. Nu era afiliat nici unui partid. În mod clar, nu era de partea nimănui. O casă, o familie, să nu fie deranjat: o viaţă israeliană, asta voia. O slujbă bună, o ipotecă, o stradă sigură, înverzită, fără bătăi în uşă, fără apeluri telefonice la miezul nopţii. Voia lucruri spectaculos de banale. În viaţa asta, cel mai rău lucru cu putinţă ar fi fost să stea la coadă în faţa gheretei cu falafel, să i se dea restul greşit la magazinul de brânzeturi, să nu-i aducă poştaşul corespondenţa. Rami făcea ce ştia mai bine: desene, sloganuri, provocări întruchipate din pensulă şi creion. Şi-a întemeiat propria firmă. Publicitate şi design grafic. Îl încânta să-şi înfoaie penele. Cam toată lumea îl agrea – şi dacă nu, râdea de asta cu hohote, mereu clovn, păcălici, jonglând pe muchie. A cunoscut-o pe Nurit: o frumuseţe. Focoasă. Roşcată. Liberală. Nu-i păsa ce credeau alţii. Minte brici. De familie bună. Fiică de general, o pionieră, o excentrică de viţă veche. Extrăgea oxigenul din aer. El era mai din topor, mai necioplit, mai proletar, însă ei îi plăceau şarmul lui, umorul lui înţepător, abilitatea de a face un cuvânt să scapere. Era nechibzuit. O făcea să râdă. N-avea de gând să-i dea drumul. Ea era cu mintea, el, cu instinctul. A curtat-o, i-a scris, a desenat pentru ea. Era pacifistă. I-a trimis trandafiri roşii. Nurit i-a returnat, cerând albi în loc. Era pălit de amor. În armată fusese mecanic de tancuri. I-a reparat tatălui ei maşina. Generalul şi-a dat încuviinţarea. S-au cununat la Nurit în casă. Au adus un rabin pentru ceremonie. Au spart împreună paharul. Mazal tov a răsunat prin odăi. Şi-au avut cele optsprezece minute de yichud, că doar aşa era tradiţia, de ce nu? Anii au prins să se rostogolească. Au avut copii: unu, doi, trei, patru. Frumoşi de picau. Ştrengari. Un pic cam sălbăticuţi cu toţii. Mai ales Smadar. Un ghem de energie, o lentilă: era numai focalizare şi ardere. Băieţii, la fel – Elik, Guy, Yigal –, aveau

cu toţii ochii mamei lor. „Ochi de tigru“, aşa le spunea, după o poezie englezească pe care şi-o amintea neclar. Au fost ani extraordinari. Lui Rami îi umbla mintea. Era de-o isteţime tăioasă. Niţel sardonic atunci când era nevoie să fie. A cunoscut politicieni, artişti, jurnalişti. A fost invitat la petreceri. Ierusalim. Tel Aviv. Haifa. A făcut-o pe bufonul. Au început să-i placă motocicletele. Şi-a cumpărat o geacă de piele. A venit acasă cu rochii colorate şi eşarfe, daruri pentru Nurit. Ea a râs de lipsa lui de gust, l-a sărutat. Şi-a lăsat părul să-i cadă pe umeri. O auzea, la petreceri, de vorbă cu amicii profesori. „Ocupaţie“ încolo, „Ocupaţie“ încoace. „Ah, soţia mea, liberală, o frumuseţe.“ Scria articole. Nu se reţinea. Spunea ce avea chef să spună. Îi dădea un fior delicios. Îi forţa limitele. Plămânii lui aproape că plesneau. Au fost mai multe războaie, aşa-i, dar războaie sunt mereu, nu-i aşa, ăsta era preţul pe care trebuiau să-l plătească cu toţii. Izbutea cumva să navigheze prin toate acestea, cu un ochi deschis şi amândoi ochii închişi. Vigilenţă, acesta era cuvântul de ordine. Vigilenţă. Ştia ce trebuie făcut, deşi nu-i plăcea. Să se uite după feţe negricioase în autobuz. Să ştie mereu în ce direcţie este ieşirea. Dacă autobuzul arab e în spatele tău, în trafic, roagă-te să ai verde. Evaluează cât de pronunţat e accentul. Fii cu ochii în patru după cămăşi şi pantofi de sport ieftini. Nu uita să cauţi cu privirea praful de pe încălţăminte. Nu avea prejudecăţi, zicea, era ca oricine altcineva, făcea ce e logic, făcea ce e practic, nu voia decât să aibă parte de linişte, să nu fie tulburat. Citea ziarele, cică, tocmai ca să ignore ştirile. Era singura cale de a o scoate la capăt. Nu voia să fie pironit la pământ. Voia să-şi păstreze libertatea. Putea să dezbată cu oricine, oricând, din orice poziţie. Era, până la urmă, israelian: s-ar fi certat, la nevoie, şi cu sine însuşi. Totul avea de-a face cu apetitul. S-a ales cu o bărbie dublă, a devenit tot mai corpolent. Drapele nu înălţa, însă, ca toată lumea, lua poziţie de drepţi în fiecare Zi a Amintirii. Munca îl susţinea. Îi mergea bine. Avea parte de onorarii generoase. A început să câştige dublu, apoi triplu. Cu cât cerea mai mult, cu atât mai mult avea de lucru. Şipuri de argint. Boluri de sticlă. Trofee. Gemeau rafturile de ele. Ajunsese să conceapă jumătate din panourile publicitare din Ierusalim. Telefonul nu se mai oprea din sunat. Copiii creşteau. Băieţii erau plini de energie. Smadar era un pistol, un foc de artificii. Îi plăcea mult să alerge prin casă. Dansa pe mese. Făcea roata prin grădină. Îşi julea genunchii. Şi-a spart un dinte. Chestii de fete. A trecut timpul. Bacalaureat. Teatru. Apoi serviciul militar – lui Nurit nu-i plăcea defel, însă Elik, băiatul cel mare, s-a dus oricum. Cu bocancii lustruiţi, învârtindu-şi pe un deget bereta. Era lucrul care se cerea făcut. Refuzul înrolării însemna să izolezi. Să izolezi însemna să pierzi. Iar să pierzi era un lucru ne-israelian. Ţinea pur şi simplu de datoria ta. Rami accepta asta: o făcuse şi el, aveau şi fiii lui s-o facă, ba chiar, la un moment dat, avea s-o facă şi fiica lui. Rami a făcut poze cu Smadar îmbrăcată

în uniforma bunicului, cu bereta roșie a fratelui ei pe cap, și-au râs cu toții când a început să bată pas de defilare prin cameră.

Peste ani avea să-și descrie viața drept o existență în bulă, un trai în cămașă descheiată la gât, un rol într-o melodie a celor de la Talking Heads.

Sunetul rulmenţilor sertarului de metal rece. Alunecarea galoşilor de plastic pe gresia lucioasă a podelei. Fâşâitul slab al uşii răcitorului închizându-se în spate. Morga, apoi, tăcută la trecerea lui Rami.

Și s-ar putea să te întrebi: Ce casă frumoasă e aceea?

Și s-ar putea să te întrebi: Încotro duce autostrada?

Și s-ar putea să te întrebi: Greșesc, am dreptate?

Și s-ar putea să te întrebi: Vai, Doamne, ce-am făcut oare?

89

Primii câţiva ani după atacul cu bombă, Rami a început să-şi facă probleme că se repeta. Trebuia câteodată să spună povestea lui Smadar de câte două şi trei ori pe zi. Prima oară dimineaţa, la şcoală. Apoi după-amiaza, la sediul Cercului Părinţilor. Şi încă o dată seara, într-o sinagogă, un cămin cultural sau o moschee. Să le-o relateze unor pastori. Imami. Rabini. Reporteri. Cameramani. Copii de şcoală. Senatori. Vizitatori din Suedia, Mexic, Azerbaidjan. Oameni îndoliaţi din Venezuela, Mali, China, Indonezia, Rwanda, veniţi în pelerinaj la locurile sfinte.

Uneori – pe la început, înainte să recunoască faţă de el însuşi că aceste repetiţii deveneau confortabile – se trezea că se opreşte în mijlocul propoziţiei, întrebându-se dacă nu cumva spusese acelaşi lucru de două ori pe parcursul a câtorva minute, adică nu doar o repetare a mesajului, ci folosirea exact a aceloraşi cuvinte în şir. Cu aceeaşi intonaţie, aceeaşi expresie facială, de parcă ar fi redus cumva istorisirea la ceva mecanic, la un ritm cotidian. Îl deranja gândul că ascultătorii l-ar fi putut socoti o moară stricată, prins în circuitul nesfârşit şi aidoma al durerii sale. Mai târziu îşi dădea seama că lăsase pe dinafară părţi mari din ce şi-ar fi dorit cu adevărat să rostească.

Îl scăldau fiori reci la gândul că ar fi putut părea fraudulos, teatral, cu un discurs învăţat pe de rost. De parcă povestea lui ar fi fost o marcă, un clip publicitar menit repetiţiei. Simţea cum îi dogoreşte faţa. Palmele îi asudau. La a doua sau a treia relatare a zilei se trezea ciupindu-şi pielea antebraţului ca să se smulgă din toropeală, să se asigure că nu bătea aceiaşi câmpi. Mă numesc Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Smadar. Familia mea s-a stabilit la Ierusalim cu şapte generaţii în urmă.

Se întreba cum procedează actorii. Cum e să spui aceleaşi lucruri cu simţire, spectacol după spectacol. Ce fel de exerciţiu necesită asta? O dată pe zi, de două ori când e matineu. Cum pot, în acea nesfârşită repetare, să păstreze puterea cuvintelor? Cum reuşesc să menţină povestea vie?

Însă cu cât o făcea mai mult – şi cu cât povestea căpăta o formă mai singulară –, cu atât îşi dădea mai mult seama că nu contează. Exista mereu un final pentru

monologul actoricesc, o ştia bine, dar el nu avea parte de un asemenea final. Nu-l chema nimeni la rampă. Nu avea parte de ovaţii. De vreo scenă grandioasă de sfârşit. Nu putea ieşi pe uşa actorilor cu pardesiul pe el şi gulerul ridicat. Nu erau alei încadrate de felinare. Nici stropi de ploaie căzând pe caldarâmul cenuşiu. Nu-l aşteptau dimineaţa cronicile din ziare. Nici admiratori în delir.

Nu era un spectacol, şi-a dat seama într-un târziu. Ce făcea el era un început fără sfârşit. Nimic teatral în asta. Putea face din relatarea lui ce voia, rai sau iad. S-a adâncit în repetiţie: binecuvântarea şi blestemul lui.

Le-a vorbit academicienilor, artiştilor, elevilor, israelienilor, palestinienilor, germanilor, chinezilor, a vorbit oricui voia să-l asculte. Grupuri creştine. Savanţi suedezi. Delegaţii ale poliţiei sud-africane. Ţara lui era, le spunea, zugrăvită pe-o pânză de-un cot. Israelul putea încăpea cu totul în graniţele statului New Jersey. Cisiordania era mai mică decât Delaware. În spaţiul ocupat de Londra puteau fi înghesuite patru Fâşii Gaza. O sută de Israeluri puteau fi amplasate în interiorul Argentinei, şi tot ţi-ar fi rămas loc de nişte pampas. Israelul şi Palestina, împreună, erau cât o cincime din Illinois. Un spaţiu infinitezimal, da, însă cu ceva pulsând în centru, ceva excesiv, original, nuclear. Îi plăcea cuvântul ăsta, „nuclear“. Atomii relatării lui buşindu-se unii în alţii. Forţa a ce voia să spună. Erau ocazii când i se părea că a păşit în afara lui, că levitează undeva şi se uită la el însuşi, însă nu avea importanţă: stabilise acum legătura cu cuvintele, erau ale lui, le deţinea, erau rostite cu un scop. Voia să-şi trezească din somn spectatorii. Voia să-i vadă tresărind. O clipită doar. Să vadă un ochi deschizându-se, ori o sprânceană ridicată. Era destul. O fisură în zid, spunea. Un grăunte de îndoială. Orice.

Când vorbea, o vedea pe Smadar ca aievea. Faţa ovală. Ochii ei căprui. Râsul ei ferit. Într-o grădină. În Ierusalim. Cu bentiţă albă în păr.

În curând au ajuns să se întâlnească aproape zi de zi. Asta, mai mult decât locurile de muncă, devenise ocupaţia lor principală: să spună povestea celor întâmplate cu fetele lor. Rami şi-a lăsat compania de design grafic pe mâinile partenerului său. Bassam şi-a redus orele de lucru la Ministerul Sporturilor şi la Arhivele Palestiniene. Cei doi au început să lucreze oficial la Cercul Părinţilor. Li se plătea un salariu minim. Călătoreau ori de câte ori puteau. Se întâlneau cu filantropi. Ţineau conferinţe pe la fundaţii. Luau cina cu diplomaţi. Vorbeau la şcoli militare. Îşi purtau cu ei istoriile.

Nu conta că repetau iarăşi şi iarăşi aceleaşi vorbe. Ştiau că cei cărora le vorbeau le auzeau pentru întâia oară: la începutul propriilor lor alfabete.

Pe Rami îl surprindea uneori că putea să găsească în adâncul său feluri mereu noi de a spune acelaşi lucru. O făcea prezentă continuu pe Smadar, ştia prea bine. Ceva tăios şi arzător îi pătrundea în piept, despicându-i-l şi mai mult încă.

O dată sau de două ori, la conferinţe, ridicase ochii şi văzuse uimirea de pe chipul lui Bassam, de parcă noua frază i-ar fi spart şi lui coşul pieptului.

Forţa exploziei de pe strada Ben Yehuda a propulsat-o prin aer.

Uneori cred că a făcut autostopul spre paradis.

Încă aud alunecarea rulmenţilor la acea masă rece de metal.

Legile fizicii i-au răpit înălțarea.

Bassam ținea în minte, suspendate, diverse piese, le încerca de mărime, le aranja iar și iar, le sucea, jongla cu ele, le zdruncina liniaritatea.

Îi plăcea să-și relaxeze audiența. „Am stat șapte ani la închisoare, apoi m-am însurat.“ „Vreți să știți cum e cu Ocupația? Gândiți-vă la șase puști în două dormitoare.“ „Hei, cine în toate mințile l-ar pune de șase pe tipul care șchioapătă?“

La început, grupurile nu știau cum să reacționeze la glumițele lui. Lumea se foia, își ferea privirile. Însă avea ceva magnetic și reușea, ușor-ușor, să-i atragă iar de partea lui. „Sunt singurul tip care s-a dus în Anglia“, zicea, „și i-a plăcut vremea.“

Avea un accent pronunțat. Cuvintele i se rostogoleau în gură. Vorbea însă domol, muzical. Cita poeți: pe Rumi, Yeats, Darwish. Nu conta dacă pe alocuri fragmenta narațiunea: pentru el era mai degrabă un cântec decât o relatare, voia să ajungă la ritmul său cel mai profund.

O structură osoasă din capătul traheii – sirinxul – are un rol esențial pentru aparatul fonator al păsărilor. Cu sacul de aer care-l înconjoară, sirinxul face să rezoneze undele sonore create de membranele peste care pasărea împinge aer cu putere. Înălțimea trilului depinde de tensiunea aplicată asupra membranelor. Volumul e controlat de forța expirației.

Pasărea poate să-și controleze separat două părți ale traheii, astfel încât unele specii sunt în stare să producă două note distincte în același timp.

Serile, Rami îi citea lui Smadar din O mie şi una de nopţi, versiunea pentru copii, în ebraică.

Ea asculta tremurând uşurel din pleoape. Sindbad Marinarul. Julnar cel Născut pe Ape. Ali Baba şi Cei Patruzeci de Hoţi. Aladdin şi Lampa Fermecată.

Smadar izbutea mereu să rămână trează cam trei sferturi din poveste.

Se spune că anumite specii de păsări izbutesc să doarmă în timp ce zboară. O fac în reprize scurte, câte zece secunde, de obicei după lăsarea nopţii. Pasărea îşi poate odihni o parte a creierului, în vreme ce partea cealaltă îşi continuă vigilența ritmică, împiedicând-o să se izbească în vreo suratăzburătoare și rămânând atentă la prădători.

100

O fregată poate rămâne în aer vreme de două luni întregi, fără să atingă nici pământul şi nici apa.

101

Într-o după-amiază, într-un suk pe pe strada Al-Zahra, Borges le-a spus ascultătorilor săi că O mie şi una de nopţi poate fi comparată cu crearea unei catedrale ori a unei moschei arătoase şi că se situează poate la un nivel superior al sublimului, fiindcă, spre deosebire de o catedrală ori moschee, nici unul dintre autorii sau creatorii săi – constructorii, adică – nu era conştient că-şi aducea obolul la edificarea cărţii. Poveştile fuseseră adunate în epoci diferite, în puzderie de locuri, Bagdad, Damasc, Egipt, Balcani, India, Tibet, ba şi din alte surse, precum Poveştile Jataka şi Katha Sarit Sagara, apoi repetate, filtrate, traduse mai întâi în franceză, apoi în engleză, iarăşi schimbate şi trecute mai departe, intrând în alte şi alte tradiţii.

Poveştile au existat mai întâi de sine stătător, a zis Borges, şi abia apoi au fost puse laolaltă, întărindu-se unele pe altele, o catedrală infinită, o moschee din ce în ce mai vastă, o totalitate extinsă multidirecţional.

Era ceea ce Borges numea infidelitate creativă. Timpul apare înăuntrul timpului, înăuntrul altui timp.

Cartea asta, a zis, e atât de vastă şi de imposibil de epuizat, că nici măcar nu e necesar s-o fi citit, de vreme ce există deja ca parte inseparabilă a memoriei inconştiente a omenirii.

Ajunseseră atât de apropiați, încât după o vreme Rami a simțit că și-ar fi putut termina unul altuia poveștile.

Numele meu este Bassam Aramin. Numele meu este Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Abir. Sunt tatăl lui Smadar. Familia mea locuiește de șapte generații în Ierusalim. M-am născut într-o peșteră de lângă Hebron.

Cuvânt cu cuvânt, pauză cu pauză, respirație cu respirație.

Pregătirile pentru înmormântarea lui Smadar au fost făcute imediat. Telefoane. E-mailuri. Telegrame.

Obiceiul evreiesc cere ca un trup să fie înhumat cât mai curând cu putință, cu toate mădularele și organele: se consideră că sufletul, până la băgarea corpului în pământ, nu-și poate găsi odihna.

La fel și în tradiția musulmană, deși poliția nu a înapoiat de la început familiei cadavrele celor trei atacatori cu bombă.

Au rămas, niște ani după aceea, în saci albaștri de plastic, într-un refrigerator încuiat al morgii din Ierusalim.

Unele porţiuni mici de pe tavanul Capelei Sixtine au fost lăsate intenţionat neatinse, pentru ca generaţiile viitoare să înţeleagă restaurările succesive.

La începutul secolului al XVI-lea, dâre de salpetru începeau să se ivească prin fisurile tavanului. S-au tot mărit şi-au început să se întindă peste fresce: depozite cristaline arătând ca nişte mici formaţiuni pietroase.

Artistul italian Simone Lagi – sperând să prevină dezintegrarea picturilor murale – şi-a petrecut o bună parte din viaţă curăţând secreţiile cu cârpe moi de bumbac şi cu felii de pâine umezită.

Peticele de tavan neatinse arată ce s-ar fi putut întâmpla dacă lucrarea ar fi fost lăsată în pace.

Chimistul sirian Hasan al-Rammah, care a trăit în secolul al treisprezecelea, descrie procesul de fabricare a prafului de pușcă: salpetrul era fiert și amestecat cu cenușă de lemn pentru a se obține nitrat de potasiu, care era la rândul lui uscat și amestecat, devenind explozibil. Praful de pușcă era numit în arabă Zăpada Chinezească.

În secolul al nouălea, chinezii au creat accidental amestecul exploziv – 75 de părți salpetru, 15 părți cărbune, 10 părți sulf – în timp ce căutau elixirul vieții.

108

Alți șapte au fost uciși pe strada Ben Yehuda. O mulțime de oameni au fost răniți. Girofarurile aruncau pâlpâiri albastre și roșii pe clădirile de piatră albă. Noaptea era răscolită de voci răstite.

Paramedicii ZAKA au fost chemați – mayday mayday mayday – și au ajuns la câteva minute de la deflagrație, pe scutere și în mașini. Cu bărbi lungi. Purtând pe creștete kippah. Cu ciucurii, tzitzit, atârnând. S-au pus pe treabă în vestele lor portocalii, cu mănuși de latex, alături de poliție și de Magen David Adom, serviciul național de urgențe medicale.

Bezna nopții începea să se lase. I-au ajutat mai întâi pe cei vii. Deși erau bărbați mătăhăloși, se mișcau ușor, siluete cu mișcări controlate. S-au aplecat peste victime, le-au șoptit vorbe de alinare celor care trăiau încă, atenți să nu calce în pojghița de sânge.

După ce toți răniții și muribunzii au fost duși la spital, cei din ZAKA și-au început adevărata corvoadă: de a aduna laolaltă corpurile făcute bucăți, în vederea înmormântării. S-au oprit o clipă, un moment de concentrare zămislit din repetiție. O formă de rugăciune. Și-au dat semnalul unii altora cu înclinări ale capului, și-au întors vestele pe dos, trecând la galbenul de legişti, și-au tras pe mâini perechi proaspete de mănuși, și-au pus botoșei noi peste pantofi.

S-au apucat în tăcere de treabă. În grupuri mici. S-au răspândit iuți și eficienți printre rămășițele umane împrăștiate. Un deget. Un lob de ureche. O labă a piciorului, încălțată, sprijinită, aproape cu neobrăzare, de un tomberon.

Au scos grilajele șanțurilor de scurgere, au cercetat capacele gurilor de canal, au deschis cu forța ușile blocate. Au prefirat sticla și molozul, căutând semne de viață ori de carne umană. Cu cleşti lungi, au scos un deget mare dintre cioburi. Au extras șrapnele însângerate din parbrize, au verificat cu lanternele pe sub mese, s-au suit în copaci ca să descojească de pe crengi pielea victimelor, au adunat cartilaje de pe indicatoarele rutiere, au vârât intestine încolăcite înapoi în trunchiuri umane retezate, au absorbit cu dispozitive portabile tot ce era lichid de pe pavaj.

Umbrele celor de la ZAKA se contopeau parcă sub lumina intensă a reflectoarelor. Un om înaintând pe stradă, devenind următorul, apoi iarăşi următorul. O formă de comunicare fără zarvă, abreviată.

Au asamblat la loc cadavrele pe folii de plastic alb, le-au vârât în saci şi le-au încredinţat poliţiei israeliene. Erau meticuloşi. Riguroşi. Precişi. S-a avut grijă îndeosebi ca sângele victimelor şi cel al atacatorilor să nu se amestece.

În nici două ore îşi terminaseră treaba.

S-au întors apoi la scutere, cu braţele atârnându-le parcă un pic prea departe de corpuri, de parcă mâinile le-ar fi fost expuse vreunei substanţe contaminante. Unul a spălat o dâră de sânge care se îmbibase într-un ciucure rătăcit. Altul s-a aplecat să-şi scoată galoşii de plastic de pe pantofi. I-a aşezat grijuliu într-o altă pungă de plastic. Şi-au aranjat îmbrăcămintea oglindindu-se în cutiile metalice agăţate în dosul scuterelor, şi-au pus căştile şi s-au dizolvat iarăşi, într-o mută tristeţe, în tumultul oraşului.

N-au zăbovit, nu s-au apucat de rugăciuni. Nici un ritual. Nici o concluzie. Era datoria lor. Atâta tot.

Pentru asta se scriseseră Scripturile.

Seelonce feenee.

Doi dintre cei de la ZAKA s-au întors pe scutere, de dimineață, să culeagă un glob ocular care le scăpase.

Ochiul fusese observat de un bărbat mai în etate, Moti Richler, care în zori își coborâse privirea pe strada Ben Yehuda, din apartamentul său de la etaj, și văzuse crâmpeiul de carne zăcând pe copertina înaltă, albastră a cafenelei Atara.

De pupilă era încă atașat firul lung al unui nerv optic.

Felul în care funcţionează ochiul uman e considerat încă de cercetători la fel de misterios precum complexitatea modelelor de migraţie a păsărilor.

Din cauza degenerării maculare provocate de vârstă, pacientul se alege cu o pată oarbă centrală şi, de obicei, nu mai poate vedea obiecte decât cu coada ochiului. Tot ce e în centrul câmpului vizual pare întunecat. Pacientul sesizează contururi, restul devine un cerc nedesluşit. Dacă s-ar uita la o ţintă pentru darts, n-ar putea să-i vadă decât marginea.

Ca să combată acest fenomen, chirurgul elimină lentilele naturale şi implantează într-un ochi un telescop minuscul de metal. Operaţia nu repară macula, dar sporeşte acuitatea vizuală a pacientului. Pata oarbă poate fi redusă de la dimensiunea unei feţe la cea a gurii unei persoane, ori poate chiar la o zonă cât o monedă de mică.

Operaţia – executată întâia oară la New York şi îmbunătăţită la Tel Aviv – durează doar vreo două ore, însă după aceea necesită un nou fel de a vedea. Pacientul trebuie să înveţe să privească prin micuţul telescop implantat şi în acelaşi timp să scaneze periferia câmpului vizual cu celălalt ochi. Un ochi cată drept înainte, mărind obiectele până la de trei ori faţă de dimensiunile normale, în vreme ce ochiul celălalt se uită pieziş. În creier, cele două seturi de informaţii vizuale se combină, alcătuind o imagine completă.

Uneori pacientul are nevoie de luni, dacă nu de ani, ca să-şi antreneze îndeajuns vederea.

La vremea atacului cu bombă, Moti Richler se afla în a doua lună de convalescenţă. S-a întors de la geam şi i-a spus soţiei, Alona, că n-ar fi băgat mâna în foc, dar uitându-se la locul masacrului din ajun i se păruse că vede – cu ajutorul telescopului implantat – ceva ciudat pe copertina de dedesubt.

Lui Moti i se păruse că aducea cu miniatura unui far de motocicletă din cele vechi, cu cablurile atârnând.

Unul dintre cele mai vechi texte despre ochi – structură, boli şi leacuri –, Zece prelegeri despre oftalmologie, a fost scris în secolul al nouălea de medicul arab Hunayn ibn Ishaq.

Componentele individuale ale ochiului, nota acesta, au cu toate o natură proprie şi sunt aranjate într-o armonie cosmică, reflectând, la rându-i, intenţia lui Dumnezeu.

115

Doctorii s-au apropiat de Bassam pe coridorul spitalului. Purtau cravate pe sub halatele albe, imaculate. I-au cerut să ia loc. A simțit fiori reci năpustindu-i-se pe brațe. A spus că prefera să rămână în picioare.

Un doctor era evreu, celălalt – palestinian din Nazaret. I s-a adresat lui Bassam în arabă: domol, pe un ton măsurat. Dacă ar fi fost să moară Abir, a sugerat. Dacă lucrurile o luau la vale. Dacă se întâmpla ce-i mai rău. Dacă nu reușeau s-o reanimeze.

Celălalt doctor l-a atins pe umăr.

– Domnule Aramin, înțelegeți ce vă spunem?

Bassam s-a uitat dincolo de umărul doctorului. Mai încolo, pe coridor, stătea Salwa, înconjurată de familie.

În ebraică, a răspuns că da, înțelegea.

Atunci, primul medic a început să spună ceva despre recoltarea de organe. De crearea de viață din viață. Ficatul, rinichii, inima ei. Al doilea doctor i s-a alăturat.

– Avem o unitate renumită în domeniul transplanturilor de ochi, să știți.

– Ne-am ocupa foarte bine de ea.

– E o nevoie acută.

– Există oameni care au rețineri.

– Înțelegem asta.

– Domnule Aramin?

Ochii lui Abir, preț de o clipă, au părut să leviteze prin cameră: mari, căprui, cu

sclipiri arămii în mijloc.

– Vă rog, gândiți-vă la asta un minut. Vorbiți cu soția.

– Așa o să fac.

– Revenim.

Sfârleze rotindu-se pe dușumeaua unei grădinițe. Aleph-ul. Tora. O rochie de bar mitzvah. Ordonanțe militare. Punctul de control de dincolo de geam. Permise și ștampile. Albastrul și albul intermitente, deasupra ei. Mașini cu plăci de înmatriculare galbene. Televiziune israeliană, cărți israeliene, rețete israeliene. Ar fi putut să se întoarcă acasă de Sabat, să coacă challah, să aprindă lumânările și să respecte mitzvoturile, să se trezească lângă soțul ei, să-i sărute ochii, să-și crească odraslele, să le aducă la sinagogă, să le învețe Hatikvah, și copiii ei să aibă copii la rândul lor, cu felul lor de a vedea lucrurile și, da, există și alte feluri de a vedea lucrurile decât regulile musulmane, știa asta – feluri druze, creștine, ba chiar beduine –, însă nu era doar atât, nu, era mult mai mult, voia să le explice doctorilor că era vorba despre ceva mult mai adânc, ceva fundamental, ceva ce simțea nevoia să rostească neștiind totuși cum să formuleze, voise mereu ca Abir să vadă marea, i-o promisese de atâția ani, era legământul făcut fiicei lui, că vor parcurge cu mașina scurtul drum până la Akka, pe coastă, împreună cu frații și sora ei, că le va îngădui să se bălăcească în albastrul Mediteranei, să alerge pe pontoanele de lemn, să le ofere acces la ceea ce le era interzis, și s-a întrebat ce-au văzut doctorii când și-a pironit privirea în pământ și, într-o ebraică perfectă, a spus: „Nu, îmi pare rău, nu putem face asta, soția mea și cu mine, îmi pare rău, așa ceva nu putem permite, nu“.

116

Puţin după înmormântarea lui Abir – purtată, înfăşurată în drapel, pe străzile pline de gropi din Anata –, Bassam l-a sunat pe Rami şi i-a spus că simţea nevoia să facă parte din Cercul Părinţilor.

Era, a insistat, gata să se implice. Voia să înceapă cât mai curând cu putinţă, a doua zi chiar, dacă era nevoie.

Bassam a lăsat telefonul deoparte şi a pornit să umble pe străzile desfundate, prăfuite. Cu trotuare făcute zob. Mormane de moloz. Piramide de anvelope uzate.

Văzuse fotografii din Anata în arhivele naţionale, văzuse cât de frumos fusese cândva oraşul. Pieţele. Vilele. Mozaicurile. Bărbaţii cu fesuri. Femeile, în veşmintele lor lungi. Cafenelele.

Dispăruseră. Erau ferecate. Astupate cu gunoaie.

A trecut pe lângă porţile şcolii şi s-a strecurat prin dosul prăvăliei. Şi-a ţinut răsuflarea cât a înaintat pe lângă cimitir.

Numele meu este Bassam Aramin. Sunt tatăl lui Abir.

118

În războiul din ’48, Moti Richler a avut în grijă un funicular primitiv care circula pe un cablu de metal întins peste valea Hinnom, în Ierusalim. Cablul era lung de două sute patruzeci de metri. Mergea dintr-un salon al spitalului de oftalmologie până la o școală de pe coasta Muntelui Sion. Cablul era ținut bine în scripeți și proptit în stâlpi de susținere improvizați.

Vagonetul, făcut din lemn și căptușit cu plăci de oțel, nu se deplasa decât noaptea. Ducea soldați răniți și echipament medical dintr-o parte a văii în cealaltă: soldații conștienți încă puteau simți hurducăturile și legănările vagonetului în timpul călătoriei aeriene.

În fiecare seară, Moti dădea o tură cu motocicleta prin valea de dedesubt, să se asigure că nu se întâmplase nimic cu cablul, că era intact, că nu se pusese vreo bombă. Se îmbrăca în negru și-și înnegrea fața, gâtul și mâinile cu cremă de ghete ca să nu atragă gloanțele lunetiștilor iordanieni.

Motocicleta, de fabricație italiană, era vopsită într-o nuanță închisă, chiar și ghidonul și spițele roților. Motorului i se pusese surdină. Stopurile erau scoase din funcțiune, iar Moti eliminase cu totul farul din față, așa încât lumina lunii să nu se reflecte în sticlă.

Becul dezafectat avea să se odihnească la căpătâiul patului lui Moti pe tot parcursul războiului, cu cablurile atârnând.

În dimineața de după atentat Moti s-a uitat pe geam, din apartament, spre copertina de mai jos.

– Alona, vino repede, și-a chemat soția strigând-o peste umăr. Acolo, jos. Uită-te. E ce cred eu că e?

Ani după aceea, dansatorul pe sârmă Philippe Petit a întins un fir de oţel gros de un deget pe aproape acelaşi traseu pe care-l avusese cablul lui Moti şi a traversat, în pantă, valea.

În timpul luptei lui David cu Goliat din Valea Elah, David a folosit o praştie ca să-l nimerească în frunte pe uriaş cu una dintre cele cinci pietre luate dintr-un pârâu aflat în apropiere. Pietrele din vale sunt alcătuite în principal din sulfat de bariu, de două ori mai dens decât bolovanii obişnuiţi. Printre prăştieri se spune că zboară mai iute, mai departe şi că sunt mai precise decât alte pietre.

Glonțul de cauciuc a trântit-o pe Abir la pământ cu fața înainte.

Se spune că Goliat ar fi căzut cu faţa înainte, fiind decapitat îndată de David, însă orice aruncător cu praştia îţi va spune că, atunci când loveşti un duşman cu o piatră, o să se prăbuşească pe spate, asta, dacă nu cumva l-ai nimerit în fluierul piciorului.

Ceea ce britanicii ar numi un rupe-genunchi.

Aşa încât Goliat, dacă mai era conştient, l-ar fi privit drept în ochi pe David. Cum se va fi uitat şi Ioan Botezătorul în ochii ucigaşilor săi trimişi după pofta Salomeei, în oraşul Sebastia, nu departe de satul Assira-al-Shamaliya, unde crescuseră atentatorii din strada Ben Yehuda, printre holde aurii, drumuri şerpuitoare şi livezi de măslini cu scări grosolane de lemn sprijinite de trunchiuri.

Când un atentator sinucigaş îşi activează centura cu explozibil, capul îi este aproape întotdeauna separat de trunchi; poliția numește asta efectul de ciupercă.

Rămân două sau trei secunde de luciditate după decapitare, în care creierul funcționează încă: gura poate scoate sunete și ochii se pot mișca, o rotire a globului ocular ori o deschidere – sau închidere – a unei pleoape.

Se spune că decapitații capătă adesea o expresie surprinsă atunci când corpurile li se separă de capete: de parcă ultimele lor gânduri ar fi în zbor, imagini cu cei dragi din Stockholm, din Savannah, din Sierra Leone, din atât de multele și împrăștiatele Samarii.

Adolescenţii din Beit Jala şi-au petrecut ore bune pictându-şi pe pietre drapele, însemne, simboluri ale echipelor de fotbal preferate, Shabab al-Khader şi Wadi al-Neiss.

Fraţii lui Tarek aveau obiceiul să-şi zugrăvească pietrele în culorile Ortodocşilor din Beit Jala, ba chiar, uneori, în albastrul şi albul echipei Dheisheh din tabăra de refugiaţi aflată în apropiere.

Unele pietre căpătau şi însemnele unor echipe străine, mai ales Barcelona şi Real Madrid, cu toate că mai erau folosite şi culorile clubului Al Ahly din Egipt, ale echipei Olympique Lyonnais din Franţa sau ale celor de la Glasgow Celtic din Scoţia.

Câteodată, vreun soldat israelian scos din sărite, dar având ordin să nu deschidă focul, lua pietrele şi le arunca înapoi în protestatari. Pietrele erau culese de pe jos iarăşi şi iarăşi, lansate înainte şi înapoi între soldaţi şi băieţi, aproape ca într-un schimb de pase amical.

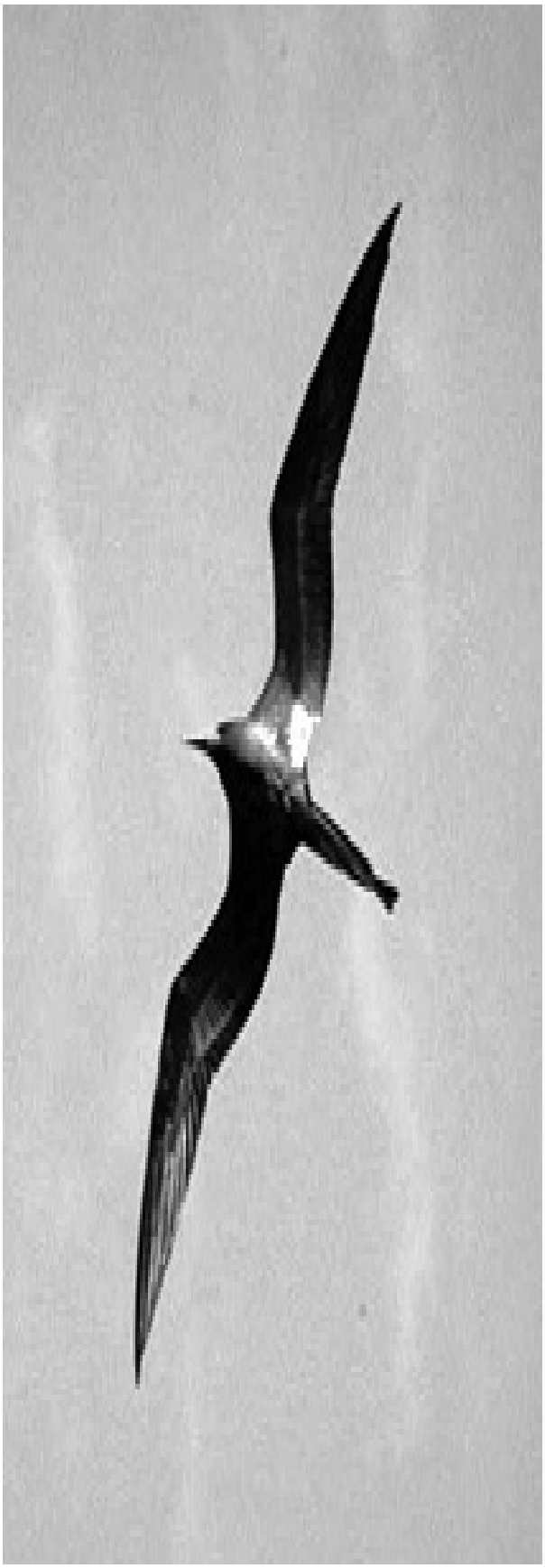

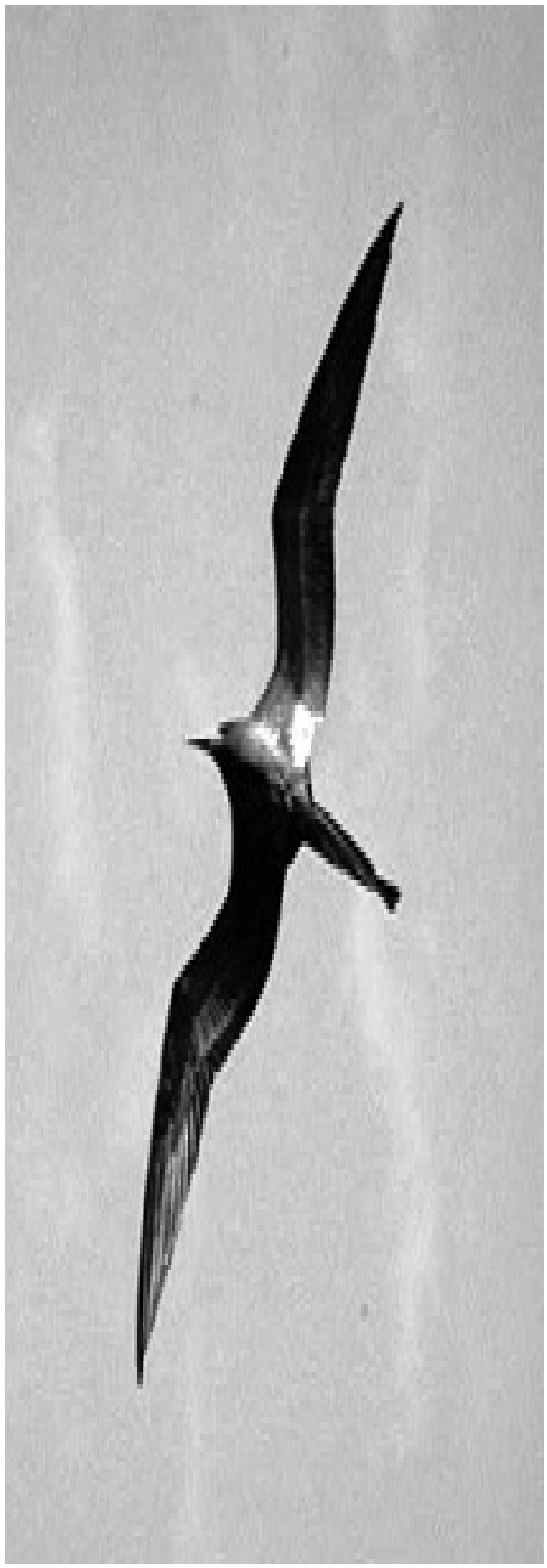

Fregata e negricioasă şi silenţioasă, cu ciocul coroiat şi coada cu despicătură pronunţată. Aparţine unei familii de păsări de mare care trăiesc în oceanele tropicale şi subtropicale. Întinse la maximum, aripile lor ating doi metri şi jumătate. Nu se pot scufunda, nici măcar nu se pot odihni pe suprafaţa apei, fiindcă penele lor ar absorbi umezeală şi s-ar îneca.

Se avântă de obicei sub nori cumulus, unde curenţii de aer ascendenţi le ridică până în mijlocul vaporilor. Cuprinse de curenţi, nu fac decât să-şi deschidă aripile ca şi cum ar fi în ţeava unui aspirator celest, o învârtejire bubuitoare de aer. Urcând, li se întâmplă uneori să doarmă. Sunt trase în înalt sute de metri, ca nişte zei cu oase goale pe dinăuntru, prin ochiul rotitor care se îngustează.

Ajunse sus, se dezbară în cele din urmă de curent şi, fâlfâind, ies din îmbrăţişarea norilor. Sunt zguduite o clipă, apoi turbulenţa încetează. În aerul acum neclintit pot plana orizontal, parcurgând până la şaizeci şi cinci de kilometri fără să bată din aripi măcar, sfârşind adesea cu un picaj distrugător.

Cât zboară, rămân în viaţă jefuind alte păsări marine de prada lor ori culegând de la suprafaţa oceanului peşti şi sepii, înhăţându-şi victimele din apă cu ciocuri lungi şi ascuţite ca briciul.

Mateloții din vechime obișnuiau să le spună Războinici.

În tabăra lor așezată pe Muntele Scopus, în 1099, cruciații au înjghebat o praștie uriașă care putea împroșca la distanțe mari cu gogoloaie de smoală aprinsă.

La o oră de desen, la școală în Anata, Abir a schițat o imagine a albastrei Mediterane, pe care o zărise doar de pe acoperișul clădirilor. Mâna ei de copil o înfățișa cu un glob de soare deasupra, un vălătuc de nor și doi pescăruși cenușii în colțul de sus, zburând peste o navă pătrățoasă, cu patru cerculețe desenate pe chilă.

Când au conceput precursoarele dronelor Predator, inginerii aerospațiali israelieni au studiat forma și tiparul de zbor al fregatelor.

Niște oameni de știință au fost trimiși în insulele Galápagos, pe la finele anilor ’90, ca să filmeze stoluri în plin zbor. Au prins și niște păsări și le-au atașat pe burți senzori minusculi care să le înregistreze traiectoria și arcuirea căderii.

Mai apoi echipa israeliană a călătorit la Seattle, unde savanții au creat o serie de modele computerizate, încercând să adapteze mișcările păsărilor la dronele pe care le construiau și la proiectilele care aveau să cadă în secolul douăzeci și unu.

Grafica făcută pe calculator era concepută să arate ca jocurile video ale vremii, cu o complexă hartă matematică pusă peste imagini animate, așa că drona zăbovea la început în înaltul cerului, așteptând, dând târcoale, până ce proiectilul era fixat pe țintă cu o apăsare de tastă sau atingere de joystick. Modelele reproduceau grația picajului fregatelor.

Peisajul din simulări era decupat din mai multe locuri, însă foloseau îndeosebi o hartă computerizată a Gazei: străzile, ulițele, piețele. Colibele pescarilor, peticele de pământ cultivat, șanțurile de la graniță, dărâmăturile, taberele de refugiați.

În timpul Operaţiunii Plumb Turnat de la sfârşitul anului 2008 – cunoscută şi ca Războiul din Gaza ori Bătălia de la al-Furqan sau Masacrul din Gaza –, dronele au fost folosite ca să tragă rachete Spike în oraş, prăvălindu-se din văzduh în haosul de dedesubt.

Rachetele Spike erau de un tip cunoscut ca „Trage şi uită“.

Încă de mică, Abir a vădit un talent excepțional pentru memorat. Știa cântece vechi, poeme, o mulțime de versete lungi din Coran pe care le putea cita când voia.

Salwa se așeza lângă patul ei și-i istorisea povești pe care le știa din familia ei, nu doar tradiționalele Kalila și Dimna, Hasan cel Isteț sau Omar cel Drept, ci și alte basme care fuseseră filtrate prin generații de povestitori. Țesături de in cu puteri tămăduitoare. Măslini străvechi care o porneau noaptea la plimbare. Ceainice de argint capabile să-i farmece și pe cei mai plini de lehamite. Șacali în stare să se preschimbe în colibri minusculi.

Fetița se trezea de dimineață și cerea să i se continue povestea: adeseori putea să recite întocmai cuvintele mamei de cu o seară înainte.

Abir dovedea totodată o înclinație spre matematică, așa încât, în dimineața morții ei, Bassam nu se îndoise că avea să ia examenul: nu-i mai tăcea gura cu tabla înmulțirii. Se fâțâise prin apartament creând rime pentru numere.

Când a păşit voioasă pe uşă, îndreptându-se spre şcoală, Bassam i-a întins doi şekeli şi a îndemnat-o să recite în continuare tabla înmulțirii, așa încât sora ei mai mare, Areen – care ieșise deja din casă –, să ia și ea examenul.

I-a întins șekelii peste tejghea Babei Niesha.

139

Leziune la baza craniului. Contuzii pe frunte. Puls slab, pleoape zvâcnind, absența lucidității.

Doctorii s-au adunat în jurul ei. Mai văzuseră asemenea răni, arareori însă la un copil atât de mic. Cel mai probabil un hematom epidural, sânge adunându-se încet în spațiul dintre craniu și stratul exterior al meningelui.

Era nevoie de o decompresie craniană, însă pentru asta ar fi fost necesar un tomograf. Singurul lor scanner nu funcționa de o lună. Poate că ar fi trebuit să-i găurească totuși țeasta. Mai făcuseră asta în cazuri urgente. O incizie în craniu. Eliberează tensiunea. Elimină sângele.

Țipetele ricoșau pe coridor. „Ne trebuie acordul. Unde sunt părinții? Mă auziți?“ „Ar trebui să așteptăm. Să-i monitorizăm pulsul.“ „I-am sunat pe părinți? Verifică ritmul cardiac. Ne trebuie permisiunea părinților. Atenție la bradicardie și stop respirator.“

Bassam a fost condus în sala de operaţii. Salwa n-a vrut să intre. Nu putea îndura gândul. Aerul era atât de dens, încât bărbatului i se părea că păşeşte contra unui zid de apă. Îl tot împingea, dar se prăbuşea peste el val după val. Abir era întinsă, cu perfuzii în braţe, un ventilator pe gură, capul bandajat, o unduire mică de păr negru la rădăcina gâtului. A străbătut încăperea şi a sărutat-o pe pleoape. Îi spusese chiar în dimineaţa aceea că n-avea voie să rămână peste noapte la o prietenă. Fusese aspru cu ea. „Trezeşte-te acum“, şi-a zis. „Trezeşte-te, atâta cer, şi te poţi duce unde vrei tu. Ridică pleoapele şi n-o să te mai cert niciodată, promit, doar să deschizi ochii.“

Bassam s-a răsucit spre doctorul din spatele lui:

– Trebuie s-o ducem la Hadassah. Acolo au tot ce le trebuie.

– Nu se poate, a zis doctorul. Totul e blocat.

– Am prieteni la Ierusalim, îi pot suna. Pot ajuta. Pot trimite o ambulanţă aici.

– Totul e blocat.

Fără să-l lase să termine, Bassam a ieşit pe coridor s-o caute pe Salwa. Era în sala de aşteptare, înconjurată de alte femei, dar cu totul singură. Pupilele îi licăreau. Şoldul stâng îi zvâcnea uşor. Femeile din jur, cu capetele plecate, i-au făcut loc printre ele. A luat-o de cot, a călăuzit-o spre sala de operaţii. Uşa s-a rotit în balamale. A ţinut-o deschisă cu piciorul cel bun.

Salwa s-a oprit acolo, încremenită, apoi palma i-a acoperit gura. Vedea cum se înalţă şi coboară pieptul lui Abir.

– O s-o mutăm la Hadassah, a spus.

Spitalul israelian. La Ein Kerem. Cândva un străvechi cătun palestinian.

Unde se născuse Smadar.

143

A părut mai întâi doar o mică întârziere. Protocol. Securitate. Armata trebuia să însoțească la spital vehiculul. Traseul trebuia pregătit. Afară era agitație. Era nevoie de calm. Apoi ambulanța putea să pornească. A trecut o oră. Situația era sub control, ziceau. „Rămânem în alertă.“ Aveau să pornească în curând. Țineau legătura cu autoritățile. „Repetați, recepție.“ Era spre binele tuturor. „Păstrați-vă calmul. Urmează instrucțiuni. Repetați, recepție.“ Aveau să pornească în curând. Se trimiseseră elicoptere. Erau încă tulburări lângă punctul de control. „Repetați, recepție.“ În curând aveau să pornească.

Bassam s-a așezat în partea din spate a ambulanței, lângă Abir. Era pe targă, în halat de spital, conectată la pungi de perfuzie. Monitorul țiuia slab. Doi paramedici se aflau în față, altul în spate, cu Bassam. Vorbeau șoptit, aruncându-și priviri și ascultând instrucțiunile venite prin stație. „A fost stabilit traseul. Pornim curând.“

Telefonul mobil al lui Bassam s-a închis după o oră și cincisprezece minute. Nu vedea, pe geamul din spate, nici o agitație publică. Mai erau, știa, și alte trasee pe care ar fi putut-o apuca ambulanța. În față, ambulanțierii răcneau în stație: voiau să facă un ocol. A venit răspunsul. „Negativ. Rămâneți unde sunteți.“

Lângă piciorul tărgii se afla o punguță de plastic. Șosetele de școală ale lui Abir, pantofii, bluza. Alături, ghiozdanul de piele. A întins mâna și l-a deschis. Înăuntru erau manualele ei. Matematică. Religie. Un maculator. Cutia cu prânzul, neatinsă.

Pe fundul genții a găsit brățara de dropsuri. S-a gândit o clipă să i-o pună la încheietură, dar a băgat la loc dulciurile și a sărutat-o pe frunte.

A luat un cearșaf curat din spatele ambulanței, a deschis ușile și a pășit afară. O mașină de teren oprise la nici cinci metri. Din sistemul de amplificare s-a auzit o voce, spunându-i lui Bassam să intre înapoi în ambulanță, înștiințându-l că totul era blocat.

– Înapoi, domnule. Intrați înapoi imediat.

Nu s-a întors. A dus cearșaful până la o bornă de beton din marginea șoselei. S-a uitat spre soare, a stabilit în ce direcţie era vestul, a făcut din cearșaf un dreptunghi, l-a întins pe jos, a îngenuncheat. Din depărtare auzea huruit de elicoptere.

De el s-a apropiat un soldat, cu arma agățată pe umăr. Avea ochi căprui, blânzi. N-a scos o vorbă până ce n-a terminat Basssam rugăciunea.

– Trebuie să vă întoarceţi în ambulanță, în clipa asta.

Bassam a simțit că-l cuprinde un puseu de ură auzind regretul din vocea soldatului.

Mâna soldatului i-a atins cotul. Bassam s-a smucit și a făcut cei câțiva pași până la ambulanță. Ușa s-a trântit după el. S-a aplecat peste Abir. Încă vedea pâcla subțire a răsuflării ei pe interiorul măștii de oxigen.

Ambulanța a început să avanseze poticnit. O sută de metri, două sute, cincizeci, zece, iarăși o sută. A dat înapoi, s-a oprit iarăși, s-a întors din drum. Pârâituri la radio. S-a mai scurs jumătate de oră.

A fost recepționat ordinul de revenire la primul spital. „Recepționat.“ „Rămâneţi pe poziție. Veți reîncepe deplasarea imediat.“ „Repetați, recepție.“ „Vă veţi deplasa imediat.“

Când a deschis iarăși portiera, Bassam și-a dat seama că vehiculul se afla încă lângă punctul de control. Niște soldați discutau aprins după un butoi portocaliu. Trei scaune pliante fuseseră desfăcute lângă butoi. În depărtare se auzea un câine lătrând. Restul era tăcut.

După două ore și optsprezece minute, ambulanța a căpătat permisiunea să se îndrepte spre Ierusalimul de Vest.

La spital, Abir a fost ținută în viață pentru încă două zile și jumătate.

Sala de aşteptare era plină de activişti. Pe parcursul ultimilor cincisprezece ani, Bassam ajunsese să-i cunoască bine. De la tribunale. Din moschei. Din sinagogi. Din biserici. De la închisoare. De la conferinţe pentru pace, întruniri, marşuri.

Lumea lor era mică. Grupuri, clici, facţiuni ale facţiunilor. Nimic din toate astea nu mai conta acum. Se înghesuiau acolo aşteptând, bând cafea, aşteptând, strângându-şi mâinile, aşteptând, strecurându-se la o ţigară afară, aşteptând, şoptind în telefoane, aşteptând.

În adunare s-a lăsat tăcerea la apariţia lui Bassam. Îi ştia pe toţi: Suleiman, Dina, Rami, Alon, Muhammad, Robi, Chen, Elik, Yitzhak, Zohar, Yehuda, Avichay.

S-a oprit cu capul plecat, fără să vorbească. Nu voia să se adreseze nimănui în particular. Simţea cum se lasă pe el tavanul, pulsând. Se auzea doar ticăitul ceasului de pe perete.

– Ma feesh khabar baed, a zis în arabă, apoi a repetat în ebraică şi în engleză: Nimic nou deocamdată.

Articolele din ziare au spus că un copil de zece ani murise la spital după un incident în Cisiordania. În unele relatări a apărut că tatăl fetei era un membru de seamă al Combatanților pentru Pace. În alte publicații a apărut informația că stătuse șapte ani în închisoare pentru activități teroriste în Hebron. Au existat în presă relatări care menționau și una și alta. Haaretz. Al Quds. The Jerusalem Post. Felestin. Yedioth Ahronoth. Israel-Nachrichten. Al-Hayat al-Jadida. The Palestine Telegraph. Armata a emis un comunicat oficial în care nega orice implicare. O parte a televiziunilor au declarat că zvonurile unei incursiuni erau calomnioase. Mai târziu au apărut relatări despre proteste față de bariera de separare care se construise pe terenul de joacă al școlii. Un alt articol afirma că fata ar fi fost văzută la poarta școlii cu o piatră în mână. Că fusese ucisă de o piatră aruncată în ceafă de protestatarii aflați în zonă. Că ar fi fost împușcată de forțe ale Autorității Palestiniene. S-a spus că ar fi fost epileptică și că-și zdrobise capul căzând. Că s-a pus într-o poziție suspectă fugind de mașina militarilor. Că i se găsiseră pietre în buzunare. Luase în mână o grenadă care explodase, afirmau jurnaliștii. Au spus că-și cumpăra bomboane. Că a ridicat mâinile în semn de supunere. Că a păşit mai departe, sfidătoare. Au relatat că fusese tratată cu incompetență la un spital palestinian. O scăpaseră de pe targă, cică, și așa se lovise la cap. Fusese dusă imediat la Hadassah, pe calea aerului, și fusese tratată prioritar. Au scris că părinții, musulmani, refuzaseră ajutorul unui doctor evreu. Că nu avusese acte de identitate la ea. Relatările despre vreo incursiune ilegală erau, au scris, cu siguranță neadevărate. Fata aruncase cu pietre, fusese filmată de camerele cu circuit închis ale școlii. Au pretins că tatăl ei era un cunoscut activist Hamas. Că nu fuseseră plănuite, în acea dimineață, misiuni ale poliției de frontieră. Că întârzierea ambulanței avusese de-a face direct cu revoltele atunci în curs și nu-i grăbise moartea.

În instanţa civilă, patru ani după aceea, judecătoarea a pus la îndoială afirmaţia că lovitura la cap a lui Abir ar fi fost provocată de nişte băieţi palestinieni care trăgeau cu praştia dintr-un cimitir învecinat. A arătat că cel mai apropiat cimitir era localizat în spatele unei clădiri cu patru etaje, la o sută de metri de locul unde s-ar fi aflat maşina de teren a armatei. Aşa că protestatarii ar fi trebuit să-şi azvârle pietrele peste clădire, să nu atingă turnul de apă şi să-şi calculeze cu precizie traiectoria pentru a ajunge cu proiectilele, cât de cât, în zona prăvăliei cu acoperiş de tablă.

O realizare de-a dreptul imposibilă, a adăugat judecătoarea, chiar şi în cea mai înfierbântată imaginaţie.

Ca să nu mai menţionăm, a urmat judecătoarea, autopsia cerută de familia Aramin, descoperirea glonţului de cauciuc la doar câţiva metri de locul unde se prăbuşise Abir sau declaraţiile martorilor oculari confirmând că se trăseseră cel puţin două focuri cu gloanţe de cauciuc.

Presa a relatat că o fată de paisprezece ani fusese ucisă într-un atentat sinucigaş produs în Ierusalimul de Vest. Unii jurnalişti au spus că în atac muriseră patru persoane. Alţii, că cinci. Erau doi atentatori în unele relatări, trei în altele. Fuseseră răniţi cincizeci şi opt, şaptezeci şi şapte, o sută douăzeci. Teroriştii purtaseră haine de evrei ortodocşi. Era un grup desprins din Hamas. Veniseră din Ierusalimul de Est. Scăpaseră dintr-o puşcărie din Cisiordania. Se aflau pe o listă cu oameni căutaţi ignorată de Autoritatea Palestiniană. Trecuseră pe la punctul de control Qalandia. Locuiseră luni întregi, deghizaţi în negustori, în Oraşul Vechi. Se ascunseseră în peşterile din Cisiordania. Ţintiseră, pentru efectul maxim, un grup de adolescente. Plănuiseră iniţial să atace piaţa Mahane Yehuda. Un plan secund viza atacarea şcolii de muzică. Era o referire directă la atentatul cu bombă care avusese loc pe aceeaşi stradă în 1948, sub conducerea unor dezertori britanici care se alăturaseră mişcării de rezistenţă evreieşti. Atacul fusese finanţat de Republica Islamică Iran şi conceput de Yasser Arafat. Era o grupare nouă-nouţă, ţinând de o reţea extremistă subterană. Atentatorii fuseseră auziţi răcnind Allahu akbar cu secunde înainte de a declanşa centurile explozive. Era un atac direct asupra familiei lui Matti Peled, bunicul lui Smadar, fost general israelian. Era o operaţiune sofisticată pusă la cale de membrii de la vârf ai grupării Hamas. Au spus că o altă bombă, dintr-o maşină alăturată, ratase detonarea. Că mitraliile erau date cu otravă de şobolani, despre care se spune că accentuează sângerarea. Era un tip nou de exploziv, furat de la Forţele de Apărare Israeliene. Atentatorii se răsfiraseră la distanţe egale pe stradă pentru un impact cât mai cuprinzător. În ziare s-a scris că fetele îşi cumpărau manuale. Voiau să se înscrie la cursuri de dans modern. Fuseseră văzute ultima oară plimbându-se, trecându-şi una alteia un walkman, cu capetele aplecate, împărţindu-şi un singur set de căşti.

Walkmanul a fost găsit şi trecut în rândul probelor. Mai târziu, Uri Esterhuzy, un expert criminalist din Tel Aviv, a examinat aparatul şi a stabilit, după caseta pârjolită, că ascultaseră albumul lui Sinéad O’Connor I Do Not Want What I Haven’t Got.

Rotițele de plastic erau topite și se blocaseră la cântecul „Nothing Compares 2 U“.

Smadar dansa pe piesa asta în șortul ei lăbărțat și în maioul ei roșu, purtând la încheietura mâinii ceasul bunicului.

În camera de zi se ciocnea mereu de masa de cafea din stejar, așa că avea pe genunchi un mic șirag de vânătăi. Vânătăile deveneau vizibile când se suia pe masă ca să danseze, ca un tatuaj negricios.

Își asculta albumul cu căștile albe pe urechi, făcându-l mereu pe Rami să se întrebe care parte a piesei trăia când gesticula în ritmul muzicii.

Bombele au fost atât de zgomotoase, încât au spart geamurile până la o distanță de treizeci de metri.

Când era mică, Smadar a devenit simbolul mișcării pentru pace. Posterul a apărut în sedii de sindicate, în centre studențești și în kibbutzuri din întreaga țară. Putea fi găsit pe pereții din birourile militanților de stânga, pe culoare de școli, în patiserii, baruri și chioșcuri cu falafel.

Rami se ocupase de treaba asta, dar era numai atât: o treabă ca oricare alta. A făcut singur poza și posterul: mărimea, fontul, grosimea hârtiei. Părul lui Smadar era blond, prins cu o clamă. Ochii mari. Chipul de îngeraș. Degetul mic, încovoiat lângă buza de sus.

Deja la vârsta de un an avea un fel de expresie intensă, preocupată. De parcă ar fi știut ceva în avans.

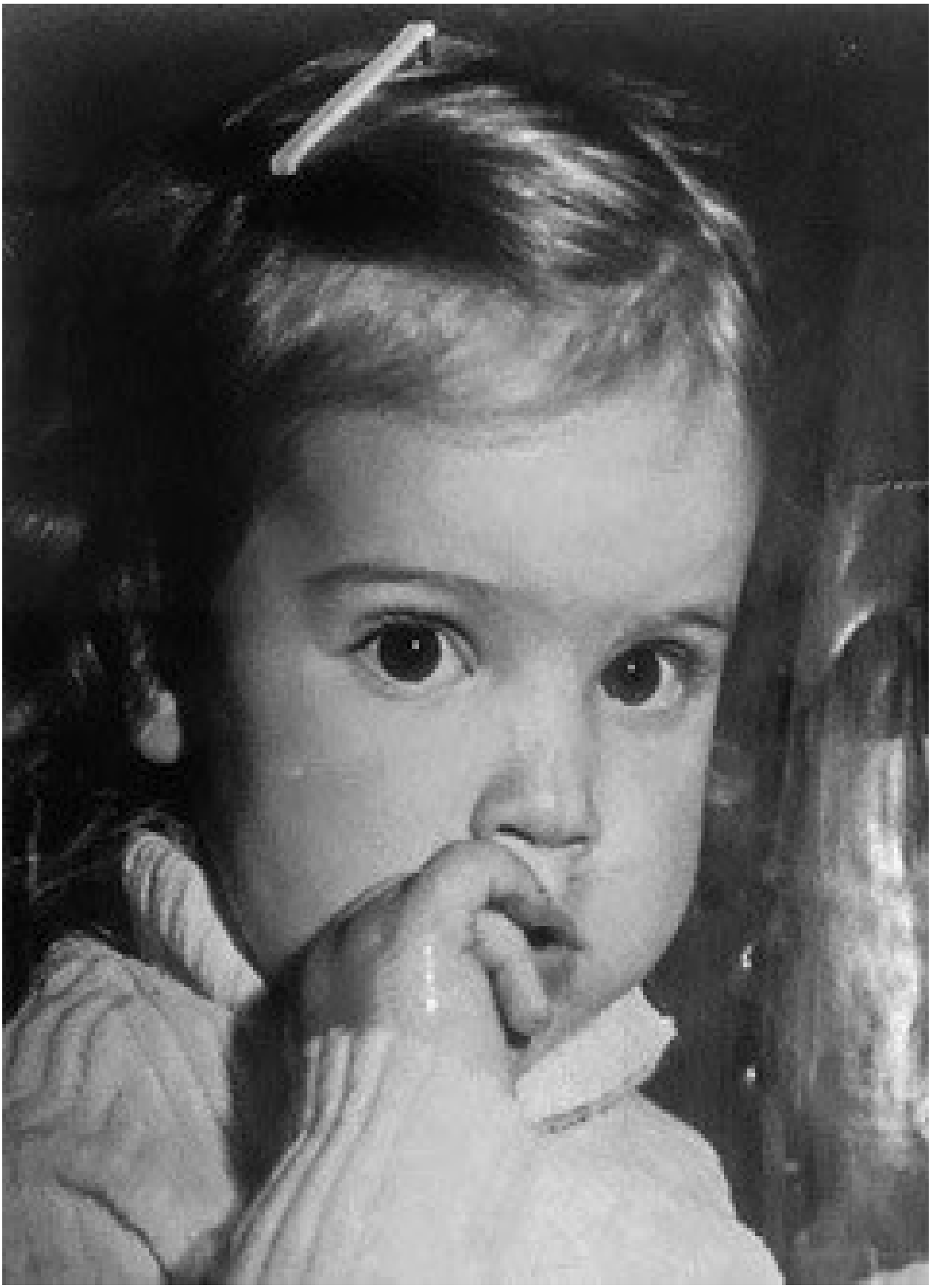

Afișul întreba: „Cum va fi viaţa în Israel când va împlini Smadar cincisprezece ani?“

Mai avea două săptămâni până să facă paisprezece.

Vârstele celor trei atentatori sinucigaşi, împreună, dădeau un total de şaizeci şi opt de ani. S-au spulberat într-o pâclă roz.

Greutatea vestei fiecăruia era între optsprezece şi douăzeci şi trei de kilograme. Semtexul era pus laolaltă cu bile de rulmenţi, şuruburi, cuie, sticlă şi cioburi de porţelan ascuţite. Testele criminaliştilor au arătat că, în ciuda celor vehiculate prin ziare, mitraliile nu fuseseră date prin otravă de şobolani ca să-şi facă victimele să sângereze mai rapid.

Semtexul a fost inventat de doi chimişti cehi; acronimul e o combinaţie între Semtín, suburbia oraşului Pardubice unde îşi avea sediul compania-mamă, şi denumirea acesteia, Explosia. Explozibilul a început să fie produs în masă în anii ’50, ca răspuns la o solicitare din partea guvernului nord-vietnamez al lui Ho Şi Min.

Era maleabil, de consistenţa chitului, aşa că putea fi amplasat cam oriunde. O cantitate cât ai lua în palmă putea doborî un avion.

Ani de-a rândul, reprezentanţi ai guvernului cehoslovac au dăruit Semtex, în cutii legate cu funde îngrijite, unor şefi de state veniţi în vizită, printre care iese în evidenţă colonelul Muammar Gaddafi, care avea să cumpere în cele din urmă câteva sute de tone din substanţa explozivă şi s-o distribuie celor din Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei, Septembrie Negru, IRA şi Brigăzile Roşii.

Compusul original era aproape imposibil de detectat de scannerele din aeroporturi; abia în 1991 i s-a adăugat un marker de identificare constând în emisia unui anumit tip de vapori.

Eliminarea markerului din emulsia de Semtex nu era lucru uşor nici pentru chimişti dintre cei mai experimentaţi, şi în timpul operaţiunii explozibilul devenea cel mai adesea inutilizabil.

La fabricarea unui glonț de cauciuc se folosește un miez de fier rotunjit care se îmbracă în cauciuc. Pentru lubrifiere se folosește ceară de palmier carnauba, iar disulfura de molibden, cunoscută și sub numele de moly, ajută la fixarea cauciucului pe metal.

Bassam și Rami au ajuns să înțeleagă treptat că își vor folosi puterea îndurerării ca pe o armă.

Acum șapte sute cincizeci de ani, al-Rammah, un chimist sirian, a postulat ideea unor torpile propulsate cu rachete în lucrarea sa Folosirea militară a cailor și dispozitive de război ingenioase.

Tratatul, scris de mână, a fost multă vreme considerat pierdut, până ce a fost descoperit într-un cufăr de călătorie ponosit, de piele, într-o piață dintr-un sătuc otoman.

Manuscrisul a trecut prin mai multe mâini, ajungând până la urmă în biblioteca palatului Topkapî din Istanbul, cunoscută de cărturari – cu acoperișul în formă de cupolă și faianța de Iznik pictată – ca una dintre cele mai frumoase biblioteci din lume.

Dronele Perdix şi-au luat numele de la eroul mitologic preschimbat în potârniche. Maşinile zburătoare sunt îndeajuns de mici cât să-ţi încapă în palmă. Sunt eliberate din suporturi montate pe aripile avioanelor de vânătoare, câte un nor întreg odată – ca un stol de grauri răsfirat prin văzduh. Sunt suficient de rezistente încât să fie lansate la o viteză de 0,6 Mach, aproape opt sute de kilometri pe oră.

După ce comenzile iniţiale sunt programate de la distanţă de operatori umani, dronele sunt concepute să acţioneze autonom.

Sunt răspândite în stoluri de douăzeci sau mai multe şi îşi trimit semnale unele altora, creându-şi treptat propria reţea de date. Sunt ultimul răcnet în comunicaţiile digitale, specimene perfecte de matematică şi intuiţie computaţională, capabile să-şi spună singure ce au de făcut şi când. La stânga, la dreapta, modificare coordonate, loveşte maşină în mişcare, iniţiază acum, armă! armă! armă! retrage armament, recunoaştere, renunţă la misiune, retragere, retragere, retragere.

Pot decide să-ţi trimită o încărcătură explozibilă prin fereastra casei.

Sunt atât de iuţi, încât ar fi un miracol de precizie dacă un aruncător cu praştia ar nimeri vreuna cu o piatră.

Când Rami a aflat că o dronă poate fi construită de la distanță cu o imprimantă 3D, carcasa de plastic creată de jos în sus, strat după strat, cuprinzând microcipurile, răcindu-se până la coagularea deplină – așa încât oricine, oriunde, deținând cipurile potrivite, ar putea să creeze o puzderie de drone funcționale –, s-a ridicat de la biroul de acasă și a intrat în camera de zi ca să-i spună asta lui Nurit.

A găsit-o la masa din bucătărie, scriind. Lumina îi licărea în păr. Lăsa o amprentă eterică. Afară, prin dreptul ferestrei, a trecut o rândunică solitară.

Nurit și-a ridicat ochii din computer, a făcut un gest cu amândouă palmele și a zis:

– Iar noi credem că miturile ne bagă în sperieți.

Rami auzise odată povestindu-se cum în timpul celui de-al Doilea Război Mondial fuseseră concepute nişte bombe umplute cu lilieci vii, menite să dea foc Japoniei. Fiecare dintre bombele proiectate de armata Statelor Unite avea mii de compartimente, ca un vast stup metalic.

În fiecare compartiment era plasat câte un liliac mexican, cu o bombă incendiară minusculă prinsă de corp. Detonările controlate au avut loc, mai întâi, în laboratoare şi hangare aviatice mari.

Bombele aveau să fie lansate în zori de o serie de bombardiere de mare altitudine: urma să li se dea drumul de la o mie cinci sute de metri. În momentul deschiderii compartimentelor, deasupra Osakăi, liliecii aveau să se avânte în aer ca o flotilă a dezastrului. S-ar fi trezit din hibernare şi-ar fi planat peste o vastă zonă urbană unde, la ivirea zorilor, s-ar fi ascuns prin ungherele întunecate ale caselor, s-ar fi furişat pe sub bârne de lemn sau s-ar fi oploşit în lampioane de hârtie, ori ar fi intrat chiar pe geamurile deschise ca să se adăpostească între perdele până ce venea momentul declanşării.

Atunci bombele – cu tot cu lilieci – ar fi explodat.

Casele japoneze erau construite în mare parte din lemn, hârtie şi bambus, aşa încât se considerase că liliecii arzând aveau să dezlănţuie o spectaculoasă furtună de flăcări.

Un sat-butaforie a fost construit în Utah, cu informaţii adunate de la câţiva americani de origine japoneză încarceraţi în lagăre. Issei, Nisei, Sansei. Aceştia au spus ce ştiau despre case, despre altare şi despre odăile cu tatami. Înălţime, formă, poziţie. Cum erau streşinile. Ce înclinaţie aveau ţiglele. Cât de sus erau zidurile.

Cătunul fusese proţăpit în mijlocul deşertului de parcă ar fi fost paraşutat, aducând bine cu un studio de film. Soldaţii îi ziceau Nip-Town. În fiecare zi erau arse diverse părţi ale localităţii.

Inițiatorii proiectului erau destul de siguri că planul va funcționa, însă pe la sfârșitul lui 1943 – după ce se cheltuiseră zeci de milioane de dolari – cercetările rămăseseră în urmă; în locul bombelor cu lilieci, atenția s-a mutat asupra unei operațiuni secrete mai promițătoare, Proiectul Manhattan din Los Alamos.

Ce nu a fost nimeni dispus să admită pe parcursul testărilor bombei cu lilieci e faptul că, de cele mai multe ori, liliecii mexicani se aflau încă în stare de hibernare atunci când erau sloboziți în aer. Cădeau pur și simplu din carcasele bombelor, fără să se trezească.

Pe la finalul experimentului, cercetătorii aflaseră că, la fel de bine, ar fi putut să dea drumul din înaltul cerului unei cascade de pietre.

Nurit și Rami erau siguri că Smadar avea să se facă doctoriță: alerga mereu prin casă după fratele ei mai mic, Yigal, să-l lecuiască, să-i aplice plasturi pe genunchi, să-i sprijine capul când îi curgea sânge din nas, să-i pună gheață pe braț după ce-l înțepa vreo albină.

Pe 9 august, la trei zile după ce bomba atomică a fost aruncată asupra Hiroshimei, o a doua bombă a fost pregătită pentru a fi azvârlită peste orașul Kokura, de pe insula Kyushu. Ținta principală era oțelăria, o încununare a industriei japoneze de război. Kokura avea o prezență militară însemnată, însă mai era acolo și o uriașă populație civilă. Uzina se afla pe malul mării, la vărsarea râului Onga, încadrată de munți.

Avionul, Bockscar, a decolat din Tinian, Insulele Mariane de Nord, și a pornit spre Kyushu însoțit de un alt B-29, The Great Artiste. Pe botul Grăsanului, cum fusese poreclită bomba, echipajul imprimase literele JANCFU: Joint Army-Navy-Civilian Fuck Up.

Avioanele au pornit pe vreme frumoasă, însă când au ajuns deasupra insulei Kyushu cerul se înnorase. Fuioare groase de fum cenușiu, de la uzina de dedesubt, se înălțau în aer.

Comandantului operațiunii, maiorul Charles Sweeney, i se spusese că – în ciuda sofisticatului radar pe care-l avea la dispoziție – trebuia să-și poată vedea cu ochiul liber ținta înainte de lansarea bombei.

Sweeney s-a uitat la peisajul alburiu și cenușiu. Și-a dat seama că aveau suficient combustibil cât să se rotească de zece ori sau mai bine în jurul orașului. Bombardierul s-a înălțat și a coborât, căutând un ochi de cer senin. Însă norii stăruiau; Sweeney putea zări conturul oțelăriei, coasta și malul mării, dar persista problema fumului gros care se ridica în valuri de dedesubt.

Coșurile fabricii s-au ivit iarăși, ca prin ceață. O pădure. Un ponton. Iarăși fum. Un șir de camioane. Un vapor-cisternă pe apă. Încă un strat subțirel de nor. Crâmpeie albicioase la hubloul carlingii. Indicatorul de combustibil cobora.

Sweeney a ordonat ca avionul să-și continue rotirile. A văzut cu uimire forma unui teren de baseball, acoperit imediat de un nor. Un șir de cherhanale s-au ivit pe țărm și au fost înghițite îndată de fum.

Maiorul a înșirat calcule pe o foaie liniată de hârtie galbenă: cu cât reținea mai mult bomba, cu atât mai mult combustibil avea să consume. Deja Bockscar înconjurase de zece ori zona, în cercuri din ce în ce mai mari.

Avea trei variante: prima, să arunce bomba pe Kokura fără vizibilitate deplină; a doua, să mute misiunea asupra altui oraș; a treia, să lepede Grăsanul în mare.

Sweeney a cerut încă o actualizare a situației din partea superiorilor și a survolat pentru a unsprezecea oară orașul. Norul, i se părea, începuse să se destrame. Era sigur că urma să aibă vizibilitate în curând. Acul de pe cadranul de combustibil coborâse și mai mult. A privit pe hublou, moment în care a văzut un perete de nor neașteptat.

Apoi la radio s-a auzit o voce și coordonatele au fost schimbate.

Nu existau, i s-a spus lui Sweeney, nori deasupra orașului Nagasaki.

Miezul de plutoniu al bombei de la Nagasaki era de mărimea unei pietre de zvârlit din praştie.

Și noi, care credem că miturile ne bagă în sperieți.

Adesea, Rami gândește așa: de la un simplu accident al vaporilor din care sunt construiți norii – un defect mărunt în țesătura atmosferică –, șaptezeci și cinci de mii de oameni au fost pierduți într-un loc și lăsați în viață într-altul.

Dintr-o simplă cotire spre librărie. De la un simplu autobuz sosit devreme. Dintr-o simplă agitație întâmplătoare pe strada Ben Yehuda. De la un simplu drum făcut la aeroportul Ben Gurion ca să-și ia bunica. De la un simplu somn prelungit până târziu. De la o simplă modificare a rutinei dădăcitului. De la o simplă temă de făcut mai târziu, în acea seară. De la o simplă îmbulzeală de pietoni la colțul străzii Hillel. De la un simplu bărbat nesigur pe picioare, pe care trebuise să-l ocolească.

Geografia e totul.

De la o simplă pauză luată mai devreme în şcoala din Anata. De la o simplă tablă a înmulţirii. De la o simplă aşteptare prelungită la prăvălie. De la doi şekeli din buzunarul ei. De la o simplă pauză în magazinul cu dulciuri. De la o simplă poartă a şcolii deschisă. De la o simplă răsucire a volanului maşinii de teren. De la un simplu sunet al sirenei. De la o simplă barieră de beton care o silise să iasă pe stradă. De la nişte simpli băieţi despre care se zvonea că se revoltă pe lângă cimitir.

De la vârsta de opt ani, Abir a vrut să se facă ingineră. Araab, fratele ei mai mare, avea o riglă transparentă de plastic și un compas argintiu. Îi plăcea să traseze cercuri pe coperțile caietelor și apoi să tragă prin cercuri linii drepte.

Când a împlinit zece ani a cerut o carte despre Galilei.

Când şi când, motocicleta îi îngăduie lui Rami o stare fluidă, e ancorat în moment, cu simţurile la pândă, alert, pe deplin conştient. Găseşte o fâşie fără gropi, fără gunoaie pe carosabil, fără bariere, fără însemne trasate cu vopsea, fără pietricele, fără rămurele, fără limitatoare de viteză, fără dâre de smoală, fără fisuri, doar o cale dreaptă, lină, cu o curbă bine marcată în capăt. Nu e nimic în spatele lui, nimic în faţă, nimic care să-l încetinească. Trece de un delicat hop al fricii, apasă cu palma dreaptă în ghidon ca să direcţioneze spre stânga vehiculul, corectează traseul, ajustează, îşi strânge degetele pe ambreiaj, ambalează motorul. Un zumzet în urechi, o cavernă mică în plămâni. Motocicleta dispare, greutatea i s-a dus, nu mai e cauciuc, oţel, nu mai e gravitaţie, forţă. Cadrul peisajului se dizolvă şi totul, pentru moment, se face nevăzut până ce şoseaua îl întrerupe iarăşi.

Blocurile albe din Beit Jala. Cisternele negre. Discurile antenelor satelit adunate ca ciupercile pe acoperişuri. Rufele fluturând pe balcoane. Casele cu faţade din piatră alburie de Betleem. Ici şi colo, câte o urmă de glonţ. Ferestrele prăfuite. Băieţi jucându-se afară cu bile pe capace de canal.

Mai departe, pe drum, trece pe lângă maiestuoasele vile palestiniene cu privelişte spre vale, multe dintre ele pustii acum, jupuite, cu familii de mult plecate, emigrate, cu uşile încuiate şi scânduri bătute peste ferestre.

Casele ca nişte portrete. Un alt timp. Mai multă singurătate decât furie.

E un oraş care nu încetează să-l uluiască: pe ziduri, pe lângă restaurante, a văzut adesea aşezate pungi roz cu pâine, puse acolo potrivit obiceiului local care dictează ca nici o fărâmă de mâncare să nu se risipească ori să fie aruncată.

Pâinea ar trebui să ajungă mai întâi la nevoiaşi, la săraci, aşa că pungile de plastic sunt înnodate şi puse cu grijă pe coama oricărui zid aflat la îndemână.

Cel mai adesea, pungile nu sunt luate de nimeni. În acest caz, mâncarea trebuie oferită animalelor, astfel încât e o tradiţie printre bărbaţii mai vârstnici din Beit Jala – creştini şi musulmani deopotrivă – să iasă dis-de-dimineaţă şi să se preumble în sus şi-n jos pe dealurile abrupte, desfăcând grijulii pungă după pungă, ca pe nişte poşete roz.

Nu e lucru neobişnuit să vezi câte o pasăre coborând şi înhăţând pâinea, ba chiar, uneori, câte o pungă întreagă de plastic roz ridicându-se peste Beit Jala.

În copilărie, Rami era bufonul din curtea școlii, clovnul clasei. Își însoțea cu un rictus timiditatea. Dădea fuga peste tot în pauze, iute, exuberant, cu răsuflarea atât de repezită, că nici nu mai știa cât poate s-o țină așa. Odată a pus un recipient de tinichea cu apă murdară pe ușa clasei și, când a intrat profesorul, cutia a căzut de pe muchia de sus a ușii, iar apa s-a vărsat peste el.

La poarta școlii – în ziua exmatriculării sale –, Rami și-a ciocnit săltăreț călcâiele în aer, ca într-un film cu Charlie Chaplin, în timp ce se îndepărta.

Era îngrozit în sinea lui, avea treisprezece ani doar, nu știa ce-o să se facă din momentul acela.

La liceul industrial nu l-a interesat cu adevărat decât designul grafic. Îl atrăgea ideea de culoare, de formă.

Apeirogon: poligon cu un număr de laturi infinit numărabil.

Un infinit numărabil este cea mai simplă formă de infinitate. Cu începere de la zero, se pot folosi numere naturale într-o înşiruire fără capăt, şi, cu toate că socoteala ar dura o veşnicie, se poate totuşi ajunge la orice punct din univers într-un interval finit de timp.

Lui Rami i se pare mereu că în Cisiordania e mai mult praf decât oriunde altundeva. Praf pe maşini. Pe pervazurile ferestrelor. Praf pe ghidon. Praf în casca lui. Praf pe gene.

La un viraj frânează uşor şi ajunge înaintea unui mic ambuteiaj. Un băiat cu un căruţ de metal pentru ceai dă înapoi pe drum şi împinge căruţul în spatele unei dube. Traficul aşteaptă după el, şoferii stau cu coatele pe geam, bat darabana pe portiere, cu fumul de ţigară ridicându-se din habitacluri.

În mod normal, la Ierusalim, ar claxona şi-ar da ocol căruţului, acum însă aşteaptă grijuliu, cu motorul scos din viteză, cu turometrul odihnindu-se, ventilatorul în funcţiune, ziua opacă, un pic răcoroasă, un stol de lăstuni ridicându-se peste acoperişuri.

Bassam i-a arătat odată fotografii din arhivă: vechile conace palestiniene din buza văii. Se numărau printre cele mai frumoase case văzute vreodată de Rami. Viața otomană. Viața sub Mandatul britanic. Viața iordaniană.

Într-una dintre ele, un băiețel de vreo opt sau nouă ani mergea pe lângă un gard de fier cu lucrătură întortocheată. Purta o cămașă albă apretată și pantaloni închiși la culoare, părul îi era pieptănat îngrijit, iar în mână ducea o servietă mică de școală. În mâna cealaltă avea un bețișor. Trecea bucata de lemn printre barele de metal.

În altă fotografie apărea o femeie foarte frumoasă, cu ochelari de soare mari și negri, așezată pe o verandă la umbra unui cais, cu rochie lungă, albă, umerii subțiratici dezgoliți și un pahar mare cu apă și gheață, în care pluteau câteva tulpini de mentă, lipit de obraz. Zâmbea la aparatul de fotografiat de parcă toată răcoreala lumii s-ar fi găsit în acel pahar.

Imaginea lui preferată înfățișa un bărbat arab cu nădragi albi largi și o cămașă umflată, stând pe acoperișul de țiglă al unei case și având în mână, cine știe de ce, o rachetă de badminton. Arăta de parcă abia returnase fluturașul undeva către petrecerea de dedesubt, poate chiar, își zicea Rami, femeii cu paharul lipit de obraz ori băiatului cu servietă care producea muzică râcâind cu bețișorul în gard.

În zilele cele mai limpezi, de pe înălțimile cu priveliște din Beit Jala, poți vedea tocmai până la Mediterana într-o parte și până la Marea Moartă în cealaltă.

Ochiul nu se poate odihni. În jos, pe vale, o livadă, un turn de observație, un câmp terasat, acoperișul unei sinagogi, un minaret, o poartă militară, o serie de plase fine întinse printre copacii rămași.

Dacă zăbovești acolo suficient de mult, uitându-te în jos către vale, vei observa modelul coloniilor din jurul Ierusalimului: țiglă roșie, țiglă roșie, țiglă roșie.

Împreună alcătuiesc un inel perfect: conturul unui plămân care se strânge.

În primii doi ani, ori de câte ori ținea câte o conferință, Bassam vâra mâna în buzunarul hainei și scotea brățara de dropsuri a lui Abir.

Nu voia să și-o petreacă pe încheietură de teamă ca ața să nu se rupă, așa că o strângea între degete, o ridica și-o arăta publicului. Dropsurile albastre, roz, portocalii și galbene.

– Asta, spunea, e cea mai costisitoare brățară din lume.

Pe când se întorcea cu maşina spre casă, singur, de la o prelegere, lui Bassam i s-a cerut să se oprească la un punct de control mobil. Era o zi dogoritoare. De Ramadan. Cu soarele încă pe cer. A făcut un pas în față, cu umbra întinzându-i-se pieziș în lumină.

– Arată-mi mâinile, să văd mâinile!

Soldatul era o femeie mai în vârstă, cu o șuviță căruntă în mijlocul părului. Avea, i s-a părut, o urmă de accent rusesc. Arma îi atârna în dreptul șoldului. A îndreptat-o brusc spre el.

– Ce e aia, ce rahat e aia?

Bassam a răsucit palma înălțată, s-a uitat la ea fix vreme de o clipă. Parcă era ceva ce nu-i aparţinea. Palma îi era plină de roz. Habar nu avea de ce. A dus-o la nas. Mirosea dulceag.

– În genunchi, pune-te dracului în genunchi!

Bassam a îngenuncheat în colbul din marginea drumului. S-a asigurat că era cu fața spre răsărit, în caz că voiau să-l țină mai mult timp acolo: cel puțin, cu fața spre răsărit fiind, se putea ruga.

Alți trei soldați s-au apropiat în fugă. Bassam s-a holbat iar la propria-i palmă. S-a gândit o clipă să lingă pojghița roz, apoi și-a amintit că ținea post.

– Ridică-ți cămașa! Am spus să ridici cămașa!

Preț de o clipă n-a simțit pic de jenă, nici măcar cu o femeie de față. A simțit o învolburare de mânie. O dorință de sfidare. Și-a săltat cămașa peste piept. Soldații au înaintat iarăși.

Patul unei puști l-a izbit în ceafă. A fost îmbrâncit, a căzut cu fața înainte. Praful i s-a ridicat în obraz. Bocanci negri. Femeia i-a încătușat mâinile cu o bridă de

plastic. A fost smucit de păr, azvârlit în spatele maşinii de teren.

La secţie, în aceeaşi seară, după cinci ore de interogatoriu, femeia-soldat a lăsat-o mai moale şi i-a spus lui Bassam că da, îi părea rău, dar, după cum e bine ştiut, Semtexul pătează mâinile în roz-portocaliu.

După aceea, Bassam n-a mai arătat niciodată brățara de dropsuri la conferințe.

În timpul Ramadanului erau întotdeauna mai multe puncte de control mobile decât în oricare altă perioadă: patrulele se opreau din senin, maşinile militare se aşezau de-a curmezişul străzii, cu soldaţi ghemuiţi pe poziţii, conuri rutiere portocalii înşirate, puşti aţintite asupra maşinilor care treceau.

La apus, când orele de post erau pe terminate, punctele de control se iveau mai des decât oricând: în acest stadiu musulmanii erau iritabili, înfometaţi, abia aşteptând să fumeze o ţigară. Opririle îi călcau pe nervi. Lui Bassam i se părea că soldaţii se desfată cu aceste momente. Voiau o confruntare. Se simţeau îndreptăţiţi, avea impresia.

Bassam nu putea şti când sau unde avea să dea peste vreun camion sau baricadă, ori chiar peste vreun pietroi mare, rostogolit în mijlocul străzii. Dădea colţul, şi întreaga lui zi încremenea.

Ştia, când cobora geamul, că nu era cazul să vorbească prea mult. Nu voia să fie ţâfnos ori impertinent, dar nici servil. Încuviinţa din cap, aştepta ca ei să vorbească primii. Majoritatea foloseau limba engleză. Unii, puţini, ştiau arabă. Arareori arăta că ştie ebraică, nimic fluent în orice caz: putea fi un semn că stătuse în închisoare. Le vorbea rar, cu precizie.

Îşi ţinea întotdeauna mâinile la vedere. Ştia că în nici un caz nu trebuia să facă vreo mişcare bruscă. Pornea apoi cu grijă maşina şi se îndepărta privind în oglinda retrovizoare.

Învăţase că leacul pentru soartă este răbdarea.

Traseele de migraţie aviară parcurg întreaga distanţă dintre nordul Europei şi Marele Rift African, trec din Siria până în centrul Mozambicului, peste plăcile tectonice mereu în mișcare ale lumii, către Cornul Africii.

O singură pasăre poate călători din locul de cuibărire aflat în Danemarca până în Tanzania, din Rusia în Etiopia, din Polonia către Uganda sau din Scoția până în Iordania în câteva săptămâni, uneori câteva zile doar.

Stoluri întregi, de până la trei sute de mii de exemplare, întunecă uneori cerul întreg, trecând peste barierele terestre.

Din zece, șase nu izbutesc din cauza liniilor de înaltă tensiune, a stâlpilor electrici, a coșurilor de fabrică, a reflectoarelor, zgârie-norilor, sondelor petroliere, otrăvii, pesticidelor, bolilor, secetelor, recoltelor proaste, puștilor cu repetiție, capcanelor cu momeală, braconierilor, furtunilor de nisip iscate brusc, perioadelor de vreme rece, inundaţiilor, valurilor de căldură, furtunilor, șantierelor de construcţii, ferestrelor, palelor de elicopter, motoarelor cu reacție ale avioanelor, scurgerilor de petrol, valurilor neîmblânzite, canalizărilor care refulează, insulelor de gunoaie, ţevilor blocate, hrănitoarelor goale, apei fetide, cuielor ruginite, cioburilor de sticlă, vânătorilor, culegătorilor, copoilor, băieţilor cu praștii, inelelor de plastic din ambalaje.

Ruta peste Palestina și Israel e de mult știută drept unul dintre cele mai sângeroase trasee de migrație din lume.

În unele părți sudice ale Africii, oasele de păsări sunt folosite la instrumente muzicale, teoria fiind că o memorie ancestrală este recăpătată când sufli în osul gol pe dinăuntru.

La închisoare, tovarăşii de celulă ai lui Bassam făceau instrumente muzicale din orice le pica în mână: şipci de lemn şi verigi metalice de la perdele de duş pentru riq-uri, pânză tare şi vergele de metal îndoite pentru daf-uri, ba chiar şi ligamente din carcase de pui rulate împreună, întinse şi date apoi cu lac ca să aproximeze coardele unei lire primitive.

Ori de câte ori vreun prizonier punea mâna pe o bucată de fir de pescuit sau aţă dentară, acestea erau de îndată utilizate. Orice coardă de nailon era considerată o comoară.

Dacă nu se putea găsi nimic, muzica era interpretată la tăvi de la cantină sau bătută ritmic în cutii goale de supă.

În închisoare puţea. În sala de mese, la duşuri, în cabinele telefonice, ba chiar şi în minuscula moschee a închisorii. Şoarecii mureau prin unghere. Gândaci. Şopârle. Locul era doldora de putreziciune.

Zilele se înşiruiau aidoma. Prizonierii cugetau la anatomia plictisului. Timpul era nesfârşit şi searbăd. Îşi trimiteau ghemotoace cu mesaje unii altora, făcându-le să se dea de-a dura pe pardoseală, jucau shatranj bătând codat în ţevi. Ţigaretele de tutun rulat erau pasate în toate direcţiile. Sculptau din boabe de năut cai, cămile, ture şi pioni de şah.

Nu li se îngăduia să poarte veşmintele tradiţionale. Îşi confecţionau keffiyeh-uri din ce puteau găsi, şervete de bucătărie ori cârpe de vase, prinzându-le cu elasticul scos de la chiloţi. Îşi petreceau săptămâni ca să le înjghebe, numai pentru a le fi pe loc confiscate.

Noaptea, în lungul coridorului, răsunau versete din Coran. Ei nu vor intra în rai câtă vreme cămila nu va trece prin urechea acului. Nu aveţi credinţă în El, care v-a creat din ţărână? Se organizau lecţii de cântat şi de poezie, răcnite de la o celulă la alta. Antar, Abu Zayd al-Hilali, Sayf ibn Dhi Yazan, ba chiar Marx şi Lenin.

Poemele lui Mahmoud Darwish erau scandate cu regularitatea rugăciunilor: O celulă cu o fereastră rece. O mare pentru noi, o mare împotriva noastră. Trudesc cu tovarăşii într-o ocnă de piatră. Înmiresmează-mă cu busuioc.

Bassam reuşea să îndure bătăile. Mai ales în sala de mese. Gardienii apăreau în echipament complet. Puneau deţinuţii în rând. Li se spunea să se dezbrace. Stăteau aşa, goi. Bassam folosea ca scut o tavă de plastic pentru mâncare. Se despica exact la mijloc, chiar deasupra capului său.

Intra la duş şchiopătând, cu toate hainele pe el, ca să-şi poată spăla sângele de pe îmbrăcăminte, apoi le punea la uscat prinzându-le de gratiile de la geam. Se aşeza în genunchi şi se ruga în umezeala cămăşii.

Mare parte din timp era petrecut la izolare. Ritualul cerea ca rugăciunea să se facă pe un covoraş curat. Folosea o pânză albastră pe care trasase un mihrab. Paznicul, Hertzl, îşi asumase riscuri mari făcându-i rost de pânză. Bassam o rula meticulos, apoi o punea deoparte fără să atragă atenţia.

Se luaseră la harţă mai întâi, el şi Hertzl. Hertzl era înalt, subţire, cu faţa ascuţită şi mărul lui Adam proeminent. Fusese crescut în tradiţia evreiască ortodoxă şi studiase matematica la Tel Aviv. Îi atrăsese atenţia faptul că numărul de deţinut al lui Bassam era 220-284. Avea ceva de-a face cu ceea ce numea el numere prietene.

Bassam a încercat să-şi amintească o lecţie de la şcoală despre al-Khwarizmi şi Casa Înţelepciunii. Nu şi-o amintea pe de-a-ntregul, însă i-a spus lui Hertzl că toată matematica de soi venea de la arabi, toată lumea ştie asta. S-au pus pe vorbit. Şoptit şi insistent, la uşa celulei.

– Hei, Hertzl, ne ţinem de matematica voastră de o mie de ani, cine-i colonistul aici, ia spune-mi?

Învăţase ebraica fiindcă voia să-şi cunoască duşmanul. Ivrit hee sfat ha'oyev. Ţine-l aproape. Învaţă cum să-l afunzi. Citeşte Tora. Cunoaşte-i idolatria nemernică. Sfărâmă-i închisoarea. Întemniţează-l cu întemniţarea lui.

Cam tot ce-l înconjura pe Bassam era duşman. Hrana pe care o mânca. Geamurile de plexiglas pe care le zgâria. Aerul pe care-l respira. Felul în care-i umfla plămânii. Până şi unul ca Hertzl îi era duşman.

Abia în al patrulea an din condamnarea de şapte – după ce se uitase la un documentar în sala de cinema a închisorii – echilibrul lui Bassam fusese grav perturbat.

– De ce ai lăsat calul singur?

– Ca să-i țină tovărășie casei, fiule.

Mahmoud Darwish

Gardianul a apărut cu două sticle de coca-cola într-o sacoşă şi le-a ascuns într-o cisternă de apă, în biroul directorului, ca să le țină la rece. I le-a adus lui Bassam în puterea nopții, ascunse sub cămașă. A scos, cu gesturi festive, un pahar de sticlă.

În următoarea zi, Bassam a distribuit câte o înghițitură de cola fiecărui prizonier din incintă. A făcut sticlele goale cioburi, le-a pisat mărunt, le-a aruncat în toaletă şi a tras apa.

Paharul de sticlă şi-a păstrat izul dulceag vreme de mai multe zile. Deținuții veneau la uşa celulei lui doar ca să adulmece aroma.

Nici un lider de-al deţinuţilor nu menţionase vreodată că una dintre iubitele lui Darwish fusese o dansatoare evreică, Tamar Ben Ami. Despre ea scrisese poemul Rita şi Puşca. Mai târziu, Bassam avea să se gândească la marele poet palestinian, cu ochii săi neguroşi, trăgând aşternutul de pe trupul ei alungit şi alb, având urma unei curele de armă, un M-16 sau poate un M-4, încă întipărită pe umăr.

Îl însoţise pe Darwish când ajunsese la puşcărie odată, îl sărutase la porţi şi se întorsese să se alăture forţelor israeliene: era înrolată în trupa de teatru a marinei.

I-a trimis lui Darwish scrisori de pe punţi de fregate, distrugătoare şi cargouri – într-o fotografie apare cocoţată pe balustrada unei corvete.

Fără tine, a scris în ebraică, parcă nu am pic de adâncime, plutesc la suprafaţă, aici, şi aştept.

200

Bassam avea șase ani când un elicopter a brăzdat cerul peste dealurile de lângă Hebron. Nu mai văzuse o asemenea mașinărie. Soldații, când au sărit afară, i s-au părut ca niște insecte verzi, lăsându-se pe vine și țâșnind apoi în sus pe coasta dealului, fabuloși și înfricoșători.

Mama lui a dat fuga, din căminul lor aflat în peșterile scobite în deal, l-a apucat de mânecă și i-a făcut vânt spre casă pe cărarea plină de pietre. Știa fiece pietricică de sub talpă.

A tras draperia peste gura peșterii, a suflat în lumânarea care atârna din tavanul de piatră, pusă într-un opaiț de sticlă.

Lumina a stăruit o clipă pe covoarele țesute de mână de pe pereți, apoi totul s-a întunecat.

Peșterile din apropierea Hebronului erau adăposturile cele mai apreciate ale fermierilor – răcoroase vara, calde iarna, păstrând mireasma de măsline ţinute în vase ornamentate înşirate pe polițe de lemn construite cu îngrijire.

Erau cincisprezece copii la părinţi. Verile, Bassam dormea afară pe o saltea de paie, sub o prelată, lângă tatăl lui, o poziție privilegiată, ferit de frații săi.

Era, Bassam o știa bine, din cauza vinovăției tatălui: dintre toți copiii, doar lui nu i se făcuse vaccinul antipoliomielitic.

Într-o grotă puţin adâncă, Bassam a descoperit grenadele puse bine pe care el şi prietenii le-au utilizat pentru atac. Când au cercetat mai atent interiorul, au găsit şi arma.

Grenadele erau cât nişte pietre mai mari. De pe puşcă, atunci când prietenii lui i-au tras piedica, s-a desprins o pojghiţă de praf.

Maşina de teren militară s-a năpustit peste cactus, a călcat tufele, a doborât gardul. Vuiet de motor. Strigăte. O pasăre al cărei nume nu-l ştia i-a trecut razant pe lângă ureche. Îşi târa piciorul drept. A simţit o izbitură în tâmplă. S-a prăbuşit la pământ, secerat în mijlocul fugii.

Solul era uscat şi tare. În nări i-a pătruns o dâră de praf. O şopârlă de culoarea nisipului i-a ţâşnit pe dinaintea ochilor.

A dat să se ridice. Pe gâtul lui a poposit un bocanc. Soldaţii purtau ghete negre, cu tălpi pătrăţoase. Încălţămintea lăsa impresia că era ceva în neregulă cu picioarele lor: ca şi cum ar fi şchiopătat teribil de-ar fi fost să străbată distanţe lungi cu bocancii aceia.

Braţele i-au fost sucite la spate. O lovitură în ceafă l-a făcut să leşine.

A fost legat de un scaun, cu un sac în cap, și bătut. Sacul era aspru, cafeniu, murdar, mirosind a paie arse, nu neted și negru precum cele care aveau să fie folosite mai târziu în Beersheva. Și-a șoptit rugăciunea în pânza sacului. „Invoc cuvintele perfecte ale lui Allah, de care nu pot scăpa nici omul cel bun și nici cel rău.“

L-au săltat de pe scaun, cu o frânghie trecută peste grumaz. Au prins capătul frânghiei de o conductă de aburi și l-au ridicat în aer, așezat încă. S-au apucat să hâțâne scaunul. A primit lovituri în rinichi, în stomac, în pântece.

A invocat iarăşi numele lui Dumnezeu. A fost izbit de câteva ori în tâmplă, până ce s-a prăbuşit.

S-a trezit într-o celulă, doi metri pe unu. Testiculele îi erau atât de umflate, că abia îşi putea muta picioarele peste marginea patului.

Avea şaptesprezece ani.

La vârsta de treisprezece ani a înălțat un steag pe terenul de joacă al școlii. Verde, roșu, negru, alb. Doar ca să-i scoată din sărite pe soldați. Ca să arunce în ei cu pietre când au venit să-l smulgă de-acolo. Să le vadă vinele încordate ale gâturilor. Să-i vadă dând cu toată viteza năvală de după colț și oprindu-se în scrâșnet de pneuri.

Cel mai mult i-a plăcut să audă sunetul scos de cauciucurile vehiculului de teren intrând impetuos pe poarta școlii. Nu mai erau soldații, nici vehiculul și nici armele, ci zgomotul anvelopelor învârtindu-se: aveau un fel de foame.

Sunetele copilăriei sale.

Liniștea, după aceea, în timp ce păşea pe dealurile colbuite.

O altă grotă, din sudul Hebronului, avea o deschizătură mică spre cer. Când era mic, Bassam se lungea acolo, sub stelele mișcătoare, privind cum se deplasau gămăliile de lumină.

Când și când, stoluri nocturne de păsări țâșneau prin dreptul deschizăturii, lăsându-l o clipă dezorientat.

În închisoare a încercat să invoce amintirea. Poeme și povești treceau de la o celulă la alta, printre tovarășii de detenție: istoria unui vultur mecanic, a unui păstor de struți gigantici, zborul unui centaur, bocetul unui leu, sacrificiul unor virgine pe malurile Nilului.

Amintirile îl năpădeau, mai tot timpul, și pe Rami. O ușă închizându-se. O țiuitură a motocicletei. Fâșâitul aspru al unui brici pe bărbie. Un strigăt cerând o targă. Huruitul rulmenților de metal de la morgă.

În timpul primului dintre cele trei războaie ale sale, Rami a condus un camion militar al echipei medicale tehnice. Aducea muniție și scotea morții israelieni din deșertul Sinai.

Într-o noapte, într-un depozit abandonat din El-Arish, pe coasta nordică a Egiptului, comandantul unității lui Rami s-a așezat în mijlocul unei grămezi de cereale. Pierduseră deja opt din unsprezece tancuri. Comandantul s-a apucat să numere boabele, prefirându-le printre degete unul câte unul. Trei, patru, cinci. A noua boabă i-a scăpat fără să vrea. Lui Rami i s-a părut o piesă brutală de teatru.

A ieșit afară, în beznă. Dârele luminoase de la bombardamente străbăteau văzduhul ca niște aurore boreale.

Avea să se gândească la război, după aceea, ca la un soi de operă de artă oribilă: tărgile intrau albe și ieșeau roșii. Paturile erau spălate cu furtunul și puse la loc în camion, și iarăși pornea în deșert să culeagă bărbați ale căror fețe aveau curând să apară încercuite în ziare.

Când s-a întors de la război, i-a zis lui Nurit că nu era sigur că revenise în întregime acasă.

De la mari depărtări vin graurii

Înghesuindu-se către aceste oaze ale morţii, neîncetat

Elisha Porat

Pe la sfârşitul secolului al nouăsprezecelea, şoimi rari puteau fi găsiţi de vânzare în pieţele din Betleem.

Şoimii erau capturaţi în deşert de băieţi beduini care noaptea săpau gropi adânci, le acopereau cu frunziş şi rămurele şi se pitulau înăuntru. Legau cu şnururi lungi de piele porumbei de momeală şi făceau păsările înfricoşate să se ridice în aer cât le îngăduiau corzile, rotindu-se ca nişte praştii.

Băieţii aşteptau, cu ochii în patru sub camuflaj. Ştiau că cel mai bine e să prinzi păsările la răsărit, când vânturile sunt mai calme şi, din pricina felului în care cade lumina, capcanele sunt mai greu de văzut.

Băieţii ţineau în pumn cureluşele lungi. Purtau mănuşi lungi din piele de cămilă care le ajungeau până la cot. Când şi când, smuceau de şnur ca să sperie porumbeii, făcându-i să dea din aripi.

Păsările de pradă, observând agitaţia de dedesubt, se roteau purtate de curenţi şi, în cercuri atente, coborau din ce în ce mai mult.

În vreme ce şoimii coborau, băieţii trăgeau porumbeii chirăitori tot mai aproape de buza gropii.

Când şoimii se apropiau îndeajuns – pe cale să se arunce asupra porumbelului legat –, băieţii ţâşneau din groapă şi înhăţau şoimii de picioare, îi trăgeau în groapă, le pliau cu de-a sila şi la repezeală aripile, le legau ciocurile, le acopereau capetele, îi supuneau.

Gâtul porumbelului era frânt imediat şi era dat de mâncare şoimului capturat, ca să-l ţină calm.

Băieţii puneau şoimii în cuşti pe care le legau de desagii cămilelor, apoi porneau în caravană peste dealurile golaşe, atenţi la ambuscade. Îmboldeau cămilele, le plesneau peste pielea cenuşie şi pătată, le dădeau să mănânce grâne din palmă.

Pentru păsări se plăteau mulți bani, mai ales de aristocrați britanici care le puneau zurgălăi la picioare și le dresau pentru șoimărit în jurul Ierusalimului.

Sir Richard Francis Burton, exploratorul, era un împătimit al vânătorii cu şoimi. Născut la Torquay, învăţase meşteşugul la Oxford, unde, în anii ’40 din secolul al nouăsprezecelea, studiase araba, una dintre cele douăzeci şi nouă de limbi pe care le vorbea. Înalt şi zvelt, avea ochii negri ca tăciunele, aidoma celor ai păsărilor sale iubite. Ajunsese cunoscut în armată, în India, drept Negroteiul Alb. Se zvonea că are în vene sânge de rom, de ţigan. Burton putea trece drept negustor, diplomat, derviş sau fachir.

Îi plăcea să se ia la bătaie, şi printre camarazii de arme era ştiut drept Dick Smardoiul. Uneori, în toiul confruntării, i se întâmpla să se oprească şi să-şi răsucească vârfurile mustăţilor negre şi dese, apoi, netulburat, continua scărmăneala. Ajunsese să-şi spună Barbarul Amator.

Burton a început să umble prin lume în căutarea gnosis-ului: voia să descopere izvorul prim al sensului şi existenţei. A făcut un pelerinaj la Mecca în 1853. Ştia prea bine că nemusulmanilor nu li se permitea accesul în oraş, sub ameninţarea cu moartea. Şi-a pus la punct ceea ce numea păşitul arab: un fel de a merge care-l făcea să pară relaxat, cu membrele lui lungi, şi de-o nonşalanţă dezarmantă, în vreme ce rămânea extrem de alert la tot ce se petrecea în jurul său. Se socotea un discipol al tariqa, sau calea mistică, despre care se spune că duce la paradis.
A studiat legea islamică şi a învăţat să cânte la rubab. Şi-a cizelat accentul, şi-a lăsat părul să crească, şi-a înnegrit pielea cu ierburi fierte, şi-a aplicat kohl pe pleoape, a început să poarte cămăşi vaporoase de muselină, s-a antrenat să stea ghemuit la pământ cu orele. S-a tocmit ucenic la un fierar ca să înveţe meşteşugul potcovitului, convins că şi-ar fi putut câştiga traiul făcând negustorie cu cai arabi.

Burton ţinea cu tot dinadinsul la cele cinci rugăciuni zilnice. Nopţile, în caravana formată din două sute de credincioşi, conducea rugăciunea colectivă. Umbla pe cămilă înaintea tuturor, folosind o uriaşă umbrelă galbenă ca să se adăpostească de soarele necruţător.

În drum spre Mecca a izbutit să ajute la respingerea câtorva atacuri banditeşti.

Era bine cunoscut printre tovarășii de călătorie pentru abilitatea de a detecta în deșert locuri unde se putea găsi apă: nu era doar sensibil la zborul păsărilor, ci reușea totodată să extragă indicii mărunte din peisaj, din înclinarea dunelor, din trecerea fulgerătoare a unei șopârle, din asprimea nisipului.

Una dintre puținele unități exclusiv arabe din Forțele de Apărare Israeliene este alcătuită aproape cu totul din căutători de urme beduini: se numesc pe ei înșiși Unitatea Khamsin. Sunt voluntari și au reputația că sunt în stare să găsească o urmă chiar și în mijlocul celei mai aprige furtuni din deșert.

Vânturile Khamsin și-au luat numele după cuvântul arab pentru „cincizeci“. Suflă dinspre sud spre nord-vest – fierbinți, aducând cu ele trâmbe de nisip – vreme de cincizeci de zile.

Închipuiți-vă groaza porumbelului captiv cât coboară șoimul. Un nor de nisip când e tras spre groapă. Șnurul, mai strâns pe picior. Prăbușirea rămurelelor de camuflaj. Brusc, o pală de aer. Dispariția sub pământ. Întunericul. Tăcerea băieților. O mână întinsă. Țipătul sfredelitor al șoimului, aripile trase pe spate. O învălmășeală subterană de pene.

În deșert, cele mai potrivite momente pentru găsitul urmelor sunt dimineața devreme sau după-amiaza târziu, când razele oblice ale soarelui creează umbre, întunecând conturul unei încălțări sau pe cel al unui cauciuc de mașină.

Când soarele e sus, pe cer, beduinii folosesc umbrare portabile de hârtie, de diferite grosimi și greutăți, ca să umbrească solul și să detecteze nuanțe în nisip.

În același timp, căutătorii de urme se mândresc și cu ce pot afla simțind și adulmecând vântul.

După bombele de pe strada Ben Yehuda, un batalion de beduini a fost trimis în Cisiordania ca să ia de-a fir a păr grota unde atentatorii sinucigaşi trăiseră mai bine de un an. Misiunea s-a numit Operaţiunea Icar. Una dintre ascunzători a fost găsită la Wadi al-Hamam, Valea Porumbiţei.

220

Numerele prietene sunt numere înrudite în sensul că, atunci când le aduni toţi divizorii proprii – fără a include numărul original –, suma divizorilor unuia este egală cu celălalt număr.

Numerele – ţinute la mare preţ de matematicieni – sunt considerate prietene fiindcă divizorii proprii ai lui 220 sunt 1, 2, 4, 5, 10, 11, 20, 22, 44, 55 şi 110, a căror sumă este 284. Iar divizorii proprii ai lui 284 sunt 1, 2, 4, 71 şi 142, a căror sumă este 220.

Sunt singurele numere prietene sub 1000.

Ca și cum acele lucruri diferite din care sunt formate pot, cumva, să se recunoască unele pe altele.

În ziua în care a ieşit din închisoare, Bassam şi-a desprins din piept numărul uniformei de deţinut. I-a trimis mai târziu ecusonul de pânză gardianului Hertzl.

Hertzl a înrămat ecusonul – 220-284 – şi l-a pus pe perete în biroul său de la catedra de matematică a Universităţii Ebraice, unde începuse să lucreze la ideea integrării armonice.

Sir Richard Francis Burton a tradus Nopțile arabe, cunoscute și drept Cartea celor o mie și una de nopți, cunoscută și ca O mie și una de nopți.

Una dintre preferatele lui Smadar era Povestea Cocoșatului, istoria unui cocoșat hazliu care era socotit mort iarăși și iarăși, lucru care ducea la un șir de mărturisiri ale celor care l-ar fi ucis, doar pentru ca la final un bărbier să dezvăluie că respectivul cocoșat nu murise defel.

La câteva săptămâni după atentat, Rami a intrat în camera lui Smadar. Totul fusese păstrat exact ca în ziua plecării ei: maculatorul deschis pe masă, cerceii răsfirați pe pervaz, fotografia lui Sinéad O’Connor în colțul oglinzii.

A scos din raft O mie și una de nopți și a început să citească povestea cocoșatului.

Vedeți voi, a țipat bărbierul, nu e mort defel.

Burton se temea să nu fie socotit spion sau vrăjitor: pe parcursul pelerinajului său la Mecca nu a vrut să se lase văzut luându-şi notiţe de vreun fel, nici măcar în arabă. Purta ceva ce aducea cu un Coran mic atârnat de o cureluşă de piele peste umăr. Volumaşul avea trei compartimente – unul pentru ceas şi busolă, al doilea pentru bani şi al treilea pentru creioane şi un teanc de file pe care le putea ascunde în palmă. Ţinea în buzunar un pistol şi avea asupra sa o legătură cu opiu, din care fuma de unul singur.

Dacă Burton ar fi fost dat în vileag ca necredincios, ar fi fost bătut cu vergi, lapidat, măruntaiele i-ar fi fost scoase şi ar fi fost lăsat, viu încă, într-o groapă puţin adâncă în dogoarea insuportabilă, să fie atacat de şacali şi vulturi până ce din corpul lui n-ar mai fi rămas nimic care să poată fi recunoscut.

Odată, după ce se proclamase fatwa împotriva lui Salman Rushdie, romancierul indian a primit prin poștă o singură pietricică, singuratică într-un plic alb, fără vreo altă notă inclusă. Pietricica a stat mai mulți ani pe biroul său, până ce o menajeră din New York, făcând curat, a aruncat-o din greșeală.

Burton – care a tradus şi Kama Sutra – era un mincinos notoriu.

S-a spus că ar fi ucis un băieţandru beduin după ce băiatul îl văzuse cum îşi ridică poala hainei ca să urineze, în loc să se ghemuiască la pământ în manieră tradiţională. Povestea era că Burton l-ar fi înjunghiat ca să nu fie pârât că nu e musulman.

Burton a pretins că era vorba de o născocire pură, un exemplu de apocrifă răuvoitoare, însă peste ani, beat într-un bordel din Rio de Janeiro, le-a dat de înţeles amicilor că omorâse cândva un copil şi că avea să ducă cu el în mormânt povara vinovăţiei.

Vedeți voi, a țipat bărbierul, nu e mort defel.

Ce ura Bassam mai tare la bătăile din închisoare era că paznicii le luau prizonierilor hainele și-i lăsau așa, să simtă uriașa umilință a goliciunii.

Gardienii îi închideau în sala de mese. A descoperit curând că nu prima izbitură de baston e cea mai rea, ci a doua sau a treia, când îți dai seama că n-o să se oprească. Pe la a șaptea sau a opta începea să se instaleze obișnuința. Se făcea ghem, apărându-și capul cu mâinile, neștiind când avea să cadă următoarea lovitură.

Se trezea în spitalul închisorii, acoperit cu un cearșaf subțire.

Doar Hertzl nu lua parte la bătăi. O dată s-a aruncat peste Bassam ca să împiedice bastonul să coboare. Un alt gardian l-a pironit de perete pe Hertzl, l-a lovit cu capul în gură, l-a întrebat dacă avea o slăbiciune pentru cămile. Hertzl a răspuns că da, îl interesa foarte mult abilitatea cămilei de a-și scuipa, fără frică, stăpânul în obraz.

În timpul cruciadelor din secolul al doisprezecelea, războinicii creştini îi dezbrăcau pe prizonieri – evrei, musulmani, turci –, îi legau de bolovani, în vârf de munte, şi slobozeau asupra lor vulturi dresaţi, cu ghearele ascuţite dinainte. Vulturii îşi făceau loc către ficatul, rinichii şi inima lor, ciugulindu-le trupurile până ce le lăsau fără viaţă.

Erau tocmiţi artişti care să înfăţişeze scena prometeică în cărbune, bronz, acuarele.

Godefroy de Bouillon, care devenise Apărător al Sfântului Mormânt, își decora vulturii cu câte o cruce din argint pur pe care le-o prindea la gât. Se înălțau de pe pumnul său înzăuat și zburau – maiestuoși și puternici – către prizonier.

Imaginați-vă crucea legănându-se pe piept, apropierea vulturului.

Calea patriarhilor.

Pe la începutul anilor ’90 din secolul trecut, opt artificieri din New York au fost aduşi în Israel ca să lucreze pe porţiuni ale Autostrăzii 60, cunoscută şi ca Șoseaua Tunelelor. Bărbaţi duri, neînfricaţi, imperturbabili, unii dintre cei mai buni sfredelitori de tunele disponibili. Doi erau americani, doi, irlandezi, unul, polonez, unul, italian, unul, canadian şi ultimul, croat.

Când au sfârşit cu munca pe care o efectuau în nordul statului, la conductele de apă din Poughkeepsie, s-au mutat la Ierusalim, unde au fost cazaţi cu toţii la acelaşi hotel ieftin din estul oraşului.

Timp de opt luni a urmat un şir neîntrerupt de mahmureli ale tuturor muncitorilor, cu excepţia croatului, Marko Kovačević, care nu punea picătură de alcool în gură. Era un bărbat înalt, posac, lat în umeri, hotărât. Îi plăcea liniştea şi locuia la alt etaj decât ceilalţi.

În fiecare dimineaţă, Kovačević îi ducea pe toţi la muncă într-o dubă albă. Lucrau cu dinamită, potrivind fitilurile, aruncând în aer stânca, supraveghind evacuarea pietrişului de sub munte.

Specialitatea lui Kovačević era utilizarea unor cantităţi mici şi precise de explozibil, în situaţii unde nu era loc de întors: ceilalţi îl porecliseră Cârtiţa.

Seara, Kovačević îi ducea pe artificieri înapoi acasă, într-un nor de fum de ţigară, apoi dispărea să se plimbe prin oraşul sfânt de unul singur. Kovačević nu era niciodată de găsit vinerea ori sâmbăta. Şi-a lăsat să-i crească părul şi un început de barbă. Şi-a cârlionţat şuviţele de păr. Spre finalul lucrării a dispărut de-a binelea. Ceilalţi i-au anunţat dispariţia la poliţia israeliană, însă Kovačević parcă intrase în pământ. Nu s-a suspectat vreo agresiune la adresa lui: sinuciderea părea singura posibilitate. Artificierii au luat legătura cu soţia lui, acasă în Bronx, însă nici ea nu auzise nimic de el, şi nici nu-i mai intraseră bani în cont în ultimele trei luni.

A fost dat dispărut. Croatul n-a mai fost găsit niciodată.

După ce tunelul a fost finalizat, artificierii s-au adunat pentru un ritual pe care-l mai executaseră de multe ori înainte, în New York, Pennsylvania, Florida. Electricitatea a fost oprită, au fost aprinse lămpaşe şi, împreună, au mărşăluit prin întuneric în chip tradiţional, cu umbrele jucând pe pereţi, purtând amintirea colegului dispărut pe Calea Patriarhilor, pe sub Beit Jala, dintr-un capăt într-altul al tunelului.

Regele Ezechia, în anul 700 înainte de Hristos, le-a poruncit oamenilor săi să clădească un apeduct în Ierusalim care să aducă apă din Izvorul Gihon la Scăldătoarea lui Siloam. Tunelul era larg de un metru și lung de jumătate de kilometru.

Oamenii au început din amândouă părțile muntelui, cu dălți, ciocane și topoare. Tunelele ar fi trebuit să se întâlnească la mijloc, însă pietrarii n-aveau cum ști dacă și unde vor da unii peste alții. La anumite momente ale zilei, una dintre echipe își lăsa deoparte uneltele și-și lipea de rocă urechile și palmele, încercând să-i audă pe ceilalți.

Când au auzit, în cele din urmă, vibrația slabă a ciocanelor și dălților în piatra de calcar, săpătorii au schimbat îndată direcția unii spre alții. Pe măsură ce sfredeleau, sunetele erau tot mai puternice și mai apropiate. Au izbutit, după o ultimă cotitură, să se întâlnească.

Când au spart și ultimul perete de piatră, apa a curs șuvoi pe panta dintre bazin și izvor.

Pe la jumătatea tunelului Gilo, artificierii au înghesuit o copie de ghips a statuii Sfintei Varvara – patroana spirituală a minerilor – într-o firidă de lângă tavan.

Nu i-a surprins să afle că minerii palestinieni au şi ei ritualuri: săgeţi săpate în tavan, tot la treizeci de metri, indicând spre Mecca, şi câte o bucăţică de sfoară băgată sub lespezile pavajului, pentru siguranţă.

239

În iarna lui 2010, doi ornitologi palestinieni au făcut o expediţie pe terenurile ierboase aflate la jumătatea drumului dintre Gilo şi Beit Jala. Studiau comportamentul sfrânciocului, o pasăre măruntă ştiută că prinde insecte şi le înfige în ţepii gardurilor de sârmă ghimpată. Ornitologii – Tarek Khalil şi Said Hourani – au avut grijă să nu poarte nimic aducând a veşminte tradiţionale şi şi-au pus veste reflectorizante vizibile de departe.

Dimineaţa devreme au fost trase câteva focuri de armă pe deasupra capetelor lor. Mai avuseseră de-a face cu focuri de avertisment şi înainte, venite atât de la coloniști, cât şi de la casele de pe partea lor, din Beit Jala.

Bărbaţii s-au întins pe pământul prăfos şi au ridicat tricoul alb al lui Tarek pe un băţ. Telefoanele mobile nu aveau semnal. Au început să se târască prin tufe, pe lângă stânci şi cioturi de măslini. Zona – ajunsă în mare parte un tărâm al nimănui – era împodobită din belşug cu sârmă ghimpată în care sfrânciocii îşi trăseseră în ţeapă insectele. Când au fost de părere că se întorseseră la loc sigur, pe coasta unui deluşor de argilă, au înălţat iarăşi tricoul alb. Li s-a răspuns cu alte şase focuri de armă.

S-au pus pe burtă amândoi. La căderea nopţii au fost salvaţi de o echipă mixtă israeliano-palestiniană.

Locul din care se trăseseră focurile de armă a devenit subiect de dezbatere. Apoi, şase luni mai târziu, un colonist înalt şi sfrijit, Mark Kovack, a fost arestat după ce poliţia a primit un pont. O percheziţie domiciliară a scos la iveală mai multe carabine de lunetist. O cercetare mai amănunţită a dezvăluit că îşi construise o serie de tunele care ieşeau din aşezare până în teritoriul neutru, de unde putea să împuşte, din toate poziţiile, intruşi.

Kovack, ştiut de ceilalţi coloniști drept un pustnic tăcut, a pretins că se născuse la Ierusalim, însă accentul său era est-european. O verificare de rutină a scos la iveală una dintre ocupaţiile sale de dinainte: cea de artificier în Bronx.

Felul în care sfrânciocii înfig insecte în ghimpi e cunoscut drept o parte a comportamentului lor de împerechere.

Kovack, se spune, și-ar fi cumpărat o casă în Ariel, o colonie evreiască din Cisiordania. E proprietarul unei firme care construiește piscine. Timp de mai mulți ani, un panou mare de afișaj a putut fi văzut pe Autostrada 1, fotografia unei piscine scânteietoare alături de o vilă cu acoperiș roșu, un număr de telefon și o propoziție: Oaza ta așteaptă.

În timpul operațiunii din 2004 din Nablus, soldații israelieni au pătruns în oraș.

În loc să înainteze pe străzile înguste și pe ulițele aglomerate, soldații au trecut prin pereți și pivnițe, săpându-și culoare și croindu-și drum la suprafață, casă după casă, prăvălie după prăvălie, sfredelind camuflați, desenând pe pereți săgeți fluorescente ca să le arate camarazilor dindărăt încotro s-o apuce.

Când se opreau, foloseau vizoare termosensibile ca să vadă ce se afla de cealaltă parte a fiecărui perete. Bărbați și femei îmbrățișați strâns. Copii adormiți. Tineri cu gurile acoperite de keffiyeh-uri.

Acest tip de parcurs tunelar era cunoscut de soldați sub numele de umblatul prin ziduri.

243

Apelul telefonic a venit în toiul serii. La paisprezece ani după atentat. Rami a fost luat prin surprindere. O realizatoare de filme documentare. Luase legătura cu familiile din Assira al-Shamaliya. Mamele și tații a doi dintre atentatori erau dispuși să se vadă cu el. În inima Cisiordaniei, a zis ea. Era ceva fără precedent. Aveau să îngăduie să fie filmați de o echipă occidentală. În satul lor. La ei în case. În propriile lor camere de zi.

Realizatoarea urma să se ocupe de transport, la fel ca și de securitate. Nu avea de ce să-și facă griji. Putea garanta totul. Ar fi însemnat să fie trecut ilegal în Cisiordania, însă știa deja că acea parte avea să fie ușoară.

Urma să-i întâlnească pe părinții celor care îi omorâseră fiica.

Rami se putea vedea în casa cu bolți înalte, așezat pe divanul cu pernuțe ornamentate, având înainte, pe o tavă, dulciuri și cafea cu cardamom, flori, vase de ceramică, o Cupolă a Stâncii miniaturală făcută din sidef pusă lângă un șir de fotografii aliniate atent pe raftul înalt de lemn.

În vara lui 1932, ca parte dintr-un schimb epistolar între câţiva iluştri intelectuali, Albert Einstein i-a scris lui Sigmund Freud.

Einstein a lăudat generoasa implicare a austriacului în eliberarea internă şi externă a omului de malignitatea războiului. Eliberarea aceasta era speranţa profundă a tuturor liderilor spirituali şi morali de la Hristos la Goethe şi Kant, recunoscuţi universal drept lideri care au existat mai presus de epoca şi de ţara lor. Şi totuşi, întreba Einstein, nu e semnificativ faptul că tocmai aceste persoane fuseseră în principiu ineficiente în dorinţa lor de a schimba felul de a fi al omenirii? Că, atâţia ani, nu izbutiseră să stăvilească barbaria? Că tiparele violenţei nu putuseră fi atenuate nici de pledoariile cele mai pline de miez?

Întrebarea esenţială pe care voia să i-o pună lui Freud era următoarea: este cu putinţă călăuzirea dezvoltării psihologice a umanităţii în aşa fel încât să o facă rezistentă la psihozele urii şi distrugerii, mântuind în acest fel civilizaţia de ameninţarea mereu prezentă a războiului?

Chiar dacă răspunsul fusese afirmativ, Rami ştia că asta, cel mai probabil, n-o să se întâmple niciodată.

În seara aceea a mers până la apartamentul lui Bassam din Anata. A luat motocicleta. A dezlipit abțibildul din față înainte să treacă prin punctul de control. Nu se va sfârși până ce nu vom sta de vorbă.

S-au închis preț de câteva ore în camera de zi. Oferta l-a uluit pe Bassam, însă putea, în opinia lui, să producă mai multă mâhnire decât ar fi putut să aline vreodată. Sătenii erau oameni simpli. Cultivau măsline. Tăiau snopi de grâu. Nu știau să se descurce cu microfoanele și camerele de filmat. Ar fi putut să nu se simtă în largul lor. Ceva putea să iasă rău. Poate că nu aveau să-l înțeleagă, să-i priceapă felul direct de a vorbi, sinceritatea. Era totuși israelian, ce să-i faci, gălăgios, se manifesta în forță, putea sări calul, furia putea să-i dea pe dinafară. Putea să iasă o făcătură lamentabilă. Tensiunile erau mari. Și sătenii ar fi putut da de belea. Ar fi putut să nu sesizeze implicațiile politice. Ramificațiile. Repercusiunile. Vorba putea să umble. Puteau ajunge să fie socotiți colaboraționiști, acuzați de normalizare. N-aveai cum ști. Terenul era minat. Cineva ar fi putut să aibă de suferit.

Au ieșit din apartament, au coborât treptele, au pășit în noapte. În zare se vedeau limbi de foc, arzând în tabăra Shu’fat aflată nu departe. Încă un protest. Mai în spate, peste Zid, stele palide atârnau pleoștite peste întinderea de tufăriș. Cei doi bărbați s-au oprit pe trotuarul în pantă și au rămas, o vreme, tăcuți.

– Să n-o faci, prietene, a zis Bassam.

Când britanicii, cu coada între picioare, s-au retras grăbiți din Mandatul pentru Palestina, în 1948, printre lucrurile pe care le-a lăsat în urmă caporalul de armată Paul Hartingtone se numărau și șoimii săi prețioși.

Hartingtone, care fusese de mai multe ori decorat în Africa de Nord pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial, cumpărase și dresase doi minunați șoimi călători pe parcursul șederii sale în Palestina. De partea cauzei evreilor, Hartingtone a lăsat o misivă pentru un lider local al mișcării de rezistență, rugându-l să aibă grijă de păsări, care erau ținute pe balconul unei case mari de calcar alb din Ierusalim. Șoimii călători premiați fuseseră lăsați în cuști de argint, cu mâncare îndeajuns pentru câteva zile. A lăsat certificate veterinare și instrucțiuni de îngrijire, ba chiar și ceva bani, ca să se asigure că păsărilor li se va purta de grijă.

La două zile după aceea, o încleștare armată intensă a erupt în vecinătatea casei de calcar. Forțele arabe i-au pus pe fugă pe luptătorii evrei și păsările au căzut în mâna unui localnic, Jafer Hassan, care a avut grijă de ele până ce, câteva zile mai târziu, a fost silit să se retragă, luând cu el doar păsările și cheile casei sale zăvorâte.

Hassan și familia – împreună cu șoimii lor – au ajuns în cele din urmă pe străzile neasfaltate ale Nablusului. Noua lor casă era șubredă. Mochetă industrială, subțire, întinsă pe betonul gol. Pereți de polistiren. Electricitate furată de la cabluri care atârnau liber. O țeavă de canalizare stricată bolborosea ceva mai în josul străzii. Hassan a completat formulare ca să i se îngăduie să revină la casa de calcar din Ierusalim, însă cererile i-au fost respinse. A confecționat încuietori care să se potrivească cu cheile în loc să procedeze invers. Zăvoarele au fost puse pe cuștile șoimilor. Lunile au început să se scurgă, apoi anii.

Hassan a păstrat păsările pe acoperișul casei. Singurul fel în care se putea construi într-o tabără de refugiați era pe verticală. Casa i se făcea tot mai înaltă, adăugire cu adăugire, pe măsură ce familia i se mărea. Un timp, lui Hassan i-a plăcut asta: șoimii se înălțau necontenit, de parcă dedesubt ar fi fost niște curenți

ascendenţi generaţionali. Dedesubtul lor, copiii au crescut şi au avut copii.

Casa s-a tot ridicat, nesigură, cârpită, cu cuştile cocoţate şui deasupra.

Pe parcursul anilor ’60 şi ’70, Hassan şi-a câştigat traiul înmulţind păsările, însă a trebuit şi să plătească o serie de amenzi derivate din proprietatea asupra cuştilor de pe acoperiș. Nu avea autorizaţii. Ori de câte ori depunea o cerere era refuzat. Amenzile s-au tot strâns până ce a fost nevoit să vândă păsările la licitaţie. Ultima dintre odrasle a fost în cele din urmă vândută în anii ’80, când Hassan, bătrân de-acum, ştia că n-o să se mai poată întoarce acasă, la Ierusalim. A păstrat însă încuietorile şi cheile.

Banii i-a folosit ca să cumpere o casă mare, de piatră, în satul Assira al-Shamaliya, lângă grajdurile cămilelor, însă a murit la scurt timp după ce şi-a mutat acolo familia.

Păsările au ajuns să fie exportate la Abu Dhabi, unde urmaşii lor au ajuns să se vândă în schimbul unor sume imense, uneori de sute de mii de dolari, şi nu doar pentru frumusețe, ci şi pentru povestea lor. Au fost împerecheaţi cu alte păsări premiate. Li s-au făcut capişoane din aur bătut şi nestemate.

Șeicul din Abu Dhabi care deține cei mai faimoși urmași ai șoimilor călători se referă la aceștia numindu-i Păsări ale Tristeții. Au fost fotografiați în 2012 pentru coperta pliantului de prezentare a ultrasofisticatului Spital pentru Șoimi de pe strada Sweihan din Abu Dhabi.

Una dintre operaţiile cele mai complexe care se execută în Spitalul pentru Șoimi este repararea penelor vătămate. Sertare întregi cu pene de șoim de toate formele și nuanțele se pot găsi în camera climatizată de lângă sala de operații de la etajul întâi.

Penele sunt cusute și lipite cu grijă de corpurile păsărilor rănite.

După aceea, noile modele de zbor sunt filmate și transferate pe un program de computer. Se fac ultime ajustări penelor noi, pentru ca păsările să fie gata de un zbor perfect.

Unul dintre cei mai căutaţi confecţioneri de capişoane pentru şoimi din lume este Mona Akilah Saqqaf, care lucrează într-un depozit prăfuit de la periferia de est a Los Angelesului. Foloseşte piele de bizon hrănit cu iarbă, iar bucăţile sunt cusute, fără adezivi. Conceptul e persan la origine, însă introduce şi modele amerindiene, îndeosebi în înnădituri şi în combinaţiile de culori, majoritatea de sorginte comanşă. Pe lângă capişoane, artizana mai face lese, curele, mănuşi şi umărare.

Adeseori, şoimii îi sunt aduşi direct cu avioane private din Orientul Mijlociu. În funcţie de bijuteriile folosite, de foiţa de aur ori broderia de argint, lui Saqqaf îi ia până la două săptămâni ca să facă un singur capişon.

La domiciliul ei din Santa Monica – unde locuieşte cu soţul său chilian şi fiul lor, Kamil –, Mona a construit afară o piscină imensă în formă de capişon arăbesc: piscina de un albastru intens este fotografiată adesea din aer pentru reviste de arhitectură.

Un timp, în 2004, afacerea a început să scapete după ce Mona a fost pozată pentru o revistă mondenă lângă piscină, în bikini. Câţiva şeici de vază şi-au anulat comenzile până ce agentul lui Saqqaf i-a încredinţat că respectivele capişoane se fac după metode tradiţionale.

S-a pus în circulaţie o fotografie cu Saqqaf aplicând un strat ultim de lac, în atelier, purtând haine cuviincioase, croite ca în Orientul Mijlociu.

Motivul pentru care unui şoim i se acoperă capul este exact acelaşi pentru care nu i se acoperă unui şoimar: păsările văd atât de bine, încât ar fi neîndoielnic distrase de alte prăzi, aflate mult mai departe.

Şoimarul acoperă capul păsării şi aşteaptă. Vrea ca şoimul să vadă doar ce vede şi el.

În piscina lui Saqqaf din Los Angeles încap o sută cincisprezece metri cubi de apă.

În septembrie 1932, Einstein a primit o replică de la Sigmund Freud, în care psihanalistul îşi cerea scuze pentru întârziere.

Un răspuns detaliat la spinoasa problemă a prevenirii războiului avea să urmeze curând, însă Freud dădea de înţeles că-l neliniştea gândul la propria-i incompetenţă. După toate probabilităţile, răspunsul n-avea să fie foarte încurajator. Îmbătrânise, a zis, după o viaţă în care le spusese oamenilor adevăruri greu de digerat.

O săptămână după aceea, Einstein i-a scris iarăşi lui Freud, anunţându-l că aştepta cu nerăbdare următoarea misivă.

În răspunsul său, la câteva săptămâni după solicitarea iniţială, Freud s-a declarat măgulit că fusese întrebat; totuşi, în opinia sa, există prea puţine şanse ca cineva să poată suprima cele mai agresive înclinaţii ale umanităţii. Pe lume nu sunt mulţi oameni ale căror vieţi să se deruleze cu blândeţe. Este uşor să infectezi omenirea cu febra războiului, iar specia umană are o apetenţă instinctivă pentru ură şi distrugere. Cu toate acestea, continua Freud, nădejdea că războaiele se vor sfârşi nu e o himeră. E însă nevoie de stabilirea, prin acord general consimţit, a unei autorităţi centrale care să aibă ultimul cuvânt în orice conflict de interese.

Pe lângă asta, orice lucru care creează legături emoţionale între oameni contracarează inevitabil războiul. Ar trebui căutată o comunitate de sentimente şi o mitologie a instinctelor, spunea în încheiere psihanalistul.

Până să se publice, în 1933, epistolarul dintre Einstein şi Freud, Adolf Hitler ajunsese deja la putere. Ediţiile originale ale schimbului de scrisori, în germană şi în engleză, cu titlul De ce război?, au fost limitate la un tiraj de doar două mii de exemplare.

Amândoi şi-au părăsit ţările de baştină şi au trăit în exil, Freud în Anglia şi Einstein în America, evitând o soartă pe care nici ei şi nici oricine altcineva nu şi-ar fi putut-o imagina.

Numele meu este Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Smadar. Sunt locuitor al Ierusalimului la a şaptea generaţie. Şi totodată ceea ce s-ar putea numi un absolvent al Holocaustului.

Îndată după eliberarea din lagărul de concentrare de la Auschwitz, Yitzak Elhanan Gold a primit un bilet de călătorie pe un vas spre Tel Aviv, împreună cu alți câțiva maghiari, mai mulți români și câțiva suedezi. Nu aveau documente oficiale asupra lor.

La sosire, Yitzak a fost întâmpinat de forțele evreiești de rezistență. A fost deghizat în soldat britanic și pus într-un autobuz spre Ierusalim. I s-a făcut rost de o slujbă, cea de polițist în Orașul Vechi. A fost poreclit Chet Chet Gimmel pentru cifrele pe care le purta pe piept. Agent de Poliție al Mandatului Britanic Numărul 883.

Yitzak a fost rănit în războiul din ’48 și adoptat, la spital, de o familie care locuise în oraș vreme de șase generații. A învățat curând limba și a început să se descurce, dar nu le-a vorbit copiilor săi despre ceea ce îndurase în timpul Holocaustului decât decenii după aceea, rugat de Smadar cu ocazia unui proiect genealogic de la școală.

La vârsta de paisprezece ani, Yitzak a devenit cărăuș pentru rabinul din Gyor, transportând pentru el aur de contrabandă destinat vânzării. Banii erau folosiți de rabin pentru mâncare și medicamente.

Yitzak era iute și subțiratic. Nu purta stea pe surtuc. Nici bonetă cu ceapraz militar. Știa bine aleile și acoperișurile. Era capabil să-și croiască drum prin oraș fără să fie băgat de seamă, uneori sărind din horn în horn sau lăsându-se să alunece la pământ pe vreun burlan.

Străbătea în fugă cartierul bordelurilor ca să ajungă la piață, lângă scuar. Femeile erau numai ruj și îndrăzneală. Iarna purtau scurte de blană. Le lăsa în urmă și intra în piață. Serile se învârtea pe lângă cinematograf și făcea speculă cu biletele, vânzându-le cu preț un pic umflat.

Într-o seară, cu un singur bilet rămas, a decis că voia să intre și să se delecteze cu un film de-al lui Zarah Leander.

Nici nu se așezase bine – cortina fusese trasă, se aștepta începerea Marii iubiri –, când un ofițer de la Gestapo s-a strecurat în scaunul de alături, blocându-i ieșirea.

Unul dintre cele mai populare cântece germane ale vremii, Davon geht die Welt nicht unter – „Lumea nu se va sfârşi din cauza asta“ –, a fost scris special pentru filmul respectiv.

Pe 23 iunie 1944, naziștii au permis ca delegați ai Comitetului Internațional al Crucii Roșii să viziteze Theresienstadt, pentru a contracara zvonurile privind lagărele morții. Un asemenea lucru, afirmau germanii, nu există.

Printre vizitatorii lagărului din Cehia se număra și medicul-șef al Ministerului danez al Sănătății, pe lângă reprezentanți de vârf ai Ministerului de Externe. I-au avut ca ghizi pe locotenentul-major SS Karl Rahm și pe ajutoarele sale.

Cu săptămâni înainte de vizită, germanii îi obligaseră pe prizonierii cehi și evrei să spele străzile. Fuseseră aduse flori, acoperișurile stricate fuseseră reparate, se instalaseră bănci în parc. Au renovat nivelurile inferioare ale dormitoarelor comune. Au pictat fațade false de prăvălie. Au dat străzilor nume civile. S-au ivit indicatoare care arătau spre un oficiu poștal inexistent, o piscină, o cafenea. Au deschis piața centrală, au întins o peluză nouă-nouță și au plantat tufe de trandafiri. Au cioplit firme pentru cafenele, brutării și niște băi publice luxoase. Au împărțit deținuților catarame de curele, perii de haine, piepteni. Au distribuit brasarde noi, galbene. Au pus în scenă o operă pentru copii scrisă de Hans Krása, rezident în lagăr. Au înjghebat o serie de spectacole sub oblăduirea criticului muzical oficial al lagărului, Viktor Ullmann.

După ce orașul a fost cosmetizat, mii de prizonieri evrei – mai ales dintre cei vârstnici și bolnavi – au fost deportați la Auschwitz pentru ca străzile să nu pară prea aglomerate.

În ziua vizitei, germanii i-au instruit pe cei rămași în lagăr să ignore orice întrebări le-ar fi fost puse de oaspeții danezi. Obligativitatea salutului a fost abolită, iar rezidenții puteau vorbi doar dacă li se adresau falsul primar și subordonații acestuia ori un ofițer în uniformă. Artiștii, actorii, poeții, profesorii, psihologii, copiii și o parte dintre vârstnici s-au supus ordinului.

Delegația Crucii Roșii s-a plimbat prin localitate urmărind o linie roșie care fusese de dinainte desenată pe o hartă.

Apoi, după plecarea vizitatorilor, care evaluaseră lagărul drept o instituție

respectând legislația internațională, naziștii au decis să utilizeze locul respectiv pentru un film de propagandă. A fost regizat de Kurt Gerron, un deţinut evreu care fusese actor de film şi de cabaret în Germania: era cunoscut drept vocea din spatele peliculei Mackie Șiș și mai jucase și într-un rol episodic într-un film cu Marlene Dietrich.

Potrivit ordinelor, Gerron a realizat filmul în unsprezece zile. Avea în echipă mai mult de o duzină de oameni. A folosit un aparat de filmat Leica de 16 mm. Ofiţerii germani i-au spus exact ce voiau. „Filmează o reprezentaţie cu Brundibár.“ „Ia imagini cu muzicieni acordându-şi viorile.“ „Arată-ne copii jucând şotron lângă leagăn.“ „Filmează o învăţătoare la şcoală, cu creta pusă pe marginea tablei din spatele ei.“ „Prinde un bătrân concentrat asupra tablei de şah.“ „Arată soarele înălţându-se printre clădiri.“

Când filmul a fost gata, Gerron şi soţia lui au fost suiţi în tren, împreună cu toată echipa de filmare, și trimiși la Auschwitz, unde au fost duși în camera de gazare și executați.

Germanii au numit-o Operațiunea Înfrumusețarea.

Cea mai mare parte din pelicula de 23 de minute a fost mai târziu distrusă.

Titlul ar fi trebuit să fie Der Führer schenkt den Juden eine Stadt: „Führerul le oferă evreilor un oraş“.

Un oficiu special, numit Institutul de Igienă, era responsabil pentru furnizarea biluţelor de Zyklon B către soldaţii SS din Auschwitz. Duceau canistrele cu ambulanța la camerele de gazare.

Biluțele – al căror termen de garanție era de trei luni – erau lăsate să cadă prin găurile de ventilație din tavan.

Marginea unui plămân care se strânge.

Ce o fascina pe Smadar mai mult în povestea bunicului era că un bărbat bine îmbrăcat îi strecurase lui Yitzak o bucată de plăcintă cu chimen, în stația de tren din Gyor. Era înfășurată într-o foaie de ziar.

În tren desfăcuse hârtia și descoperise, în colțul de jos, o reclamă la filmul Marea iubire.

Yitzak mâncase toată plăcinta deodată – și regretase asta mereu, i-a spus lui Smadar. Și-ar fi dorit s-o facă să dureze mai mult, însă ținuse foaia de ziar împăturită în buzunar în toată vremea petrecută în lagăr.

Bassam avea în celulă un televizor mic, alb-negru. Prindea Canalul Unu în ebraică, cu emisiuni în arabă câteodată, şi atâta tot. Îl pusese pe o masă de lemn la căpătâiul patului şi îl pornea să meargă în fundal cât dormea.

I se spusese să stea cu mâna pe antena de cameră ca să aibă semnal mai bun. I se părea straniu că ştirile zilei treceau prin el, în ebraică. Îl interesa mai ales vremea. Îşi putea imagina cam cum era în Sa'ir.

În seara de dinaintea Zilei Amintirii Holocaustului a deschis televizorul şi s-a uitat la un documentar. Nu i s-a părut surprinzător. Bassam era obişnuit cu propaganda lor. S-ar fi uitat oricum.

Voia să vadă evrei murind. Unul după altul. Să-i vadă cum se prăbuşesc. Cum flămânzesc. Cum cad seceraţi în şanţuri. Voia să vadă cum se înalţă gazul spre tavan. Voia să li se plătească cu aceeaşi monedă. Să fie de faţă la anihilarea lor.

La douăzeci de ani, acolo, pe pat, Bassam aştepta un moment în care să aplaude.

În stadiul final al hipotermiei, o persoană suferind de frig extrem va avea senzația unui val de sânge în extremități atunci când vasele capilare nu mai fac față.

E posibil chiar ca victimele să se dezbrace de haine, din pricina a ceea ce li se pare o căldură de nesuportat.

La prânz, în următoarea zi, Bassam a păşit pe podelele metalice spre sala de mese. Abia dacă vedea în jos prin încrengătura de fier: echilibrul i se făcuse ţăndări.

Patul tare, rabatat din perete. S-a lăsat pe el cu spinarea. Cu braţele sub cap. Pe coridor se auzeau strigăte. Muzică din celule. Sârma scoasă dintr-o bucată de cablu. Zgomotul înfundat al unui radio. Exista, şi-a spus, încă un nivel al pustietăţii care se întindea dedesubtul lui. Şi-a lăsat capul pe perna care puţea şi a apucat strâns antena subţire. Iniţial voise să aclame corpurile căzute. Să le vadă, iarăşi şi iarăşi, contorsionându-se hidos. Cunoaşte-ţi duşmanul, ţine-l aproape. Sub tălpi, de preferinţă. În pământ. S-a întors la perete, a tras pe el pătura subţire. Să alini necazurile celor aflaţi în suferinţă. Şi-a repetat rugăciunile. Un gândac mic a ieşit dintr-o crăpătură. Antenele îi pulsau. L-a strivit cu tocul pantofului. Şi-a aşezat pătura mai bine, a întins iarăşi mâna după antena de cameră. Se întreba de ce nu se împotriveau. Unul după altul. Corpurile lor împinse, iarăşi şi iarăşi, înainte. În toată goliciunea. De cealaltă parte a celulei, toaleta, chiuveta de metal. O bătaie slabă s-a auzit în ţevi. Orice sunet era amplificat. I se părea că cineva îi scosese rotiţele din ceasornicul minţii, făcând mecanismul să o ia razna pe ritmul constant al prăbuşirii trupurilor.

Cel mai de seamă război sfânt este acela dus pentru cucerirea sinelui.

S-a auzit, în difuzoare, ordinul de numărare a deținuților. Era în noiembrie: dimineața era atât de rece, afară, încât crengile copacilor trosneau.

Mii de prizonieri au ieșit pe platou. Unii fuseseră luați cu de-a sila din paturi, doar în cămăși de noapte. Alții purtau jachete subțiri, pantaloni dungați de deținuți, rochii, ce mănuși și pălării izbutiseră să-și facă în barăci. S-au aliniat în șiruri ordonate. Femei, bărbați, copii. Li s-a ordonat să-și arunce păturile în zăpadă. Îndată sângele a pornit să se retragă din degetele lor, din gambe, din brațe. Orice dâră de căldură s-a consumat în dârdâitul lor.

Anton Burger, comandantul lagărului, a trecut în revistă șirurile lungi de deținuți, purtându-și cizmele cu carâmbi înalți și mantaua cu guler de blană. A scos de la cingătoare un ceasornic frumos, de argint. I-a deschis căpăcelul, l-a închis iarăși. Numărătoarea a continuat cinci, opt, zece minute.

Unii s-au prăvălit îmbrăcați pe deplin și au fost târâți de acolo, însă curând – cum prevăzuse Burger – a fost scoasă de pe cap o șapcă. O haină, câteva momente după aceea, a fost lăsată să cadă la pământ. O alta apoi. Și încă una. Orice deținut care se apleca după vreun obiect lepădat era împușcat. O femeie a început să umble la nasturi. Un bărbat mai în vârstă a rămas doar în cămașa de corp. Au trecut alte două minute. Trei. Patru. Burger s-a uitat la ceas. Prizonierii au început să cadă perechi-perechi. Pe jos era plin de haine. Douăzeci și șapte de minute cu totul. Burger a fluturat din mână: avea să încerce iarăși experimentul, data viitoare pe vreme și mai aspră încă. Prizonierilor li s-a ordonat să se întoarcă în barăci.

Pământul era înțesat cu trupuri moarte. Burger a cerut ca hainele lepădate să fie adunate imediat și arse.

„Spune-ți numele.“ „Bassam Aramin.“ „Din?“ „Hebron.“ „Vârsta?“ „Patruzeci și doi.“ „Cu cine călătorești?“ „Cu soția și copiii.“ „Destinația?“ „Anglia.“ „Unde anume în Anglia?“ „Bradford.“ „N-am auzit de locul ăsta.“ „E o universitate.“ „Care este scopul călătoriei?“ „Să mă duc la universitate.“ „O faci pe deșteptul cu mine?“ „Nu.“ „De unde ai obținut permisul?“ „Le-am explicat celorlalți ofițeri.“ „Arăt eu ca ceilalți ofițeri?“ „De la biroul din Ierusalim.“ „Care este motivul deplasării la universitate?“ „Pentru studii.“ „Ești profesor?“ „Nu.“ „Câți ani ai?“ „Patruzeci și doi, v-am spus.“ „Și studiezi?“ „Da.“ „Unde ai făcut școala?“ „În sat, în Sa’ir.“ „Unde-i asta?“ „Lângă Hebron.“ „Ai terminat școala?“ „Studiile mi-au fost întrerupte.“ „Cum adică întrerupte?“ „N-am terminat școala, nu.“ „De ce zâmbești?“ „Mereu zâmbesc, ține de ce fac, îmi place să zâmbesc.“ „Vrei să mai pierzi un avion, Bassam?“ „Nu.“ „Atunci nu mai rânji atâta și spune-mi unde ai învățat ebraica.“ „La seral.“ „Așa deci, la seral.“ „Da.“ „Am aici dosarul tău, știu cine ești.“ „Atunci de ce ați întrebat?“ „N-o face pe șmecherul, răspunde la întrebare.“ „La seral, am învățat-o la seral, apoi am lucrat pentru Autoritate, mai întâi la Sporturi, apoi la Arhive, după care am fost acceptat în programul de la Bradford, am un permis special, am dreptul să merg acolo.“ „Răspunde la întrebarea mea, ce cauți la universitate acum?“ „Am primit un loc.“ „Îți place zâmbetul ăla al tău, ia zi?“ „Nu neapărat.“ „Spune-ți iarăși numele.“ „De ce?“ „Am zis spune-ți iarăși numele, mă auzi, asculți ce-ți zic?“ „Bassam Aramin.“ „Douăzeci și cinci de ani fără să dai pe la școală și, deodată, Bass-sam Ara-min, te-ai făcut intelectual?“ „N-am zis asta, mă duc în calitate de student.“ „Câtă vreme?“ „Un an.“ „Permisul e pentru doi ani.“ „Da.“ „Și ce-o să studiezi?“ „Shoah.“ „Poftim?“ „Holocaustul.“ „Te-am auzit, o să studiezi despre Shoah, ești arab, ești musulman, ești terorist, șapte ani în închisoare, ne ataci, arunci cu grenade, ne terorizezi și-acuma studiezi Shoah-ul, te dai intelectual, e vreo glumă, Bass-sam, mă crezi tâmpit?“ „Nu vă cred deloc tâmpit.“ „Asta-mi zici tu, te duci în Anglia ca să ne poți spune că Shoah-ul nu s-a întâmplat?“ „Nu.“ „Cum adică nu?“ „Unul dintre lucrurile pe care le-am învățat e că nimeni nu vrea să fie evacuat din istorie.“ „Ce căcat zici acolo?“ „Nu mă interesează să neg adevărul.“ „Nu mai spune.“ „Nu cred în violența de nici un fel.“ „De când?“ „De demult.“ „Chiar așa?“ „Da.“ „Cu câți teroriști o să te întâlnești în Bradford, Bass-sam?“ „Nu știu, ce-i acela terorist, mi-l puteți

defini?“ „Pe mine mă întrebi?“ „Soția mea așteaptă, copiii așteaptă, o să pierdem încă un avion și da, trebuie să zic că acum, în clipa asta, sunt un pic terorizat, da.“ „Ah, tare o mai faci pe deșteptul, Bass-sam, nu-i așa?“ „Nu cred.“ „Nu zâmbi.“ „Nu zâmbesc, nu râd, nu fac nimic, doar stau aici, vă răspund la întrebări așteptându-mi avionul.“ „Spune-ți numele.“ „L-am spus deja de zece ori.“ „Numele!“ „Bassam Aramin.“ „Copilul tău plânge acolo?“ „Nu văd prin zid.“ „De ce-ți plânge fata, Bassam?“ „Nu știu, o fi obosită, așteptăm de mult.“ „N-o poate face nevastă-ta să tacă?“ „E și ea obosită, suntem de opt ore aici, nici nu mai știu câte zboruri am ratat.“ „Câți copii ai, Bassam?“ „Cinci, cândva am avut șase.“

Una dintre primele fotografii văzute în bibliotecă a fost cu lagărul Theresienstadt. Înfăţişa un tânăr în frac, cu papion alb, în faţa unui stand cu portative, dând cu sacâz un arc de vioară, uitându-se drept în cadru, gata să cânte.

După aceea avea să cunoască englezi care-şi dădeau ochii peste cap ori de câte ori aducea Bradfordul în discuţie, aproape că le vedea dispreţul, nu era deloc ca la Oxford, deloc ca la Cambridge, nu aducea deloc cu Edinburgh, nici cu Manchester, însă el şi Salwa îl adorau, le plăceau deschiderea orăşelului, spaţiul, parcul cel înverzit, cărarea curată din lungul râului, înşiruirile de case făcute din cărămidă roşie, hornurile, gheretele lucitoare de metal, muzica din lifturi, Manor Row, Mirror Pool, North Parade, Tumbling Hill, Rawson, întinderile de neon, cafenelele, magazinele, izul de oţet, standul cu falafel, autobuzele roşii supraetajate, bărbaţii cu gambete pe cap, femeile cu burqa, autospecialele pompierilor, cele pentru gunoi, dangătul clopotelor de la biserici, chemarea muezinului, poştaşul, poliţistul indian cu şuviţe împletite de pe Cheapside, dansatorul pe sârmă de lângă Muzeul Păcii, drumul spre casă pe Pemberton Drive, strada liniştită, muchia de iarbă, poarta lăsată pe-o parte, trandafirii galbeni agăţaţi de zid, uşa albastră, soneria albă, fanta argintie a cutiei poştale, cuierul, treptele scârţâitoare, cele cinci dormitoare, al lor dând spre o bucăţică de grădină, ticăitul caloriferelor, copiii lăsaţi după-amiaza în parc fără grijă, imaginea lor cum alergau pe malul apei, rupând bucăţele de pâine ca să hrănească raţele – surpriza surprizelor, chiar sub copertina plumburie a cerului englezesc –, umbletul prin ploaie şi, da, chiar ploaia însăşi, aversele piezişe, rafalele cu soare, burniţa nopţii, furtunile bubuitoare şi glumele necontenite despre umbrele, unele socotite de Salwa, novice într-ale limbii, de-a dreptul caraghioase.

Ce anume se înalță, Salwa, atunci când se lasă ploaia?

A citit la bibliotecă lucrări de Primo Levi. Adorno. Susan Sontag. Edward Said. S-a uitat la Lista lui Schindler, a căutat alte filme, documentare, a scormonit prin kilometri de peliculă cu ştiri. A dezgropat fotografii cu lagăre. A găsit ce s-a putut găsi despre Theresienstadt. A citit şi despre efectele traumei şi intersecţia sa cu memoria: Adler, Janet, Freud. Cum se instaurează frica. Dezintegrarea în timp a amintirii. Sarcina limbii.

Uneori i se părea că-i lua creierul foc. Se întorcea acasă la Salwa noaptea târziu, extenuat, surescitat. Adormea pe canapea, cu cărţi deschise pe piept şi picioarele suite pe măsuţa de cafea.

A început să lucreze la disertaţia sa de master, intitulată Holocaustul: Uzul şi abuzul de istorie şi memorie. Scria de mână. Gândea în arabă, dar scria în engleză. Era conştient că acestea nu erau idei noi, ci doar noi pentru el. Se simţea totuşi în pielea unui explorator. Pornise în larg. De cele mai multe ori sfârşea naufragiat la loc, pe ţărm, însă când şi când i se părea că zăreşte un petic nou de pământ. Însă, de cum dădea să pună piciorul pe uscat, se făcea nevăzut. Asta e adevărata teroare, îşi spunea. Îi revenea o responsabilitate pe care n-o putea trata superficial. Voia să vorbească despre folosirea trecutului ca justificare pentru prezent. Despre spirala istoriei, cu fiecare moment înlănţuit de următorul moment. Despre locul în care trecutul se intersectează cu viitorul.

Era cel mai mare ca vârstă din clasa lui. Studiul Problemelor Păcii. Se tupila în penultimul rând de scaune, într-o latură a încăperii, cât mai nebăgat în seamă. Arareori vorbea altfel decât în şoaptă. Nu se oferea prea adesea să vorbească, dar atunci când o făcea rostea cuvintele cu lentoare, domol, cu precauţie. Pleca din sală cu capul plecat. Fuma singur, departe de clădiri. Îşi ferea de vederea celorlalţi covoraşul de rugăciune.

Însă vorba tot a început să umble: era un palestinian, activist, îşi pierduse fiica de zece ani, studia Holocaustul.

Ştia numele îngrijitorilor, măturătorilor, femeilor de la cantină. Îi saluta din cap pe toţi. Erau deschişi şi joviali. Voiau să ştie cu ce echipă de fotbal ţinea. Nu-l

interesau meciurile, dar a început să poarte un fular albastru cu alb, culorile Bradfordului. Le plăcea cum pronunța el numele orășelului, engleza lui cu un accent arab puternic. Brr-ad-a-fort. L-au poreclit, din cauza șchiopătatului, Kayser Söze. I-au zis că aducea un pic cu Kevin Spacey, în versiune arabă. Habar nu avea despre ce vorbeau, așa că a închiriat filmul și s-a uitat la el cu Salwa. S-au amuzat la ideea că ar putea fi unul dintre suspecții de serviciu. Viața lui palestiniană. Micile ironii.

Era invitat la petreceri, la dineuri și simpozioane. A acceptat invitațiile, una la Glasgow, una la Copenhaga, una la Belfast. Era blestemul lui: nu suporta să dezamăgească lumea, nu știa să spună nu.

Avea un singur răspuns, unul simplu, la întrebările care ajungeau, inevitabil, acolo. Nu există simetrie între temnicer și prizonier. Distrugeți închisoarea. Ocupația a avut drept fundament falsa chestiune a securității. Trebuia să se termine odată. Nimic altceva nu era cu putință până nu se termina.

În acel moment, un soi de pâclă cobora peste ascultătorii săi. Știa că răspunsul său îi dezamăgise crunt. Altceva voiau ei – un stat, două state, trei state, opt. Voiau ca el să disece acordurile de la Oslo, să vorbească despre dreptul de reîntoarcere, să dezbată despre sfârșitul sionismului, despre noile colonii, despre colonialism, imperialism, hudna, Națiunile Unite. Voiau să-i știe părerea despre rezistența armată. Despre coloniștii înșiși. Auziseră atâtea, îi spuneau, și totuși știau prea puțin. Cum era cu pietele în aer liber, cu pământul furat, cu fanaticii? Nu intra în jocul lor. Pentru el totul se învârtea, încă, în jurul Ocupației. Era un inamic comun. Distrugea ambele tabere. Nu-i ura pe evrei, zicea, nu ura Israelul. Ce ura el era să trăiască sub ocupație, umilința faptului, sugrumarea, degradarea zilnică, înjosirea. Nimic nu avea soliditate până ce nu se termina cu asta. „Încercați, o singură zi doar, să treceți prin punctele de control. Ce părere aveți de un zid înălțat în curtea școlii voastre, chiar în mijloc? Dar dacă v-ar rupe măslinii cu buldozerul? Încercați să vedeți cum e când vă putrezesc alimentele în camion, la punctul de control. Încercați să vedeți cum e când imaginația voastră este supusă Ocupației. Haideți. Încercați.“

Spectatorii aprobau, însă nu era sigur dacă și înțelegeau pe deplin. Chestiunea cu Ocupația era că nu te lăsa niciodată să decizi. Îți lua capacitatea de a face alegeri. „Eliminați-o, și alegerea se va ivi.“

Dar, îl presau ascultătorii, cum se situa, etic vorbind, în privința violenței? Nu

erau depășite strategiile propuse de el? Ce fel de schimburi teritoriale? Ce avea să se întâmple cu orașul Ariel? Dar cu beduinii? Cu așezările nerecunoscute oficial? De ce nu studiase Nakba în loc de Holocaust?

Întrebările îl epuizau. Atunci schimba tonul. Se apleca spre ei. Șoptea. Întrebările lor erau valide și avea să le răspundă, zicea. „Numai dați-mi timp, timp, singurul fel în care mă pot îndrepta într-acolo e folosindu-mi avantajul pe care mi-l dă puterea întristării mele, înțelegeți?“ El, unul, nu mai voia să lupte. Cel mai important jihad, zicea, e capacitatea de a sta de vorbă. Asta făcea acum. Limba era cea mai ascuțită armă. O forță. Voia s-o poată mânui. Și trebuia să aibă grijă. Numele meu este Bassam Aramin. Sunt tatăl lui Abir. Restul se ridica din asta.

Prea adesea se simțea ca și cum s-ar fi întors în închisoare: momentul când văzuse documentarul acela, cadavrele umplând șanțurile, numerele tatuate pe încheieturi, frigul înghețat făcând crengile să se frângă. Cum ieșise din închisoare nu atât un om al păcii – uneori și cuvântul „pace“ suna cam aiurea –, ci un om care voia să se combată ignoranța violenței, inclusiv a lui. Apoi, ironia anilor ce urmaseră: căsnicia, copiii, apartamentul în Anata, truda pentru pace. În cele din urmă, glonțul de cauciuc străbătând aerul, într-o zi ca toate zilele de ianuarie, ca din senin, bufnetul frunții fiicei sale pe caldarâm.

Uneori părăsea simpozioanele devreme. Voia acasă. Să aibă liniște. Să nu fie deranjat. Îl uluia faptul că putea să deschidă ușa din spate a casei și s-o vadă pe Salwa plivind prin grădină, fără basma pe cap, printre rododendroni.

O comunitate de sentimente. O mitologie a instinctelor.

Seara târziu se preumbla prin Bradford, citind. Erau fundături, alei, cotituri. A început să-şi ia o agendă cu el. Se oprea sub globurile de lumină incertă ale lămpilor stradale şi scria febril ceva, apoi pornea la plimbare iarăşi, pe cap cu o bască turtită. Evita centrul localităţii, plin de zarvă alcoolizată. Uneori dădea ture nesfârşite de parc. Când ajungea acasă, hieroglifele din agendă erau dificil de descifrat. Uneori paginile se umezeau de la ceaţă. Le dezlipea şi începea să transcrie. Amintire. Traumă. Rima istoriei şi opresiunii. Schimbările generaţionale. Vieţile otrăvite cu îngustime. Ce putea însemna să înţelegi istoria altcuiva.

Îşi dăduse seama de la început că oamenii se temeau de duşmani din cauză că îi îngrozea posibilitatea ca vieţile să li se dilueze, le era frică să nu să se piardă în hăţişul cunoaşterii celuilalt.

I se părea că ideile vin ca focul, ca un pârjol. După un timp nu mai voia decât să se oprească cu totul din scris şi să citească doar. La fiecare întorsătură de pagină aştepta ceva nou de descoperit. Acum îi plăcea noţiunea de a fi prins pe picior greşit.

S-a cufundat în bibliotecă. Era adesea ultimul care pleca. Stătea în tăcere. Luminile pâlpâiau, se stingeau. Îşi strângea cărţile şi hârtiile împrăştiate. Rucsacul îi era plin de sta să plesnească. Mergea spre casă cocârjat. Îşi simţea corpul parcă mai uşor, şchiopătatul i se atenua. Vedea o schimbare şi la Salwa. Era mai destinsă, mai bucuroasă. Angajase o meditatoare, o tânără franţuzoaică, s-o înveţe engleză. Le auzea în bucătărie, chicotind la pronunţatul cuvintelor. Um-be-re-lă. El se ducea cu copiii prin parc, la plimbare.

Bassam ştia că nu putea să dureze, că era ceva temporar, că la un moment dat trebuia să se întoarcă, ştia că perioada bursei avea să se scurgă. S-a trezit, într-o seară, că umbla pe străzi în cămaşa lui lungă şi albă de noapte, cu sandale în picioare. Aici nu era Anata, nu era Ierusalimul de Est, nu era Cisiordania. Aici era Anglia. Nu-i aparţinea. Ştia că, în mulţumirea lui, devenise gata de întoarcere.

Și-a pus pe perete, deasupra biroului, un vers pe care și-l amintea din Rumi, poetul persan: Ieri am fost deștept, prin urmare, am vrut să schimb lumea. Astăzi sunt înțelept, așa că am început să mă schimb pe mine.

Unul dintre lucrurile pe care le știa Steven Spielberg – încă de când se apucase, în tinerețe, de regie – e că istoria se află într-o accelerație continuă, însă mai devreme sau mai târziu e obligatoriu ca o forță, orice fel de forță, să-și atingă limita: limita aceea e o poveste care trebuie spusă.

Dacă împarți moartea la viață, rezultatul este un cerc.

282

Rami era în maşină când a aflat vestea. Pe drum spre Tel Aviv, să-şi ia soacra de la Ben Gurion. Se circula fără probleme. Început de după-amiază. Asculta la radio. Beatles. Muzica s-a oprit brusc. O voce masculină. Ştiri de ultimă oră. Din ultima jumătate de oră. Strada Ben Yehuda. O cafenea. Număr necunoscut de victime. Poliția la locul faptei.

Era mereu la fel: un gol în stomac, un nod în gât, o străfulgerare de beznă în ochii lui. A calculat iute, în minte, unde era toată lumea – Nurit la universitate, Smadar acasă, avându-l pe Yigal în grijă, Elik de serviciu, Guy la ora de înot. Toți socotiți, bine, da. „Respiră adânc.“

Unii dintre şoferii dinaintea lui au apăsat pe frână, de parcă tocmai auziseră şi ei buletinul de ştiri, o scăpărare de roşu. Deja se vedeau girofaruri pe amândouă direcţiile autostrăzii: poliție şi ambulanţe înaintând cu viteză.

A calculat iarăşi. Joi. Nurit la universitate, da. Smadar făcând-o pe dădaca, da. Băieții mai mari în siguranţă, da.

„Uşurel. Respiră. Haide, respiră.“

A văzut în faţă maşini adunându-se către ieşire. A semnalizat, a intrat iarăşi pe bandă, a atins a doua oară semnalizatorul. Maşina a alunecat înainte. I se părea că funcţionează independent de el. Era ceva acolo, nu-şi dădea seama exact ce, o urmă de îndoială care-l râcâia, o înţepătură slabă în măruntaie. Mereu exista cineva care cunoştea pe cineva. Nimeni nu scăpa nebombardat în Israel.

Nu-şi încărcase telefonul. Ar trebui să găsească unul public, s-o sune repede pe Nurit. A atins iarăşi semnalizatorul şi a zvâcnit în faţă, jumătate pe banda lui, jumătate ieşit în afară.

O erupţie de claxoane i-a trâmbiţat în urmă.

Rami a întins mâna să schimbe postul de radio, a trecut peste mai multe frecvenţe. Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim.

„Respiră. Rămâi calm.“

A lăsat radioul pe 95,0 FM. De data asta era o voce de femeie. Aşteptau informaţii de la faţa locului. Oraşul era în alertă, aşteptând alte incidente. Haos în trafic. „Rămâneţi cu noi pentru informaţii actualizate.“ Zeci de răniţi. Posibili morţi.

Trâmbiţa unui claxon. A văzut cu surprindere că avea mult spaţiu în faţa maşinii. A luat piciorul de pe ambreiaj şi vehiculul s-a aruncat înainte, ieşind de pe autostradă. Ce ieşire era asta? Nu-şi mai amintea. Prea arătau toate la fel. A cercetat zarea în căutarea unei benzinării, a unui fast-food. Orice cu telefon. Ca să se liniştească. Să le spună că nu păţise nimic, să nu-şi facă griji, să nu se sperie, era pe şosea, parcursese pe trei sferturi drumul până la aeroport. Verificarea de rutină. „Bună, dragă, totul e bine.“

Cu siguranţă două bombe, s-a auzit iarăşi la radio. Poate chiar trei. Ceva victime. Strada fusese plină ochi de oameni ieşiţi la cumpărături. Zona fusese închisă complet. Existau ştiri neconfirmate despre un deces, posibil mai multe.

Vremea întoarcerii la şcoală.

A văzut trei telefoane publice în şir, într-o latură a unei benzinării Paz. A tras lângă bordură, a încuiat portiera, s-a scobit în buzunarul blugilor după portofel şi cartela telefonică. Două cabine erau ocupate. A treia era liberă. Un şir de cărţi de vizită fusese înfipt, la întâmplare, în lungul muchiei telefonului: un club de striptease din Tel Aviv, reparaţii computere, tăiat iarba, plimbător de câini. Nu avea ton. A încercat o a doua oară, o a treia. Vino să te joci cu păpuşile. Peisagistică Ariel. Reparaţii telefoane mobile ₪ 50. Vă ţinem în lesă. Pisicuţo, pisicuţo, pe unde ai umblat?

A trântit receptorul. Telefonul a alunecat din furcă, a început să se legene la capătul firului. A păşit înapoi peste bordură.

La telefonul din mijloc stătea o tinerică, nu mult mai mare decât Smadar. Şi-a scuturat pletele râzând. Rami a început să se fâţâie pe la spatele ei, încoace şi-ncolo. „Lasă odată telefonul ăla, te rog“, îi venea să-i zică, „trebuie s-o sun pe nevastă-mea, vreau să verific că-i bine, nu te poţi grăbi un pic?“

Şi cel care folosea al treilea telefon era tânăr. Cam la douăzeci şi cinci de ani, piele măslinie, bluză de trening, ochelari ridicaţi pe frunte. Se gheboşa peste aparat, cu palma cuprinzând receptorul, şi şoptea. Rami s-a oprit o clipă. Vorbea în arabă? Rami a păşit pe lângă bordură, a întins gâtul, a ascultat. Nu, era ebraică, nu avea pic de accent.

Rami a simţit în stomac o împunsătură slabă de ruşine.

Între timp opriseră, iute, alte două automobile. Un bărbat într-unul, o femeie în celălalt. Femeia – înaltă, slabă, cu părul creţ – a ajuns prima lângă telefoane. A apucat firul care se bălăngănea.

– Nu merge, a zis Rami.

Ochii ei aveau o nuanţă acută de albastru. A pus receptorul la loc în furcă, s-a dat jos de pe bordură, a început să se plimbe încoace şi încolo.

– M-ați auzit?

– Da.

Femeia aducea cu un animal hăituit: pupilele păreau să-i fi dispărut cu totul. Celălalt tip, deja – scund, vânos, agitat – preluase telefonul.

– E stricat, a zis femeia.

Tipul cel scund a introdus cartela în fanta aparatului.

– E mort, a spus Rami.

Bărbatul a dat din umeri și a apăsat oricum cu degetul clapeta, în sus și-n jos.

Una dintre cărţile de vizită a coborât fâlfâitoare la pământ. Peisagistică Ariel: Te scăpăm de bălării. Tipul i-a ars un picior, a revenit la telefon, a dus iarăși receptorul la ureche.

– Am încercat deja și noi, a zis femeia, așteptăm, stăm la rând.

Tipul cel scund a trecut pe lângă bărbatul în trening, apoi s-a uitat lung la fata care-și scutura părul și râdea.

Rami s-a aplecat și a atins-o ușor pe pielea umărului, zicându-i:

– Așteptăm, dragă, nu vezi că așteptăm?

Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim.

Rami a sunat mai întâi la biroul lui Nurit. Apelul a fost preluat de robotul ei telefonic. A zăbovit un moment, dându-i ocazia să răspundă. „Hei, fluturaş, eu sunt, eşti acolo?“ A auzit ţiuitul dispozitivului. „Bună, fluturaş“, a zis iarăşi. Nici un răspuns. A închis, a pescuit iarăşi din buzunarul cămăşii cartela Telecart. Al doilea apel a fost acasă, la Smadar. I s-a răspuns instantaneu. „Alo?“ O clipă, vocea l-a lăsat perplex. „Am încercat să te sun“, a zis Nurit. „Telefonul meu e mort.“ „Unde eşti?“ „Pe drum spre aeroport. Am sunat la tine la birou.“ „M-am întors acasă.“ „De ce?“ „Am lăsat-o pe Smadar să se ducă în oraş cu prietenele ei, voia să-şi cumpere nişte cărţi, a zis ceva şi de nişte lecţii de jazz.“ „Unde?“ „În centru.“ „Ai vreo veste de la ea?“ „Încă nu.“ „Bine-bine, şi prietenele ei?“ „Nimic.“ „Cu cine s-a dus?“ „Nu ştiu, Sivan, Daniella, nişte fete, s-a dus cu autobuzul.“ „S-a întâmplat ceva în autobuz?“ „Nimic, nu, n-am idee, doar că nu mai ştiu de ea, de obicei sună.“ „Nu şi-a luat telefonul mobil, aşa-i? Poate folosi unul public.“ „Poate sunt deranjate liniile. Abia te aud pe tine. Toată lumea, pe aici, s-a aruncat pe telefoane. Abia te aud, vorbeşte mai tare, Rami.“ „O să fie bine, draga mea, o să fie bine, băieţii pe unde-s?“ „Au sunat, n-au nimic.“ „Să mă întorc din drum?“ „Poate, da, poate.“ „La radio au zis că traficul e haos curat. O să-i las mamei un mesaj, poate lua un taxi de la aeroport, autobuzele o să fie iadul pe pământ, mă duc spre centru.“ „Ţi-ai luat telefonul?“ „Ţi-am spus, telefonul meu e mort.“ „Cât ţi-ar lua să ajungi aici?“ „Nu ştiu, jumătate de oră, patruzeci şi cinci de minute?“ „OK.“ „Să faci rost de o dădacă pentru Yigal, în caz de ceva.“ „Rami.“ „Da?“ „Grăbeşte-te.“

Șaptezeci de kilometri pe oră, optzeci, optzeci și cinci. Traficul parcă i se deschidea înainte. Chiar și pe banda de urgențe. Era de parcă nici nu s-ar fi aflat într-o mașină, ci pe motocicletă, porți deschizându-se, un spațiu ici, un loc gol colo, nimeni mânându-l din urmă, nici un claxon, nimic care să-l abată, nici măcar când traficul a încetinit la apropierea de oraș, fiindcă a nimerit în spatele unei mașini de poliție care se deplasa ca în poveste înaintea lui, despărțind valurile. Mai târziu avea să se minuneze. Drumul acela îi sfidase toate așteptările. Ba chiar, fără să aibă habar de ce, polițiștii opriseră pe marginea drumului și-i făcuseră semn să o ia înainte. Ieșirea nu era aglomerată. Prinsese toate semafoarele pe galben.

Te scăpăm de bălării.

Trafic în față. Trafic în spate. Nu avea ce face. Știa atât de bine străzile din Anata. Nu existau scurtături. Nu putea să se abată la stânga, nu putea să se abată la dreapta. Nu exista trotuar pe care să se suie. Nu era loc de întors. Bassam a întins brațul și a atins mâna Salwei, care își pornea telefonul. „Nu mai sunt vești“, a zis. Apoi, la câteva secunde, a început să-și butoneze iarăși mobilul. „Suntem aşteptați“, a spus ea, „fata o să fie bine.“ El a rezistat impulsului de a claxona cu putere. A deschis geamul. Deasupra se învârteau elicoptere. Ceva se întâmpla undeva. S-a uitat în zare după fum. „Sper doar“, a zis, „că n-o să aibă nevoie de copci.“

Bărbaţii se frământau în faţa prăvăliilor. Nişte adolescenţi fugeau acum printre maşini. Unii îşi trăseseră deja eşarfele pe feţe. Bassam a păşit în stradă. A ridicat mâinile. Au dat buzna pe lângă el. „Cineva a fost împuşcat.“ „Unde?“ „La şcoală.“ S-au strecurat prin mulţime. A ridicat iarăşi mâinile ca să-i încetinească, însă i-au dat ocol în fugă. „Stop“, s-a rugat. „Opriţi-vă.“ A înfipt mâna în pieptul unui băiat înalt. Urgenţa momentului l-a făcut să încremenească în loc. „Care şcoală?“ „Şcoala de fete.“ „Eşti sigur?“ „Da, aşa cred.“

Și-au abandonat vehiculul la jumătate de kilometru de spital. A lăsat cheile în contact. Au luat-o la fugă amândoi. Ea purta o rochie lungă, verde, și basma. El avea o cămașă închisă la culoare și pantaloni. Șchiopătatul îi era mai apăsat când se grăbea, dar până și în graba lui Bassam era ceva domol.

La clinică au fost întâmpinați cu cuvinte șoptite. Lumea de pe coridor le-a deschis drum. Știau. S-au grăbit spre sălile de operație. Bassam a fost luat deoparte de un doctor. Se știau de la moschee și din munca pentru pace a lui Bassam.

O palmă lipită de pieptul lui:

– E grav, Bassam. Ține-te tare.

– Mă țin.

Mereu fusese de datoria lui să-i țină pe alții calmi, și-a spus: încă de la închisoare fusese chemat să aducă veștile.

S-a întors spre Salwa. Se oprise sub un neon pâlpâitor. I-a apucat mâna. S-a răsucit iute și s-a lipit, suspinând, de umărul lui.

– Trebuie să ne pregătim, a zis Bassam.

Când a ieşit, şi-a văzut maşina acolo, parcată în curtea spitalului, cu un mesaj în arabă unde spunea că toţi se rugau pentru Abir şi că lăsaseră cheia la recepţia spitalului. Sub hârtie, o singură lalea cu un bilețel autocolant lipit de tulpină: Multă sănătate.

Cum anume, avea să se întrebe mai târziu Bassam, ar fi filmat Steven Spielberg glonţul de cauciuc zburând prin aer? Unde ar fi aşezat camera? Cum ar fi încadrat virajul brusc al jeepului pe stradă? Cum ar fi prins scrâşnetul roţilor? Cum ar fi înfăţişat alunecarea micului grilaj de metal de pe uşa din spate? Izbucnirea de lumină de pe chipul grănicerului? Interiorul vehiculului de teren, ziarele în dezordine, uniformele, încărcătoarele? Ieşirea armei M-16 pe fanta din spate? Încârligarea degetului pe trăgaci? Proiectilul azvârlit prin ghinturile ca de acadea? Recul armei în umărul grănicerului? Spirala descrisă de glonţ prin aerul albastru, tăios? Împuşcătura rezonând, acoperind soneria de la şcoală? Izbitura glonţului în ceafa lui Abir? Ţâşnirea prin aer a ghiozdanului ei? Forma pantofului ieşindu-i din picior? Răsucirea sa prin aer? Oscioarele strivite de la baza craniului? Întârzierea ambulanţei? Adunarea de la spital? Linia neclintită de pe ecranul maşinăriei?

Decesele s-au petrecut la un interval de zece ani: al lui Smadar în 1997, al lui Abir în 2007. La o conferință în Stockholm, Bassam s-a ridicat și a spus că uneori i se pare că glonțul acela a zburat un deceniu întreg.

Foarte mult din ce a realizat Spielberg în Lista lui Schindler stă în cadrele de deschidere, când e aprinsă flacăra lumânării de Sabat. Unul din cele doar cinci momente când imaginea e color în film: o luminiță galbenă, măruntă, nesigură.

An de an, la Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim – unde a fost crucificat Hristos, înmormântat şi socotit apoi, de creştini, a fi înviat din morţi – se spune că un foc sfânt erupe spontan, aprinzând lumânări care răspândesc în cele din urmă o văpaie purtată prin întreaga lume.

În Sâmbăta Mare de dinainte de Paşte, patriarhul ortodox de la Ierusalim pătrunde în bezna cavoului lui Iisus, unde toate luminile au fost stinse. Uşile au fost sigilate cu ceară şi cavoul, cercetat de orice obiect ar putea ajuta la obținerea focului: flacără, cremene, brichetă, lupă.

Înăuntrul şi în afara bisericii, o mulţime uriaşă aşteaptă vestirea flăcării: sunt zgomotoşi, înfierbântaţi, electrizaţi, expuşi, înghesuiţi.

La intrarea în mormânt, patriarhul îşi dă jos sutana şi este percheziționat minuțios, căutându-se orice obiect care s-ar putea aprinde. I se permite apoi, ceremonios, accesul în încăperea pecetluită. Îngenunchează la baza stâncii, de unde, se spune, se înalţă lent o lumină albastră.

Lumina este, la început, răcoroasă la atingere. Alcătuieşte o coloană de la care patriarhul îşi aprinde cele două lumânări.

Odată aprinse, lumânările sunt trecute prin deschizături aflate în amândouă laturile cavoului. Patriarhul ortodox dă lumină mai întâi patriarhului armean şi apoi celui copt. Flacăra e purtată de preoți până la Tronul Patriarhal.

Biserica prinde viaţă într-o învolburare de lumină şi în dangăt de clopote. Se slobod strigăte. Sunt bătute tobe străvechi. Se iscă discuţii. Râsete. Lumina e purtată în spate, spre mulţime, lumânare cu lumânare.

Focul e apoi dus pe străzile înguste ale Oraşului Vechi, ajungând în căminele creştine, ba chiar în unele cazuri şi în unele musulmane sau iudaice. Se întinde, apoi, în toate bisericile ortodoxe din Ţara Sfântă.

În veacuri trecute, flacăra era dusă în afara oraşului pe spinarea unor măgari,

purtată pe spatele cămilelor prin deșert ori luată în recipiente de sticlă, pe nave, și dusă în lumea întreagă. Pe la mijlocul secolului douăzeci, flacăra a ajuns să fie purtată de o mașină a poliției locale la aeroportul Ben Gurion, unde – ca o torță olimpică – era amplasată în containere special concepute și urcată în curse către Grecia, Rusia, Argentina, Mexic și așa mai departe.

În 2015, o delegație a Bisericii Ortodoxe Elene a inițiat negocieri cu reprezentanți ai lui Elon Musk pentru trimiterea în spațiul cosmic a luminii sfinte, cu ajutorul companiei fabricante de rachete a lui Musk, SpaceX. Discuțiile nu au avut rezultate.

Pe spatele busolei sale de argint, Sir Richard Francis Burton și-a inscripționat un verset din Coran: Cutreieră pământul și vezi care a fost sfârșitul celor care au respins Adevărul.

Pe parcursul Operațiunii Înfrumusețarea, prizonierilor li s-a spus să păstreze tăcerea câtă vreme delegația Crucii Roșii străbătea orășelul; orice cuvânt nelalocul lui ar fi însemnat moarte sigură.

Imaginați-vă, apoi, miniștrii danezi păşind politicoşi pe străzile curățate lună, ascultând, încuviințând, cu mâinile împreunate la spate ca într-un soi de rugăciune interogativă.

Sunt multe teorii despre apariţia spontană a flăcării la Biserica Sfântului Mormânt: că lumânările ar fi date cu fosfor alb şi se aprind singure, că o bucată de cremene ar fi pusă într-un compartiment secret din podea, că un borcan cu naft e ascuns în sepulcru, ori că patriarhul reuşeşte să strecoare înăuntru o brichetă, ascunsă în barbă sau prinsă de o şuviţă de păr.

Aceste posibilităţi sunt luate în derâdere de puhoaiele de credincioşi care susţin că flacăra este aprinsă pur şi simplu de Sfântul Duh.

Când Sinéad O’Connor a cântat străvechea baladă irlandeză „I Am Stretched on Your Grave“, „Sunt întinsă pe mormântul tău“ – de pe albumul pe care-i plăcuse lui Smadar să danseze –, a fost influențată, după cum a mărturisit, de lectura Cabalei, interpretarea mistică a Bibliei.

Cabaliștii, în încercarea de a examina natura divinului, au în vedere două aspecte ale lui Dumnezeu. Primul, cunoscut drept Ein Sof, îl socoate pe Dumnezeu transcendent, incognoscibil, impersonal, fără capăt și infinit. Al doilea aspect este accesibil percepției umane, dezvăluind divinul în lumea materială, disponibilă în viețile noastre finite.

Departe de a se contrazice unul pe celălalt, aspectele divinului – unul localizabil, altul infinit – sunt, se spune, perfect complementare, o formă de adevăr profund care se găsește în aparenta opoziție.

Și Borges era fascinat de Cabală. A sugerat că lumea ar putea fi nu mai mult decât un sistem de simboluri și că universul, inclusiv stelele, constituie o manifestare a caligrafiei secrete a lui Dumnezeu.

Borges a scris că nu e nevoie decât de două oglinzi aşezate faţă în faţă ca să alcătuieşti un labirint.

Când era copil, Bassam a găsit o fotografie a lui Muhammad Ali într-un articol de revistă despre Vietnam; a luat acasă revista, a decupat poza și a lipit-o pe peretele peșterii, lângă lampa cu kerosen.

În imagine, Ali stătea deasupra lui Sonny Liston, cu brațul încordat și privirea înflăcărată, triumfător, furios. Liston era lățit la podea, cu brațele sub cap într-un gest de predare năucită.

În fundul peșterii, Bassam a început să mimeze postura lui Ali, cu rânjet pe față, pumn încleștat, la picioare cu cadavrul unui soldat.

Muhammad Ali era cunoscut în lumea musulmană drept da’ee: cineva care se zbate să transmită mesajul lui Allah lumii întregi. Una dintre posesiunile la care ținea era un ceas Timex de argint cu o busolă qibla, al cărei ac arăta întotdeauna spre Mecca.

Tavanul peșterii forma o cupolă. Îi fuseseră date găuri de ventilație cu un burghiu mic. În roca moale au fost săpate încăperi. Platformele de piatră erau folosite ca rafturi naturale. Mai erau folosite și ca trepte de acces spre părțile mai înalte ale grotei. În pereți erau săpate firide adânci.

Frații lui Bassam îi spuneau Sesam, după peștera din Kitab Alf Layla wa Layla.

Pietre plate de caldarâm erau întinse la intrarea din față. Mai încolo, podeaua era acoperită de covoare. Bucătăria și camera de zi erau tencuite și zugrăvite în culori vii. Veselă și vase de lut cu măsline erau orânduite pe etajere înalte de lemn, deasupra cuptorului de pâine taboon.

O etajeră cu fotografii și de cărți împodobea peretele sudic. Cel nordic era gol, cu excepția unui covor atârnat, despre care se spunea că fusese în familia lui Bassam din vremea Imperiului Otoman.

Apa provenea de la un puț aflat la jumătate de kilometru distanță. Celelalte familii din grotele vecine furau electricitate din rețea, însă tatăl lui Bassam prefera ca peștera lor să nu aibă curent.

Exista o ferestruică în peretele frontal al peșterii; copil fiind, Bassam putea spune cât e ora cu aproximație de câteva minute.

Purta de căpăstru măgarul în sus și-n jos pe panta pietroasă, ducând covoraşe, etajere, saltele, scaune şi oale de gătit. Călătoria până în sat dura patruzeci şi cinci de minute, iar măgarul se încorda sub povară și apăsarea arșiței.

De fiecare dată când se întorcea la peșteră, Bassam făcea o cataplasmă şi o aplica pe picioarele măgarului, apoi pornea iarăşi la drum. Măgarul îşi aşeza cu precizie fiecare copită, când dădea să alunece se redresa îndată, răgea şi păşea mai departe.

Pe toată coasta dealului, în umbră, stăteau soldaţi israelieni înarmaţi. Mare parte dintre ei, observase, nici nu se răsuceau spre el să-l privească în timp ce-şi cobora încărcătura pe pantă.

Soldaţii – pentru el, întruchipările lui Sonny Liston – desăvârşiseră cumva arta de a dormi în picioare.

Peşterile au fost demolate în seara de după evacuare, făcute praf şi pulbere cu batoane de dinamită.

O lună mai târziu, jucându-se printre rămăşiţe, Bassam găsise piatra care indica direcţia Meccăi.

Ani după aceea, la Boston, Bassam a rememorat povestea evacuării din peșteră, așezat pe un scaun din biroul senatorului John Kerry.

Mai devreme, pe parcursul discuției, captase atenția senatorului aplecându-se în scaun și zicând: „Îmi pare rău să v-o spun, domnule senator, dar mi-ați omorât fiica“.

Avea un fel de a vorbi atât de aparte, domol și totuși în forță, punând mereu accentul pe ultima silabă – mi-ați o-mor-rât fi-ica –, așa încât totul suna cumva cântat.

La finalul întrevederii – care a durat o oră și jumătate peste timpul alocat –, senatorul Kerry a lăsat capul în piept și i-a îndemnat la rugăciune pe toți cei din biroul său. Niciodată, a jurat atunci, nu va uita povestea lui Abir.

Gazul lacrimogen folosit de Forțele de Apărare Israeliene fusese cândva fabricat în Saltsburg, Pennsylvania, însă în 1988 – după ce o anchetă federală a stabilit că gazul fusese folosit necorespunzător – vânzările au fost oprite. Au fost convocați lobbyiști. S-au ținut întruniri în Congres. S-au scris editoriale în care se spunea că Pennsylvania e înfrățită cu Israelul. Că erau puse în pericol locuri de muncă. Gazul lacrimogen, ziceau ei, avea oricum să fie fabricat altundeva. Era vremea să se ia o poziție.

După optsprezece luni, producția a fost reluată, apoi, în 1995, mutată la o companie din Jamestown, Pennsylvania, la o sută cincizeci de kilometri distanță.

Ca să arunce înapoi o grenadă lacrimogenă, un protestatar – învăluit deja într-un nor de gaz – trebuie să fie agil. Grenada trebuie apucată cu mâna înmănuşată. Direcţia vântului trebuie stabilită pe loc. Recipientul e pus în praștie în așa fel încât, o clipă, gazul nu mai poate scăpa.

Dacă protestatarul nu are mască de gaze, poartă mască de înot sau ochelari de sudor și-și acoperă gura cu o eșarfă înmuiată în soluție de bicarbonat de sodiu. Doza e rotită deasupra capului și slobozită cât mai iute cu putință, mai ales dacă e din cea triplă, un container conceput de oamenii de știință israelieni să se desfacă în trei la impact.

Acestei returnări la sursă, protestatarii îi spun batjocoritor „dreptul de întoarcere“.

La Zidul Vestic din centrul istoric al oraşului Ierusalim, stoluri de drepnele migratoare din Africa de Sud se întorc, an de an, în ianuarie şi februarie. Cuibăresc în crăpăturile străvechilor blocuri de calcar.

Unele drepnele pot fi văzute cum pătrund în fisurile pietrei din zbor, cu capul înainte, cu o viteză şi o agilitate uluitoare. Altele se duc la cuiburi rotindu-se la nouăzeci de grade prin aer, cu o aripă îndreptată spre sol şi cealaltă ţintuind cerul.

Împart zidăria cu porumbeii, cu stăncuţele şi vrăbiile. Porumbeii sălbatici blochează uneori intrarea în găuri, aşa că drepnelele trebuie să vireze şi să ocolească, aşteptând o altă ocazie să revină la cuiburi, la zece metri deasupra pământului.

Umbletele în amurg sunt cunoscute drept zboruri vesperale. La crepuscul, păsările scobesc spaţiul de deasupra capetelor credincioşilor, dintre care mulţi vin să îndese în crăpăturile zidului rugăciuni scrise de mână pe bucăţele de hârtie în vreme ce-şi lipesc de piatră frunţile, rugându-se.

Uneori, când e vânt tare, rugăciunile se desprind şi bileţelele sunt prinse în aer de drepnele.

Fă-mă vasul tău, Doamne. Iartă-mi păcatele. Fă-o pe Dana să mă iubească. Vindecă-mă de streptococ. D-ne ajută. Beitar Jerusalem în Liga Campionilor! Dă-i speranţă lui Jeremiah. Dăruieşte odihnă adevărată, pe aripile Duhului.

Drepnelele zboară atât de jos şi de iute, că oamenii de dedesubt sunt siliţi să se ferească. Din aerostat, asta aduce cu un val de pălării şi baticuri, o cufundare şi o înălţare, o cufundare şi o înălţare, iarăşi o cufundare şi o înălţare.

De două ori pe an, lucrătorii de la salubritate extrag peticele de hârtie îndesate în găurile Zidului Vestic.

Bileţelele sunt adunate în saci de plastic şi îngropate în cimitirul de pe Muntele Măslinilor. Un excavator mare sapă o groapă, apoi rugăciunile sunt puse înăuntru şi acoperite cu pământ.

Locul este îngrijit de un gropar, care în fiecare anotimp replantează, ritual, iarbă nouă.

O cheie uriașă de oțel se află în vârful unei arcade în formă de gaură a cheii din tabăra de refugiaţi Aida din Betleem, aducere-aminte a căminelor părăsite de palestinieni în 1948. Cheia e înaltă de nouă metri şi cântăreşte aproape o tonă. A fost inscripționată în mai multe limbi. E cunoscută local drept Cheia Reîntoarcerii. O inscripţie cu Nu e de vânzare este imprimată pe tija cheii, alături de câteva urme de glonţ şi de zgârieturile rezultate în urma impactului cu grenade lacrimogene.

La mănăstirea Cremisan din Beit Jala începe să se audă zvonul vecerniei când soarele dispare după dealurile dimprejur.

În decenii trecute, o sută de călugări şi mai bine se puteau aduna în capela brăzdată de lumina amurgului ca să-şi recite rugăciunile, iar psalmodierile se întindeau în jurul clădirii, pe dalele de piatră şi pe ferestrele înalte.

După slujbă, călugării ieşeau pe uşa cu arcadă şi coborau pe cărăruia de pietriş spre vie, în întunericul ce se îndesea. Duceau cu ei găletuşe de argint şi stropitori. Se răsfirau prin vie şi turnau cerculeţe de apă la rădăcinile plantelor. Momentul optim pentru stropitul viei e noaptea. Astfel scade rata de evaporare.

Mulţi călugări erau palestinieni. Alţii, italieni, francezi şi portughezi. Facerea vinului, atât de aproape de Betleem şi de Ierusalim, era o misiune sacră.

Trimiteau apoi vinul îmbuteliat la bisericile lor de acasă, din Toscana, Sicilia, Jura, Languedoc, Umbria, Aix-en-Provence, Porto, Faro.

Sticlele erau puse în lăzi cu eticheta de vin sfânt, Sângele lui Hristos, şi trebuiau manevrate cu grijă.

Mitterrand a spus că ultima lui cină – presurile – avea să combine gustul dumnezeiesc, suferinţele lui Iisus şi eterna vărsare de sânge a omenirii într-o singură masă.

La vremea recoltei, călugărițele din schitul de maici, aflat la patru sute de metri mai încolo, veneau să-i ajute pe călugări.

Femeile se perindau sub lumina stelelor în veșmintele lor lungi și îngenuncheau să culeagă ciorchinii copți. În nopțile mai întunecoase purtau lumânări, cu care se mișcau spectral printre vițe în straiele lor albe.

Când venea răsăritul era lucru obișnuit ca puștii din zonă, ducându-se la școala de la mănăstire, să vadă un șir de maici întorcându-se pe drum cu veșmintele pătate și urme mici, vineții, în dreptul genunchilor.

© AFP Contributor

După un deceniu petrecut în singurătate la o mănăstire din Alep, sfântul Simeon, un ascet din secolul al cincilea, a declarat că Dumnezeu îi cerea să-şi proclame credinţa prin imobilitate: să se mişte cât mai puţin posibil, să fie static, să-şi pună mintea mai presus de trup.

S-a suit în vârful unei coloane abandonate, în oraşul sirian Taladah, şi-a construit o mică platformă şi a încercat să nu se mişte din cale-afară de mult. S-a legat bine de un par cu curmeie de palmier, ca să rămână în picioare şi când dormea. Nu s-a clintit nici în arşiţa şi furtunile de nisip cele mai necruţătoare.

Aduna în ulcele apă de ploaie. Avea un scripete cu care i se trimitea sus de mâncare. Băieţei de prin satele învecinate se căţărau uneori până la el să-i ofere pâine şi lapte de capră.

Asediat de alţi schimnici şi admiratori din lumea întreagă, Simeon a decis să-şi urce platforma – primul lui stâlp ar fi avut, se zice, doar trei metri înălţime, însă cel final avea să ajungă la mai bine de cincisprezece. Dar nici aşa nu izbutea să capete dorita sihăstrie: admiratorii încă se adunau puzderie ca să-l vadă.

Superiorii lui Simeon în ierarhia monahală începeau să se întrebe dacă dorinţa lui de izolare era un act de credinţă autentică. I-au poruncit să coboare, presupunând că, dacă se dădea jos, acţiunile sale erau cu adevărat motivate de sfinţenie, iar dacă nu, atunci comitea păcatul mândriei.

Simeon a anunţat că avea să coboare de bunăvoie, aşa că i-a fost îngăduit să rămână.

A murit după ce a stat cocoţat pe stâlpi vreme de treizeci şi şapte de ani.

Facerea vinului în mănăstire – zdrobitul strugurilor, trasul în sticle, punerea etichetelor – a fost complet automatizată în 1970, când procesul de vinificaţie a fost luat din mâinile călugărilor, iar crama a fost cumpărată de un om de afaceri palestinian din zonă.

Numărul călugărilor din mănăstire a început să scadă. Cei care veneau să trăiască acolo erau, în mare parte, bătrâni. Aveau aerul unor sfinţi extenuaţi. Erau văzuţi umblând de colo colo, prin grădină şi-apoi pe cărare până la vie, cu mâinile la spate.

Rami auzise că, în alte vremuri, fuseseră acolo până într-o sută de călugări, însă acum nu rămăseseră mai mult de patru sau cinci.

În fiecare sâmbătă, în Bradford, Bassam îşi punea pe el un maiou alb, cu ochiuri rare, şi nişte pantaloni vechi de trening. Maşina manuală de tuns iarba era ţinută într-un şopron de cărbuni din latura casei. Trăgea zăvorul înţepenit de metal al uşii şi se chinuia să scoată afară maşinăria mâncată de rugină.

Cositoarea îl fascina. La început nu făcea decât să smulgă iarba cu totul, dar i-a ascuţit lamele trecând peste muchii o pilă de metal. A lubrifiat şi a strâns şuruburile roţilor. A dat înainte şi înapoi, de câteva ori, să se asigure că funcţiona cum trebuie, după care s-a pus pe treabă. Îi plăcea fâşâitul pe care-l scoteau lamele.

Grădina era mică, aşa că s-a apucat să tundă iarba de pe marginea aleii de acces. I-a luat ore întregi cu maşina cea primitivă, înainte şi înapoi, înainte şi înapoi.

Cu ocazia Eid al-Adha din acel an, Salwa i-a cumpărat o pereche de mănuşi de grădinărit. Le-a tras imediat pe mâini şi a ieşit să plivească buruienile.

Misiunile de bombardament în Gaza şi raidurile în Cisiordania sunt numite adesea de oficialii israelieni „tunsul peluzei“.

Adolescent fiind, Bassam a învăţat să ţină o ceapă în buzunar ca să combată arsura produsă în plămâni de gazul lacrimogen.

Când Bassam s-a întors din Anglia în Cisiordania – în apartamentul de pe dealurile din Anata –, primul care a venit să-l vadă a fost Rami. A venit cu taxiul, ca să evite vreo hărțuială la punctul de control.

Rami a ciocănit la ușă, s-au îmbrățișat, s-au pupat de câte două ori pe fiecare obraz. Masa era pusă: maqluba cu pui și iaurt cu mirodenii.

Mai apoi au coborât dealul și au intrat în curtea școlii, unde fusese construit un loc de joacă în amintirea lui Abir: bare de tracțiune, tobogan, groapă cu nisip, un mini-carusel.

Împreună, cei doi s-au ocupat de o mică porțiune ierboasă de la intrare. Nu aveau foarfecă de grădină, așa că au împrumutat una cu mâner de plastic de la o învățătoare care, de la fereastră, s-a uitat la ei cum vorbeau.

Motocicleta huruie cât străbate Beit Jala.

זה לא יעמוד
עד שתדבר

Nu se va sfârși până ce nu vom sta de vorbă.

Știe drumul prin zona veche a orașului, un urcuș pieptiș și-apoi, după un viraj domol, iarăși în Zona B: vizibilitate bună, poate să ia viteză.

Întoarce motocicleta la capătul străzii Ieslei, la jumătatea drumului spre Betleem.

Reglează volumul muzicii pe telefon, apasă pe latura căștii de protecție ca să-și fixeze căștile, ambalează motorul și urcă, pe lângă Zid, spre hotelul Everest.

O ceașcă de cafea, poate. Sau o îmbucătură. Un loc unde să stea jos și să se odihnească nițel.

Gâsca de India poate zbura la aproape cinci mii de metri altitudine, lucru care-i permite să migreze pe deasupra munţilor Himalaya înainte de a o apuca spre sud. Au fost observate perechi pe deasupra masivului Makalu, al cincilea munte ca înălţime din lume.

În anumite sate, păsările sunt prinse, iar numele celor răposaţi le sunt scrise cu tuș pe burtă.

Se spune că gâștele duc în paradis veşti despre cei morţi.

Hotelul, o știe, e acum proprietatea unor ruși. Înainte de construirea Zidului a fost un loc mult mai frecventat – nunți, botezuri, aniversări, petreceri, dineuri –, dar în ultimii ani a devenit cam ponosit și neîngrijit.

Trece prin porțile ornamentate din vârful dealului, face la dreapta, parchează motocicleta la ceva distanță de două autobuze mari. Își închide telefonul, își scoate casca.

Un moment de ușurare. Ca ieșirea dintr-o cameră cu presiune. Desface portbagajul de la spatele motocicletei și vâră casca acolo, apoi pornește spre intrarea hotelului.

Nu-i niciodată o idee bună să umbli prin Cisiordania cu o cască pe cap, nici chiar dacă ai șaizeci și șapte de ani.

De fiecare dată e surprins să vadă porumbei în meniu.

Șansele lor de a fi prieteni păreau infime, chiar și dacă lăsai deoparte evidența că unul era israelian și celălalt, palestinian.

Se întâlniseră pentru prima oară la hotelul Everest. Într-o joi. Era în acel punct al serii când Beit Jala pornea să se domolească: pământul respira, soarele se afunda, dealurile căpătau brusc o tentă de verde întunecat.

Stăteau în aer liber, așezați la mesele de picnic ale hotelului, o duzină cu toții, opt israelieni, trei palestinieni, un reporter suedez. Rami fusese invitat de fiul lui, Elik. Rami era curios în privința Combatanților pentru Pace. Organizația începea să capete greutate. Era mândru de ce reușise fiul lui să declanșeze.

Grupul se lansase într-o discuție despre cine avea ori nu statutul de combatant: întrebarea era importantă pentru a se putea determina cine era eligibil să devină membru. Ce era, mai exact, un „combatant“? Pur și simplu, cineva care luptase într-un război? Cineva care fusese militar? Dar dacă-și satisfăcuse stagiul militar în afara Teritoriilor? Nu se putea numi combatant și o persoană care activase într-un birou al armatei? Ce conta? În definitiv, combatantul putea să fi luptat pentru absolut orice. Poate că erau cu toții combatanți? Cum rămânea cu femeile și copiii? Dacă femeile israeliene erau considerate combatanți datorită stagiului militar, atunci nu la fel ar fi trebuit considerate femeile palestiniene? Și dacă cineva era iordanian, american, libanez ori egiptean? Cine putea fi membru fondator? Cine putea fi membru simplu? Avea organizația să fie compromisă dacă rețeaua se lărgea prea din cale-afară? Dar dacă definiția era prea restrictivă? Era vreun lucru care se cerea reglementat?

Rami și Bassam se așezaseră unul lângă altul. Rami avea în față o limonadă. Bassam bea cafea și fuma țigară de la țigară. Discuția se învârtea în jurul cozii. Rami vedea cum se alungeau umbrele copacilor.

În clipa următoare s-a trezit vorbind. Habar n-avea cum se întâmplase asta. Venise să observe, să stea cu ei un pic, să-și vadă fiul în acțiune. Nu intenționase să ia cuvântul, însă discuția alunecase către propria lui organizație, Cercul Părinților, și asupra felului în care se descurcau aceștia cu statutul de membru și

cu limba. Ca să fii membru al Cercului trebuia să fi pierdut un copil, să fii unul dintre îndoliați, ceea ce un israelian ar fi numit mispachat hashkhol, iar un palestinian ar fi numit thaklaan sau mathkool. Existau deja câteva sute de membri: era una dintre rarele organizații care și-ar fi dorit să aibă mai puțini înscriși. Îndoliații nu erau doar părinți, ci frați și surori, mătuși, unchi și veri. Dar poate că, la fel ca în cazul combatanților, erau îndoliați cu toții, și poate că și cuvântul „părinte“ avea anumite probleme – ce se întâmpla în cazul în care copilul fusese adoptat sau dacă părinții înșiși muriseră? Cum rămânea cu membrii familiei? Puteai bâjbâi prin limbă la infinit, căutând un cuvânt, un termen, poate că ar fi făcut mai bine să-și alipească organizațiile sub o umbrelă gigantică.

După un timp – nici nu mai știa cât –, Rami s-a uitat în jos și a văzut cu uluire că fuma. Lângă el era o scrumieră, în care scutura scrumul cu ușurința pe care ți-o dau repetițiile îndelungate. Trecuseră ani de când pusese ultima țigară în gură. Nici nu-și dăduse seama că aprinsese una. Cu siguranță nu-și amintea să fi cerut una. Cumva, întinsese mâna spre pachetul palestinianului și se servise. Fuma cu un străin, și nu doar atât, dar din același pachet, și nu doar atât, dar Bassam era tăcut, și nu doar atât, dar ochii îi erau închiși, asculta. Era în asta ceva primordial. Sentimentul, de îndată ce și-a făcut apariția, a părut să se disipeze. Rami s-a oprit din vorbit, cuvintele s-au evaporat din el, iar țigara a început să aibă un gust oribil. Conversația s-a întors iarăși la chestiunea numelui, însă el rămânea așezat acolo, lângă Bassam, la hotelul Everest, în această neașteptată tovărășie.

Doar Elik, fiul lui, păruse să bage de seamă. Dăduse din cap ușurel: era și el fumător.

A doua și ultima oară când a fumat cu Bassam a fost doi ani mai târziu, lângă spital, cu puțin înainte ca monitorul cardiac al lui Abir să arate o linie dreaptă: au stat cuminți pe bancă, sub copacii întunecați, poștind o țigară, cu vârful de jar roșu pulsând între ei.

Când se ruga, Bassam atingea ușor pământul cu capul, dar niciodată atât de ferm încât să se aleagă cu o vânătaie de rugăciune.

Scapă-ne de cele rele, fie ele la vedere sau ascunse.

341

La sosirea în hotelul Ritz din Washington D.C. – unde, în toamna anului 1993, suita sa ocupase un întreg etaj –, lui Yasser Arafat i-a fost oferit un coș, ca dar de bun venit.

În coșul de răchită – împreună cu un program al întrunirilor, un pix cu lanternă, două sticle de apă minerală, o pungă de nuci pecan cu aromă de miere și un termos cu emblema Casei Albe – se afla un biscuit frumos ambalat, având forma unei turturele. Glazura era albă și ochii, două gămălii albastre.

În lift, coborând spre recepție, Arafat – care purta un costum ce nu-i venea tocmai bine și obișnuitul keffiyeh pe cap – s-a întors spre gărzile sale de corp, și-a scărpinat perii din barbă și, cu chip serios, a zis: „Ce să fac, să-l mănânc?“

În luna mai a anului 1987, artistul francez Philippe Petit a decis că o turturică albă ar trebui să facă parte dintr-o reprezentație de mers pe sârmă în care intenționa să traverseze Valea Hinnom.

Petit socotea această traversare o ramură de măslin: urma să elibereze turturica la mijlocul parcursului, s-o lase liberă, s-o vadă cum se depărtează în zbor.

În ziua de dinaintea reprezentației, Petit s-a pus pe cercetat străzile Orașului Vechi – piață cu piață, uliță cu uliță, printre tarabele cu dulciuri, ierburi, fructe, legume, haine, suvenire, cruci, mezuze, artizanat. A vorbit cu vânzători, portari de hotel, măcelari, ba chiar s-a interesat pe la localuri mai pretențioase, căutând pe cineva care să-i vândă o turturică micuță pe care s-o elibereze pe traseu. A găsit papagali, potârnichi, porumbei mari, însă nici urmă de turturele.

Într-un fel, Petit savura ironia tăioasă: Nu există nici un porumbel al păcii în Ierusalim, însă tot și-a continuat căutările prin unghere obscure, piață după piață, lăsând să umble vorba pe străzi.

În dimineața zilei când trebuia să facă traversarea, a fost acostat pe străzile Orașului Vechi de un bărbat mai în etate, cu barbă neîngrijită și caftan negru. Străinul vorbea într-o engleză stricată. L-a luat de braț pe Petit și l-a călăuzit printr-un labirint de ulicioare pavate și unghere.

Pe tejgheaua unei croitorii, printre pânzeturi de felurite culori, se afla un șir de păsări în colivii făcute, ca în vechime, în formă de clopot. Petit și-a dat seama îndată că nu-i erau de folos: prea mari, prea închise la culoare, prea dificil de mânuit.

– Ăsta e porumbel, a zis Petit. Mie îmi trebuie o turturică. Ceva alb. Mic. Cam atât de mare. Nu asta.

Petit s-a răsucit pe călcâie ca să iasă din prăvălie, dar vânzătorul l-a apucat de cot cu un zâmbet larg și a scos din colivie cel mai mic și mai palid la culoare dintre porumbei, cu penaj mai degrabă gri, însă care, în lumină, putea trece drept alb

murdar.

Bătrânul i-a făcut o plecăciune. Și când Petit a dat să plece, a simțit că pasărea îi era așezată în palmă.

– Ia-o, a zis omul. Gratis.

Petit a mângâiat burta păsării. Tot era prea mare, prea cenușie, dar de la distanță ar fi putut să meargă.

– Gratis, a zis iarăși omul. Pentru tine.

Petit s-a dezbărat de mâna prăvăliașului, i-a plătit cincizeci de șekeli și a dus pasărea în colivie înapoi prin Orașul Vechi. Nimic, o știa, nu era vreodată gratis.

În camera lui de la hotelul Muntele Sion de pe strada Hebron, Petit a repetat eliberarea păsăroiului dintr-un buzunar special conceput, cusut pe coapsa nădragilor săi largi.

Porumbelul a zburătăcit stângaci prin odaie și a aterizat pe patul lui Petit.

Odată cu înaintarea în vârstă, artistul spaniol José Ruiz Blasco şi-a pierdut o parte din dexteritate. Sângele se retrăgea din degete. I se părea greu să apuce pensulele. Nu mai reuşea să picteze ca lumea picioarele turturelelor de stâncă pentru a căror reprezentare devenise celebru.

În Málaga era ştiut drept El Palermo, Crescătorul de Porumbei, şi ţinea numeroase păsări pe lângă casă, unele în colivii, altele lăsate să zboare libere prin odăile de la parter.

Mâhnit de pierderea agilităţii, José l-a rugat pe fiul său, tânărul Pablo, să-l ajute să isprăvească delicata muncă la picioarele păsărilor. Băiatul se arătase talentat deja: putea fi găsit adesea în Plaza de la Merced, schiţând pe pământ păsări cu un băţ de sicomor, trasând contururi în praf cu degetul dezgolit al piciorului.

Când a văzut José Ruiz ce putea face fiul lui – frumuseţea broderiei picioarelor de turturică –, i-a oferit paleta şi pensulele sale preferate.

– Acum treci şi pictează, i-a spus.

La Congresul Mondial pentru Pace din 1949, Pablo Picasso a dezvăluit un desen cu o porumbiță ducând în cioc o ramură de măslin. Schița – inspirată de povestea biblică a lui Noe și a arcei lui, cu pasărea întorcându-se cu o ramură înfrunzită, semn că apele potopului se retrăseseră – a devenit imediat un simbol universal anti-război.

În 1974, Mahmoud Darwish a scris discursul lui Yasser Arafat pentru Adunarea Generală a Națiunilor Unite: Am venit astăzi cu o ramură de măslin într-o mână și cu arma luptătorului pentru libertate în cealaltă. Nu lăsați ca ramura de măslin să-mi cadă din mână.

Repet: Nu lăsaţi ramura de măslin să-mi cadă din mână.

S.E.

Pe peretele dormitorului, chiar dedesubtul unei poze cu Sinéad O’Connor, Smadar a atârnat un porumbel în stilul lui Picasso. Era poziţionat în aşa fel încât să stea înclinat în faţă în loc să se mişte oblic, în zbor iute. Ciocul era exagerat de mare, ca să poată ţine ramura de măslin.

Dedesubt, conturul unui al doilea porumbel-fantomă se îmbibase pe pagină. În imaginea dublată, ciocul era ceva mai ascuţit.

Desenul a rămas pe perete nişte ani după moartea ei, până ce nepoţii lui Rami l-au dat jos şi l-au pus, împreună cu multe dintre obiectele care-i aparţinuseră cândva fetei, într-o cutie transparentă de plastic păstrată la căpătâiul patului ei.

Valea Hinnom e cunoscută şi drept Gehenna; acolo, în vremuri biblice, erau făcute sacrificii rituale în reţeaua întortocheată de grote şi altare în onoarea lui Moloh, zeul focului. Copii mici erau puşi pe ruguri din lemn de măslin, legaţi de stâlpi sau prinşi de platforme cu rafturi mobile care se roteau lent către foc, astfel că erau mistuiţi de vii, treptat. Preoţii băteau în tobe gălăgioase ca să acopere ţipetele copiilor care ardeau. Fumul de la trupurile lor cuprinse de foc se întindea peste vale.

Se spunea că aici, în vale, se află porţile iadului, adeseori înfăţişate în opere de artă monumentale.

Şi în Coran valea era zugrăvită drept un loc al chinurilor pentru păcătoşi şi pentru cei lipsiţi de credinţă.

Petit a spus că în timp ce traversa valea a auzit sunetul veacurilor trecând.

Purta îmbrăcămintea albă și largă a unui bufon de curte. Cracul drept era decorat cu albastrul deschis al Israelului, cel stâng purta culorile întrepătrunse ale drapelului palestinian.

A pornit de pe acoperișul clădirii Coloniei Spaniole, la doar câțiva metri de hotelul Muntele Sion.

Firul era întins peste vale, pe o lungime de trei sute de metri. Își numise reprezentația Păsitul pe harpă: în căutarea păcii. Profilul traseului i se păruse că aducea cu o harpă: adâncul scobit ca un bol al văii, marginea orizontală a cablului, cele unsprezece pripoane menite să țină firul întins.

Parcursul avea trei sute de metri lungime și o diferență de înălțime de douăzeci de metri. Cablul avea o grosime de doi centimetri. S-au adunat mulțimi de privitori din toate părțile orașului, unii în lungul zidurilor Ierusalimului, alții la Cinematecă, alții uitându-se în sus de la nivelul solului.

Petit și-a dat seama că, din cauza înclinației, va urca spre cer.

Dedesubt era valea, cu peticele ei verzi, camerele mortuare, străvechile peșteri și poveștile cu suferințe drăcești.

Se iscase un vânt tare, văratic. În lumina începutului înserării, valea era splendidă. Pe acoperișuri, în zare, licăreau antene. Aerostatul plutea. Petit a păşit de pe acoperișul clădirii Coloniei Spaniole în chiote și ropote de aplauze.

Îmbrăcămintea îi era umflată. Ținea porumbelul alb, captiv, într-o eșarfă de mătase roșie din buzunarul pantalonilor.

Băiat fiind, lui Picasso îi plăcea să deseneze la lumina lumânării. Intuise deja că umbrele mișcătoare iscate de lumină aveau să-i îmbibe lucrările cu senzația unei legănări.

Petit s-a oprit pe sârma lui și s-a uitat înapoi spre Orașul Vechi. Zărea cu coada ochiului câteva siluete mici și exuberante săltând de pe o clădire pe alta, încercând să se țină pe urmele lui.

Auzise că cel mai rapid fel de a ajunge oriunde în centrul vechi al Ierusalimului era să o apuci de-a dreptul peste acoperișuri.

În 1882, o fundaţie britanică, Ordinul Sfântului Ioan din Ierusalim, a înfiinţat o clinică de oftalmologie unde sunt trataţi musulmani, evrei şi creştini. Clădirea domină de la înălţime valea. Întemeietorii au socotit că ar fi fost vindecător pentru pacienţi ca prima privelişte, după scoaterea bandajelor, să fie cea a Oraşului Sfânt, deasupra a ce era cunoscut drept porţile iadului.

Din susul văii se putea vedea Scăldătoarea lui Siloam, unde arheologii scoseseră la iveală ruinele fântânii celui de-al Doilea Templu; acolo îi spusese Iisus unui bărbat orb să se spele ca să-şi recapete vederea.

Mai târziu, Petit avea să rememoreze că, fără vreun motiv anume, băgase porumbelul în buzunarul de pe partea israeliană a nădragilor. Pe mânecile costumului său culorile erau inversate, așa că atunci când a vârât mâna în buzunar a părut că un întreg teritoriu pătrunde în celălalt.

Chiar şi aşa, cu văzul afectat – şi cu mult înainte ca degenerarea maculară să-i fie reparată chirurgical –, Moti Richler a ieşit pe traseul acrobatului şi s-a oprit în vale, încercând să-l zărească pe Philippe Petit. Cablul era mai lung decât cel pe care-l monitorizase în al Doilea Război Mondial şi se ducea într-o direcţie uşor diferită, însă asta nu prea conta: Moti era încântat că, în cele din urmă, îşi amintiseră de fir.

A aşteptat în mulţime, în josul pantei. Aproape că auzea huruitul înfundat al motocicletei lui din război înaintând prin despicătura văii.

Patru sute de mii de oameni, se zice, au urmărit trecerea lui Petit pe deasupra locului care fusese cândva cunoscut drept Ţara Nimănui.

Printre ei și Rami: o ducea în cârcă pe Smadar, pe atunci de trei ani.

Bassam era la închisoare.

360

În Manhattan, în fiecare zi de joi, chiar la răsărit, doi rabini hasidici înconjoară la volan perimetrul orașului pentru a verifica dacă un fir de pescuit amplasat la înălțime, întinzându-se din Harlem până în Houston Street și de la East River până la fluviul Hudson, e încă intact.

Firul subțire – aflat la aproximativ opt metri altitudine – marchează zona numită eruv, o îngrădătură rituală care îngăduie membrilor ortodocși ai credinței să aibă asupra lor anumite obiecte care altminteri ar fi interzise de Sabat.

Bărbații conduc fără grabă, cu privirile ațintite în sus – pe lângă Națiunile Unite, pe lângă malul râului, peste râu, spre West Side –, ținându-se după firul care trece de la o clădire la alta, se agață de stâlpi de semafor, șerpuiește pe după colțuri.

Eruvul creează un spațiu privat în interiorul unuia public și permite credincioșilor să ducă cu ei cărți de rugăciuni sau chei ori să împingă cărucioare de copii fără să încalce regulile religioase.

Mai sunt și alte fire, prin întreaga metropolă, sute de kilometri, marcând diversele arii ale eruvului. În unele locuri firul e abia vizibil, însă marginile perimetrului sunt mai îngroșate, câteodată cu ajutorul unei frânghii groase de-un deget.

O furtună puternică poate rupe firele. Un stol de păsări. Un car alegoric. O pungă de plastic umflată prea tare de vânt. Dacă rabinii găsesc un loc lipsit de acoperirea firelor, anunță o echipă specială de întreținere care face reparația cât mai iute cu putință, înainte de Sabat.

În Harlem, firele sunt adeseori doborâte de puști care-și aruncă încălțămintea în sus, peste cabluri, încercând s-o facă să atârne acolo. Eruvul se bucură de un succes aparte printre ei, de vreme ce firele sunt aproape invizibile de la distanță și pantofii de sport ai puștilor, dacă se prind, par să stea suspendați, în nemișcare absolută, în aer.

Au poposit lângă Cinematecă, mai în spatele mulţimii. De la depărtare era greu să vezi ce se întâmplă în vale. Umblătorul pe sârmă îi părea lui Rami un omuleţ schiţat din linii într-o pictură străveche.

Smadar s-a foit pe umerii tatălui său şi i-a apucat mai bine gâtul. Picioruşele ei i-au ricoşat în piept. Rami îşi ţinea mâinile pe spatele ei, ca să o sprijine.

Când acrobatul s-a oprit în mijlocul sârmei, Rami a simţit trupuşorul fetiţei încordându-se. Smadar s-a aplecat în faţă, cu respiraţia întretăiată şi inimioara bătând iute în urechea lui.

Rami știa chiar și atunci că, poate, o parte din rolul privitorului implica dorința de a-l vedea pe acrobat căzând: compensa necesitatea funambulului de a ajunge la capătul firului.

Spectatorii au aplaudat când Petit s-a oprit la mijlocul traversării. Rami a simțit cum greutatea fiicei lui i se muta spre ceafă.

De unde priveau ei, coregrafia părea perfectă: Petit a păşit către mijlocul firului, s-a oprit o clipă, a încremenit deasupra văii.

Cu nespusă abilitate, a ajustat poziţia prăjinii de echilibru şi a apucat-o cu o singură mână. Cealaltă mână a băgat-o în buzunarul drept – cel împodobit cu culorile Israelului – şi a apucat pasărea. Era înfăşurată într-o eşarfă roşie, cu capul înainte şi aripile strânse la spate.

Inima mică a păsării îi bătea rapid în buricele degetelor. A tras ghemotocul din buzunar. A îngăduit bucăţii de mătase să se desfacă. Trebuia să fie atent. Simţea cum aripile începeau să se desfacă sub pânză. Încetişor. Cu cât o slobozea mai mult, cu atât mai agitată devenea pasărea. Îi simţea acum încordarea aripilor. Fără vreun sunet. Fără vreun ciripit. A ridicat în aer pasărea înfăşurată şi, cu o smucitură a braţului, a eliberat-o.

Pasărea a rămas o clipă suspendată în aer, în rumoarea celor de jos. Peticul de mătase roşie a pornit, fluturând, spre fundul văii.

Petit a aşteptat să audă fâlfâitul aripilor. I-a corectat poziţia, apoi a simţit o împunsătură ascuţită în creştetul capului. O străfulgerare de durere. Ceva râcâindu-i scalpul.

O fracţiune de secundă, francezul n-a înţeles ce se întâmplă. Din mulţime urcau chiote de încântare. Un ropot de aplauze s-a întins peste vale.

Pasărea i se cocoţase în cap. Ghearele ei îi străpunseseră pielea.

A apucat bine prăjina şi a scuturat din cap uşor, aşteptând ca pasărea să-şi ia zborul. Vântul sufla. Porumbelul nu se mişca. Ridicând mâna spre creştet – orice mişcare bruscă îi putea fi fatală –, Petit l-a împuns cu degetele. A auzit un fâlfâit frenetic deasupra capului – hai, du-te –, a tras aer în piept şi s-a concentrat iarăşi. Ovaţiile au revenit, mai puternice acum. Auzea o zbatere furioasă de aripi. Mulţimea a bătut iarăşi din palme.

Petit a simțit o apăsare ușoară pe prăjină și, când s-a uitat în dreapta, către vale, a văzut că pasărea se oploșise acum pe capătul barei de aluminiu.

Încă o pală de vânt. Pasărea rămânea pe prăjină. Era mult mai mult decât un deranj trecător: porumbelul, dacă se precipita, ar fi putut să-l dezechilibreze. A învârtit între degete prăjina, însă porumbelul s-a răsucit și el, apucându-se cu gheruțele. Petit a zgâlțâit puțintel prăjina, dar pasărea nu voia să se miște. A răsucit-o iarăși, apoi a făcut iute mișcarea inversă, însă porumbelul a rămas agățat.

Petit s-a lăsat în genunchi, a făcut o plecăciune și a trasat o arcuire cu brațul. Mulțimea a ovaționat iarăși, zgomotos. Erau siguri cu toții că mișcările fuseseră repetate: aplecatul, mișcările largi, ostentative, agitația păsării.

Și-a completat salutul și a lovit fără veste în marginea prăjinii, ca să facă porumbelul să se desprindă. În momentul acela, cu un fâlfâit sălbatic, pasărea s-a desprins de-o palmă. Petit a ridicat privirea. Din mulțime s-a ridicat un alt val de rumoare. Porumbelul se făcuse nevăzut.

Petit s-a ridicat încetișor de pe vine și și-a continuat mersul, cu un picior urmându-i grijuliu celuilalt și ochii fixați pe Muntele Sion.

Și-a urmat drumul în direcția ascendentă a versantului. O bătaie din palme cadențată începuse să răsune prin Orașul Vechi.

După câțiva pași a auzit un alt freamăt de rumoare în mulțime. A întors capul, s-a uitat în urmă și a văzut că pasărea izbutise să poposească pe fir. Se întorcea spre Orașul Vechi, pășind ușor legănat. Lui Petit i s-a părut că dosul păsării îl batjocorea săltând așa pe sârmă: zburătoarea era cumva sâcâită că trebuise să treacă prin întregul proces.

Peste câteva clipe, funambulul și-a reluat deplasarea. Concentrat, încordat la maximum. Făcea din fiecare pas o dramă, în acord cu bătăile din palme, un sunet de-o perfectă ritmicitate.

La o nouă privire n-a mai văzut porumbelul.

O dată pe săptămână, înainte de Sabat, Moti îl aducea pe rabinul brigăzii să binecuvânteze cablul către Țara Nimănui. Moti parcurgea dinainte întreaga lungime a firului, ca să se asigure că nu existau îndoituri sau rupturi, că nu fuseseră puse bombe și nici capcane.

Ca și Moti, rabinul era îmbrăcat complet în negru, cu mâinile, gâtul și fața unse cu cremă de ghete. Se așeza la spatele motocicletei, apucând strâns mânerul de sub șa, apoi porneau în viteză pe o pistă îngustă care străbătea valea, șoptind rugăciunile rituale în timp ce se zgâlțâiau.

Petit s-a răsucit pe fir și a privit jos, în vale. Firul, copacii, câteva scame albe de nori. A făcut o plecăciune. Străbătuse trei sute de metri, toți pe o pantă ascendentă. Mulțimea aplauda din toate direcțiile: le-a mulțumit tuturor în sinea lui.

Un elicopter a spintecat cerul deasupra, pilotat de un fost căpitan al unei brigăzi militare de intervenții speciale. A fost coborât un vinci, iar Petit a prins de el veriga carabinierei. O ultimă reverență. Soldatul repetase ridicarea cu fratele lui Petit, în deșertul de lângă Al Rashidah, cu câteva zile în urmă. Elicopterul levita perfect.

Acrobatul pe sârmă și pilotul au comunicat prin gesturi. Petit a bătut cu palma în vinci și a dat semnalul final.

Apoi funambulul a simțit o smucitură și a fost săltat de pe fir, cu brațele desfăcute, și dus departe de Muntele Sion, către dealurile din Beit Jala.

Amintindu-le unora dintre privitori zborul de noapte al lui Mahomed din Ierusalim peste Muntele Sion și dincolo.

În Israel, elicopterele sunt folosite uneori pentru capturarea vulturilor aurii, cu scopul marcării şi cercetării. Piloţii se ţin după pasăre prin aer până ce vulturul se lasă la sol şi se ghemuieşte cu capul în jos. Elicopterul aterizează în apropiere, permiţându-i biologului să coboare, apoi se înalţă iarăşi la mică distanţă deasupra pământului, obligând vulturul să se supună.

Pasărea e apoi apucată în braţe. Biologul ştie să-i plieze aripile la spate şi să evite clonţul şi ghearele. Uneori e nevoie de un lansator de plasă, dar se ştie că e mai sigur pentru pasăre dacă e prinsă cu mâna.

Pentru marcarea vulturilor e nevoie de inele mari. Labele picioarelor lor pot avea uneori aproape doi centimetri grosime. Dacă inelul e prea strâns, va opri circulația sângelui în piciorul păsării.

Mersul pe sârmă al lui Petit a fost transmis în direct la televiziunea israeliană. Membrii unui trib beduin din marginea pădurii Al Rasari, la doisprezece kilometri de Ierusalim, i-au privit traversarea la televizoarele din corturile de pânză.

Când elicopterul l-a înălțat în aer, au ieșit de sub copertinele largi de pânză, s-au tras de lângă televizoare ca să-l vadă pe francez zburând, cu brațele desfăcute larg, în uniforma de saltimbanc – un crac de pantalon în culori palestiniene, celălalt în culori israeliene –, pe întinderea cerului.

Mulţimea începea să se răărească. Smadar s-a aplecat în faţă. Rami a ţinut-o mai departe în cârcă, îndreptându-se prin mulţime spre cafeneaua Kakao.

Îl trăgea de gât acum, cu mânuţele împreunate pe beregata lui.

La șapte luni de la Traversarea pentru Pace a lui Philippe Petit a început Prima Intifadă.

Prima Intifadă a început așa: Noaptea Deltaplanelor, 1987. Deltaplanele sunt făcute din bare de aluminiu și pânză de vele. Sunt propulsate de motoare luate de la mașini de tuns iarba. Pornesc din întunericul Libanului sudic. Un deltaplan e orbit de reflectoarele kibbutzului Ma'ayan Baruch, însă celălalt operator – și aici ar putea fi numit, după caz, terorist, martir, criminal, luptător de gherilă sau pentru libertate – izbutește să treacă peste deșert, ajungând la baza militară Gibor de lângă Kiryat Shmona.

Pilotul deltaplanului zboară la nivelul coronamentului și nu este observat. Noaptea e opacă. Fără lună. Zboară bine, e priceput, poate manevra cu o mână aparatul, cu corpul întins orizontal și picioarele odihnindu-se pe barele deltaplanului. Poartă o salopetă neagră, pantofi negri, mănuși negre, cagulă. Aparatul planează. Aerul devine tăios. Dedesubt se văd două gămălii de lumină. Cu aripile întinse, bărbatul aduce cu un liliac.

Menține în aer deltaplanul, îl îndreaptă mai către șosea, deschide focul cu un Kalașnikov asupra unui camion care trece, o rafală de gloanțe, ucigându-l pe șofer și rănindu-l pe pasager. Zboară încă două sute de metri, în zumzetul singurului propulsor. Ajunge deasupra gardului unității și azvârle câteva grenade asupra santinelei. Santinela se sperie și fuge. Zburătorul aruncă alte grenade spre corturile de pânză și ciuruiește solul cu gloanțe din automatul său AK-47, ucigând cinci soldați și rănind șapte. Unul dintre cei șapte – bucătarul unității – se alege cu un glonț în picior, însă reușește să-l doboare pe deltaplanist cu câteva focuri de revolver.

Mașinăria se prăbușește. Motorul luat de la motocositoare horcăie. Se iscă un mic incendiu. Apoi liniște.

În Liban, Gaza și Cisiordania se petrece la scară largă atunci când încep să circule veștile. În cafenele se cântă despre martiri. Copiii se joacă pe acoperișuri cu deltaplane de hârtie.

În Israel stârnește consternare ușurința cu care le-a fost penetrată apărarea: motoare improvizate, pânză de velă, puști rusești, grenade cehești.

Sau poate faptul că un camion israelian se tamponează cu un camion civil pe străzile din Gaza, în tabăra de refugiaţi Jabalia, la ora două după-amiaza, şi nu se opreşte, ci-şi continuă drumul în viteză, ucigând patru palestinieni şi rănind alţi câţiva.

Ori poate faptul că un agent de vânzări israelian a fost înjunghiat și ucis la aceeași intersecție din Jabalia cu două zile înainte, cu lama implântată precis între omoplați.

Ori poate fiindcă militanții evrei au vrut să cucerească Haram al-Sharif, sau Muntele Templului, în Ierusalimul de Est.

Sau e posibil să se fi întâmplat oricum.

Zborul pietrelor colorate prin aer.

Se ţine în spatele mulţimii. Șchiopătatul îl încetinește. Puhoaiele de oameni tălăzuiesc în jurul său. Are fum pe limbă, în gâtlej, în piept. Un zumzet prăfuit în urechi. Ia ceapa, o înfășoară în keffiyeh, o ridică la gură, inhalează, pornește iar. Ține la brâu o praștie nouă-nouță: fabricată în Cehia, cu bandă neagră de elastic și o găoace de piele întărită. Are în buzunar mai multe pietre mici. Mulţimea îl cuprinde. Deasupra capului se unduiesc drapele. Fumul se ridică de sub balcoane, stăruitor. Bărbaţi mai în vârstă, cu capul acoperit şi feţele luminate de flăcări. Băieţi de vârsta lui şi mai mari se năpustesc în faţă. Şi fete. Membre şi mâneci fâlfâind. Aerul şuierând, contuzionat. Iureşul unei duzini de strigăte. Căldura lor corporală. Trece pe lângă o maşină jefuită, lăbărţată pe butuci. Printr-un megafon erupe o voce. Se aud câteva pocnete puternice. Mulţimea se desface. Patru bărbaţi, cu braţele împletite ca să formeze un scaun, poartă înapoi prin mulţime un alt băiat.

Băiatul se uită drept înainte, apoi, pentru o clipă doar, îşi intersectează privirea cu a lui Bassam.

O pată de sânge înfloreşte în zona burţii băiatului.

Ca să faci un cocktail Molotov e important să agiți sticla, așa încât benzina sau lichidul inflamabil să se îmbibe în cârpă înainte să fie lansată în aer.

Insurgenţii experimentați au la ei bandă neagră izolatoare cu care fixează capătul cârpei în gâtul sticlei – lipind-o cu o mișcare rapidă, circulară –, așa încât flacăra să nu fie separată în zbor.

În timpul Războiului de iarnă din 1939, Uniunea Sovietică a aruncat asupra Finlandei sute de bombe incendiare. Bombele – un mănunchi de dispozitive încărcate, aflate în interiorul unui container gigant – erau letale, însă ministrul sovietic de externe, Viaceslav Molotov, a pretins că nu era vorba în nici un caz despre bombe, ci despre mâncare parașutată finlandezilor înfometați.

Bombele au devenit cunoscute, sarcastic, drept „coșurile cu pâine ale lui Molotov“.

Finlandezii, ca reacție, au declarat că voiau și ceva de băut cu mâncarea aceea, așa că au inventat cocktailul Molotov ca să le poată aluneca mai ușor pe gâtlej pâinea rusească.

Pe tot parcursul Primei Intifade, primarul Ierusalimului, Teddy Kollek, a ţinut pe masa de lucru o fotografie a lui Philippe Petit, cu porumbelul păcii fâlfâind deasupra capului umblătorului pe sârmă.

© AP Photo/Max Nash

Ani după aceea, Petit s-a tot întrebat de ce nu voise porumbelul să-şi ia zborul.

Înfăşată în eşarfa roşie de mătase şi vârâtă cu capul înainte în buzunar, pasărea stătuse cu capul în jos cât se pregătise el pentru traversare şi tot cu capul în jos rămăsese cât păşise pe fir acrobatul.

Poate că o ţinuse prea mult în buzunar. Ori poate că pasărea căpătase o dezorientare a sângelui, a minţii, a corpului. Sau, cine ştie, aripile îi fuseseră scurtate de prăvăliaşul din piaţă – lucru ştiut că se întâmplă dacă destinaţia păsărilor e să devină animale de companie.

Ori poate că pasărea nici nu ştiuse vreodată să zboare.

Orice era posibil: n-avea să afle niciodată.

În Ziua Judecății, conform tradiției musulmane, se spune că o frânghie subțire va fi întinsă din vârful Muntelui Templului, în vest, până la Muntele Măslinilor, în est, unde Hristos și Mahomed își vor ține împreună judecata.

Cei drepți vor fi păziți de îngeri și vor trece nestingheriți, însă cei răi se vor prăbuși în vale.

Zidul de Separare. Numit și Bariera de Separare. Știut și drept Gardul de Separare. Zis și Zidul de Securitate, Bariera de Securitate, Gardul de Securitate. Numit și Zidul Apartheidului, Zidul Păcii, Zidul Izolării, Zidul Rușinii, Zidul Malului Vestic, Zidul Administrației, Zidul Anexării, Zidul Zonei Tampon, Zidul Teroriștilor, Zidul Infiltraților, Zidul Sabotorilor, Zidul Obstacol, Zidul Demografic, Zidul Teritoriilor, Zidul Colonizării, Zidul Unificării, Zidul Rasist, Zidul Sanctuar, Zidul Știreangului, Zidul Blestemului, Zidul Reconcilierii, Zidul Fricii. Mai este știut sub nume precum Țarcul, Coteţul, Capcana, Știreangul, Protectorul și Cușca.

O bună bucată din bariera de șapte sute de kilometri nici măcar nu e de beton, ci făcută dintr-o serie de șanțuri, movile, drumuri de patrulă, fâșii de nisip, zone de excluziune, senzori de mișcare și colaci de sârmă ghimpată.

Când au trasat linia de încetare a focului în 1949 – Linia Verde care avea să devină, până în 1967, graniţa –, comandanţii, Abdullah el-Tell şi Moshe Dayan, au folosit creioane colorate groase, aplecându-se peste plan, pătând foaia, adeseori neştiind că frontiera trecea direct prin mijlocul unor sate, că despica străzi, case, grădini.

Era posibil ca o femeie să-şi iubească soţul în Palestina înainte de miezul nopţii şi apoi, răsucindu-se în pat, să nimerească pentru tot restul vieţii în Israel.

În câteva cătune – separate de vreun pârâu, canion sau şir de soldaţi – a prins obiceiul de a folosi porumbei voiajori, care transmiteau înainte şi înapoi mesaje. Contracte, titluri de proprietate, anunţuri ale naşterilor, dispute legate de terenuri şi, mai des decât le-ar fi plăcut oamenilor să recunoască, scrisori de dragoste.

Străfulgerări mărunte şi cenuşii treceau încoace şi încolo peste capetele soldaţilor iordanieni care patrulau de-a lungul liniei şi câteodată mai trăgeau cu arma, doborând păsările.

La începutul romanului despre Holocaust al lui Jerzy Kosiński, Pasărea vopsită, autorul descrie un sport practicat de vânători. Aceştia prind păsări şi le acoperă cu vopsea penajul. Apoi vânătorii eliberează aceste păsări, iar restul stolului – nereuşind să-şi recunoască suratele – începe să atace şi să brutalizeze din toate direcţiile presupuşii intruşi.

Cartea a fost ridicată în slăvi de critică şi publicată în zeci de limbi. Kosiński a sugerat iniţial că romanul se baza pe experienţele sale din copilăria petrecută în Polonia, însă după publicare s-a abţinut să mai declare asta, mai târziu ajungând chiar să fie acuzat de plagiat.

Cartea a fost interzisă în Polonia până în 1989, când a căzut Zidul Berlinului. La scurt timp, un artist din Varşovia a creat câteva păsări de hârtie din paginile cărţii şi le-a dat drumul, în variate deghizări şi culori, de pe acoperişul Palatului Culturii şi Ştiinţei, unde au fost filmate cum erau duse de vânt.

389

Acum a înghețat iadul, orice se poate întâmpla. Control+Alt+Delete. Handala Trăiește. SĂ BAȚI din palme cu o singură mână. Asta nu e o linie verde. Să-l fut pe Bibi. (Ăă, nu, mersi.) Iisus a murit pentru păcatele ei. Nietzsche are ultimul cuvânt. Banksy, nu mai înfrumuseŢa lucrurile! Arrigoni trăiește! Cu toții pe ziduri. Iisus făcea sCHi pe apă. Când vei citi asta, eu nu voi mai fi. Unitate. Pace acum! ÛArafat. James Miller, odihnește-te în pace. Ce mult semeni cu o persoană reală. Amintiți-vă de '48. Zidul Berlinului era doar atâta de înalt. Fortificațiile fixe sunt monumente ale stupidității omului – general George S. Patton. Faceți humus, nu război. Patriae quis exsul se quoque fugit? Timpul e durere, frate. Dumnezeu a fost israelian – Nietzsche. Mă auzi, Banksy? Zidului ăstuia nu-i pasă. Încă un JANCFU. Ich bin ein Berliner. Rezoluția 194. Eradicați cenzura! Che sera, sera. Rage against the machine. I›R›A. Nu te vom uita niciodată, Jimmy Sands! TrapA˘ de evacuare. Mai înțelept decât violența! Nici măcar frazele mele nu au drept de reîntoarcere. Spune adevărul, soră. Nu mai împrOȘcaȚi cu rahat – sconcsul e naȘpa. Raed Zeiter traversează aici. Rachel Corrie, odihnește-te în pace. Acesta este cavoul lui Rachel. Boicotați limitarea drepturilor (și/sau) sancțiunile. (Cu sigurant,ă nu.) Arde-i cu arta! ScA˘ldatul nud este interzis: palestinienii au suferit destul. ANC trăiește! Ce-i așa de aiurea cu pacea, dragostea și înțelegerea? Ubintifada. Odihnește-te în pace, Tayvon. Hai să facem un parkour aici. Să-l T,ii imaculat, Banksy. Poluare Vizuală˘. I-a zis bufonul hoțului. Sunt, din cauza ta, Ubuntu. Ce Fiară Cruntă. Wagah, Wagah, Wagah. Elvis Presley, dormi în pace. SA˘ritori cu prA˘jina, uniT,i-vA˘. Ignoră frica. Și Zidul Orașului Se Va Pra˘buși. Abu Ammar trA˘ieS,te. Țineți minte deltaplanele. 6-1. Sameh Îl Va Face Șapte. Maraabah marchează! Cu Ramadan (Sobhi) la înaintare. Nu mai ești în Disneyland. Existența e Rezistență. Plugul e Lent, dar Pământul are Răbdare. Opriți-vA˘ și lA˘sați-ne sA˘ plângem pentru cei dragi și pentru cA˘minul nostru. Pupa-m-ai în Diasporă. Există Viață Înainte De Moarte? Fii realist – Cere Imposibilul. Leila Khaled, te iubim. Eliberați-l pe Marwan Barghouti! (pe toate pachetele cu fulgi de porumb). Allah ne va scăpa de Bibi. Dacă Batman ar ști de toate astea, ai da de DITAI beleaua.

Preferata lui Rami: OPRIȚI PREOCUPAREA.

Într-o după-amiază, pe când însoțea în mașină prin Betleem un reporter galez de la Daily Mail, lui Rami i s-a părut că vede fața lui Abir pictată la înălțime, pe partea palestiniană a Zidului. A simțit că-l străpunge un șrapnel înghețat. Fata din portret purta un hijab strâns, însă chipul îi era identic cu al lui Abir. Era de parcă cineva ar fi luat fotografia fetei lui Bassam și-ar fi copiat-o întocmai: ochii, obrajii rotunzi, cercul dulce al gurii. Inima lui Rami a zvâcnit în tăcerea din jur.

S-a sucit pe banchetă să se mai uite o dată, însă șoseaua tocmai făcea o curbă. Se țineau pe lângă Zid, pe lângă Mormântul Rașelei, în apropierea punctului de control 300, unde galezul voia să vadă un graffito făcut de Banksy.

Rami n-a suflat o vorbă nimănui, nici măcar lui Nurit, când s-au dus la culcare în acea noapte. I se părea că are un acoperiș deasupra capului, însă nu și podea sub el. Că dacă se dădea jos din pat, avea să dispară pur și simplu. Nutrea simțământul că trăia pe muchia liniștii: exista aici un sens pe care nu izbutea să-l articuleze. Dacă Abir nu s-ar fi dus de pe lume, atunci nu ar fi avut nevoie să i se țină vie amintirea. Absența ei, în acest caz, era prezența ei.

Nu a închis ochii, nu putea. Simțea în gură gustul sălciu al mâhnirii. Și-a amintit, fără veste, de greutatea încheieturii lui Smadar când, micuță, dormea la pieptul lui.

A auzit ceva, un zgomot, înainte să se crape de ziuă. S-a ridicat. Și-a luat lanterna, a ieșit pe treptele de lemn ale scării din spatele casei. A îndreptat lumina spre copaci. A văzut ceva licărind, niște ochi poate, într-un punct oarecare din beznă. Lucirea a dispărut iute. Nu știa dacă fusese animal sau om.

Rami era pe deplin conștient că, din când în când, era cu putință să fie supravegheat. Telefonul îi era probabil ascultat. Nu-i mai păsa. Pierduse cu mult mai mult decât ar fi putut ei să monitorizeze.

În aceeaşi zi, mai târziu, a ieşit cu motocicleta din Ierusalim. Desenul era încă acolo, cocoţat pe Zid. Era, şi-a dat seama acum, imaginea unei alte fete palestiniene, de vreo zece ani, da, şi asemănătoare în atâtea feluri cu Abir, dar, când a stat s-o cântărească îndelung cu privirea, a observat deosebirile: ochii erau ceva mai mari, pomeţii, puţin cam alungiţi, gropiţa din bărbie, parcă prea adâncă.

De o parte a Zidului, Cinnirys osea e de mult cunoscută ca pasărea palestiniană a soarelui, pasărea națională a Palestinei. De cealaltă parte – în anii din urmă – a ajuns să fie numită pasărea israeliană a soarelui.

În tratatul său elaborat în secolul întâi înainte de Hristos, De Architectura, Vitruvius Pollio spunea că toate zidurile care necesită o fundație adâncă – de la bariere până la imensele turnuri de apărare din lemn – ar trebui ținute laolaltă cu îmbinări de măslin întărite la foc.

Lemnul de măslin nu putrezește nici îngropat în pământ și nici scufundat în apă.

În 2006, administrația israeliană a dat ordin ca Zidul să fie completat prin inima podgoriei Cremisan, separând mănăstirea de schitul maicilor.

Schitul avea să fie pe partea palestiniană a Zidului, mănăstirea, pe cea israeliană. Ca să se poată vedea cu călugării, maicile trebuiau să ceară o autorizație.

Șase ani mai târziu, când ordinul a fost întărit, sora Lucreția, o călugăriță braziliană, a dat un interviu la poarta schitului: „Dumnezeu ne-a dat multe“, a zis, „însă, din păcate, nu și cârlige de escaladă.“

În următoarea zi, la schit a sosit prin curier un pachet mare, adresat chiar ei.

Sora Lucreția a decis să nu-l deschidă. A scris pe el o notiță – Folosiți dacă/atunci când este necesar – și a dus pachetul la punctul de control 300, depozitându-l la poalele Zidului.

Turnurile de pază de la punctul de control 300 sunt dotate cu aer condiționat. Soldații stau în vârful unei case a scării în spirală, pe scaune rotative – pneumatice, capitonate –, cu o vedere în unghi de 360 de grade asupra întinderii Betleemului, Zonei Tampon, tocmai până la Ierusalim. Țevile puștilor se ițesc prin fantele de tragere.

Tavanul are o ieșire blindată, în caz că soldații trebuie evacuați cu elicopterul. Înăuntru au o scară pliantă cu ajutorul căreia se pot sui pe acoperișul turnului.

Soldații pot trage cu muniție de război sau cu gloanțe de cauciuc, pot trimite indicații unităților de la sol, celor care operează tunurile cu apă sau camioanele cu skunk, îndrumându-i către o serie de trape speciale construite în Zid.

Serviciile umanitare de la punctul de control Qalandia – pentru femei, copii, cei vârstnici şi bolnavi – constau într-o gheretă de plăci prefabricate, cu o baie şi un răcitor de apă.

La un capăt al gheretei e o masă pliantă pe care se pot schimba sugarii, pe a cărei tăblie e aplicată, în engleză, ebraică şi arabă, inscripţia Speranţa Noastră a Tuturor. Pe peretele din partea opusă se află o fotografie cu Oraşul Vechi din Ierusalim, având creasta zidurilor acoperită cu zăpadă.

Poarta este deschisă timp de patruzeci şi cinci de minute pe zi.

Printre cunoştinţele lui Rami se numără foarte multe persoane care n-au fost niciodată în Cisiordania. Refuză să se ducă până şi în Zona B, de teamă c-o să fie răpiți, întemnițați, luați la bătaie.

Însă Zidul, știa asta de acum, era uşor de trecut. Cam orice israelian putea ajunge în Betleem. Nu aveau decât să meargă cu maşina în Zona A, s-o parcheze la hotelul Muntele Everest şi să ia un taxi până la pieţele din Betleem. Nu te îmbrăca bătător la ochi. Treci drept turist. Ține-ți gura. Ori vorbește în engleză. Dă-te danez. Plimbă-te. Intră prin biserici. Respiră aerul locului. Demontează frica.

Puteau chiar să ajungă acolo cu maşinile proprii: Betleemul nu ducea lipsă de plăci galbene de înmatriculare.

Întorsul acasă era la fel de uşor. Nu faci decât să conduci până la o colonie, cobori geamul, arăţi cartea de identitate, faci o glumiță în ebraică, îţi vezi de drum pe șoseaua pustie.

Totul ţine de promovare, le spunea Rami. Totul s-a clădit pe frică. Operaţiunea Securitatea, așa îi zicea. Operațiunea Ținut în Ceață. Operațiunea Praf în Ochi.

Bassam îi văzuse cățărându-se pur și simplu pe deasupra, în locuri pe unde Zidul era mai scund, opintindu-se în coate și în genunchi. Alții foloseau scări de lemn, de oțel, de cânepă. Erau și din cei care săpau găuri și tunele sau scobeau în Zid spații prin care treceau diverse obiecte. Auzise de băieți care folosiseră echipament de alpinism și de o tânără acrobată din Betleem cunoscută pentru că utiliza picioroange: când ajungea în susul Zidului trăgea după ea și picioroangele, cu o funie. Apoi le ascundea într-un depozit din apropiere, cât se ducea ea să lucreze la o tonetă care vindea falafel pe strada Hebron.

Fotografie de Bruce Krasting

(flickr.com/photos/bruce_krasting/6857656826)/CC BY 2.0/decupată din original

Ridică-te, fetițo, ridică-te.

Faţa lui Abir era moale, netedă, închisă la culoare. Pomeţii proeminenţi. Ochii mari, de culoarea porumbelor. Îşi făcea cărare pe mijloc şi uneori îşi prindea părul în coadă la spate. Sprâncenele îi erau subțiri și drepte. Zâmbea de parcă ar fi fost în mijlocul unei întrebări permanente.

Smadar lua în posesie orice aparat de fotografiat îndreptat către ea. Avea purtarea unei fete care controlează ce se poate vedea, ochii căprui îi fulgerau, încărcați cu o electricitate rugătoare.

Cu o noapte înainte să fie împuşcată Abir, câteva secţiuni prefabricate de Zid au sosit în remorcile camioanelor de la fabrica Akerstein din Negev. Piesele fortificate au fost aduse în spatele curţii şcolii. Plăcile uriaşe de beton au fost săltate de macarale, purtate prin aer, depozitate la sol.

Iniţial, Zidul urma să separe întreaga şcoală: traseul prin mijlocul curţii era un compromis.

Lucrul ar fi trebuit să înceapă târziu în noapte, sub luminile reflectoarelor: se decisese ca zgomotul lucrărilor să nu-i deranjeze pe elevi.

Bassam n-a mai aflat dacă Abir văzuse ori nu sosind plăcile prefabricate, însă grănicerul care-i împuşcase fiica a mărturisit că printre ordinele sale din acea dimineaţă se număra şi cel de protejare a muncitorilor care aduceau în curtea şcolii porţiunile de Zid.

Soldatul de la graniță avea să rămână nenumit în toate documentele instanței de judecată, cu toate că Bassam ajunsese să-l cunoască după inițiale, Y.A.

Muncitorii la Zid erau, în mare parte, palestinieni. Ei mânuiau ciocanele pneumatice. Conduceau buldozerele. Întindeau cabluri. Desfășurau panglicile ruletelor. Marcau cu cretă secțiunile zidului. De trei sau patru ori pe zi, covorașele de rugăciune erau desfăcute în fața Zidului, unde lucrătorii își căutau un loc curat unde să se roage.

A fost, timp de cinci ani, cel mai bine plătit loc de muncă din regiune: muncitorii îi ziceau Zidul de Șekeli.

O pungă de plastic, din cele pentru cumpărături, se agita în susul zidurilor: se umfla în vânt și, când și când, scotea pocnete ca niște focuri de armă. Nu clipea nimeni.

Zidurile Păcii erau încă în picioare în Belfast, la ani după Acordul din Vinerea Mare. Se ridicau la înălțime în cenușiul orașului, având deasupra, ici și colo, sârmă ghimpată.

Bassam s-a oprit să privească un portret al lui Arafat cu Martin Luther King. În apropiere era zugrăvită o imagine cu luptătorii din Septembrie Negru. Zdrobiți sionismul. Solidaritate irlandeză cu poporul palestinian. Arafat, 1993. Nu există pace fără justiție.

La capătul celălalt al străzii, pe o porțiune triunghiulară de perete, se aflau picturi murale ale celeilalte părți, un portret al lui Churchill în interiorul unei hărți a Israelului Mare, o imagine a Goldei Meir. Apoi, în continuare: Golda, te iubim. Bal-Four, Palestina Zero. Cu Britannia în Frunte: Sprijinim Poporul Sionului. Chaim Herzog, președinte al Israelului, născut în Belfast, 1918.

Mai încolo, unul dintre porumbeii păcii ai lui Picasso, ducând în cioc nu o ramură de măslin, ci o armă de foc.

În cazul meu, un tablou e o sumă a unor distrugeri. Fac un tablou – apoi îl distrug. La final însă, nu s-a pierdut nimic: roşul pe care l-am luat dintr-un loc apare pe altundeva.

Picasso

Clădirea se ridica cenușie. Stropi mici de ploaie cădeau încăpățânați. Belfast, pentru el, se dovedea un oraș nespus de surprinzător. Îl luaseră la un tur. Pubul The Crown. Muzeul Titanic. Grădina Botanică. Cimitirul Milltown. Cartierele Shankill și Falls.

Într-o noapte ajunsese să se plimbe prin zona numită de localnici Țara Sfântă. Bassam fusese surprins de numele străzilor: Palestina, Cairo, Ierusalim, Damasc. Desfăcuse o hartă. Bulevardul Delphi. Strada Cagulei. Apartamentele Unirii. Șoseaua Caşmirului.

Venise de la Bradford pentru o conferinţă de pace cu durata de trei zile. Se ascundea sub gluga unui hanorac albastru împrumutat, fuma ţigară de la ţigară, se plimba pe străzi până târziu în noapte.

Strada Palestina era o înșiruire de clădiri din cărămidă roșie, porți întunecate, grădini minuscule. Strada Ierusalim se făcea o fundătură. Din câte auzise, multe focuri de armă se trăseseră pe-aici. Străzi scurte, amintiri îndelungate.

S-a minunat la vederea steagurilor puse în bătaia vântului pe acoperișuri. Unele părți din oraș arborau Steaua lui David. Altele, culorile palestiniene. Albe ne sunt faptele, negre bătăliile, verzi ne sunt câmpiile, săbiile, roșii. Pe stâlpi înalți, pe poduri, în vitrinele magazinelor.

Însă orașul avea și o efervescență aparte, ceva neobrăzat și plin de speranță. Părea genul de loc unde ar fi putut crește. Voia să-i șoptească asta orașului, să-și anunțe recunoașterea. Era un oraș care știa bine ce înseamnă interdicţiile de circulație, un amalgam de năluci cețoase.

A mers până la capătul docurilor, a văzut primele raze de soare ridicându-se peste șantierul naval Harland and Wolff. S-a oprit pe un stabilopod și a ascultat mugetul sirenelor de ceață, apoi s-a plimbat singur de-a lungul țărmului.

La hotel, ceilalți participanți la conferință își terminau micul dejun. S-a strecurat printre ei. Bassam se pricepea să dispară în mulțimi. Putea deveni o umbră.

Prezentarea lui era la prânz. A aşteptat în spatele tribunei, bând ceai. Nu conta de câte ori spunea povestea, nervii încă îl făceau harcea-parcea. Până să-i vină rândul a fumat jumătate de pachet. A urcat la tribună, a tuşit uşor în microfon, a făcut un pas înapoi, şi-a dus o mână la frunte ca să-şi ferească ochii de lumină, s-a oprit. „Sunt Bassam Aramin, din Palestina.“ Prin sală s-a propagat o undă.

După aceea, o bună parte din cei adunaţi l-au aplaudat în picioare. Cei care nu rămăseseră înţepeniţi în scaune, cu mâinile încrucişate ostentativ pe piept. Îi vedea cum se strâng, deja, grupuri-grupuri.

A fost felicitat apoi în spatele tribunei, bătut prietenește pe spate. Accentele irlandeze erau mai greu de deslușit decât cele englezești. S-a trezit că bâțâie din cap, că încuviințează. Nu voia să le ceară să repete ce spuneau. Voia, mai presus de orice, să vorbească cu aceia care-şi ţinuseră braţele încrucişate pe piept, dar nu apăruseră.

Conferinţa era un succes. A fost inclus în diverse grupuri de discuţie. Teorie şi Practică. Analiza Conflictelor. Studii de Reconciliere. Dialogul şi Mila. Aici, recunoştea, era uşor să fii palestinian. Era ascultat. Era autentic. Suferise. Era cu putinţă, şi-a zis, să-i fie mai uşor ca palestinian în străinătate decât acasă. Ce-ar fi fost dacă decidea să nu se mai întoarcă? Ce se întâmpla dacă decidea să lucreze din străinătate? Ce-ar fi avut de zis? Ar fi fost, o ştia bine, exact cum voiau atâţia: un arab mai puţin. Mai ştia şi că, dacă rămânea trei ani în afara ţării, dreptul de a se întoarce acasă ar fi putut să-i fie revocat. Bassam ar fi vrut să ia avionul până în Iordania chiar în acea după-amiază, apoi să ajungă cu maşina în Cisiordania, doar ca să se liniştească.

Seara, participanţii s-au adunat în grupuri la barul hotelului şi în hol. S-au pus pe cântat şi pe băut. Erau şi acolo facţiuni. Bassam a fost strigat, i s-a cerut să facă cunoştinţă cu un grup de cercetători norvegieni. Auziseră că în închisoare obişnuise să cânte. S-a aşezat printre ei, a cântat o melodie de-a lui Abu Arab. Cineva i-a pus în mână o halbă de Guinness.

– Nu, nu, a zis, nu pun gura pe băutură.

Un minut mai târziu avea dinainte un whisky. S-a lăsat pe spateaza scaunului râzând şi a dat paharul mai departe.

Nu izbutea să doarmă, însă îşi găsea refugiu în plimbări. Îi plăcea să umble pe burniţă. Îl ajuta să-şi contureze gândurile. Îşi scrisese deja un sfert din teză. Se

considera un om care călătorea în mai multe direcţii diferite.

Uneori se oprea ca să-şi însemneze în carneţel fraze scurte. Pace fără reconciliere. Să ierţi, dar să nu scuzi. Să colonizezi mintea.

Stabilea în ce direcţie era răsăritul şi se retrăgea pe o alee ca să-şi desfacă fără zarvă covoraşul, să-şi rostească rugăciunile.

La începutul anilor ’90, de cel puţin două ori pe lună, senatorul George Mitchell îşi lua la revedere de la soţie, Heather, şi de la Andrew, fiul încă de-o şchioapă, în New York.

A doua zi ateriza pe aeroportul Aldergrove de la periferia Belfastului, pentru a prezida discuţiile de pace nord-irlandeze. De cele mai multe ori călătorea singur, cu o servietă şi un rucsac mic. În aeroport, de obicei, nu era recunoscut.

O maşină îl aştepta la ieşire şi-l ducea în oraş. Aţipea pe bancheta din spate, unul dintre rarele momente când putea să aibă parte de linişte.

Mitchell era poreclit cu afecţiune Nădragi de Fier din pricina abilităţii sale ieşite din comun de a sta să asculte pe îndelete relatările unor facţiuni rivale. Liderii partidelor parlamentare veneau la el în birou, luau loc şi-i explicau în detaliu poziţia lor. Asculta în linişte, îşi impunea să se arate răbdător. Istoriile astea păreau uneori nesfârşite. Se întreba dacă vreodată va fi capabil să găsească un idiom în care să descrie totul.

Avea de-a face cu opt sute de ani de istorie. Treizeci şi cinci de ani de opresiune. Un tratat ici, un masacru colo, un asediu altundeva. Ce s-a întâmplat în ’68. Ce supermarket a fost incendiat în ’74. Ce s-a petrecut săptămâna trecută pe strada Shankill. Bombele din Birmingham. Focurile de armă trase în Gibraltar. Legăturile cu Libia. Bătălia de la Boyne. Marşul în cinstea lui Cromwell. Tăierile de copaci. Smulgerea unghiilor harpiştilor, ca să nu mai poată cânta la strunele de nailon.

În fiecare dimineaţă, şoferul senatorului vâra o oglindă pe rotile sub maşină, s-o verifice de bombe. Parcurgeau străzile către sălile de şedinţe, unde iarăşi lua loc şi se punea pe ascultat. Întrunire după întrunire. Prânz după prânz. Cină după cină. Apel telefonic după apel telefonic. Adeseori trebuia să lupte cu picoteala. Câteodată era nevoit să se împungă cu vârful unui pix în buricul degetului: la capătul zilei, arătătorul lui era frecvent mânjit cu albastru.

Loialişti, republicani, Sinn Féin, moderaţi, socialişti, Coaliţia Femeilor, vastul

slalom de acronime: DUP, UVF IRA, UFF, RIHA, ABD, RSF, UDA, INLA.

În anii ’80, drapelele israeliene erau cel mai bine vândute – dacă nu puneai Israelul însuși la socoteală – în Irlanda de Nord, unde loialiștii le arborau pentru a-i sfida pe republicanii irlandezi care adoptaseră steagul palestinian: erau gospodării întregi înfășurate ori în albastru și alb, ori în negru, roșu, alb și verde.

Ordinul 101 al Forţelor de Apărare Israeliene Privitor la Acţiunile de Incitare şi Propagandă Ostilă a fost pus în aplicare în 1967. Le interzicea palestinienilor să folosească cuvântul „Palestina“ în documente oficiale, să-şi descrie, să-şi înalţe sau să-şi fluture steagul, după cum era interzisă şi orice lucrare de artă care combina culorile steagului tradiţional.

În după-amiezile de vineri, Bassam și prietenii lui atârnau steagul de porțile școlii și așteptau să apară soldații ca să-l rupă. Apoi îi împroșcau pe soldați cu pietre și bolovani.

La rândul lor, soldații trăgeau cu grenade lacrimogene și gloanțe de cauciuc care ricoșau din acoperișul de tablă al șopronului din spatele școlii. Câteodată continuau să tragă mult timp după ce băieții se făceau nevăzuți.

De la distanță, ascuns pe câte o uliță, Bassam asculta aversa grenadelor pe acoperișul de tinichea ruginită, pocnet după pocnet, deloc ca picăturile de ploaie.

Când, în 2009, Mitchell a fost numit trimis special pentru Orientul Mijlociu, a avut sentimentul neașteptat că pășește în mijlocul altui puzzle făcut fărâme – PLO, JDL, DFLP, LEHI, PFLP, ALA, PIJ, CPT, IWPS, ICADH, AIC, AATW, EIJ, JTJ, ISM, AEI, NIF. ACRI, RHR, BDS, PACBI, BNC –, doar că de data asta era cu mult mai dificil să găsești o margine dreaptă cu care să începi.

Un număr de laturi infinit numărabil.

Rami își termină de băut cafeaua, îi mulțumește în arabă chelnerului, iese din hotelul Everest cu încă cincisprezece minute rămase la dispoziție. Ajuns afară, își potrivește casca pe cap, mișcă de pe stand motocicleta, o trage din spațiul de parcare. Cafeina l-a dezmorțit. I-ar plăcea să demareze, să solicite la maximum mașinăria.

Atâtea gropi în carosabilul din Cisiordania. Ca să vireze la stânga, împinge ușor ghidonul drept. Ca să facă la dreapta, aplică presiune pe stângul.

Alunecă pe străzile din marginea vestică a orășelului Beit Jala, unde vântul pune să facă gimnastică rufele de la etajele trei și patru ale blocului alb, masiv. Suflarea lui face să se ridice, într-un gest de supunere, mânecile unei cămăși albe.

Mai departe, curbura în pantă a străzii Salaam – acoperișuri, balustrade și, deasupra, balcoane blocate cu saci de nisip. Ici și colo, pervazurile ferestrelor sunt înnegrite.

Câțiva bărbați s-au oprit lângă un garaj, înconjurați de norul credincios al fumului de țigară. După ei apare o casă scundă într-un șir de blocuri, cu vitralii frumoase la geamurile de la etaj.

Virează și trece pe lângă măslinul singuratic din mijlocul străzii, apoi pe lângă niște vile vechi.

Percepe arhitectura străveche a acestor cămine: pivnițele lor ca niște tainițe, albeața lor, lespezile mozaicate, lumânările subțiri din arcadele înalte ale porților.

Deasupra Nablusului – pe vârful muntelui Gerizim, Muntele Milei – se află un conac impozant deținut de Munib al-Masri, cel mai bogat om din Palestina.

Și-a clădit casa pe coama ferită a dealului în stilul Rotondei lui Palladio din Vicenza, Italia. Cupola mozaicată – aducând cu acoperișul moscheii Al-Aqsa – poate fi văzută lucind în soare de la mulți kilometri distanță.

Poarta conacului provine de pe un domeniu franțuzesc din secolul al XVII-lea. Pietrișul scrâșnește sub tălpi. O statuie din marmură a lui Hercule se află în vestibul sub o cupolă înaltă. Holul central în formă de cruce are patru uși identice, fiecare înspre câte un punct cardinal. Casa geme de antichități și opere de artă, inclusiv picturi de Picasso și Modigliani, tapiserii renascentiste flamande, portrete biblice, oglinzi de la Versailles, manuscrise ale unor matematicieni iranieni din vechime, precum și un număr de suluri arabe din secolul al șaselea, din cele atârnate inițial prin piețe.

Niște trepte de piatră duc către o seră de sticlă care a aparținut cândva amantei lui Napoleon al III-lea. Alături se găsește un amfiteatru roman. Două arce de triumf – unul din orașul Poitiers, celălalt comandat în onoarea prietenului lui al-Masri, Yasser Arafat – stau de strajă lângă o dumbravă de chiparoși. Un labirint tăiat cu grijă din arbuști ornamentali, înalt de trei metri, completează grădina.

Al-Masri – insomniac cronic – a construit conacul ca pe o ghicitoare, un mozaic, o metaforă pentru țara sa: i-a spus Beit Falasteen, Casa Palestinei. A dorit să construiască o arcă, o vitrină de comori, un puzzle de excese provocatoare. Vizitatorii rămâneau cu gura căscată.

Al-Masri – care făcuse avere din speculații cu petrol și apă – a investit în această casă zeci de milioane de dolari.

Pe parcursul excavării, constructorii au descoperit bârne subțiri din lemn de măslin, îmbinări trecute prin foc, urme de daltă, o piesă minusculă de porțelan, o treaptă, apoi o lespede care părea să aibă forma unui altar. O podea mozaicată. Pietre colorate. Sticlă romană albastră. Magnatul a oprit lucrările și a adus

arheologi din lumea întreagă care au luat la puricat ruinele. Au descoperit coloane, au dezgropat un altar de piatră, au dat peste cioburi de ceramică: găsiseră o străveche mănăstire.

Au schiţat planul mănăstirii, înfăţişând-o cum fusese cu o mie şase sute de ani în urmă, au construit o copie a acesteia, apoi al-Masri a reclădit conacul deasupra – înălţându-l la şapte metri în aer –, aşa încât la subsol structura să fie perfect conservată şi accesibilă vizitatorilor.

Celălalt munte care se poate vedea din Beit Falasteen e numit Muntele Ebal, Muntele Blestemului.

În 2011, nepotul lui al-Masri, şi el pe nume Munib, a fost împuşcat în vreme ce mărşăluia de-a lungul graniţei cu Libanul ca să comemoreze Nakba din 1948. A fost lovit în spate când se îndrepta spre un autobuz. Glonţul de mare viteză i-a străpuns rinichiul şi splina, apoi s-a oprit lângă coloană, paralizându-l.

A fost dus la un spital din Beirut, unde i-a implorat pe medici să-l lase să moară, dar în cele din urmă a fost transportat pe calea aerului în Statele Unite, unde doctorii din San Diego i-au administrat ani în şir o terapie riguroasă de reabilitare.

Munib, venind din Georgia, unde locuieşte, încă mai vizitează uneori conacul bunicului său. Umblă în scaunul cu rotile, iar la parter le arată oaspeţilor o pictură murală de dimensiuni mari, unde, printre scene de masacru istoric, sunt înfăţişaţi câţiva porumbei ai păcii.

Nakba. Sau Catastrofa. Ori Hegira. Cunoscută și drept Exodul, Violul, Cataclismul, Silirea, Noaptea În Care Ne-am Înnegrit Fețele și Am Plecat.

Împrăştiate pe străzi, în 1948: cartuşe de ţigări, scrisori, şuviţe de păr, cravate de mătase, fesuri, păpuşi de cârpă, fotografii, role de film, bastoane, rachete de tenis, decantoare de cristal, basmale, şaluri de rugăciune, pipe medwakh, lire în monede, mingi de crichet, ibrice de alamă, pantofi, şosete.

Mare parte din cei trei sferturi de milion de palestinieni strămutaţi nu şi-au luat bagaje grele, siguri fiind că se vor întoarce în căminele lor în doar câteva zile: erau legende cu oale de supă lăsate să fiarbă pe plită.

Una dintre poveștile preferate ale lui Borges, auzită într-o cafenea din Ierusalim, era despre o oală de lut cu supă lăsată la foc cu secolele, fără să se evapore ori să-și schimbe gustul, o supă care devenise un elixir al vieții pentru unii, în vreme ce, gustată de alții, era amară, acră și provoca adeseori boli chinuitoare.

Pune-mă, de mă voi întoarce vreodată, să ard în soba ta, să-ți fiu de folos la gătit.

Darwish

Statuia lui Hercule a sosit din Paris la casa lui al-Masri în 2002, într-un uriaş cufăr de lemn. Piesa fusese sculptată dintr-un singur bloc de marmură italienească.

A fost nevoie de o macara specială pentru ridicarea lăzii pe treptele de la intrarea în conac. Operatorul a estimat greşit şi a dat drumul lăzii când încă mai era la treizeci de centimetri în aer. Lada s-a clătinat o clipă, apoi s-a rostogolit pe scări şi s-a desfăcut în faţa lui al-Masri. Trupul lui Hercule – mâna stângă strângând ghioaga, cea dreaptă având pietre în palmă – s-a răsturnat din ladă. Capul s-a izbit de treapta cea mai de sus şi s-a separat de corp, apoi a început să se rostogolească pe panta dealului. Plouase abundent în ultima vreme, aşa că muncitorii lui al-Masri au avut nevoie de două ore până să descopere capul prin noroi şi tufe.

Al-Masri a recurs la specialişti pentru reataşarea capului de corp. A aşezat statuia sub o cupolă gigantică, unde lumina o cuprindea într-o vastă aureolă.

Doar la o privire atentă se putea vedea că statuia fusese reparată.

Pe al-Masri îl agasau feţele celor care, văzându-l în veşmintele sale imaculate, se arătau surprinşi că e palestinian. Cutele perfecte. Manşetele. Pătratele buzunarelor. Piepţii cu monogramă ai cămăşilor. Ar fi preferat să-l vadă mai mototolit cumva, cu un keffiyeh pe cap, un toc de armă, o uniformă de luptă, o glugă de poliester.

Se uitau la el de parcă ar fi comis o greşeală în privinţa lui însuşi.

Ușa de la intrarea în conacul lui al-Masri are patru sute de ani, e făcută din stejar și oțel și concepută să reziste forței de izbire a unui berbec imens de asediu.

Casa era complet înconjurată de Zona C, dar construită în Zona A, aşezată în susul unei străzi curbate, cu vedere la acoperişurile şi minaretele din Nablus.

De la înălțime, al-Masri avea o imagine clară a taberei de refugiaţi Balata. În depărtare se afla satul Assira al-Shamaliya.

כביש זה מוביל
ליישוב פלסטינאי
הכניסה לאזרחים
ישראלים מסוכנת
هذه الطريق تؤدي
الى اماكن فلسطينية
الدخول للمواطنين
الاسرائيليين خطرة
This Road Leads To
Palestinian Village
The Entrance For
Israeli Citizens
Is Dangerous

Păşeşte pe câmpuri şi uită-te la femeile ce cară snopi de grâu în spinare. Vezi cum treieră grânele băieţii, în lumina crudă, strălucitoare. Totul e nespus de galben şi de alb.

Femeile se întorc în sat pe lângă puţul străvechi, pe cărarea pietruită, pe la poalele zidurilor împănate cu sârmă ghimpată, apoi se răsfiră printre umbrele şirurilor abrupte de trepte.

Te poţi ţine după ele urmând dâra de pleavă care le cade de pe rochii.

Cătunul a fost luat cu asalt la o săptămână de la atentatul de pe strada Ben Yehuda. Străzile au fost închise. Pe deasupra au început să zboare elicoptere. Familiile au fost scoase din case sub amenințarea armelor. Bărbații au fost arestați și mâinile le-au fost legate cu bride de plastic. Femei și copii au fost puși să îngenuncheze pe pământ, cu fețele spre case.

Prima echipă a intrat și a început să le azvârle afară lucrurile: fotografii, cărți, așternuturi, goblenuri, narghilele, mobilier, orologii străvechi, aragaze, frigidere, cratițe, documente, haine. Un al doilea grup a încărcat obiectele distruse într-o mașină de gunoi a armatei și le-a făcut zob în fața celor care priveau.

După ce casele au rămas pustii, femeile și copiii au fost dați deoparte și un alt grup de soldați – echipa de genişti – a trecut la fapte.

Uşile au fost sigilate, ferestrele au fost blocate cu drugi de fier-beton, balcoanele din față și din spate au fost înțesate cu țepi de metal pe care militarii le-au înfipt cu capsatoare pneumatice. De podele au fost prinse butoaie pline cu beton, pentru ca nimeni să nu mai poată sălășlui acolo.

Uși noi de oțel au fost sudate, apoi întărite cu bare de metal destul de groase încât să facă față unui berbec de asediu.

Soldații au desenat pe pereți stele ale lui David, folosind spray-uri cu vopsea, însă imediat după terminarea operațiunii nepotul lui Youssef Shouli, Sabri, un gimnast de opt ani, a izbutit să se strecoare pe ferestre, unde s-a apucat de îndată să curețe vopseaua.

Pe pereți, copiii au scrijelit apoi numele celor care locuiseră acolo cândva. Bashar Sawalha, 1973–1997, Youssef Shouli, 1974–1997, Tawfiq Yassine, 1974–1997. După aceea puștii s-au cățărat pe butoaiele cu ciment, aproape de tavan, și s-au apucat să joace jocuri războinice: „Omoară-l pe Evreu“, „Răpirea“, „Bombe în Bagdad“.

Un deceniu mai târziu, la Alger, Sabri Shouli a reprezentat Palestina la Jocurile Panarabe: a ieşit al cincilea la paralele.

Un berbec de asediu medieval consta dintr-o bârnă de lemn, adeseori lungă de peste șase metri, cu care se izbea în zidul unui oraș, într-o ușă de tunel sau poartă. Unii erau dotați cu un cap ascuțit de metal care putea fi înfipt cu putere între pietre și hâțânat înainte și înapoi, cu intenția de dislocare a zidului. Alții aveau în vârf o placă de metal, ca să poată lovi necontenit.

Berbecii mai avansați erau echipați cu roți și erau purtați pe platforme cu atelaje numeroase de boi sau de oameni – păzite de prăștieri și arcași – până la locul asaltului.

Adeseori exista un șanț peste care trebuia făcută punte sau care trebuia golit de apă înainte ca berbecul să poată trece la treabă. Pentru partea finală a asaltului, punți improvizate din scânduri erau întinse înaintea mașinăriei de asediu, astfel încât să fie mai ușor de împins. Carul era proptit cu bolovani ca să n-o ia înapoi la vale pe pantele abrupte.

Partea din față a platformei era deschisă, îngăduind trunchiului de lemn să fie balansat. Fiind prins de schela platformei cu o funie groasă, berbecul se comporta ca un pendul. Când era balansat căpăta tot mai multă accelerație, apoi, când i se dădea drumul, izbea în zid spărgând cărămida sau spulbera balamalele porții.

De deasupra, atacatorii erau întâmpinați cu o ploaie de foc, cu ulei fierbinte, săgeți, pietre, șerpi, ba chiar și cadavre în putrefacție.

Ca parte din înțelegerea pentru returnarea corpului unui soldat israelian, cadavrele celor trei atentatori din strada Ben Yehuda au fost în cele din urmă înapoiate familiei. Șapte ani durase. Armata israeliană a lăsat containerele de plastic albastru pe treptele caselor care fuseseră cândva ale lor.

A fost o operațiune făcută cu discreție, patru mașini de teren străbătând fără zarvă străzile în pantă ale satului. Nici o lumină la ferestre. Nici o patrulă pe alei.

Au trecut în grabă pe lângă Cimitirul Martirilor, dincolo de micul scuar, apoi mai departe, pe strada Școlii.

Un reflector a pus în evidență treptele. Răcitoarele albastre au fost săltate din vehicule, fiecare purtat de câte doi soldați. Corpurile au fost așezate lângă ușile baricadate.

Prin localitate începeau să pâlpâie luminile. Câinii au început să latre. S-au auzit uși trântindu-se. Strigăte s-au ridicat în depărtare în vreme ce mașinile de teren luau viteză spre ieșirea din sat.

Soldaţii au poreclit misiunea Operaţiunea Puzzle-ul.

441

Globul ocular ajuns pe copertina cafenelei Atara îi aparţinea lui Youssef Shouli.

În mod obișnuit, când șnurul unei veste sinucigașe este tras, partea de sus a corpului atentatorului se alege cu componenta cea mai însemnată a forței explozive și este pur și simplu pulverizată. Capul și picioarele sunt proiectate la distanță, însă mai pot fi recunoscute drept cap sau picioare.

Din cauză că globul ocular al lui Shouli a fost găsit separat de restul capului, experții legiști au sugerat că-și lăsase probabil capul pe piept în momentul când trăsese de coardă, poate ca să verifice de ce nu funcționa ori poate ghemuindu-se de frica exploziei provocate de vreunul dintre tovarășii săi sau, cine știe, chiar ca să se roage.

Câțiva experți din branșă preferă să le numească veste ucigașe.

Noile case pentru familiile atentatorilor, construite la marginea satului, ar fi fost primite, se spune, în dar de la guvernul iranian.

Plăţile erau trecute printr-un labirint complicat care se sfârşea cu oficialităţi locale din Nablus, dar se spunea că, pornind de la Teheran, banii străbăteau un traseu având drept etape un cont bancar elveţian, altul din Geneva, apoi Damasc şi Ramallah.

Sumele destinate construirii reprezentau un răspuns militar direct la felul în care armata israeliană distrusese şi baricadase vechile locuinţe. A fost făcut şi un filmuleţ, pus pe un site islamist radical: Ce doborâţi voi, noi vom reconstrui.

În documentarul acela nesupus montajului, Rami a văzut cum arăta interiorul noilor case. Părinții erau intervievați stând pe divane, având pe fundal o puzderie de obiecte de tot felul: ceainice, flori, bibelouri mici în formă de animale, un pandantiv, un Coran, suvenire de la Mecca.

Mama lui Bashar Sawalha ținea în poală o fotografie înrămată. Plângea într-o batistă albă. S-a ridicat de pe sofa în mijlocul propoziției și s-a așezat iarăși, extenuată.

Tatăl lui Youssef Shouli se uita direct, fix, în obiectivul camerei. Soția lui, așezată alături, tăcea. Fiul lui văzuse chipul lui Dumnezeu, a zis omul, fie ca Allah să aibă milă de sufletul lui. Când a întins mâna după paharul cu apă, s-a văzut că-i tremura. A spus că de mulți ani nu mai putuse dormi în pace. Nu pricepea și gata. Fiii lor se radicalizaseră în închisoare, Allah să-i apere, dar în închisoare fuseseră băgați fiindcă aruncaseră pietre cu praștiile.

– Atâta tot, a zis către camera de filmat. Pietre din praștie. Ce-i lumea asta, dacă nu pietre?

S-a ridicat și a pășit spre peretele din fund, ieșind din cadru. A refuzat să revină.

Afară – sub un cer nefiresc de albastru –, filmul arăta minaretul din sat, țiglele acoperișurilor profilându-se pe linia orizontului, o mână de rândunele pe deasupra cimitirului.

Localnicii au fost intervievați într-o cafenea cu lumini fosforescente. I-au ridicat în slăvi pe glorioșii martiri din ’97 care, ziceau, își dăduseră viața pentru jihad. Vărul lui Youssef Shouli a declarat că-și dorea să fi fost în locul rudei lui. Cu bucurie s-ar fi dus iarăși pe strada Ben Yehuda, din nou și din nou, și s-ar fi aruncat în aer dacă și-ar fi putut întoarce la viață vărul, măcar o zi.

Rami a privit filmulețul fără subtitrare, însă araba îi era suficient de bună cât să prindă esențialul.

Ce l-a surprins mai tare, deși nu știa de ce, era că Youssef – atentatorul care, cel mai probabil, o ucisese pe Smadar – studiase ca să se facă ilustrator.

La Universitatea din Betleem, Youssef Shouli începuse un proiect în care folosea artefacte militare găsite – gloanțe de cauciuc, tuburi pentru gaz lacrimogen, cartușe goale – pe post de colivii, clopoței pentru ușă, hrănitoare pentru păsări. I-a spus unui profesor că-l interesa și să facă o Stea de la Betleem din grenade lacrimogene.

Când mai avea doi ani până la licență, Shouli a fost arestat lângă hotelul Jacir Palace, unde se dusese cu alți câțiva colegi să colecteze, cu scopul realizării unor lucrări de artă, obiecte utilizate în timpul revoltei. La tribunalul militar a fost acuzat de incitare la proteste și aruncare de pietre.

A refuzat să recunoască legitimitatea instanței, afirmând că nu aruncase niciodată în viață cu pietre, dar că pe viitor avea s-o facă oriunde și oricând putea.

Shouli a primit o sentință de patru ani.

Smadar îşi tunsese scurt părul şi-şi montase un piercing în nară. La treisprezece ani, abia începuse să se răzvrătească. Voia să arate ca Sinéad O’Connor şi dansa prin casă, printre ghivecele cu flori, cântând „Nothing Compares 2 U“.

După aceea, Rami avea să le spună tuturor că găuritul nării nu-l deranjase, dar că rămăsese cu gura căscată văzând-o cu capul ras.

Mulţi evrei în etate semnaseră contracte Heimenkaufsvertrag, acceptând să plătească 80 000 de mărci germane pentru rezidența în Theresienstadt. Li se spusese că era o stațiune plăcută, în Boemia, cu grădini, fântâni, vile și alei pietonale. Un loc perfect pentru retragerea la pensie. Au venit având în bagaj tot felul de suvenire, nu în ultimul rând oglinzi prețioase, piepteni, clame și perii.

Părul ras a fost folosit la căptușitul ghetelor echipajelor de pe submarinele germane. Și pentru confecționarea unor salopete rezistente. Se mai spune că ar fi fost folosit la coamele lungi ale căluților-balansoar de lemn şi că unii dintre aceștia se mai găsesc încă de vânzare în Polonia, pe piața neagră din Cracovia.

Când au tras-o pe Smadar din sertarul metalic, Rami a observat la încheietura ei ceasul bunicului: încă mergea.

Când Smadar era mică, bunicul ei, Matti Peled, o scotea în grădină şi o învăţa atât engleză, cât şi arabă. Generalului îi plăcea rolul de bunic. Îi înmuia ceva în interior. O ducea la întruniri de comitete, la şedinţe cu activişti şi apărători ai drepturilor omului.

Până ce a împlinit opt ani a purtat-o peste tot în cârcă.

Pe perete, în biroul său, Peled a atârnat posterul lui Rami. Cum va fi viaţa în Israel când va împlini Smadar cincisprezee ani?

Meştereau împreună la maşini, Rami şi socrul lui. Peled era înalt, taciturn, cu păr argintat. Vorbea mai mult când se apleca asupra vreunui bloc motor: era ca şi cum i s-ar fi părut mai uşor să abordeze ceva ordonat şi logic.

Bâjbâia pe sub capotă. Degetele îi erau groase şi neîndemânatice. Înjura în timp ce deşuruba carburatorul.

Peled îi spunea lui Rami că nu era genul care să îndure cu uşurinţă neghiobia, şi cel mai greu şi-o îndura pe a lui.

Fusese unul dintre arhitecţii Războiului de Şase Zile. Lovituri fulgerătoare. Raiduri de bombardament. Aureola surprizei. Devenise general, tratat cu respect în întreaga ţară – unul dintre acei idealişti evrei autentici: socialist, sionist, democrat –, însă aproape imediat după ’68 începuse să se simtă îngrijorat de Ocupaţie. Pune în primejdie greutatea morală a cauzei, spunea. Atenuează sentimentul că Israelul e o lumină călăuzitoare la nivel global. Se ducea la şedinţele Knessetului purtând o insignă care înfăţişa o Stea a lui David alături de un drapel palestinian. Cămăşile sale albastru-deschis căpătau pe la subsuori pete mari şi ovale de sudoare. Era vulcanic, temperamental, de o duritate încăpăţânată. Vocea îi venea, parcă, din plexul solar. Vorbea în favoarea moderaţiei, toleranţei, incluziunii, nuanţei. Nu era vreun lamed vavnik, nu voia să ducă pe umeri mâhnirile ţării sale. Luptase pentru Israel, zicea, din 1948 încoace, aşa că mai ştia şi el câte ceva despre puterea militară. Se întâlnise cu Dayan, cu Herzog, cu Rabin, cu Golda Meir şi cu alţii încă. Ţinerea sub ocupaţie a Teritoriilor era o greşeală, contrară unei democraţii evreieşti solide. Era necesar să se renunţe la conflict. Să iasă de acolo.

Lui Rami îi plăceau diatribele socrului: aveau ceva neîmblânzit. Stătea pe bara de protecţie şi asculta, în vreme ce Peled scotocea prin motor.

Generalul luptase în Palestina, fusese martor la Nakba, văzuse dezintegrarea a ceea ce numea adezivul arab. Fusese trimis în Gaza ca soldat şi studiase acolo araba. După război se lansase iarăşi în studiu. Îşi scrisese disertaţia despre Naghib Mahfuz, romancierul egiptean. Se dusese la piesele lui Ghassan

Kanafani. Ridicase în slăvi opera Fadwei Tuqan. Tradusese din Salim Barakat. Învăţase versuri din Khalil al-Sakakini. Frecventase simpozioane despre limbă şi politică. Călătorise în secret la Cairo ca să-l cunoască pe Mahfuz. Scrisese editoriale pasionale pentru cotidiene. Discutase cu Nurit şi fraţii ei despre primatul păcii.

Era conştient, zicea, că umilirea e o rană profundă. „Suntem semiţi şi noi şi ei, israelieni şi palestinieni. Generaţia voastră e în pericol“, îi spunea lui Rami. „A fost un timp pentru război, recunosc, dar gata.“ El însuşi purta povara. Crease o atât de mare parte din ea. Ocuparea, zicea, era o degradare. Şi ajutorul de la Statele Unite pentru echipament militar devenise o molimă. „Libertatea începe între urechi“, spunea.

Peled a devenit profesor la catedra de limba arabă a Universităţii din Tel Aviv, unde a început să predea poezie palestiniană. Prelegerile sale, ca şi cele ale lui Nurit, făceau săli pline ochi. Îşi conducea singur maşina până la Knesset. Se dusese de mai multe ori să se vadă cu Arafat. Cei doi încercau să ajungă la o înţelegere. Câteodată, discuţiile durau zile întregi. Arafat îl îmbrăţişa, îl pupa pe ambii obraji, îi spunea la revedere. În Israel, ranchiuna sporea. Dreapta, conservatorii, coloniştii. Îi suna telefonul de acasă. Ameninţări cu moartea. Era un fals profet, un mâncător de porci, un năimit al palestinienilor, un iubitor de arabi. Îi mustra pe cei care sunau, spunea că era dispus să se vadă cu ei unde voiau, să stea de vorbă ca oamenii, nu-i păsa, nu voia decât să vorbească. Îi trânteau telefonul. Se ducea la sinagogă având înfiptă la rever insigna cu cele două drapele. Circula prin Europa, Asia şi Statele Unite. Era şi el indignat de bombele palestiniene, de atacurile armate, de răpiri, de laşitatea morală, de retorica elementelor mai radicale, dar nimeni nu ar trebui să ţină cizma pe gâtul altcuiva, zicea. Moral vorbind, pacea era inevitabilă. Nici una dintre părţi n-o putea opri pe cealaltă să o obţină.

După-amiezile se scurgeau pe nesimţite.

Peled se ridica de deasupra motorului. Dădea cu capul de capota deschisă.

– Hai, îl îndemna pe Rami, bagă cheia în contact.

Matti Peled a decedat din cauze naturale, cu optsprezece luni înaintea nepoatei lui. Gândindu-se la cele două morți, era singurul lucru pentru care Rami și Nurit se simțeau recunoscători.

Yasser Arafat a trimis un reprezentant personal la înmormântarea lui Smadar. Când şi când, liderul OEP se referise la bunicul lui Smadar numindu-l Abu Salaam: părintele păcii.

Arafat nu a putut veni el însuşi: armata israeliană îi interzisese să pună piciorul în Ierusalim.

De la ultimul nivel al reşedinţei sale din Ramallah, Arafat se putea uita pe geam, peste întinderea de moloz, la aerostatul Grăsanul Doi plutind deasupra metropolei.

Când se ducea în America să țină conferințe la sediile organizațiilor evreiești și prin sinagogi pe tema păcii și a posibilităților de instituire a acesteia, Matti Peled lua cu el, în buzunarul hainei, un glonț de cauciuc. La tribună, sub lumina reflectoarelor, scotea glonțul și trăgea de pe el învelișul de cauciuc, arătând licărul oțelului de dedesubt.

Glonţul a izbit ceafa lui Abir, a căzut pe jos și și-a recăpătat forma.

Pastilele lui Lazăr: când este posibil, pot fi culese și folosite iar.

Se spune că, auzind de moartea lui Lazăr din Betania, Iisus din Nazaret ar fi cerut ca piatra de mormânt să fie dată deoparte din gura peşterii. Lazăr murise de patru zile deja.

După ce piatra a fost rostogolită deoparte, Iisus s-a apropiat de grotă şi, însoţit de Marta şi Maria, s-a oprit la intrare. A strigat cu voce răsunătoare: „Lazăre, ieşi afară!“

Lazăr a ieşit, încă înfăşurat în linţoliul morţilor. Iisus a cerut să fie dezlegat şi lăsat să se ducă.

Omul înviat, se spune, a mai trăit încă treizeci de ani, mult după moartea lui Iisus. Apropiaţii se întrebau ce văzuse Lazăr în lumea de dincolo, însă acesta, se pare, nu scotea un cuvânt pe când străbătea ulițele din Betania şi nici nu mai zâmbea. Nu a adus niciodată vorba despre ce văzuse pe parcursul celor patru zile de moarte.

La a șaptezecea zi de naștere a lui Peled – serbată într-o grădină înverzită din Ierusalim –, Smadar a fost filmată într-o rochie roșie înflorată, cu bentiță albă, citind o urare pentru bunicul ei.

– *L'chaim, l'chaim, zice în ebraică, dându-și la spate o șuviță de păr de pe gât.*

Apoi, în arabă, zice Ahlan wa sahlan și se uită la cameră cu un surâs șăgalnic. Dinții din față îi sunt proeminenți, ochii, translucizi.

– Bunicule, spune, nouă ani m-ai crescut, paisprezece ani pe Guy, șaisprezece pe Elik și zece luni pe Yigal. Pe toți ne-ai crescut cu multă dragoste și căldură, iar noi ne-am făcut mari cu dragoste și căldură.

Zâmbește iarăși.

– Pe toți ne-ai învățat șah, în afară de Yigal! Mulțumită ție știm mai multe despre politică, despre Israel și despre toate războaiele în care ai luptat. Sunt mândră de tine că te străduiești să obții pacea și că tu ești șeful, așa cred.

Aici, în film, cei de față, inclusiv Peled, izbucnesc în hohote de râs. Așa cred stăruie în aer în vreme ce Smadar se joacă zâmbind cu șuvițele de păr.

– Și-s mândră de tine că scrii în ziare. Și mereu ai fost frumos. Să nu zici că nu, am văzut poze!

Își potrivește iarăși după ureche șuvița, înainte ca Peled să se aplece, în ultimul cadru, și s-o pupe pe obraz.

– Să ajungi la o sută douăzeci de ani. Din partea mea, a lui Guy, Yigal și Elik.

Smadar și bunicul ei au fost îngropați unul lângă altul sub un pâlc de roșcovi cu trunchiurile înnodate. Zidul din dosul cimitirului era făcut din calcar, însă fusese întărit cu bare de fier-beton, unele dintre ele goale pe dinăuntru. Suflând peste coama zidului, vântul atingea buzele de oțel ale tijelor, făcându-le să răsune.

Ultimul articol de presă al lui Peled, din 1994, conținea părerile sale despre natura devastatoare a acordurilor și se intitula „Recviem pentru Oslo“.

Compozitorul şi pianistul ceh Rafael Schächter a fost deţinut în lagărul din Theresienstadt, unde a reuşit să introducă pe furiş o pianină fără picioare. A fost păstrată o vreme în pivniţă.

Schächter a dirijat un cor de muzicieni evrei pe parcursul a şaisprezece reprezentaţii cu Recviemul lui Verdi. Muzicienii au învăţat armoniile complexe de pe o singură partitură vocală. Schächter avea de gând să păstreze ridicat moralul în lagăr.

Reprezentaţiile au avut ca spectatori ofiţeri şi gardieni naziști care la final au aplaudat în picioare.

Ultima reprezentaţie s-a ţinut pe parcursul Operaţiunii Înfrumuseţarea, când pasaje din Recviem au fost interpretate pentru delegaţii guvernului danez şi ai Crucii Roşii, după care Schächter a fost mânat într-un vagon pentru transportul vitelor şi trimis la Auschwitz, unde, ca şi regizorul Kurt Gerron, a auzit biluţele căzând prin zăbrelele din tavan.

Partea dominantă din Recviemul lui Verdi pendulează de la sentimentul zdrobitor al pierderii la groaza fără margini, împrăștiindu-se în câteva direcţii, pasaje de trompetă şi solouri de flaut, dar întorcându-se mereu la toba mare şi la întreaga orchestră, într-un şuvoi nestăvilit.

Recviemul a fost interpretat pentru întâia oară la Milano, într-un lăcaș catolic de cult unde nu erau îngăduite aplauze.

După reprezentația ultimă a lui Schächter, Eichmann, potrivit unor martori, ar fi zis: „Nebunii ăştia de evrei! Îşi cântă propriul recviem.“

Regizorul de teatru de avangardă Peter Brook a sugerat odată că un ropot de aplauze în picioare e cu siguranță un semn că publicul se aplaudă singur.

În decembrie 1972, Brook s-a aflat în fruntea unei trupe de actori şi a unei echipe de transport de la Paris în Algeria şi apoi în deşertul Sahara.

Caravana formată din cinci maşini de teren Land Rover şi un camion căra o mie de litri de apă şi trei mii de litri de combustibil. Mai căra corturi, plite, filtre de apă, medicamente, găleţi, leviere, topoare, beţe de bambus, ceainice, mese pliante şi scaune de aluminiu. Tobe, gonguri, tamburine, xilofoane, fluiere, flaute, muzicuţe, gamelanuri, cinele, tălăngi şi cochilii de melc. Pe lângă asta, mii de conserve, deschizătoare de conserve, tocătoare şi tacâmuri. Apoi tăiţei uscaţi, farfurii, farfurioare, ceşti şi peste opt mii de pliculeţe de ceai.

Au străbătut deşertul, oprindu-se peste noapte în cele mai mici şi izolate cătune pe care le puteau găsi. Desfăceau un covor mare, puneau unele peste altele nişte cutii corodate şi unul dintre actori pornea să bată la tobă. Când se aduna publicul, trupa îşi începea reprezentaţia, o adaptare a Divanului păsărilor, bazată pe un poem alegoric scris de Farid ud-Din Attar, folosind păpuşi pentru a ilustra povestea adunării păsărilor din lumea întreagă ca să decidă cine să le fie rege.

În piesă, fiecare pasăre reprezintă câte o slăbiciune umană care împiedică omenirea să ajungă la iluminare. Cea mai înţeleaptă zburătoare dintre toate, pupăza, vine cu ideea ca tot păsăretul să încerce să dea de legendarul Simurg persan şi astfel să-şi obţină iluminarea.

Scenariul, adaptat de Brook şi Jean-Claude Carrière, se folosea de sunete şi mişcări haotice. Pe parcursul reprezentaţiei, actorii – printre care Helen Mirren şi Yoshi Oida – scoteau ţipete de păsări exotice şi ieşeau ori se băgau în cutii goale de carton împrăştiate pe mochetă: o zbânţuială în toată legea.

Publicul de prin sate reacţiona în diverse feluri – unii chiuiau, alţii râdeau, unii rămâneau tăcuţi.

Brook era de părere că teatrul trebuie să ia naştere în spaţii pustii. Se afla în căutarea a ceea ce socotea a fi un teatru universal, o încercare de a descoperi cea mai vastă emoţie umană posibilă printre oameni încă nediminuaţi de

convenţional, un nou fel de a comunica fără limbaj.

Serile, cei din echipă strângeau mocheta, demontau corturile puse pe întinderea deşertului şi, înainte de primele ore ale dimineţii, porneau deja prin Sahara, pe sub cerul străpuns de gămăliile stelelor.

Poemul Divanul păsărilor a fost scris în persană, la sfârșitul secolului al XII-lea.

Când ultimele zburătoare – treizeci la număr – izbutesc într-un sfârșit să ajungă la sălașul Simurgului, sleite de puteri, își aruncă privirea într-un lac, dar, în loc să întâlnească făptura mitologică pe care o căutaseră, își descoperă doar propriile oglindiri.

La a șaizecea aniversare a întemeierii statului Israel, pupăza – gureșă, pestriță, cu cioc lung și ciuf de pene pe creștet – a fost aleasă ca pasăre națională.

În timpul votului, Shimon Peres, președintele israelian, a declarat că-i părea rău de un singur lucru: că turturica, cea mai sionistă dintre păsări, nu se calificase în finală.

A fost, potrivit lui Nurit, una dintre cele mai perverse replici pe care le auzise în viața ei, deși, a adăugat, se potrivea de minune că în ebraică Peres înseamnă „vultur bărbos“.

În ziua retragerii armatei israeliene din Jenin, în 1996, în urma Acordurilor de la Oslo, Bassam s-a oprit în piața mare, printre drapelele fâlfâitoare, în zarva cântecelor, a megafoanelor, a dansului și a chiotelor sărbătorești. S-a uitat la tinerii palestinieni care le întindeau ramuri de măslin soldaților israelieni.

Ziua aceea l-a uluit. Nu erau pietre. Nici praștii. Străinii se îmbrățișau pe stradă. Mașinile de teren luau distanță. Dirijabilul dispăruse de pe cer.

Bassam s-a întors în acea seară în piață și a ajutat la curățarea deșeurilor rezultate în urma festivităților zilei, folosind o mătură pe care o împrumutase de la o moschee locală: doze de cola, sticle de plastic, panglici, confetti, puzderie de crengi de măslin lepădate pe jos.

Bassam ieşise de doi ani din închisoare şi mai avea un an până la naşterea lui Abir.

Repet: Nu lăsaţi ramura de măslin să-mi cadă din mână.

În iulie 1994, un tânăr soldat israelian, Arik Frankenthal, interesat de teologie și poezie, a ridicat degetul ca să ia un vehicul de ocazie de la baza lui militară din apropiere de Ramallah. A fost luat de trei bărbați cu tichii evreiești pe cap. I-a salutat în ebraică și s-a așezat pe bancheta din spate, unde a fost imediat copleșit.

Adolescent fiind, Arik fusese preocupat de mișcarea pacifistă și susținea că, potrivit interpretării sale la halacha, sau legea iudaică, e necesar ca israelienii să ajungă la un compromis cu palestinienii.

Trupul sfârtecat al lui Arik a fost găsit mai târziu în Ramallah. Fusese împușcat și înjunghiat de mai multe ori.

La trei luni după aceea, Yasser Arafat, Shimon Peres şi Yitzhak Rabin au primit Premiul Nobel pentru Pace.

Tatăl lui Arik, Yitzhak Frankenthal, a început să se ducă aproape în fiecare zi la biblioteca publică din Tel Aviv. Examina acolo ziarele din arhivă – cu atâtea feţe încercuite –, încercând să descopere numele celor dragi pierduţi în atacuri din 1948 încoace, palestinieni şi israelieni deopotrivă.

Frankenthal a vândut tot ce avea ca să-şi poată dedica întreg timpul cercetării. A găsit în cele din urmă patruzeci şi patru de familii dispuse să se întâlnească şi să stea de vorbă. I-a adunat în grupuri mici prin biblioteci, cafenele, câteodată chiar la el acasă.

Multe dintre rudele victimelor s-au simţit mai întâi intimidate de kippa lui Frankenthal, de privirea lui fioroasă, de felul său ortodox de a se purta, însă i-au acceptat invitaţia. A organizat conferinţe în Jaffa, Hebron, Beit Jala. A telefonat unor reporteri, a distribuit fluturaşi, a vizitat Knessetul. A apărut la televizor ca să spună că ucigaşii fiului său trebuiau înţeleşi ca oameni născuţi într-o îngrozitoare ocupaţie. Nu era interesat să-i absolve de vină pe atacatori, însă trebuia să admită că dacă s-ar fi născut în aceleaşi circumstanţe, ar fi devenit el însuşi luptător, poate chiar acelaşi soi de om care-i omorâse fiul.

El însuşi era un patriot israelian, spunea. Cita din Tora şi din Coran. Îi plăcea să repete că în etică nu există alb şi negru, ci doar alb.

Ameninţările cu moartea se adunau ţiuind pe robotul lui telefonic, însă când şi când apărea câte un mesaj de la vreun alt părinte care-şi pierduse copilul.

Bassam avea douăzeci și patru de ani când, după șapte ani de detenție, a fost eliberat.

A luat un autobuz de la poarta închisorii. A fost lăsat în Ierusalimul de Est, într-un nor de gaze de eșapament cenușii. Într-o cafenea de pe strada Al-Zahra i-a spus prietenului său Ibrahim că se făcuse vremea să-și găsească o soție.

Până atunci nici măcar nu ținuse o fată de mână.

Mama ei era acolo, laolaltă cu mătușile, verii, frații. Tatăl ei era în camera din spate. La un aparat stereo portabil rula o casetă cu Abu Arab. I s-a oferit un pahar de fanta. S-a așezat pe canapea. La început au schimbat impresii politicoase, apoi tatăl ei a ieșit, a scuturat din cap și a arătat cu mâna spre mâncărurile de pe masă. Sărmăluțe în foi de viță, mâncare de pui, orez, dovlecei, pâine cu susan, maqluba. Bassam și-a umplut cu vârf blidul. Era, a zis, cea mai bună maqluba pe care o mâncase vreodată. Mama ei a râs și și-a făcut teatral vânt cu palma. Salwa a mai turnat un pahar de fanta. Nu peste mult timp, odaia s-a golit. Nu și-a dat seama cum: acum era plină, după o clipă nu mai era nimeni. Pe un fotoliu, vizavi, se așezase Salwa. Avea un dinte un pic strâmb. Sprânceana dreaptă arcuită. O gropiță pe gât. A observat pe mâneca ei o ațișoară albă. I-a venit să o culeagă, dar a rămas cu brațele pe lângă corp. Ea s-a ridicat, s-a dus la bucătărie și s-a întors cu o tăviță pe care erau prăjituri cu lămâie și cimbru. „Sunt delicioase“, a zis el. „Tot mama le-a făcut și pe astea“, a zis ea. Bassam a zâmbit și a mai luat una. Mai voia ceva de băut? Nu, a zis, era sătul, nu mai putea pune gura pe nimic, mai că plesnea, o deranja dacă aprindea o țigară? Sigur că nu, mai trăgea și ea la narghilea, dar nu fuma acasă niciodată, tatăl ei nu era de acord. Bassam și-a stins Marlboro-ul. „Nu, nu“, a insistat ea, „fumează, te rog, mie îmi place, nu mă supără fumul, toți frații mei fumează.“ Și-a aprins o a doua țigaretă. Au rămas așa, în tăcere. Afară, lumina începea să scapete. A stins țigara în scrumiera încastrată în brațul sofalei. „Unde ai crescut?“ „Aici.“ „Ți-a plăcut?“ „Sigur, da.“ „Eu am crescut pe lângă al-Khalil.“ „Aha“, a exclamat ea, „știam.“ „De unde?“ „Ibrahim i-a spus mamei.“ „Ce șarpe e și Ibrahim“, a râs el. „Cum era în peșteri?“ „Erau perfecte“, a răspuns Bassam, „n-aveai o grijă pe lume, viața era frumoasă, doar că ne-au evacuat când aveam doisprezece ani.“ „Ce s-a întâmplat?“ „Ne-au lăsat o foaie sub o piatră, n-am găsit-o decât prea târziu, n-ar mai fi contat.“ „De ce nu?“ „Voiau oricum să scape de noi, așa te evacuează, ascund hârtii pe sub pietre ca să nu le găsești, îți dau douăzeci de zile să răspunzi, așa stau lucrurile, tu nu găsești somația, e vina ta, apoi te-au zburat.“ Salwa s-a ridicat să-i mai toarne fanta, deși paharul îi era aproape plin. „Au aruncat în aer peștera“, a zis el. Ea a rămas încremenită un moment, apoi s-a așezat în celălalt capăt al sofalei. La vreo jumătate de metru distanță doar. „Cum a fost la închisoare?“ Bassam a dat din umeri. „Am auzit că ai fost comandant.“

„Ce trădător mizerabil și Ibrahim ăsta, da, am fost comandant general, așa-i, doar pentru închisoare.“ „A zis că ești și cântăreț, că-ți place Abu Arab.“ „Abu Arab, da, îmi place la nebunie, aș putea să-l ascult cât e ziua de lungă.“ „Ibrahim a zis că te-au poreclit după el, în închisoare.“ „Nu merit nici să-i leg șireturile lui Abu Arab, dar așa-i, am cântat, mai trecea timpul, stăteam în celulă și mă gândeam la tot felul de lucruri.“ „Ce lucruri?“ „Diverse, pace, arme, coca-cola. Și la Allah, normal.“ „Am auzit că ai făcut greva foamei.“ Bassam a încuviințat din cap, și-a strivit în scrumieră mucul țigării. „Și ai putut să dormi?“ „După patru zile n-am mai simțit foamea, senzația mi-a revenit după douăsprezece, ca o durere groaznică uite-aici, după a cincisprezecea zi a dispărut iar.“ „Ce ți-a lipsit cel mai mult?“ „Maqluba mamei tale.“ „Nici n-o știai pe mama atunci“, a chicotit ea și și-a tras pe burtă o pernuță. „M-am gândit c-o să fii mai înalt“, a zis peste câteva clipe. El s-a ridicat și s-a săltat pe vârfuri. „Păi, sunt.“ Ea a râs iarăși, acoperindu-și fața cu mâneca largă, apoi a ridicat privirea, cu ochi lucitori. I-a mai oferit niște suc. „Nu, mulțumesc.“ Iarăși un moment de tăcere. Ea a frământat în mâini pernuța, a lipit-o mai bine de pântec. El a ciocănit cu degetul în dosul unui pachet de țigări, i-a desfăcut ambalajul, a mototolit celofanul. „Câți ani ai?“, a întrebat-o. „Douăzeci și doi.“ „Pari mai tânără.“ „Te pricepi la vorbe, așa-i?“ „Nu chiar, sunt timid, mereu am fost, de copil.“ „Și eu la fel“, a zis ea. Bassam a tras cu poftă din țigară și a spus cu glas domol: „Am așteptat mult să vină ziua asta“. Salwa a roșit, s-a ridicat, a luat niște blide de pe masă. „Ești credincioasă?“, a întrebat-o la întoarcere. „Cât de cât“, a răspuns ea. Au tăcut iarăși. „E un răspuns greșit?“ „Nimic nu e un răspuns greșit.“ A întins mâna să-i culeagă ața de pe mânecă. Ea a făcut un pas înapoi. „Ah“, a zis și s-a ridicat îmbujorată, trecând pe dinaintea lui. A ridicat scrumiera de pe suportul ei din brațul sofalei. S-a dus la bucătărie să arunce conținutul. A revenit și s-a așezat iarăși pe canapea. Bassam a observat că își culesese singură ața de pe mânecă.

S-au căsătorit la treizeci şi patru de zile după aceea. Bassam vorbise cu ea, în total, două ore.

La zece luni de la căsătorie au avut primul copil, pe Araab, numit după interpretul Ibrahim Muhammad Saleh, al cărui nume de scenă era Abu Arab.

Bassam a devenit el însuși Abu Araab, abu însemnând „tatăl lui“.

Și-a cuprins copilul în îndoitura brațului. „Ce pot să-ți spun?“, i s-a adresat cu voce tare băiatului adormit.

Apelul telefonic a venit de la directorul şcolii. Araab fugise din curtea de recreaţie, împreună cu alţi trei băieţi. Se duseseră să arunce cu pietre. Fusese văzut prin zonă. Bassam trebuia să-l găsească de îndată, a zis directorul.

L-a găsit în spatele unei magazii, pe lângă şcoală. Băieţii îşi clădiseră o baricadă din anvelope uzate. Adunaseră pietre în interiorul cercului de cauciucuri.

Araab avea o praştie simplă, făcută dintr-o creangă în formă de Y, un plasture negru pentru ochi şi un elastic.

– Treci în maşină.

– Nu.

– În maşină, în clipa asta. Ai doisprezece ani.

– Nu.

– Faci cum îţi spun. Acum!

Bassam a ridicat geamurile, a blocat portierele şi a pornit pe străzile pline de hopuri ale Anatei. Araab a început să tragă de mânerul portierei. Pe o coastă abruptă, Bassam a tras frâna de mână, a coborât geamul şi şi-a lăsat capul pe volan.

– Nu te mişca.

Simţea furia băiatului, încleştarea inimii lui, privirea cătând în gol.

– Ascultă-mă.

Bassam nu-i spusese niciodată fiului întreaga poveste: steagurile mai întâi, apoi pietrele, apoi grenadele, statul de pază pe vârf de deal, apoi arestarea, încarcerarea, bătăile, după care alte bătăi.

– M-ai auzit? Te saltă și te bat. După aia îți dau drumul și tu arunci iarăși cu pietre. Și ei iarăși te bat. Și tu continui să arunci cu pietre.

Araab a strâns din umeri.

– Îți dai seama cum se termină asta?

Araab și-a pironit privirea pe geam.

– Înseamnă că ei au câștigat.

Băiatul a dat iarăși din umeri.

– Vrei să câștige ei?

– Nu.

Bassam a dat drumul frânei de mână și a pornit, preț de o clipă doar, mașina. Vedea cum se agită genunchiul băiatului.

– Ieși din mașină, a zis. Acum.

S-a aplecat peste fiul său și a împins portiera, deschizând-o. Araab și-a desfăcut centura de siguranță și a pășit afară, în praf. Bassam a dat roată botului mașinii și a cules o piatră de lângă roată. A pus-o în mâna puștiului, i-a închis degetele peste ea.

– O să mă duc acolo, i-a spus. Și-o să închid ochii. Și după aceea vreau să arunci cu asta în mine. Cât de tare poți. Și vreau să mă nimerești.

– Nu.

– Dacă n-o faci, o să mă întorc la baricada ta. O să stau acolo și-o să aștept o mașină de-a armatei. Când o să apară, o să arunc cu pietre în locul tău. Înțelegi?

– Da.

– Dacă nu mă lovești cu piatra, mă duc și mă apuc eu de aruncat. Și apoi știi exact ce-o să se întâmple cu mine. Pricepi?

Bassam s-a oprit la nici zece pași mai încolo, cu pleoapele strânse.

– Aruncă, a zis. Aruncă acum.

A auzit piatra vâjâind, departe de el.

– Ar trebui să mă nimereşti.

Îl auzea pe băiat smiorcăindu-se.

– Din nou, i-a cerut.

– Nu.

– Nu plecăm de aici până nu mă nimerești.

Ceea ce britanicii ar numi un rupe-genunchi.

Cel mai mult se temea ca Araab să nu ajungă la închisoare. Când s-au întors acasă, în seara aceea, Bassam şi-a pus fiul să promită, cu mâna pe Coran, că n-o să mai ia parte niciodată la nici un fel de rebeliune.

În engleză, rebeliune, riot, vine din vechiul cuvânt franţuzesc rioter: a disputa, a te certa, a te lua la harţă. Riote: zarvă, dezbatere, dezordine, acțiune pripită. O origine posibilă ar mai putea fi latinescul rugire, care înseamnă „a rage“.

La începutul anilor ’90, obiecte având de-a face cu revoltele palestiniene au devenit populare în rândul unui grup de adolescenţi japonezi. Colecţionau gloanţe de cauciuc, tuburi de gaz, bastoane, genunchiere, căşti, apărătoare pentru zona genitală, jambiere, vizoare tactice, măşti şi în special pietrele pictate azvârlite de tineri în timpul Primei Intifade.

O piatră în culori palestiniene, cu origine dovedită, ajungea să se vândă cu peste o sută de dolari. Un scut uzat de plexiglas, cu emblema forţelor armate israeliene, putea ajunge până la o sută cincizeci dacă era semnat şi verificat de un soldat.

O prăvălie tematică, Pradă de Război, a apărut în cartierul Shinjuku. Era un magazinaş cu oblon rablagit şi rafturi strâmbe, care însă a dat faliment la scurt timp după începerea celei de-a Doua Intifade. Echipamentele anti-revoltă au încetat să fie la modă.

Prima oară când au vorbit, la o întrunire a Cercului Părinţilor, lui Rami i-a venit greu să înțeleagă pronunţia lui Bassam. Engleza lui Bassam era rostită la foc automat și păstra accente din arabă. Începuse să vorbească despre prietenii lui, care aruncaseră două grenade asupra unei mașini de teren, însă, cu accentul lui de Hebron – douuă-sgre-na-ade –, suna ca „două sute“.

Avea să devină una dintre glumele lor: „Frăţioare, ia du-te tu și aruncă două sute de grenade!“

Într-o scrisoare către Rami, Bassam a scris că una dintre principalele calităţi ale durerii e că se cere mai întâi înfrântă, apoi înțeleasă.

Rami se oprește o clipă în susul drumului spre mănăstire. Desface vizorul căștii, își scoate ochelarii, dă jos casca, scutură din capul eliberat, își șterge ochelarii cu un colț de basma.

Către stânga, mănăstirea. Către dreapta, drumul ducând în jos, spre centrul localității. Se uită la ceas.

Soarele se ridică de-acum peste Betleem. Stoluri de păsări se arcuiesc la înălțime.

În timpul zborului, păsările se poziţionează în şir astfel încât să capete portanţă de la surata care se află înainte. Pasărea din fruntea cârdului împinge aerul în jos cu aripile. Aerul se adună apoi în jurul regiunii exterioare a aripilor, creând un curent ascendent la vârful acestora.

Zburând lângă vârful aripii păsării din faţă, cea care o urmează alunecă pe curent şi-şi păstrează energia. Păsările îşi coordonează cu grijă bătăile aripilor, ceea ce duce uneori la forme în V sau J ori o inversare a uneia sau celeilalte.

Pe furtună şi vânt potrivnic, păsările se adaptează şi alcătuiesc forme noi – curbe de rezistenţă, formaţiuni în S, chiar şi opturi.

În cele din urmă, Rami dă cu ochii de un automobil Kia negru care urcă dealul. Nu e sigur la început dacă e Bassam, fiindcă lumina iernatică se reflectă intens în parbriz.

Apoi un claxon scurt și forma unui braț fluturat de pe locul șoferului.

Bassam se oprește lângă Rami, trage frâna de mână, coboară geamul fumuriu. Are, inevitabil, o țigară în gură.

– Frate.

– Hei.

– De când aștepți aici?

– Am rasolit-o, am uitat că s-a trecut la ora de iarnă.

– Cum adică?

– Suntem pe fusuri orare diferite, frate.

Bassam clatină din cap, aproape că schițează un surâs:

– Ah, ora israeliană!

Trage tare din țigară, scutură pe geam scrumul și un vălătuc mic de fum umple aerul.

– M-am mai învârtit, zice Rami, am băut o cafea la Everest.

– Câți avem astăzi?

– Șapte sau opt.

– De peste tot?

– Așa cred, da.

– De ce la mănăstire?

– Habar n-am. Au închiriat spațiul, presupun.

– Cât mai e până acolo?

– Vreo patru sute de metri, cam așa.

– Ai mai fost pe aici?

– Nu înăuntru.

– O sută cincizeci de ani vechime.

– Bun. Treci tu înainte.

– A, nu. Tu. Du-te.

– Tu primul.

– Haide, n-am suferit destul?

Rami zâmbește auzind gluma familiară, apasă pe claxonul motocicletei și se bagă în spatele automobilului. Trece de rododendroni. Niște tufe de trandafir sălbatic. Un șir de caiși.

Pe o parte a șoselei se întinde un gard de sârmă; poate vedea în treacăt tocmai până pe fundul văii, acoperișurile caselor, terasele mișcându-se în succesiune rapidă, Ierusalimul profilându-se în depărtare.

Rami oprește motocicleta la poarta închisă a schitului de maici. E greu să-ți închipui că într-o zi va apărea, între acest loc și mănăstire, Zidul. Un turn de pază ici. O intrare de fermă colo. Și, un pic mai jos, o margine de sârmă ghimpată.

Opriţi Preocuparea.

Pentru ei nu contează unde vorbesc. De cele mai multe ori, întrunirile au loc pe la hoteluri, în săli de conferinţă. Ori prin aule de şcoli. Sau prin odăile din spate ale unor centre comunitare. Câteodată, în săli mari de spectacol. E mereu aceeaşi poveste, auzită altfel de fiecare dată. Cuvinte finite pe un plan infinit. Acesta, o ştiu amândoi, e lucrul care-i face să continue.

Poarta se urnește și mașina lui Bassam se strecoară înăuntru. Rami ambalează motorul și-l ajunge din urmă, parchează, își scoate casca. În umbrele mănăstirii, cei doi bărbați se apropie unul de celălalt și se îmbrățișează.

În sculpturile cu păsări ale lui Brâncuşi – socotite de unii printre cele mai frumoase opere de artă ale secolului douăzeci –, aripile şi penele sunt eliminate, corpul păsării este alungit, iar capul devine un plan neted, oval.

Artistul român a realizat şaisprezece exemplare din Pasărea în spaţiu, nouă turnate în bronz şi şapte din marmură.

În 1926, una dintre sculpturile în bronz a fost oprită la graniţă de vameşii americani, care refuzau să creadă că piesa aceea de metal poate fi considerată artă. Lucrarea, împreună cu alte nouăsprezece piese de Brâncuşi, trebuia să fie expusă în galerii din New York şi Chicago. În loc de asta, vameşii au solicitat un tarif ca pentru obiecte manufacturate. S-a iscat o bătălie în justiţie. La început, biroul vamal american a fost de acord să-şi regândească maniera de clasificare şi a lăsat sculpturile să intre în ţară, etichetându-le drept „ustensile de bucătărie“ şi „consumabile de uz spitalicesc“.

Lumea artei a fost încântată, asta, până ce un inspector vamal a reevaluat şi a confirmat clasificarea oficială. Evaluatorul, F.J.H. Kracke, personaj-cheie al Partidului Republican în Brooklyn, a afirmat că trimisese fotografii şi descrieri ale sculpturilor câtorva experţi bine-cunoscuţi în lumea artistică.

Răspunsurile primite sugerau că sculpturile lui Brâncuşi nu ar fi mai mult decât nişte puncte şi liniuţe care ar fi putut fi născocite de un pietrar oarecare. Aşa încât, a zis Kracke, lăsau mult prea multe pe seama imaginaţiei.

Sunt întâmpinați în vestibul de un călugăr mai în vârstă. E onorat să-i cunoască, le spune. A auzit multe despre munca lor.

Călugărul se înclină ușor, apoi îi călăuzește pe culoar către capelă. Acoperișurile sunt boltite. Lemnăria are modele întortocheate. Podelele sunt de piatră.

Vorbește araba cu accent sud-american. Provine dintr-o familie care a locuit cândva în Haifa. Au plecat, spune, ca atâția alții, în ’48.

Lui Rami i se pare că răsuflarea îi funcționează altfel aici. Aerul e răcoros. Lumina se filtrează prin vitralii și cade în sulițe piezișe printre șirurile de bănci.

Călugărul face o genuflexiune lângă altar, apoi îi ghidează spre o încăpere din fundul capelei. Pe o masă de lemn se află o carafă cu apă și felii de lămâie, alături de două pahare goale.

– Camera verde, le zice schițând un surâs.

Pe perete e icoana unui sfânt, pusă într-o ramă de lemn sculptată. Alături de pictură sunt câteva fotografii înfățișând mănăstirea în decenii trecute.

Călugărul se răsucește pe călcâie. Rasa îi fâșâie. Îl urmează pe un coridor înălțat, a cărui pustietate e plină de ecouri. Zidurile, le spune, sunt groase de câțiva metri. Piatra din zonă e cunoscută sub numele de piatră regală. Atât e de moale, zice, că blocurile, la carieră, pot fi decupate cu un cuțitaș. Se întărește apoi la contactul cu aerul. Ca atâtea altele, le spune peste umăr.

– Multe generații au frecat la podeaua asta. Dacă ar putea să cânte, ar face-o.

Rami are impresia că pășesc printr-o pânză de lumină apoasă. Străbat câteva încăperi mici. Ușile sunt de stejar, cu întăriturii de fier negru. În uși sunt scobite deschizături mici, în formă de capelă, având între laturi câte o cruce de lemn alb. În fiecare odaie se văd o masă și un pat.

Ajung la capăt de coridor, unde acoperișul se înalță iarăși. Aerul s-a răcorit din nou. Călugărul se răsucește încet și privește în lungul încă unui culoar.

– Pe aici, le spune, grupul vostru vă așteaptă, am pregătit o masă pentru zece persoane.

© mukk/iStock

500

Numele meu este Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Smadar. Am şaptezeci şi şapte de ani, sunt de meserie ilustrator, sunt israelian, evreu, familia mea locuieşte de şapte generaţii în Ierusalim. Mai sunt, s-ar putea spune, şi absolvent al Holocaustului. Mama s-a născut în Oraşul Vechi din Ierusalim, într-o familie de ultraortodocşi. Tata a venit aici în 1946. Arareori a vorbit cu cineva despre cele văzute în lagăre, afară de fiica mea Smadar, când avea zece sau unsprezece ani. Am fost copilul unei familii normale – nici săraci nu eram, dar nici bogaţi. Am avut ceva probleme la şcoală, nu cine ştie ce, am ajuns la un liceu industrial, am studiat apoi artele plastice, am dus o viaţă mai mult sau mai puţin banală.

Povestea pe care vreau să v-o spun începe şi se sfârşeşte într-o anume zi din calendarul evreiesc, Yom Kippur. Pentru evrei, aceasta e ziua în care ne cerem iertare pentru păcate, ziua cea mai sfântă din calendar. Eram tânăr pe când am luptat în războiul din octombrie ’73 din Sinai, oribil război, ştie toată lumea, nu-i nici o revelaţie. Am început cu o companie de unsprezece tancuri şi am sfârşit cu trei. Treaba mea includea aprovizionarea cu muniţie şi extragerea morţilor şi răniţilor. Mi-am pierdut unii dintre prietenii cei mai apropiaţi, i-am cărat cu targa. Am ieşit din război scârbit, furios, dezamăgit, cu un singur lucru în minte – să mă detaşez de orice implicare sau devotament pentru vreo cauză, să mă ţin departe de tot ce e oficial. Eram un fel de anarhist, ori nici măcar, nu mă implicam nicicum în politică, pur şi simplu nu mă interesau toate astea, Cisiordania, Gaza, Sinai, Timbuktu, nu-mi păsa, nu mă gândeam la aşa ceva, nu voiam decât să duc o viaţă normală, liniştită.

Am terminat cu armata şi mi-am finalizat studiile la Academia de Artă şi Design Bezalel. M-am însurat cu Nurit şi am avut patru copii. Unul dintre ei a fost fiica mea, Smadar. S-a născut în ajun de Yom Kippur, în septembrie 1983, într-un spital din Ierusalim. Numele ei e luat din Biblie, din Cântarea Cântărilor, înseamnă „floare de strugure“. Era efervescentă, vioaie, veselă, pur şi simplu frumoasă. O elevă excelentă, înotătoare, dansatoare, cânta la pian şi adora jazzul. Obişnuiam să-i spunem Prinţesa, un clişeu, firește, însă exact asta era pentru mine, o prinţesă, orice tată cunoaşte sentimentul, lucrurile nu mai sunt atât de clişeizate când le trăieşti chiar tu.

Duceam atunci la Ierusalim, cu cei trei băieți și mica prințesă, o viață care părea perfectă, ferită, în casa noastră sigură din cartierul Rehavia. Nurit preda la Universitatea Ebraică. Era o radicală de stânga superbă, de-o inteligență radiantă. Urmase cele mai bune școli. Era fiică de general. Ce mai, făceam parte din elita Israelului. Se poate spune, într-un fel, că trăiam într-o bulă, detașați complet de lumea exterioară. Țărișoara asta, mai mică decât New Jersey, putea fi străbătută dintr-un capăt în altul într-o zi. Avea problemele ei, normal, dar ce loc nu are? Eu mă ocupam cu ilustrațiile – postere și panouri publicitare – pentru cei de dreapta, pentru cei de stânga, pentru oricine plătea. Viața era plăcută. Eram mulțumiți, satisfăcuți. Sincer să fiu, mi se potrivea.

Și așa au mers lucrurile an după an, lună după lună, până în a patra zi de septembrie a anului 1997, la câteva zile după Yom Kippur, când acest incredibil balon de săpun în care trăiam s-a făcut praf și pulbere. A fost începutul unei nopți lungi, reci și întunecate care încă mai e rece și întunecată, va fi mereu lungă, rece și întunecată, până la sfârșit, când tot rece și întunecată va fi.

Am spus de multe ori povestea asta, dar apare întotdeauna câte ceva nou de zis. Amintirile te izbesc tot timpul. O carte care se deschide. O ușă care se închide, un țiuit, o fereastră deschisă. Orice. Un fluture.

În ziua aceea din 1997, trei atentatori sinucigași s-au aruncat în aer în mijlocul străzii Ben Yehuda din centrul Ierusalimului, trei bombe una după alta. Au ucis opt persoane – pe ei înșiși și pe alți cinci, inclusiv trei fetițe. Una dintre fete era Smadar a noastră. Era într-o joi, la ora trei după-amiaza. Ieșise să-și cumpere manuale pentru școală și mai târziu urma să se înscrie la un curs de dans modern. O zi plăcută, liniștită. Umbla pe stradă cu prietenele ei, ascultând muzică.

Eu mă îndreptam cu mașina spre aeroportul Ben Gurion, am auzit despre bombe la radio. La început, când auzi că a explodat ceva, orice, oriunde, începi să speri că poate de data asta degetul sorții n-o să te arate pe tine. Orice israelian știe asta. Te obișnuiești să auzi despre ele, însă tot simți că-ți sare inima din piept. Așa că stai, asculți și speri că nu e vorba despre tine. Apoi nu mai auzi nimic. Și inima începe să-ți bubuie. Dai câteva telefoane. Mai dai câteva. Întrebi, întrebi necontenit de fata ta. Formezi numere, iarăși și iarăși. Doar că nimeni nu a auzit nimic. Nimeni n-a văzut-o. După aceea afli altceva. A fost văzută, ți se spune, în centru, pe lângă strada Ben Yehuda. Iar inima… acum ți-o auzi zvâcnind în timpane. Te duci cu soția în oraș. Conduci cu viteză, îți spui nu, nu se poate întâmpla una ca asta, nu, sub nici o formă. Lași mașina și te trezești că alergi pe

străzi, că intri și ieși din magazine, din cafenele, din cofetării, încercând să-ți găsești fetița, copilașul, Prințesa – numai că a dispărut. Îi urli numele. Dai fuga înapoi la mașină. Șofezi și mai grăbit încă. Umbli din spital în spital, din secție de poliție în secție de poliție. Te apleci peste ghișeul de la recepție. Te rogi. Îi rostești necontenit numele. Și știi, pur și simplu știi în adâncul inimii, din felul în care te privesc asistentele, din felul în care clatină din cap polițiștii, din ezitările, din tăcerile lor, știi, dar nu vrei să admiți că-i așa. Faci asta ore multe, până ce într-un târziu, târziu în noapte, tu și soția ajungeți la morgă.

De data asta degetul sorții s-a îndreptat spre tine. Ți s-a înfipt între ochi. Cei de la morgă te ghidează prin clădire. Te duc într-o încăpere. Auzi alunecarea unui sertar. Rulmenții de metal, rotilele de cauciuc. Și vezi imaginea pe care n-o s-o mai poți uita pentru tot restul vieții. E fiica ta. Întinsă pe tăblia de metal. N-o să mai fii niciodată la fel.

Înmormântarea ei s-a ținut în kibbutzul Nachshon, pe un deal verde, aproape de drumul spre Ierusalim. Smadar a fost îngropată lângă bunicul ei, generalul Matti Peled, un adevărat luptător pentru pace, profesor, membru în Knesset. Fusese foarte iubit de ambele părți, iar la înmormântarea lui lumea venise din toate colțurile țării ăsteia ca un mozaic, evrei, musulmani și creștini, delegați ai coloniștilor, ai parlamentului, reprezentanți ai lui Arafat, trimiși din străinătate, de peste tot. Acum era îngropată lângă el.

Te întorci acasă, care e plină cu sute de oameni veniți să-și arate compasiunea, să prezinte condoleanțe. Sunt cele șapte zile de shiva. Ești cuprins în masa asta de lume, sute, de fapt, chiar mii – s-au înșiruit afară, pe trotuar, au trebuit puse conuri portocalii de semnalizare ca să se închidă strada. Polițiști rutieri pentru fiica ta. Dar în a opta zi revin cu toții la viețile lor, și rămâi singur. Fără copila ta.

Umbli prin casă năuc. Îi rostești numele, i-l șoptești și, când ești doar tu, o strigi. Smadar. Smadari. Atingi lucruri. Cărțile ei de pe raft. Casetele cu muzică. Ciulești urechea la pașii ei. Dar nu e aici.

Timpul nu te cruță. Ai vrea să aștepte, să încremenească, să paralizeze, s-o apuce îndărăt, doar că n-o face. Trebuie să te trezești, să te ridici și să-ți ții singur piept. S-a dus. Locul ei la masă e gol. Camera ei e pustie. Haina i-a rămas agățată de clanța ușii. Trebuie să iei o decizie. Ce-o să te faci acum, cu povara asta nouă, de neîndurat, pe umeri? Ce-o să te faci cu furia asta incredibilă care te mănâncă pe dinăuntru? Ce-o să te faci cu acest nou tu, cu un tată fără fiică, cu omul ăsta

despre care n-ai crezut vreodată că ar putea exista?

Prima alegere este evidentă: răzbunarea. Când cineva îți omoară fiica vrei să fii chit. Vrei să te duci și să omori un arab, orice arab, să-i omori pe toți arabii, apoi vrei să-i nimicești familia, pe toți ai lui, e de așteptat, e în firea lucrurilor. Pe orice arab pui ochii îl vrei mort. Firește, nu faci întotdeauna asta cu mâna ta, dar o faci cerându-le altora să-l omoare pentru tine pe arabul ăla, politicienilor tăi, așa-zișilor tăi conducători. Le ceri să trimită o rachetă peste casa lui, să-l otrăvească, să-i ia pământul, să-i fure apa, să-i aresteze fiul, să-l bată măr la punctele de control. Dacă omori unul de-ai mei, o să omor zece de-ai tăi. Iar cel mort, evident, are un unchi sau frate, văr sau nevastă care vor să te omoare la rândul lor, apoi tu iarăși vrei să-i omori pe-ai lui, de zece ori mai mulți. Răzbunare. E calea cea mai simplă. Apoi acea răzbunare naște monumente, corturi cu îndoliați, cântece, inscripții pe ziduri, încă o revoltă, alt punct de control, altă bucată de pământ răpită. O piatră duce la un glonț. Și încă un atentator sinucigaș duce la încă un raid aerian. Și-o ține așa întruna. La nesfârșit.

Știți ce, îmi sare țandăra iute. Sunt conștient de asta. Am în mine capacitatea de a izbucni violent. Acum multă vreme am ucis oameni în război. De la distanță, ca într-un joc video. Am ținut o armă în mână. Am condus tancuri. Am luptat în trei războaie. Am supraviețuit. Și adevărul, groaznicul adevăr, e că pentru mine arabii erau doar așa, o chestie îndepărtată, abstractă și fără noimă. Nu-i vedeam ca pe ceva real, tangibil. Nici măcar vizibili nu erau. Nu mă gândeam la ei, nu făceau cu adevărat parte din viața mea, buni sau răi. Palestinienii din Ierusalim… ei bine, ne tundeau peluzele, adunau gunoiul, construiau casele, strângeau farfuriile murdare de pe mese. Ca orice israelian, știam că-s acolo și pretindeam că-i cunosc, ba chiar că-i plac pe unii, pe cei nepericuloși – așa vorbeam despre ei, cei nepericuloși, cei periculoși –, și n-aș fi recunoscut în veci, dar la fel de bine puteau fi mașini de tuns iarba, mașini de spălat vase, taxiuri, camioane. Veneau să ne repare frigiderele în zilele de sâmbătă. Era și-o glumă veche: că fiecărui oraș îi trebuie cel puțin un arab destoinic, altfel cine ți-ar repara frigiderul de Sabat? Și, dacă vreodată erau altceva decât obiecte, atunci erau obiecte de care să te temi, fiindcă dacă nu te temeai, deveneau oameni reali. Și nu voiam să fie oameni reali, nu puteam face față la așa ceva. Un palestinian real era un om de pe partea întunecată a lunii. Mi-e rușine de asta. Acum știu. Atunci nu știam. Nu-mi caut scuze. Înțelegeți, vă rog, că nu-mi caut scuze deloc.

La început, ca un zevzec, mi-am zis că o să-mi pot vedea de viață, să mă prefac că nu s-a întâmplat nimic. Mă ridicam din pat, mă spălam pe dinți, încercam să

duc o existenţă normală, mă duceam în atelier să desenez, să fac postere, să creez sloganuri, să uit. Numai că nu mergea. Nimic nu mai era normal. Nu mai eram acelaşi. Nu mai ştiam cum să mă trezesc dimineaţa.

Apoi, după un timp, începi să-ţi pui întrebări, ştiţi doar, nu suntem animale, ne folosim creierele, imaginaţia, trebuie să găsim o cale de a ne ridica dimineaţa din pat. Şi te-ntrebi atunci: „Dacă omori pe cineva, asta o să-ţi aducă înapoi fata? Dacă-i omori pe toţi arabii de pe pământ, asta o să ţi-o aducă înapoi? Va uşura durerea provocată altcuiva suferinţa de nesuportat pe care o înduri?“ Ei bine, răspunsul îţi vine în mijlocul acelei nopţi lungi şi negre, când îţi spui că ţărână eşti şi-n ţărână te vei întoarce, asta e tot. Smadari a ta n-o să revină la viaţă. Şi trebuie să te obişnuieşti cu realitatea cea nouă. Aşa încât uşor, gradual, într-un fel complicat, treci pe partea cealaltă: începi să întrebi ce s-a întâmplat cu ea şi de ce. E dificil, e înfricoşător, e extenuant. Cum se poate una ca asta? Ce-ar putea face pe cineva să fie atât de furios, de înnebunit, atât de disperat şi de deznădăjduit, atât de prost, de jalnic încât să fie dispus să se arunce în aer împreună cu o fată de nici paisprezece ani? Cum e posibil să înţelegi acel instinct? Să-şi rupă în bucăţi propriul corp? Să intre pe o stradă aglomerată şi să tragă de coarda unei centuri explozive care-l face fărâme? Cum poate gândi aşa? Ce l-a făcut? Unde a fost creat, în lumea asta? Cum a ajuns aşa? De unde a apărut? Cine l-a învăţat? Eu l-am învăţat asta? Guvernul lui? Guvernul meu?

Apoi, cam la un an după ce a fost omorâtă Smadar, am cunoscut un bărbat care mi-a schimbat viaţa. Numele lui era Yitzhak Frankenthal, un evreu religios, ortodox, din cei cu tichie pe cap. Şi… ştiţi cum etichetăm noi oamenii, cum îi stigmatizăm? Îi judecăm după cum se îmbracă, aşa că eram sigur că tipul ăsta e un radical de dreapta, un fascist, că mănâncă arabi la micul dejun. Dar am intrat în vorbă şi mi-a spus de fiul lui, Arik, un soldat care fusese răpit şi asasinat de Hamas în 1994. Mi-a povestit apoi despre organizaţia pe care a creat-o, Cercul Părinţilor, reunind persoane care-i pierduseră pe cei dragi, palestinieni şi israelieni, dar încă îşi doreau pacea. Şi mi-am adus aminte că Yitzhak se numărase printre acei mii şi mii care-mi intraseră în casă cu un an înainte, în acele şapte zile de doliu pentru Smadar, şi chestia asta m-a enervat crunt, nu pricepeam, l-am întrebat: „Cum ai putut? Serios, cum ai putut pune piciorul în casa cuiva care a pierdut pe cineva drag şi-acum să vorbeşti despre pace? Cum îndrăzneşti? Mi-ai trecut pragul casei după ce-au omorât-o pe Smadar? Ţi s-a părut de la sine înţeles că o să simt la fel ca tine doar fiindcă eram ginerele lui Matti Peled ori soţul lui Nurit Peled, ai crezut că te poţi folosi de durerea mea? Asta ai crezut?“

Iar el, fiind o persoană extraordinară, nu s-a simţit insultat. Îmi înţelegea mânia turbată. M-a invitat la o întrunire din Ierusalim a nebunilor acelora care-şi pierduseră cu toţii oameni dragi. Eram curios. Am zis că, bine, o să fac o încercare, n-am ce pierde, deja am pierdut atâta, dar sunt smintiţi, trebuie să fie smintiţi. M-am suit pe motor şi m-am dus să văd cu ochii mei. M-am oprit la intrare foarte detaşat, plin de cinism. Şi i-am privit cum soseau. Cei veniţi primii erau pentru mine – ca israelian – legende vii. Oameni la care mă uitam cu respect, pe care-i admiram nespus. Citisem despre ei prin ziare, îi văzusem la televizor. Yaakov Guterman, un supravieţuitor al Holocaustului, îşi pierduse fiul, pe Raz, în războiul din Liban. Şi Roni Hirshenson, căruia îi pieriseră doi băieţi, Amir şi Elad.

În Israel, să fii îndoliat înseamnă să faci parte din tradiţie, din ceva groaznic, dar şi sacru totodată. Şi nu mă gândisem că într-o zi aveam să mă număr printre jeluitori.

Veneau şi tot veneau, erau o mulţime. Apoi însă am văzut altceva, un lucru cu totul nou pentru mine, pentru ochii, mintea, inima şi creierul meu. În timp ce stăteam proţăpit acolo am văzut apropiindu-se un autobuz cu palestinieni. Ascultaţi-mă… am rămas tablou. Ştiam că asta urma să se întâmple, dar tot nu-mi venea a crede ochilor. Arabi? Pe bune? În aceeaşi adunare cu israelienii ăştia? Cum era cu putinţă? Un palestinian care gândea, simţea, respira? Ţin minte că am văzut o doamnă în negru, cu veşmânt palestinian tradiţional, cu capul acoperit – vă daţi seama, genul de femeie care ar fi putut să fie mama vreunuia dintre atentatorii care-mi luaseră copilul. A coborât lent şi elegant din autobuz şi a păşit în direcţia mea. Apoi am văzut că strângea la piept o fotografie a fiicei ei. A trecut pe lângă mine. Nu mă puteam mişca. A fost ca un cutremur interior: femeia asta îşi pierduse copila. Poate că sună simplu, dar nu a fost. Fusesem închis într-un soi de coşciug. A fost de parcă aş fi deschis brusc ochii. Durerea mea şi ai ei, aceeaşi durere.

Am intrat deci să-i cunosc pe oamenii ăştia. Acolo erau, dădeau mâna cu mine, mă îmbrăţişau, plângeau cu mine laolaltă. M-am simţit mişcat, atins până în străfunduri. Era de parcă un ciocan mare mă lovise peste cap, îmi spărsese carapacea. O organizaţie a îndoliaţilor. Israelieni şi palestinieni, evrei, creştini, musulmani, atei, tot ce vreţi. Împreună. În aceeaşi sală. Împărtăşindu-şi mâhnirea. Nu folosind-o, nu celebrând-o, ci împărtăşind-o, spunând că nu e un dat al sorţii să trăim pe vecie cu sabia în mână. Nu vă pot spune ce demenţă părea. Şi eu stăteam acolo, despicat ca un dovleac. A fost un fel de eveniment

nuclear. Nebunie curată, ce mai.

Aveam pe-atunci patruzeci şi şapte ori patruzeci şi opt de ani, şi a trebuit să admit că era pentru prima oară în viaţa mea de până atunci – acum pot spune asta, în momentul respectiv nu puteam nici măcar s-o gândesc – când întâlneam palestinieni în calitate de fiinţe umane. Nu doar salahori pe străzi, nu doar caricaturi prin ziare, nu doar transparenţe, teroriști, obiecte, ci – cum să spun? – fiinţe umane – fiinţe umane, da, fiinţe umane care duc aceeaşi povară ca mine, oameni care suferă exact cum sufăr eu. O egalitate a durerii. Şi, cum spune Bassam, alergăm de la durerea noastră la durerea noastră. Nu sunt religios, departe de asta – nu am cum să explic ce s-a întâmplat cu mine atunci. Dacă mi-aţi fi spus cu ani în urmă că voi ajunge să spun asta, aş fi zis că sunteţi smintiţi.

Unii oameni au un interes în păstrarea tăcerii. Alţii au interes să semene ură, bazându-se pe frică. Frica aduce bani, face legi şi acaparează pământ, construieşte aşezări. Fricii îi place să-i ştie pe toţi amuţiţi. Şi, haideţi să fim sinceri, în Israel ne pricepem bine la frică, ne ocupă. Oamenilor noştri politici le place să ne sperie. Şi nouă ne place să ne speriem unii pe alţii. Folosim cuvântul „securitate“ ca să-i reducem pe alţii la tăcere. Dar nu despre asta e vorba, e vorba de ocupatul vieţii altcuiva, pământului altcuiva, minţii altcuiva. E vorba despre control. Care înseamnă putere. Şi înţelegerea asta m-a lovit cu forţa unui topor în creştet, că e justă ideea de a rosti adevărul contra puterii. Puterea ştie deja adevărul. Încearcă să-l ascundă. Aşa că trebuie să ridic glasul împotriva puterii. Atunci am început să înţeleg datoria pe care o avem de a încerca să pricepem ce se petrece. Odată ce-ai priceput cum stau lucrurile, începi să te întrebi: Ce putem face în privinţa asta? Nu putem continua să întoarcem spatele posibilităţii de a trăi unii lângă alţii. Nu cer neapărat tuturor să se înţeleagă musai cu toată lumea, ori alte dulcegării pompoase, cer să li se permită să se înţeleagă cumva unii cu alţii. Şi, pe măsură ce mă gândeam la asta, începeam să-mi spun că dădusem peste cea mai importantă întrebare dintre toate. Ce poţi face tu, personal, ca să contribui la prevenirea acestei dureri de nesuportat pentru alţii? Vă pot spune atât, că din momentul acela până astăzi mi-am dedicat timpul, viaţa ca să mă duc oriunde e posibil, să vorbesc cu oricine pot, cu cei care vor să asculte – ba chiar şi cu cei care nu vor – şi să le transmit mesajul ăsta banal, foarte simplu, adică: nu suntem condamnaţi, dar trebuie să zdrobim forţele care au interesul să ne închidă gura.

Poate părea ciudat, dar în Israel nu prea ştim ce înseamnă cu adevărat Ocupaţia. Stăm frumuşel în cafenelele noastre, ne simţim bine şi nu trebuie să avem de-a

face cu asta. Nu avem habar ce înseamnă să treci zi de zi printr-un punct de control. Sau ca pământul familiei noastre să fie confiscat. Ori să ne trezim cu țeava puștii în obraz. Avem două seturi de legi, două seturi de șosele, două seturi de valori. Pentru majoritatea israelienilor așa ceva pare cu neputință, o stranie distorsiune a realității, numai că nu e. Fiindcă pur și simplu nu știm. Viețile noastre sunt bune. Bem cești de cappuccino gustos. Plaja e deschisă. Aeroportul e la doi pași. Nu avem acces la realitățile vieții din Cisiordania sau Gaza. Nimeni nu vorbește despre asta. N-ai voie să intri în Betleem decât dacă ești soldat. Ne conducem automobilele pe șosele destinate exclusiv israelienilor. Ocolim satele arabe. Construim drumuri pe deasupra și pe dedesubtul lor, dar numai pentru a le lipsi de chip. Poate că am văzut cândva Cisiordania, când ne-am satisfăcut stagiul militar, sau poate vedem un reportaj la televizor, iar atunci inimile ne sângerează preț de treizeci de minute, însă nu știm cu adevărat, în profunzime, ce se petrece. Nu până ce ajunge să se întâmple ireparabilul. Și atunci lumea se întoarce cu susul în jos.

Adevărul e că nu poți avea o ocupație umanitară. Nu există așa ceva. Nu are cum. E vorba despre control. Poate va trebui să așteptăm până ce prețul păcii devine atât de ridicat, încât lumea va fi nevoită să înțeleagă. Poate n-o să se termine decât când prețul plătit va fi mai greu decât avantajele. Prețul economic. Lipsa de locuri de muncă. Lipsa de somn, nopțile. Rușinea. Poate chiar moartea. Prețul pe care l-am plătit eu. Nu îndemn la violență. Violența e slabă. Ura e slabă. Dar astăzi avem o parte, cea palestiniană, care a ajuns să fie lepădată cu totul pe marginea drumului. Palestinienii nu au pic de putere. Ce fac ei se nutrește dintr-o incredibilă furie, frustrare și umilință. Pământul le este luat. Îl vor înapoi. Și așa se ajunge la tot felul de întrebări, printre care: Ce e de făcut, atunci, cu coloniștii? Repatriere? Atribuirea altor loturi de teren? O compensație generoasă pentru palestinienii cărora li s-a răpit pământul? Poate o combinație din toate. Și apoi coloniștii care vor să rămână s-o poată face, devenind cetățeni ai Palestinei, sub conducerea administrației palestiniene, cum sunt arabii în Israel. Drepturi egale. Drepturi literalmente egale. Apoi, după o perioadă în care încercăm să facem totul să funcționeze, putem crea o Europă a Orientului Mijlociu, niște State Unite. Ambele părți ar face sacrificii. Ar redefini pentru ce ucid și pentru ce mor. Acum ucidem și murim pentru lucruri simple. Ce-ar fi să murim pentru ceva mai complex? Nu se poate, sub nici o formă, ca una dintre părți să aibă mai multe drepturi decât cealaltă – mai multă putere politică, mai mult teren, mai multă apă, mai mult din toate. Egalitate. De ce nu? E la fel de nebunească precum furtul? Precum crima?

Nici unul dintre cei care mă ascultă nu rămâne la fel. Poate că o să vă enervați, o să vă simțiți ofensați, ba chiar umiliți, dar cel puțin nu veți rămâne la fel. Și, până la urmă, disperarea nu e un plan de acțiune. E o muncă sisifică să stârnești fie și un pic de speranță. Și asta mă face să continui. Îmi spun iarăși și iarăși povestea. Trebuie să terminăm cu Ocupația și-apoi să ne așezăm și să căutăm o soluție. Un stat, două state, nu contează în stadiul ăsta – doar să se termine Ocupația și să înceapă procesul de reconstruire a demnității noastre, a tuturor. Mi-e la fel de limpede ca lumina zilei. Bineînțeles, sunt și momente când mi-ar plăcea să greșesc. Ar fi mult mai ușor. Dacă aș fi găsit o altă cale, aș fi urmat-o – nu știu, răzbunare, cinism, ură, crimă. Dar sunt evreu. Îmi iubesc mult cultura, poporul și știu că stăpânirea, presiunea și Ocupația nu sunt evreiești. Să fii evreu înseamnă să respecți justiția și dreptatea. Nici o națiune nu poate să-și impună stăpânirea asupra alteia și să obțină securitate sau pace pentru ea însăși. Ocupația nu este nici justă și nici sustenabilă. Și să te pui împotriva Ocupației nu este nicicum o formă de antisemitism.

Alții o știu și ei prea bine, doar că nu vor să audă. Uneori îi înfurie, alteori îi întristează ce spun, câteodată lumea lor se întoarce pe dos. Ăsta e adevărul. Nu-i vorba de vreun curaj ieșit din comun, e ceva obișnuit, e firesc, e ceea ce trebuie să fac.

M-au făcut în fel și chip, insectă, iubitor de arabi, evreu plin de ură de sine. Când ajung în unele locuri e ca și cum aș intra într-un vulcan. Zic că-s naiv, că o fac pe neprihănitul, că mă folosesc de durerea pierderii mele. Mă folosesc de durerea pierderii mele? Da. Au dreptate. Așa este – doar că o fac în încercarea de a ajuta la prevenirea durerii. E ridicol? Bun, chiar și ridicol de-ar fi, nu înseamnă că nu-i adevărat.

Cineva, un concetățean israelian, mi-a spus odată că-și dorește să fi sărit și eu în aer odată cu fiica mea, pe strada Ben Yehuda. M-am gândit vreme lungă la asta – ar fi trebuit? Și, după o vreme, răspunsul a fost clar: da. Da. Fiindcă fusesem aruncat în aer. Se întâmplase deja. Și de atunci s-a întâmplat cu atâția alții. Încă suntem aruncați în aer în Gaza, în Cisiordania, în Ierusalim, în Tel Aviv. Încă ne uităm în jur și adunăm bucățile. Zi după zi, mintea mea frământă întrebarea. De ce?

Nu te vindeci niciodată, să nu lăsați pe nimeni să vă spună că la un moment dat o să-ți treacă – cei vii trebuie să-i îngroape pe cei morți. Plătesc prețul, câteodată mă apucă disperarea, dar cum să fiu altfel, în cele din urmă, dacă nu plin de

speranță? Ce altceva o să ne facem? Întoarcem spatele, ne omorâm pe noi înșine, ne ucidem unii pe alții? Asta s-a întâmplat deja, fără rezultate prea grozave. Știu că nu se va sfârși până ce nu vom sta de vorbă unii cu alții – asta scrie pe abțibildul lipit pe motocicleta mea. Faptul că m-am alăturat altora mi-a salvat viața. Nu ne putem imagina răul pe care-l facem neascultându-ne unii pe ceilalți, și mă refer aici la orice nivel posibil. E nemăsurat. Poate c-am construit noi zidul, dar zidul e de fapt în mințile noastre și, zi după zi, încerc să-l fisurez un pic. Știu că, cu cât mai departe merge povestea, cu cât e mai profundă implicarea, cu atât e mai puternică dezamăgirea atunci când nu se întâmplă nimic, când nu se vede nici o schimbare. Așa că intru și mai adânc. Și devin și mai dezamăgit. Poate că dezamăgirea mi-e soarta. Și ce dacă? O s-o strâng așa de tare în brațe, încât o s-o omor. Numele meu este Rami Elhanan, sunt tatăl lui Smadar. Repet asta în fiecare zi și în fiecare zi devine ceva nou fiindcă altcineva o aude. O s-o tot spun până ce mor și n-o să se schimbe niciodată, dar o să tot încerc, până ce mor, să fisurez măcar un pic zidul.

Cine știe unde se sfârșesc lucrurile? Lucrurile continuă. Asta-i lumea. Înțelegeți ce zic? Nu sunt sigur că vă pot transmite exact ce vreau să spun. Avem cuvinte, dar câteodată nu sunt de ajuns.

1001

A fost odată, nu cu atât de mult timp în urmă, şi nu foarte departe de aici, un anume Rami Elhanan, israelian, evreu, ilustrator, soţ al lui Nurit, tată al lui Elik, Guy şi Yigal, tată şi al răposatei Smadar, care a străbătut pe motocicletă drumul din suburbiile Ierusalimului până la mănăstirea Cremisan, din oraşul majoritar creştin Beit Jala, lângă Betleem, în dealurile Iudeei, pentru a se întâlni cu Bassam Aramin, un palestinian, musulman, fost deţinut, activist, născut lângă Hebron, soţ al Salwei, tată al lui Araab, Areen, Muhammad, Ahmed şi Hiba, tată şi al răposatei Abir, în vârstă de zece ani, împuşcată de un soldat fără nume la graniţa Ierusalimului de Est, la aproape un deceniu după ce fiica lui Rami, Smadar, care mai avea două săptămâni până să împlinească paisprezece ani, a fost omorâtă în partea vestică a metropolei de trei atentatori sinucigaşi palestinieni, Bashar Sawalha, Youssef Shouli şi Tawfiq Yassine din satul Assira al-Shamaliya de lângă Nablus, Cisiordania, un loc de mirare pentru ascultătorii adunaţi în mănăstirea de cărămidă roşie cocoţată pe coama dealului, în Munţii celui Preaiubit, pe podgoria terasată, în umbra Zidului, sosiţi fiind ei din locuri depărtate precum Belfast şi Kyushu, Paris şi Carolina de Nord, Santiago şi Brooklyn, Copenhaga şi Terezín, într-o zi oarecare de sfârşit de octombrie, ceţoasă, cu atingeri friguroase, ca să asculte relatările lui Bassam şi Rami şi ca să găsească în poveştile lor o altă poveste, o cântare a cântărilor, descoperindu-se pe ei înşişi – tu şi cu mine – în capela cu lespezi de piatră unde stăm ore lungi, plini de râvnă, fără speranţă, îmbărbătaţi, nedumeriţi, cinici, complice, tăcuţi, cu ţinerea de minte prăbuşită în ea însăşi, cu sinapsele derapând, în bezna tot mai deasă, amintindu-ne, în vreme ce ascultăm, toate poveştile care n-au fost încă spuse.

Mă numesc Bassam Aramin, sunt tatăl lui Abir. Sunt palestinian, musulman şi arab. Am patruzeci şi opt de ani. Am stat în multe locuri – o peşteră pe lângă Hebron, şapte ani în închisoare, apoi într-un apartament din Anata, iar acum, într-o casă cu grădină din Ierihon, lângă Marea Moartă. Tatăl meu creştea capre şi alte animale pe dealuri, mama avea grijă de cincisprezece fraţi şi surori. S-au născut amândoi lângă Sa'ir, un cătun din apropierea Hebronului, la fel ca părinţii lor şi părinţii părinţilor lor. Am locuit într-o grotă, dar nu genul de grotă la care v-aţi putea duce cu gândul – aveam rafturi pline cu cărţi, covoare pe pereţi, vara era răcoare şi iarna, cald, casa noastră era înviorată de voci şi de mâncare gustoasă, eram fericiţi acolo, aveam ce ne doream.

Când eram un băiat doar, prietenii mei şi cu mine am ridicat în curtea şcolii noastre steagul palestinian. Am făcut-o fiindcă era drapelul nostru şi era ilegal să-l arborezi şi fiindcă ştiam că o să-i scoată din minţi pe soldaţii israelieni când îl vedeau. I-am urmărit cum sosesc şi am aruncat cu pietre în ei. Ne-au răspuns cu gaze lacrimogene, gloanţe de cauciuc, muniţie de război. După care au făcut steagul fâşii, iar noi am aruncat iarăşi cu pietre şi am ridicat steagul la loc. Înălţarea unui steag putea să-nsemne un an de închisoare. Mereu ne furişam, alergam şi săream peste ziduri. Eram copii, nu prea înţelegeam noi ce se întâmplă. Vin oameni la tine în sat, oameni despre care nu ştii nimic, care vorbesc o limbă pe care n-o cunoşti, cine-s ăştia? Ca nişte extratereştri. Vin cu jeepurile lor, cu transportoare blindate, patrulează pe străzi şi zic: „Actele, să văd actele", „Treci la perete, închide gura, răsuceşte-te, culcat!" Îţi intră cu de-a sila în locuinţa dintre dealuri, o blochează, o devastează. Ascund somaţii de evacuare pe sub bolovani. Le pitesc acolo ca să nu le poţi găsi. Îţi arestează tatăl, fraţii, unchii. Te opresc în drum spre şcoală. Îţi arestează învăţătorul chiar la poarta şcolii. Nu peste mult te arestează şi pe tine. Te pun să stai în soare la punctele de control pe timpul Ramadanului, dar pentru ei se pricep de minune să-şi găsească şezlonguri, pentru unii e ca la plajă, au răcitoare cu doze de băuturi carbogazoase, le deschid cu zgomot trăgând de cheiţe, se întind să moţăie cu mâinile sub cap în timp ce ţie îţi fierb creierii în cap de căldură cât aştepţi.

Am avut poliomielită de mic, dar tot alergam la şcoală, mă feream de jeepuri.

Era ca un sport olimpic. Copii pe care-i știam au fost bătuți și omorâți. Așa era situația, nu exagerez, toată lumea cunoștea cel puțin un copil care fusese omorât, cei mai mulți dintre noi știam chiar câțiva. Te obișnuiești, uneori îți spui că-i normal. La doisprezece ani m-am alăturat unei demonstrații și-am văzut asta întâmplându-se în fața ochilor mei. Eram mai în spatele mulțimii. Brațele unui băiat au țâșnit spre cer, și-a dat ultima răsuflare, fusese împușcat în pântece, s-a făcut ghem la câțiva metri de mine, l-au purtat pe brațe afară din mulțime. Din clipa aia am căpătat o nevoie profundă de răzbunare, doar că nu mă gândeam la ea ca la răzbunare, mă gândeam ca la dreptate, mult timp au fost pentru mine totuna, dreptatea și răzbunarea.

La început am aruncat doar cu pietre și sticle goale, după aceea, într-o zi, prietenii mei și cu mine am dat peste niște grenade ieșite din uz într-o peșteră și am decis să le aruncăm în mașinile armatei israeliene. Două dintre ele au explodat, ba nici măcar n-au explodat, s-au fâsâit. Norocul a făcut că n-a fost rănit nimeni, nu știam cum să le folosim ca lumea. Am fost urmăriți pe dealuri, prinși și arestați. Astfel, în 1985, la vârsta de șaptesprezece ani, poarta închisorii mi s-a închis înaintea ochilor, o poveste lungă, șapte ani lungi.

Aveam o misiune în pușcărie, la fel cum aveau și israelienii. A noastră era să supraviețuim ca oameni. A lor, să ne jupoaie de toată umanitatea. Adesea, ne pregăteam să intrăm în sala de mese, când, deodată se auzea alarma. Apoi apăreau soldații și ne ordonau să ne dezbrăcăm complet. Erau forțele armate, militari, nu gardienii din închisoare. Erau într-o misiune de antrenament. Sigur că n-o să recunoască, dar așa a fost. Un lucru foarte stânjenitor – ca un grup de adolescenți să fie despuiați de tot, mai întâi de haine, apoi de voci, apoi de restul, de demnitate. Erau bine înarmați cu puști, bastoane, căști. Ne băteau până nu mai puteam sta în picioare. În cele din urmă îți dai seama că trebuie să-ți păstrezi umanitatea – dreptul de a râde și de a plânge – ca să te poți salva. Am început deci să strig la ei: „Criminalilor! Naziștilor! Asupritorilor!“ Au continuat să ne bată, dar ce m-a izbit mai tare a fost că soldații ăștia tineri, nu cu mult mai în vârstă ca noi, o făceau fără ură, fără pic de emoție chiar, fiindcă pentru ei era doar un exercițiu, antrenament. Lecția A, lovește obiectul. Lecția B, trage-i un picior obiectului. Lecția C, târăște obiectul de păr. Cred că nici nu-și dădeau seama ce fac, atât de bucuroși erau că-s eficienți, că fac treabă așa de bună. Hai s-o spunem pe-a dreaptă, sunt foarte buni la ironie – îi zic Forțele de Apărare, dar vă jur că cei care au arme sunt captivii armelor lor. Nici câinii nu și i-ar fi bătut în asemenea hal. Și în calitate de șef – am devenit comandant până la urmă –, am fost bătut fără oprire, până la final. Mă trezeam sub becurile de la

spital, apoi urma altă bătaie.

Din fericire pentru mine, se spune că dacă te-ai născut pe lângă al-Khalil, sau Hebron, ai capul tare. La pușcărie, într-o seară, am văzut la televizor un documentar despre Holocaust. În clipa aceea mă gândeam cu satisfacție la soarta a șase milioane de evrei. Dați-i drumul și muriți, haideți odată, și mai mulți, șapte milioane, opt, nouă milioane, vă rog! Pentru noi, când eram copii și adolescenți, Shoah-ul era o minciună sfruntată, nu mă interesa istoria inventată. Dușmanul meu asta era: dușmanul. Nu putea să simtă durere, să aibă sentimente. Nu și după ce ne făcuse mie și familiei mele. Să se întâmple iar, foarte bine. Și iar. Și iar. Să se facă zece milioane. Dar după câteva minute de gândit așa am început să simt pe șira spinării ceva, un frison. Am încercat să-l alung, să mă conving că era doar o senzație, nimic real, că era doar un film, nimic real – că nu există ființe umane care ar face asta altor ființe umane. Imposibil, cine ar face asta cuiva? Cum poate asta face parte din umanitate? Și cu cât rula mai mult, cu atât mai barbar se făcea documentarul. Nu reușeam să pricep. Erau acolo, mânați în camerele de gazare, fără să se opună. Dacă știau că-i așteaptă moartea, de ce nu răcneau, de ce nu se împingeau să iasă, de ce nu se luptau, de ce nu încercau să fugă? Eram răscolit lăuntric. Nu știam ce să cred. M-am așezat pe prichici în celulă. Credeți-mă, nu eram deloc slab de înger, dar în noaptea aia m-am întors spre perete, cu pătura trasă pe mine, și m-am pus pe tremurat. Am încercat să ascund asta de camarazii ceilalți, dar ceva în mine se schimbase – ori poate nu, dar ceva apăruse dintr-o direcție nouă, poate că descoperisem un lucru care fusese dintotdeauna acolo.

În copilărie credeam că e o pedeapsă de la Dumnezeu să fii palestinian, musulman, arab. Duceam cu mine peste tot povara asta imensă, o căram atârnată de grumaz. Când ești puști mereu întrebi de ce, dar adulții, la un moment dat, uită să mai întrebe. Ajungi pur și simplu să accepți. Ne demolau casele. Acceptat. Ne mânau prin puncte de control. Acceptat. Ne spuneau că ne trebuie permise pentru lucruri pe care ei le aveau gratis. Acceptat. La închisoare însă, am început să mă gândesc la viețile noastre, la identitatea noastră, la ce înseamnă să fii arab, iar asta m-a dus cu gândul și la evrei. Și am știut că Holocaustul fusese real – se întâmplase cu adevărat. Am început să cuget, la început cu șovăială, că mare parte din mentalul israelian trebuie să fi provenit de acolo, apoi am decis să încerc să pricep cine erau oamenii ăștia cu adevărat, cum suferiseră ei și cum se făcea că în ’48 întorseseră oprimarea lor contra noastră, iarăși și iarăși, ne furaseră casele, ne luaseră terenurile agricole, ne provocaseră Nakba, catastrofa noastră. Noi, palestinienii, deveniserăm victimele victimelor. Voiam să

înțeleg mai mult. De unde apăruseră toate? Am început să rup câteva vorbe în ebraică, ba chiar și în idiș. Am ajuns curând să port o conversație cu un gardian. M-a întrebat: „Cum poate cineva ca tine să ajungă terorist?“ Apoi a încercat să-mi explice că eu eram colonist pe pământul lui, nu el pe al meu. El chiar credea că noi, palestinienii, suntem coloniștii, că noi le-am luat lor pământul. I-am zis: „Dacă mă convingi că noi suntem ocupanții, o să declar asta în fața tovarășilor mei deținuți“. A zis că nu mai cunoscuse pe nimeni ca mine. Așa au început dialogul și prietenia noastră. De atunci încolo m-a tratat cu respect. M-a lăsat să beau ceai din pahar de sticlă, mi-a adus un covoraș de rugăciune. Era ilegal, și totuși a făcut-o.

La pușcărie făceam catarame de curea din doze metalice de cafea. Printre paznici era și unul pe nume Meir, un tip mai simplu. I se spusese să nu intre în vorbă cu nimeni, mai ales cu mine, pe care mă numeau Schilodul. Eram considerat periculos. Autoritățile mă priveau cu preocupare. Cei tăcuți sunt cei mai periculoși. Mai tot timpul mă băgau la carceră. Însă Meir voia o cataramă pentru iubita lui, una cu inscripția, în ebraică, Meir o iubește pe Maya. Le-am cerut camarazilor deținuți să confecționeze una fainâ – au fost uluiți la ideea de a face o curea pentru un israelian, și încă în ebraică, însă au făcut-o fiindcă aveau încredere în mine și le eram comandant. Lui Meir i-a plăcut tare mult și a zis: „Ce vrei să-ți aduc în schimb?“ La care i-am replicat: „Nimic, doar o armă mică-mică, te rog“. A râs și a continuat: „Serios, ce vrei?“ „O armă, atâta“, am zis. „Aa, și o mulțime de gloanțe.“ Iarăși s-a amuzat. Așa că i-am întrebat pe tovarășii de detenție ce le-ar plăcea lor. Erau toți tineri și-au zis că vor tare mult să bea niște coca-cola, vă închipuiți așa ceva? O sticlă de cola. Atâta tot. I-am zis deci lui Meir, a adus două sticle mari și le-a ascuns în cisterna cu apă. M-am asigurat că toată lumea bea câte o gură. În ziua aceea, o sută douăzeci de prizonieri au apucat să soarbă câte un pic de coca-cola. N-au uitat-o niciodată, a fost una dintre cele mai bune zile din închisoare. Am folosit același pahar. Are gust mai bun în pahar de sticlă – Hertzl, celălalt paznic, îmi adusese paharul. A luat fiecare câte o gură, ca să nu apară colaboraționiști, nici trădători.

Am făcut rost, totodată, de niște casete cu Ibrahim Muhammad Saleh – Abu Arab –, în care cântă mawaluri despre întoarcerea refugiaților, despre libertatea deținuților politici. Să-l ascult a fost ca și cum mi s-a declanșat o revoluție în cap. Am început să le cânt din ușa celulei, era greu să mă reducă la tăcere, mai cântam și niște cântece vechi de salahori și balade de nuntă. Muzica cea mai bună uită că este cântată. Iese natural. După un timp au început să-mi spună Abu Arab.

Aveam în pușcărie și un colaboraționist, unul de-ai noștri care-i ajuta pe israelieni. Eram șeful, așa că mi-au cerut să mă ocup de el. N-am putut să nu-l iau la șuturi. L-am lovit. L-am călcat în picioare când era la pământ. L-am lovit și l-am tot lovit. Numai că, în timp ce-o făceam, am început să-mi zic: De ce, de ce îl iau pe omul ăsta la șuturi? Sunt robot? Vreau să repet ce-mi fac mie israelienii?

În închisoare am ajuns să citesc din ce în ce mai mult. Și să ascult. Luam lecții, îmi lărgeam mintea. Gandhi. Pe Mirza Ghulam Ahmad nu-l plăceam din cale-afară. Pe Martin Luther King, da. Nu e înțelepciune în țeava puștii. O să vină vremea. Am un vis. Mubarak Awad. Alții, mulți. Și am început să mă gândesc că poate au dreptate și că singura cale de a obține pacea e prin nonviolență și rezistență.

Mi-au dat drumul în octombrie 1992. M-am însurat imediat. Din închisoare direct în cătușele căsniciei, ce să zic. Dar, serios acum, a fost perioada cea mai fericită a vieții mele. În 1994 am avut primul copil, i-am spus Araab. Eram tată acum, eram dator să am o perspectivă diferită. Nu fiindcă devenisem laș, însă uneori te sacrifici în alte feluri. Era pe vremea Acordurilor de la Oslo și plutea în aer un sentiment intens de speranță pentru o soluție cu două state. Când am văzut vehiculele israeliene părăsind Jeninul și pe copii aruncând spre soldați cu ramuri de măslin, mi-am pus întrebarea: „De ce am stat eu șapte ani în pușcărie, când se putea face și altfel?“ Dar procesul de la Oslo s-a dezintegrat repede. Politicienii au susținut că nu suntem gata pentru asta – par să se priceapă doar la ce le umple lor buzunarele, arabi și evrei, suntem la fel, n-are a face, escroci există în toate taberele, israelieni, palestinieni, iordanieni, au știut foarte bine ce fac. Am ajuns cu moralul la pământ. Încă o ocazie irosită. Apoi au început atacurile cu bombe – au fost cele mai mari greșeli politice, strategice și morale pe care le-am făcut vreodată în timpul celei de-a Doua Intifade. Am început să devin și mai activ, să spun că trebuie să ne schimbăm căile de acțiune. Am citit tot mai mult despre nonviolență și angajarea politică. Am început să-mi dau seama că violența este exact ce vor oponenții noștri să folosim. Preferă violența fiindcă știu cum să procedeze cu ea. Sunt mult mai sofisticați când vine vorba despre violență. Nonviolența e cea greu de gestionat, fie că vine dinspre israelieni, palestinieni sau și unii și ceilalți. Îi încurcă.

Nu mă înțelegeți greșit, n-am întors spatele cauzelor în care credeam. Era același țel pe care l-am avut întotdeauna și o să-l am întotdeauna până ce se întâmplă – sfârșitul Ocupației israeliene. Vedeți, Ocupația există în orice aspect al vieților

noastre, e o sleire şi o amărăciune pe care nimeni din afară n-o înţelege cu adevărat. Te privează de ziua de mâine, te opreşte să te duci la piaţă, la spital, pe plajă, la mare. Nu poţi merge, nu poţi conduce maşina, nu poţi culege o măslină din pomul tău, care e de cealaltă parte a sârmei ghimpate. Nici măcar să ridici privirea spre cer nu poţi. Fiindcă acolo sunt avioanele lor. Deţin aerul de deasupra şi subsolul. Îţi trebuie permis ca să-ţi semeni ogorul. Ţi se dă cu piciorul în uşă, ţi se invadează casa, îşi pun tălpile pe scaunele tale. Copilul tău de şapte ani e dus la interogatoriu. Nu vă puteţi imagina. La şapte ani. Puneţi-vă în poziţia unui tată şi gândiţi-vă cum ar fi să vi se ia din casă, din faţa voastră, băiatul de şapte ani. Legat la ochi. Legat la mâini cu o coardă de plastic. Dus la tribunalul militar din Ofer. Majoritatea israelienilor nici nu ştiu că se întâmplă lucrurile astea. Şi nu că ar fi orbi. Pur şi simplu nu ştiu ce se face în numele lor. Nu li se îngăduie să vadă. Ziarele lor, televiziunile nu le spun. Nu pot veni în Cisiordania. Habar nu au cum trăim noi. Dar se întâmplă zi de zi. În fiecare zi. Şi n-o să acceptăm niciodată. Nici într-o mie de ani. În Coran stă scris: Priveşte semnele din jurul tău, nu vezi? Ocupaţia ne doboară şi noi ne ridicăm iar. Ne ţinem tari. Nu vom renunţa. Chiar dacă m-ar spânzura de propriile vene. Fiindcă, vedeţi, terminarea Ocupaţiei e singura noastră nădejde pentru securitatea tuturor, israelieni, palestinieni, creştini, evrei, musulmani, druzi, beduini, n-are a face. Ocupaţia ne corupe pe toţi din interior. Dar cum să procedăm ca să-i punem capăt? Ştiam şi pe atunci – acum şi mai mult – că trebuie să facem lucrurile altfel. Am încercat să mă asigur că fiul meu n-o să ajungă în închisorile israeliene, că n-o să ajungă să azvârle cu pietre. Ştiţi ce, eu înţeleg cum e cu pietrele, pietrele nu sunt gloanţe, dar israelienii au scos ideea de piatră din pietrele noastre şi le-au transformat în altceva. Voiam să le spun: N-aveţi decât să nu fiţi aici, şi atunci nici noi nu trebuie să vă împroşcăm cu pietre. Numai că sunt aici. Neinvitaţi. Ce ne mai rămâne când piatra e scoasă din piatră? A trebuit să învăţăm cum se foloseşte forţa umanităţii noastre. Să fim violenţi într-un fel nonviolent. Să plecăm capul la lucrurile pe care trebuie să ni le spunem unii altora. Asta nu e cedare, nu e slăbiciune, din contră, e uman.

E o tragedie că e nevoie să dovedim fără oprire că suntem fiinţe umane. Nu doar israelienilor, ci şi altor arabi, fraţilor şi surorilor noastre, americanilor, chinezilor, europenilor. De ce oare? Nu arăt a om? Nu sângerez omeneşte? Nu suntem cu nimic speciali. Suntem nişte oameni ca toţi ceilalţi.

Abia în 2005 unii dintre noi au început să se întâlnească în secret cu foşti soldaţi israelieni. M-am numărat printre primii patru palestinieni. Nu vă puteţi imagina cum a fost întâlnirea noastră dintâi. La hotelul Everest. Pentru noi, ei erau

criminali, asasini, dușmani, ucigași. La fel eram și noi pentru ei. Unul era fiul lui Rami, Elik. Așa s-au cunoscut familiile noastre. Ne vedeam în calitate de inamici care voiau acum să stea de vorbă. Acești tineri israelieni refuzau să lupte în Cisiordania și Gaza, nu de dragul poporului palestinian, ci de dragul neamului lor. Nici noi nu acționam ca să salvăm vieți israeliene, ci ca să oprim suferința unor palestinieni. Eram egoiști, ambele părți erau, și e natural, voi n-ați fi fost? La început nu mi-a păsat de ei. Bun, erau altfel decât ceilalți, și ce dacă? Abia mai târziu am început să ne simțim responsabili fiecare pentru poporul celălalt. A durat mai mult de un an. Am inițiat Combatanți pentru Pace. Acolo, în hotelul Everest, la șosea, lângă colonie, în umbra Zidului, la două minute distanță.

Rumi, poetul, sufistul, a zis ceva ce n-o să pot uita: Dincolo de bine și de rău e o câmpie, acolo să ne întâlnim. Aveam dreptate și greșeam și ne-am întâlnit pe câmpie. Ne-am dat seama că voiam să ne ucidem unii pe alții ca să obținem același lucru, pace și securitate. Imaginați-vă ce ironie, e dement! Ne-am adunat la hotelul Everest și am discutat despre terminarea Ocupației. Până și cuvântul „ocupație“ le dă palpitații multor israelieni. Sigur, fiecare avea un alt punct de vedere – ei sunt cei care ocupă și noi, cei aflați sub ocupație, așa că perspectiva lor e diferită. Dar până la urmă cu toții muream, ne omoram, și tot așa la nesfârșit. Era necesar, în loc de asta, să ajungem să ne cunoaștem. Aici e centrul de greutate, la asta se reduce totul. Va fi securitate pentru toți când justiția va fi pentru oricine. Cum am spus întotdeauna, e un dezastru să descoperi umanitatea inamicului tău, noblețea lui, fiindcă atunci nu-ți mai este inamic, nu mai poate să-ți fie.

Povestea, cine știe, se putea termina aici. Aș vrea să fi fost așa. Aș vrea să pot pleca acum de aici, să mă întorc la Ierihon, în grădina mea, și să nu mai am nimic de spus, gata, noapte bună, sper ca dimineața să ne aducă pace.

Dar pe 16 ianuarie 2007 – la doi ani după fondarea Combatanților pentru Pace –, fiica mea în vârstă de zece ani, Abir, a ieșit din școala ei, dimineața devreme. Era o zi liniștită această Marți Neagră a mea, fără nimic ieșit din comun. Era pe la poarta școlii când a fost împușcată de un membru al poliției de frontieră israeliene. Cu un glonț de cauciuc. Făcut în America. Tras dintr-un M-16 fabricat în America. Dintr-o mașină de teren făcută în America. Nu erau violențe, nu se desfășura nici o Intifadă. A fost împușcată. În ceafă. Nu făcuse decât să se ducă la magazin. Nu făcuse decât să-și cumpere niște dropsuri.

Au fost multe minciuni, toată lumea se agita să-și spună versiunea, comandantul

plutonului a susţinut că nici măcar nu erau în zonă, a pretins că o asemenea operaţiune nu existase, s-au jurat că a fost nimerită de o piatră palestiniană, cu toate că glonţul de cauciuc a fost găsit chiar lângă corpul ei, apoi au încercat să sugereze că fata ar fi aruncat cu pietre. Însă adevărul era unul şi simplu: o fetiţă de zece ani fusese împuşcată în ceafă, de la câţiva metri distanţă, de un grănicer de optsprezece ani care-şi scosese arma pe fanta din blindajul vehiculului şi trăsese în ea. Nu şi-a mai revenit. Ambulanţa a fost întârziată cu orele din cauza, au susţinut autorităţile, unor revolte de stradă. În curând restul lumii a aflat cu groază detaliile celor întâmplate, inclusiv faptul că Abir îşi cumpărase bomboane de la prăvălia aceea. Unele amănunte îţi frâng inima fiindcă sunt atât de simple, câteodată mă gândesc că n-a mai apucat să le mănânce. Umblu adesea şi mă gândesc la asta, la cele mai scumpe bomboane de pe pământ.

Prin urmare, asta ajunsesem, un bărbat a cărui fiică e ucisă de cei cu care vrea să cadă la pace. E o vorbă arăbească, As-sallāmu ʿalaykum, „pacea fie cu tine“. O spunem tot timpul. Ei bine, nu era cu noi, nu era cu noi sub nici o formă. Nu s-a făcut nici o anchetă criminalistică. Nu se face niciodată când unul dintre noi este împuşcat. Nu zic niciodată „omorât“ cu un glonţ de cauciuc. Zic „a provocat moartea“ lui cutare. Ăsta le este limbajul, dar nu e al tuturor. De cele mai multe ori nu se spune şi nu se face nimic atunci când un copil palestinian este ucis, dar sute dintre fraţii mei musulmani şi evrei din toată lumea m-au sprijinit ca să-l aduc pe soldatul acela în faţa instanţei. De necrezut. Însă Curtea Supremă a decis că nu există probe şi, pentru a patra oară, dosarul a fost închis. Aveam paisprezece martori oculari şi tot au zis că nu există probe, dar cum se poate ca douăzeci şi opt de ochi să nu fi văzut nimic? Copila mea nu era o luptătoare. Nu era membră a Fatah sau Hamas. Era o rază de soare. Era vremea cea bună. Mi-a spus odată că voia să se facă ingineră. Vă imaginaţi ce fel de poduri ar fi construit?

Nu tânjeam după o puşcă. Nu voiam o grenadă. Nu concepeam întoarcerea de la nonviolenţă. Nici măcar pentru o fracţiune de secundă. La înmormântare am spus că nu voi căuta să mă răzbun, cu toate că unii dintre israelienii pe care-i ştiam – israelieni, da – au zis c-o să se răzbune ei pentru mine, atât de furioşi erau, în locul meu. Nu mă interesa. Ştiam că ţine de mine ce urmează să se întâmple. Trebuia să fac ceva. Lumea trebuia să ştie ce se întâmplă. Aşa că am intrat în Cercul Părinţilor la doar câteva zile după ce s-a dus Abir. Viaţa mi-a devenit mesajul. M-am afundat în el. Mi se părea că aşa are sens. Am început să călătoresc cu Rami peste tot, Ierusalim, Tel Aviv, Beit Jala, şi să vorbesc, să vorbesc, să vorbesc. Aveam o misiune. Forţa durerii noastre. Nu voiam să ne

folosim de amintire ca să ne răzbunăm. Ziceam: „În anul în care a fost omorâtă Smadar s-a născut Abir“. Așa era. Dar n-am știut, când a fost omorâtă Abir, că ea și Smadar vor trăi mai departe. Și că nu vom lăsa să li se fure viitorul. Încercați numai să ne închideți gura, n-o să meargă. Puteți spune ce vreți. Că sunt trădător, colaboraționist, laș, cum vreți voi, nu-mi pasă, eu știu cine sunt. N-aveți decât să vă opriți în poarta școlii și să răcniți „Moarte arabilor“, nu mă atinge. Nu are nimic de-a face cu colaboraționismul, nimic de-a face cu normalizarea, e pură mâhnire, puterea ei, cum zice Rami, e atomică. Să trăiești mai departe în amintirea altora înseamnă să nu mori.

În cele din urmă, asta m-a împins să-mi finalizez masteratul despre Holocaust într-un program din Anglia. Trebuia să gândesc altfel. A trebuit să-mi duc creierul în alte direcții. Până la urmă, un singur soldat israelian îmi împușcase fiica, însă o sută de foști soldați israelieni veniseră la Anata ca să construiască un teren de joacă pentru ea. Trebuie să înțelegeți cât de periculos a fost pentru ei să vină la Anata. A trebuit să mă asigur că n-o să pățească nimic. Au construit un loc de joacă, cu numele ei, la școala pe lângă care a fost omorâtă. Au săpat. Au pus ciment. Au montat tobogane, o groapă cu nisip. A durat două săptămâni.

Nimeni nu a fost învinovățit de moartea lui Abir, însă am decis să mă lupt prin tribunalele civile. Puteți să-i spuneți nebunie, și așa și era, dar mi-a mai luat patru ani ca să demonstrez, în instanța civilă, că Abir fusese ucisă cu un glonț de cauciuc. Patru ani. Palestinienii au răbdarea lui Iov. A trecut o undă de șoc prin Israel când am câștigat. Când am obținut compensația, un israelian m-a întrebat: „Ia zi… cât ai luat?“ I-am răspuns că nu contează, că vorba aia, „compensație“, nu înseamnă nimic pentru mine, nici o sumă de bani n-ar fi vreodată de ajuns. Dar a întrebat iarăși, a insistat, așa că i-am spus adevărul. Patru sute de mii de dolari. Și a făcut o mutră… „S-a plătit deci“, a zis, iar eu: „Cum adică?“ Și el: „În fine, las-o baltă“. Am stăruit, și iar a răspuns cu un: „Las-o baltă“. Simțeam că-mi crapă inima în piept. Așa că de data asta l-am întrebat, în ebraică, dacă avea copii. S-a uitat lung la mine și-a zis că da, avea un băiat. I-am zis că-i dădeam eu patru sute de mii de dolari și că pentru asta tot ce avea de făcut era să mi-l dea pe fiul lui. „De ce?“, a vrut să știe. L-am lămurit: „Păi… ca să-l omor și s-o las baltă“. Să-i fi văzut fața! Într-un târziu mi-a răspuns: „Nu, ce nu pricepi tu e că ție guvernul israelian ți-a omorât copilul din greșeală, s-a plătit pentru asta, pentru greșeala asta, am recunoscut-o, e altceva, așa că vezi-ți de viață, las-o baltă, omule“. Iar eu: „Bun, îți dau ăia patru sute de mii de dolari, îți mai dau patru sute de mii și încă pe-atâția, ba îți mai dau așa, de la mine, încă patru sute de mii pe deasupra, apoi pun guvernul să-ți omoare copilul – și-o să fie exclusiv

greșeala mea“. Fața i s-a albit cu totul. Nu mai știa ce să creadă. A dat să plece, s-a întors, s-a oprit să se uite la mine dintr-un ungher. Cred că în momentul acela a suferit și el o schimbare. Clipea repede-repede. În cele din urmă și-a azvârlit brațul în sus a lehamite și-a plecat.

Încerc și eu să înțeleg. E foarte greu de explicat. Încă stau în ambulanța aceea, zi după zi. Și tot aștept să se miște odată. Zi după zi ea e omorâtă și eu stau în ambulanță, dorindu-mi să o ia odată din loc, mișcă-te, hai odată, ce te-ai oprit aici, să mergem. Rami era la spital, ne aștepta. Și-a lăsat brațele pe umerii mei. Habar n-avea el ce ne așteaptă.

Adeseori, după aceea, mi se întâmpla să zac în mașină și să plâng cu capul lăsat pe volan. Îți amintești totul, orice amănunt cât de mic. Lui Abir îi plăcea să deseneze. Îi plăceau urșii, îi plăcea marea. Își vâra câte un creion în colțul gurii. Visez că o duc la mare și că aleargă pe ponton. Arătați-mi un tată, pe lumea asta, care nu vrea să-și ducă la mare copilul. Pe atunci nu puteam s-o fac, nu reușeam să obțin autorizația.

Dar refuz să fiu o victimă. Am decis asta cu mult timp în urmă. Mai există un supraviețuitor, cel care mi-a omorât fata. Era adolescent pe-atunci. Habar nu avea de ce-a omorât-o. Nu era vreun erou, vreun apărător al dreptății. Cine împușcă în ceafă o fetiță? L-am văzut la tribunal. I-am spus așa: „Tu ești victima, nu eu. Nu știi de ce-ai omorât-o, executai ordine, ai făcut-o fără conștiință. Vreau să-ți urez viață lungă, fiindcă sper că într-o zi conștiința ta o să te ridice din adormire.“

Necazul e că, pentru multă lume, palestinienii nu există ca ființe umane. Sunt, oficial, fără patrie. La aeroportul vostru. La consulatul vostru. Unde exist eu? E o întrebare absurdă. Poate că într-un loc – exist în închisoarea voastră. Sau în imaginația voastră, ca terorist, dar nicăieri în altă parte. Am un document de călătorie, un permis de liberă trecere, dar mi-l pot lua înapoi oricând. Am fost în multe locuri. M-am dus în Germania, Africa de Sud, Irlanda, toate țările voastre, și la Casa Albă am fost, am vorbit cu domnul senator Kerry, l-am acuzat de crimă, dar știa exact despre ce vorbesc, a înțeles, și și-a pus pe birou o fotografie cu Abir.

Mergem mai departe. Trebuie. Rami și cu mine, fiii noștri, Araab și Yigal, suntem implicați cu toții. Și ne pregătim și nepoții, pe Yishai și pe Judeh, să facă parte din asta. Am prefera să-i știm trăind în pace și confort. M-am gândit, la un

moment dat, că n-o să fim niciodată în stare să ne rezolvăm conflictul, că o s-o ținem așa pe vecie cu ura dintre noi, dar nu stă nicăieri scris că trebuie să ne omorâm mai departe unii pe alții. Eroul își face prieten din dușman. Asta mi-e datoria. Nu-mi mulțumiți că o fac. Nu e decât asta, o datorie. Când mi-au ucis fiica, mi-au ucis frica. Nu îmi e teamă. Acum pot face orice. Într-o bună zi, Judeh o să trăiască în pace, trebuie. Uneori am senzația că încercăm să golim oceanul cu linguriţa. Dar pacea e un fapt. O chestiune de timp. Uitați-vă la Africa de Sud, la Irlanda de Nord, Germania, Franța, Japonia, ba chiar Egipt. Cine ar fi crezut că-i posibil? Au omorât palestinienii șase milioane de israelieni? Au omorât israelienii șase milioane de palestinieni? Dar uite, germanii au omorât șase milioane de evrei și, uite, acum avem un diplomat israelian la Berlin și un ambasador german la Tel Aviv. Fiindcă, vedeți, nimic nu e imposibil. Atâta vreme cât nu sunt ocupat, cât am drepturi, cât îmi dai voie să mă deplasez, să votez, să fiu uman, totul e posibil.

Nu mai am timp de ură. Trebuie să învățăm cum să ne folosim durerea. Să investim în pacea noastră, nu în sângele nostru, asta spunem.

Rami a fost cu mine în Germania acum câțiva ani, dar e lungă povestea, a trebuit să-l conving să meargă, nu-i suporta pe germani. Nu se gândise vreodată că s-ar putea duce. Dar s-a dus. Și a văzut un loc diferit de ce-și imaginase.

În Palestina spunem că ignoranța e un tovarăș groaznic. Nu vorbim cu israelienii. Nu ni se permite să vorbim cu ei – nici palestinienii nu vor, nici israelienii. Nu avem idee cum sunt ceilalți. În asta stă toată demența. Ridică un zid, construiește un punct de control, scoate din cărți Nakba, fă ce poftești. Dar aici e cheia – nu suntem lipsiți de voce, oricâtă ar fi tăcerea. Trebuie să învățăm cum să împărțim pământul ăsta, altfel o să-l împărțim în mormintele noastre. Și știm că e cu neputință să batem din palme cu o singură mână. Vom scoate un sunet până la urmă, credeți-mă, trebuie să se întâmple. Darwish a spus: S-a făcut timpul să-ți iei câmpii.

Puteți să mă urâți cât vreți, e în regulă. Puteți construi câte ziduri vreți, n-aveți decât. Dacă vi se pare că un zid vă oferă securitate, dați-i drumul, dar să-l clădiți în grădina voastră, nu într-a mea.

Sunt grădinar, îmi place apa. În Anglia am fost singurul căruia îi plăcea vremea. Îngrijitorii râdeau de mine când le spuneam ce mult îndrăgesc ploaia. Ieșeam afară și o lăsam să mi se prelingă pe față. M-am întors acasă, în Palestina. Atât

am putut face. În seara asta o să opresc maşina şi o să stau o vreme sub stele. Aţi văzut vreodată Ierihonul noaptea? Dacă-l vedeţi, o să ştiţi că niciodată n-o să mai puneţi ochii pe ceva asemenea.

© mukk/iStock

Durează un moment până ce pornește motorul. Seara s-a făcut rece și întunecoasă. Parbrizul se aburește de la răsuflarea lui.

Bassam întinde brațul și pornește încălzirea. Aruncă o privire spre Rami, care, în beznă, lângă motocicletă, își trage fermoarele laterale ale pantalonilor strâmți. Luminile mănăstirii alungesc umbra lui Rami peste întinderea parcării.

Împinge la loc în locaș bricheta mașinii, așteaptă să se încingă. Anticiparea țigării e uneori la fel de plăcută ca primul fum. Patruzeci de ani de fumat, și tot la fel a rămas. Lovește pachetul de podul palmei, să se așeze țigările, saltă capacul, scoate una. Erau – cândva, demult – o sumedenie de ritualuri având de-a face cu țigările, rulatul atent, culesul fiecărui firicel, răsucirea filtrului, netezirea hârtiei. Uneori se oprea asupra unei țigări rulate, neaprinse, cu orele. În ultimul timp ajunsese să închidă ochii cât ținea fumul în plămâni. Avea senzația că îmbracă o cămașă nouă. Mereu două fumuri: al doilea ca să-l relaxeze pe primul. Îl simțea cum îi îmbracă iarăși plămânii.

Uneori își dorește să poată izola inhalarea. Începe în gâtlej, se ridică înapoi în gură, apoi iarăși jos, în plămâni, unde pare să se oprească o vreme înainte de a i se răspândi în corp. Și-a promis acum trei ani să se lase, dar ce să-i faci, n-a reușit. Fără alcool, fără alte excese. Evită ceea ce necesită o cerere de iertare.

Aerul suflat de sistemul de climatizare a început să se încălzească. Deschide de-un deget geamul, suflă afară fumul. Alături, Rami și-a pus pe cap casca și și-a trecut piciorul peste motocicletă.

Schimbă câte un semn din cap. Fumul țigării se profilează pe pânza întunericului.

Dă în marșarier, stârnind asistența computerizată a mașinii. Linii de ghidaj roșii și galbene apar pe ecranul mic. Bassam apasă pe frână și lumina se opintește, stridentă, în cărămida roșie a zidului mănăstirii. Mai trage un fum, îngăduind motocicletei lui Rami să i-o ia înainte.

Câțiva picuri stingheri de ploaie cad pieziș prin lumină, deasupra gheretei goale de pază de la poartă. Nu-i decât o burniță ușoară, dar le va încetini drumul înapoi spre casă: Rami la Ierusalim, Bassam la Ierihon.

Se uită cum prietenul lui ridică în aer un braț, apoi alunecă amândoi mai departe prin întuneric.

E adesea o surpriză pentru călători că fluviul Iordan este, în multe locuri, abia cât un pârâiaș de lat.

Bazinele, crevasele, fisurile, pâraiele, şipotele, acviferele, râuleţele, şleaurile, izvoarele, canalele, braţele, ponoarele, heleşteiele, bălţile, gârlele, izbucurile, viiturile, şiroaiele, iazurile, lacurile, barajele, ţevile, canalizările, cisternele, bulhacele, lagunele, mlaştinile, mareea, fluxul, mările vii, mările moarte, ploaia însăşi: aici apa e totul.

Există părți ale deșertului Atacama, în Chile, unde nu s-au înregistrat niciodată precipitații. E unul dintre cele mai uscate locuri de pe pământ, însă fermierii locali au învățat să recolteze apa din aer, întinzând plase mari ca să prindă formațiunile noroase suflate dinspre coasta Pacificului.

Când pâcla atinge plasele amplasate la înălțime, formează picături de umezeală. Apa se prelinge pe rețelele de plastic și ajunge în niște șanțuri de colectare din josul plaselor, de unde e condusă către o țeavă care duce la o cisternă.

Cât vezi cu ochii, piloni înalți de metal susțin plasele negricioase pe cerul decolorat. Ceața e capturată dis-de-dimineață, înainte ca dogoarea soarelui să dezintegreze norii.

Din nimic, ceva.

Localnicii numesc plasele astea „prinzătoare de ceață“.

Din cauza sistemelor de irigații și a barajelor aflate de-a lungul Iordanului, fluviul se diminuează la doar zece procente din debitul natural. O parte mare a cursului său provine din sistemele de canalizare. Verile, dacă nu ar fi apele uzate și deșeurile saline, Iordanul abia dacă ar mai exista.

Firul de apă rămas își croiește poticnit drum până la Marea Moartă, care, ca rezultat, scade în fiecare an cu aproape un metru.

Așa încât, de deasupra – din perspectiva unui pilot, să zicem, ori a unei păsări –, tărâmul uscat, crăpat, care înconjoară țărmul arată ca un parbriz spart.

Odată, la întoarcerea dintr-o călătorie în Finlanda, avionul lui Rami a fost întârziat la aterizare deasupra aeroportului Ben Gurion. O zi frumoasă, limpede. S-a uitat, de pe locul său de la geam, la peisajul de dedesubt. Cisiordania era presărată cu șantiere, blocuri de apartamente construite pe jumătate, depozite punctând ridicături de un cenușiu extenuat, drumuri pe cale să se fărâmițeze în părăsire.

Avionul s-a înclinat. Umbra a pâlpâit peste privelişte, s-a scurtat şi a dispărut din vedere în vreme ce aeronava făcea o buclă cuprinzătoare.

Rami ar fi putut spune exact unde începe şi se sfârşeşte Israelul: era mai ordonat şi controlat, logic, cu căi rutiere, rute de migraţie aviară, rute ocolitoare.

Când avionul a virat către Ierusalim, a deslușit cu ușurință așezările: acoperișurile roșii, panourile solare licărind, azuriul piscinelor, dreptunghiurile perfecte ale peluzelor verzi.

O piscină de dimensiune medie are nevoie, pentru umplere, de aproximativ optzeci de mii de litri de apă.

În toiul verii anului 1835, un matelot maltez – un vagabond, câteodată servitor – i-a ieşit în cale unui tânăr călător vorbitor de engleză în piaţa din Akka, de pe coasta Mediteranei. Marinarul, dornic să-şi găsească de lucru, tocmai coborâse de pe un vas care adusese o încărcătură de mirodenii de la Beirut.

Din ce-şi dădea seama maltezul, călătorul voia să navigheze din Marea Galileei până la Marea de Sare, unde avea, printre altele, să caute oraşe biblice pierdute.

Călătorul părea să aibă sub treizeci de ani. Era înalt, zvelt şi purta ochelari cu ramă subţire de metal. Părul deschis la culoare începea să i se răărească. La gât purta o cruce creştină. Purtările îi erau pioase, vocea, domoală.

Matelotul nu era tocmai sigur de şansele reuşitei unei asemenea călătorii. Iordanul, pe lungimea lui, fusese arareori explorat de călători străini. Se spunea că oricine se aventura pe Marea de Sare – cunoscută unora ca Marea Moartă – îşi pierdea zilele. Era la sfârşit de iulie, aproape august, cea mai fierbinte perioadă a anului. Fluviul ar fi fost scăzut ca debit, dar iute şi sălbatic, în unele locuri imposibil de străbătut. Barca însăşi ar fi trebuit să fie agilă ca o canoe şi rezistentă ca o corabie. Distanţa între lacuri era, după calculele sale, ceva mai mică de şaptezeci de mile. Călătorul ar fi trebuit să aibă de-a face nu doar cu săteni curioşi şi bandiţi nomazi, ci şi, foarte probabil, cu atacurile şacalilor, vulturilor, scorpionilor, şerpilor şi insectelor de tot felul.

Marinarul maltez îşi petrecuse pe apă treizeci de ani din viaţă şi ajunsese tocmai până în Africa şi China. Expediţia propusă îi părea o gogomănie fără seamăn, însă călătorul promitea o plată frumuşică în avans pentru un servitor experimentat, făgăduind o altă sumă substanţială la finalul traseului. Răsplată avea să fie cu asupra de măsură în viaţa de apoi, a mai spus călătorul.

Marinarul maltez s-a grăbit să facă un pas înainte şi şi-a exprimat acordul, pecetluit cu o strângere de mână.

Cei doi şi-au petrecut prima noapte într-o casă de oaspeţi de lângă docurile din Akka. Tânărul călător i-a lăsat matelotului singurul pat din odaie, mulţumindu-se

să doarmă pe jos. La ivirea dimineții s-au rugat împreună, îngenuncheați sub fereastră, în vreme ce lumina se înălța crudă, galbenă, peste Mediterana. Și-au strâns lucrurile, călătorul într-un cufăr, marinarul în niște desagi de piele, apoi și-au croit drum către port, unde s-au târguit și-au căpătat cu preț bun o barcă solidă de lemn, cu întăriturі de aramă și o velă înaltă. Și-au mai cumpărat din piață provizii pe câteva săptămâni.

Catargul a fost demontat temporar și chila bărcii a fost legată de o cămilă. Două călăuze dintr-un trib de beduini i-au însoțit pe cei doi pe porțiunea de uscat a traseului. Treaba lor era să aibă grijă de cămilă și să-i apere de hoți pe călători. Proviziile – apă, hrană, hărți, obiecte necesare și cărți – au fost transportate pe drum de la Akka până la Marea Galileei.

Seara, când marinarul și călătorul poposeau, copiii din sate veneau și se suiau în barca de lemn: vâsleau în nisip și se hlizeau până ce erau goniți de beduini.

Matelotul pregătea de mâncare înainte să se crape de ziuă, apoi legau barca de cămilă și-și continuau drumul.

În seara celei de-a treia zile, Marea Galileei le-a apărut înainte. Un vânt iute zgrepțăna suprafața lacului, zgârieturi alungite, albe sub stoluri fremătătoare de egrete. Pe malul apei, copacii erau în floare: portocali, caișі, palmieri. Lumina se întindea, roșie, pe linia vestică a orizontului. Călătorului creștin i-a părut o privelişte paradiziacă: s-a pus în genunchi și a început să se roage.

Întunericul s-a spulberat, mărinimos, în zori. Era de parcă cerul începea de la tălpile lor. Călătorul le-a făcut beduinilor socoteala, a împins la apă barca, a urcat la bord. Voia s-o ia din loc înainte ca vipia zilei să sporească. Va prelua el, i-a spus marinarului, cârma pentru prima parte a călătoriei. Și-a făcut de lucru cu furchetul, și piesa de metal a căzut în apa puțin adâncă. L-a recuperat, însă nu părea tocmai sigur cum să treacă vâsla prin el.

Matelotul maltez și-a dat seama cu uluire că tânărul său tovarăș de drum nu se mai aflase până atunci la vâslele unei ambarcațiuni.

Pentru el nu era decât a cincea călătorie pe apă. Prima îl adusese din Kingstown, Irlanda, la Southampton, Anglia; a doua, la Port Said, Egipt; a treia, din Egipt la Beirut, iar a patra, de la Beirut la Akka, de-a lungul coastei Mediteranei.

Cunoscută de israelieni drept oraşul Akko. Cunoscută de palestinieni, şi acum, sub numele de Akka. Localitate ştiută, în afara graniţelor Israelului şi ale Palestinei, sub numele de Acra: un oraş-mozaic, cu turle joase de moschei, acoperişuri terasate şi sinagogi, un oraş de clopote, megafoane şi chemări ale muezinilor, unde vântul venit dinspre apele calde face limba să se retragă şi strecoară în gâtlej sunete multiple: Acra, Akko, Akka.

Christopher Costigin avea douăzeci şi cinci de ani. Crescuse pe strada Thomas din Dublin. Taică-său, Sylvester, ţinea o distilerie. Mama lui, Catherine, era contabilă. Tânărul studia teologia la colegiul Maynooth, sperând să se alăture clerului.

Costigin citise despre Levant la şcoală. Voia să vadă cu ochii lui fluviul pe care-l zărise Moise din înaltul muntelui Nebo, unde Iisus fusese botezat de Ioan şi unde israeliţii trecuseră către Ţara Făgăduinţei. Îl interesau îndeosebi istorisirile biblice care aveau ca fundal zona de proximitate a Mării Moarte, printre care, la loc de cinste, se găsea povestea Sodomei şi Gomorei, cu îngerul venit în ospeţie şi soţia lui Lot transformată în stâlp de sare.

Geograf amator fiind, voia şi să schiţeze hărţi şi mai intenţiona să facă măsurători ale adâncimii lacului. Costigin spera să se poată întoarce cu dovezi: suluri de pergament, pietre, manuscrise, picturi, poveşti.

Sursa dumnezeirii, era sigur, se putea găsi la Marea Moartă.

Marea – al cărei ţărm este terenul uscat cu cea mai joasă altitudine de pe Terra – e plină cu sloiuri de sare, dintre care unele pot fi azvârlite pe mal de valurile înălţate; acolo se calcifiază, aducând cu nişte pietroaie – nişte surprize albe, întărite.

Costigin a ajuns cunoscut în cărţile de istorie drept Costigan. Scrierea greşită a fost bătută în cuie când – prin anii ’40 din secolul al XIX-lea – un promontoriu din Marea Moartă i-a căpătat numele.

Numele matelotului maltez a rămas necunoscut pe vecie.

În timp ce marinarul cârmea cu uşurinţă barca peste Marea Galileei, Costigin îşi lua notiţe în jurnalul său îmbrăcat în piele. Soarele era sus, pe cer, dar îşi luaseră precauţia de a aduce cu ei, pe lângă veşmintele şi acoperămintele de cap tradiţionale, două umbrele albe după care să se adăpostească. Vântul sufla uşor dinspre ţărm. Barca se deplasa cu vioiciune, urmând albia Iordanului prin lac. Amândoi bărbaţii erau binedispuşi. Costigin a măsurat de mai multe ori adâncimea cu o funie, apoi a umplut câteva borcane mici cu eşantioane de apă.

Când au ajuns în celălalt capăt – unde Iordanul îşi relua cursul natural – au făcut popas. Se lăsa întunericul. Au ascultat urletele câinilor sălbatici şi torenţii gâlgâind înfundat, în depărtare.

A doua zi, pe fluviu, vipia s-a înteţit. Treceau printr-un canion de piatră albă. Aţinându-se pe partea umbrită a apei, au început să cârmească barca prin primul torent năvalnic. Fluviul era mai înfundat în albie decât se aşteptase marinarul. Stâncile se ridicau la înălţime. Au trecut cu hopuri pe nişte porţiuni mai iuţi. Tabla de cupru care întărea laturile bărcii era deja îndoită şi spartă.

Costigin părea înviorat de aceste prime dificultăţi. Îi conveneau. A vrut să tragă la mal ca să exploreze nişte grote, însă maltezul l-a povăţuit să lege bine proviziile de barcă şi să-şi menţină echilibrul, fiindcă mai în aval aveau să apară puzderie de ruine.

Când s-au uitat în urmă, după prima turbulenţă majoră, au văzut că le scăpase una dintre umbrelele albe: se răsucea, delicată ca o floricică, într-un vârtej de apă.

Fluviul se făcea mai mare, mai agitat. Pe la prânz, în următoarea zi, au trebuit să salte barca la mal, ocolind mai multe zone cu bolovani în albie. Au descărcat şi reîncărcat barca, apoi au trebuit din nou s-o descarce. Marinarul maltez s-a rugat de tânărul călător, l-a implorat să se întoarcă în Galileea, însă Costigin nici n-a vrut să audă. Aveau destulă apă de băut şi mâncare, a zis. Lucrurile aveau să se schimbe. Trebuia să se încreadă în Cel de Sus: aveau să ajungă la Marea Moartă şi apa avea să le aducă eliberarea.

Cei doi s-au oprit încă o dată ca să scoată barca. Pierduseră singurul lor telescop și un termometru. Extenuați, și-au făcut tabăra chiar pe mal, însă au mâncat bine și și-au împrospătat provizia de apă potabilă.

S-au așternut iarăși la drum odată cu zorii. Deasupra fluviului – peste tufele și bălăriile înalte – au văzut cete de călăreți arabi apărând și iarăși dispărând în deșert. Costigin a vrut să escaladeze culmile ca să vorbească cu ei, însă maltezul l-a implorat să rămână pe loc. Siluetele s-au ivit iarăși pe culme, dar nu i-au abordat.

De câteva ori, matelotul a trebuit să-l oprească pe Costigin să sară din barcă, nerăbdător să exploreze. Irlandezul a început să recite versete biblice, legănându-se câteodată înainte și înapoi, cu cartea strânsă la piept.

Fluviul se îngusta și zonele cu ape frământate se îndeseau. Jurnalele lui Costigin au fost aruncate peste bord. Placajul de aramă al chilei se desprindea. Căldura izbea ca un baros. Bărbații își înmuiau basmalele în râu ca să-și răcorească țestele înfierbântate. Se adunau sub vela pe care o înălțaseră. La un moment dat, barca a fost prinsă între bolovani, așa că au folosit funii ca s-o desprindă. Costigin și-a jupuit palmele până la sânge.

Marinarul era de părere că trebuiau să abandoneze cât mai curând fluviul. Costigin i-a replicat că aveau să continue în orice condiții. Că era voia lui Dumnezeu. Aveau să fie eliberați. Fluviul era sfânt. Nu trebuia decât să fie tari în credință.

Pe maluri nu mai apărea nici țipenie de om sau animal. Nici măcar insecte până la apus, când i-au cuprins nori de muște și țânțari. Roiuri imense, întunecate. În ochi, în urechi, în gură.

Matelotul s-a uitat la Costigin cum strănută, făcând să-i țâșnească din nări un șirag de muște moarte.

În ziua a patra, la nici câteva minute de când o porniseră pe fluviu, au fost iarăși nevoiți să urce barca pe mal. Au târât-o prin desișul de papirușI și palmieri, urmându-și de aici înainte pe uscat drumul către Marea Moartă.

Au apucat-o pe traseul cel mai sigur pe care îl ştiau. Spre nord, către Nablus. Spre vest, către Ierusalim. Apoi la sud, spre Ierihon. Cu barca, iarăşi, legată de o cămilă.

Atentatorii sinucigași și-au făcut tabără, cu săptămânile, în cavernele de lângă Nablus. Niște copii veneau călare să le aducă provizii. Conserve, filtre de apă, haine, ziare, chibrituri, kerosen, mirodenii. Aveau acces la un telefon prin satelit, însă nu li se permitea să-l folosească decât dacă se depărtau la cel puțin un kilometru și jumătate de tabără, deghizați în păstori.

Pe timpul zilei rămâneau în peșteri. Existau, și ei știau asta, posturi de ascultare israeliene în tot locul. Erau și avioane care brăzdau cerul de dimineață până seara, făcând fotografii de la înălțime.

În plimbările nocturne menite să ascundă folosirea telefonului, şeful atentatorilor, Youssef Shouli, îşi băga pe sub haine folie de aluminiu şi pături termice, crezând că astfel va înşela senzorii de căldură care puteau fi amplasaţi pe dealuri.

Imaginați-vă: mâinile și fața lui Shouli expuse unei camere cu detector de căldură, în vreme ce pășește nesigur prin beznă.

Podul Allenby, cunoscut și sub numele de Podul al-Karameh, cunoscut și ca Podul Regele Hussein, traversează Iordanul în apropiere de Ierihon. Sârmă ghimpată, camere de securitate și alarme se desfășoară pe sute de metri de ambele părți ale albiei fluviului.

Ani întregi, când zona din preajma podului era mai puțin construită, a fost o tradiție de a se arunca monede mărunte de pe maluri, ca să poarte noroc în călătoria pe cealaltă parte.

Acolo, Iordanul era suficient de adânc pentru a le permite copiilor din zonă să se scufunde după bănuți.

Când avea nouă ani, Smadar a scris o compunere despre cele mai poluate fluvii din lume. Fluviul Galben, Gangele, Sarno, Mississippi, Iordanul.

Pentru partea despre Iordan a folosit o fotografie de-a ei plutind pe spate, în Ein Bokek, la Marea Moartă. Explicația fotografiei era: Unde se termină Iordanul.

În fotografie, Smadar, de patru ani pe atunci, poartă un costum de baie bleu şi o cască albă, cu o floare de plastic galbenă în frunte. Se apleacă înainte surprinsă, s-ar părea, de vederea degetelor de la picioare.

La concursurile de înot din Ierusalim, Smadar patrula pe marginile bazinului. Corpul părea să-i fie montat pe arcuri, mereu frământându-se, în mișcare, avântat. Înainte de probă avea obiceiul de a-și înfige un deget pe sub casca de înot, la spate, trăgându-și cu un gest brusc latexul căștii pe ceafă. Gestul devenise semnătura ei: un plici răsunând peste întinderea bazinului de înot.

După moartea lui Matti Peled, Smadar a luat obiceiul de a-i întoarce ceasul înainte de culcare. N-ar fi vrut ca mecanismul să se oprească în perioada cât era adormită ori să-şi aducă aminte că celălalt bunic, Yitzak, murise şi el în timpul nopţii.

O dată a intrat în bazin cu ceasul încă la mână. Secundarul a încremenit. A ţinut morţiş ca Rami s-o ducă la un ceasornicar, să-l repare. A luat-o în maşină şi a dus-o acasă la o specialistă, o armeancă în vârstă care locuia în districtul Meah Shearim.

Rami auzise de femeie de la un coleg din industria publicitară.

Cât doamna ceasornicar a uscat interiorul ceasului, Smadar s-a preumblat prin casă, printre sute de mecanisme de măsurare a timpului care funcţionau toate.

Înainte să plece, s-a lipit de Rami şi l-a tras de mânecă. De ce, a întrebat, toate ceasornicele din odăile din spate ale casei erau potrivite la o diferenţă de exact o oră?

Întrebarea l-a încurcat pe Rami, dar până la urmă şi-a adus aminte că asta e diferenţa de fus orar între Israel şi Armenia.

Poate că, i-a explicat, doamna ceasornicar vrea să locuiască în timpul ei de acasă. Ori poate că ceasurile îi aduc aminte de patrie. Sau – se gândise mai târziu la asta – doamna ceasornicar nu voia să zăbovească deloc în timpul acela; în dosul casei era mereu înainte cu o oră, astfel ca lucrurile care se întâmplau acolo să nu se fi întâmplat încă aici.

Peled purtase Timexul acela pe tot parcursul războiului din 1948, cât fusese membru în Knesset, apoi pe durata Războiului de Yom Kippur, a acordului cu Sadat, retragerii din Sinai, invaziei în Liban și a Primei Intifade. Mecanismul de măsurare a timpului îi era un soi de talisman. În jurnalul personal, în vara lui 1994, a scris că singura dată când nu voise să-l poarte ori să se uite la el fusese la finalul negocierilor de la Oslo.

Acordul, a notat el în jurnal, era ca o piesă de muzică de cameră deghizată în simfonie, o șoaptă blândă, mângâietoare pentru urechea palestiniană, dar concepută, până la urmă, doar pentru vioara israeliană.

După ce a ieșit de la morgă, Rami a trebuit să se ducă la tatăl lui acasă și să-i spună ce se întâmplase cu Smadar. Tatăl lui era în camera de zi, uitându-se la știri. Yitzak nu aflase încă: nu se anunțaseră numele victimelor.

Rami a oprit televizorul și și-a tras un scaun. Tatăl lui, de aproape optzeci de ani – cu un pled pe genunchi –, a stat fără să se miște, uitându-se la un punct de dincolo de umărul lui Rami. A mișcat buzele, dar n-a rostit un cuvânt. Era de parcă ar fi încercat să-și dea seama cum va fi gustul cel nou.

Yitzak și-a dus palma la rădăcina nasului, apoi s-a ridicat cu lentoare și-a zis: „Teribil sunt de obosit, fiule. Mă duc la culcare.“

De parcă lucrurile care se întâmplaseră acolo nu se întâmplaseră încă aici.

De la mănăstire, motocicleta lui Rami trece în față, șerpuind cu roșul stopurilor peste gropile din asfalt.

La stânga lui Bassam, pe fundul văii, priveliștea s-a și luminat. Autostrada – doar pentru autovehicule israeliene – străbate valea, dâre neclare de galben pe-o parte, de roșu pe cealaltă, unele spre Hebron, altele spre Ierusalim, altele spre Marea Moartă.

Bassam întredeschide geamul mașinii de-un deget ca să iasă fumul.

La închisoare, o singură țigară putea fi împărțită între două sau trei celule. Putea, noaptea întreagă, să se uite în lungul coridorului și să zărească pulsarea jarului roșu țopăind de la o celulă la următoarea. Mâinile prizonierilor ieșind pe ferestruicile ușilor ca să intercepteze produsul de contrabandă. Țigările erau legate cu fire lungi de ață dentară și arătau în beznă ca niște mici universuri pulsatile.

Țărmul din jurul Mării Moarte e spuzit cu găuri conice. Pe măsură ce apa sărată se retrage, acviferele cu apă dulce din zonă încep să pătrundă. Apa dă peste nişte bolovani imenşi de sare după ce avansează în subteran între cinci şi şaizeci de metri.

Sarea se dizolvă încet şi bolovanii se topesc, lăsând în urmă nişte cavităţi uriaşe. Cavităţile urcă la suprafaţă, ca bulele de aer, până ce pământul de dedesubt se surpă fără vreun avertisment.

Mii de asemenea surpături s-au format în ţărmul Mării Moarte în anii din urmă. Cratere imense, căscându-se ca din senin.

Clădiri întregi s-au prăbuşit în gropile astea. Garduri. Livezi de curmali. Cai. Maşini. Bucăţi de şosea. Capre de-ale beduinilor.

Într-o clipă aici, în următoarea niciunde. Ca suflat de vânt.

Apa dizolvă mai multe substanțe decât oricare alt lichid, chiar și decât acidul.

Dezleagă forţele de atracţie care ţin laolaltă moleculele.

În multe cămine din Cisiordania umpli lighene, înșirui poloboace, aduni sticle pline sub chiuveta din bucătărie. Te speli pe dinți cu robinetul închis. Ieși rapid de la duș. Pui dop la gura de scurgere din baie. Montezi aeratoare la robinete ca să reduci debitul. Cureți podeaua cu mătura, nu cu mopul. Îți ștergi mașina cu o cârpă uscată. Ștergi pe uscat praful de pe geamuri. Știi că apa poate fi oprită uneori cu săptămânile și că va trebui, oricum, s-o cumperi la un preț de patru ori mai mare decât li se cere celor de peste vale. Urci treptele până pe acoperișul plat de beton și verifici dacă cisterna neagră nu picură. Ridici capacul ca să arunci o privire la nivel. Te rogi să plouă chiar și când cisterna e aproape plină.

Unul dintre jocurile soldaţilor israelieni se numeşte Împuşcă Cisterna de Apă: cu cât mai în josul cisternei nimereşte glonţul, cu atât e mai dibaci trăgătorul.

Uneori mai trage și câte un soldat răzbunător de-al Autorității Palestiniene.

La finele celui de-al Doilea Război Mondial, un tânăr păstor beduin din tribul Ta’amirah a plecat în căutarea unei capre pierdute printre culmile de gresie de lângă Marea Moartă.

În timp ce se cățăra pe grohotiș, Muhammad al-Dhib a dat peste o grotă deschisă în formă de cisternă. Capra care se pierduse ar fi putut să cadă în peșteră, și-a zis, sau poate că umbla după mâncare pe undeva prin întuneric.

Când a aruncat mai multe pietricele în groapă i s-a părut că aude un sunet ciudat.

A coborât în grotă, apoi a scos o lumânărică de seu și a aprins-o. A văzut, așezate în șir, mai multe ulcele, piese de ceramică străveche. A mai făcut un pas și a spart cu ciomagul de lemn o ulcică. S-a făcut cioburi. A distrus o a doua, apoi o a treia. Erau toate goale.

Cea de-a zecea era sigilată cu argilă roșie. A găsit în ea niște fâșii de piele rulată. Scrisul de pe sulurile acelea era de neînțeles pentru Muhammad, însă i-a venit în cap că pielea ar fi fost numai bună de curele la sandale.

Muhammad a înfășurat în manta pergamentele şi le-a dus înapoi în tabăra lui. Pielea s-a dovedit prea uscată pentru curele de sandale, așa că a pus-o într-o desagă din piele de oaie, în colțul colibei.

Mai târziu avea să le spună intervievatorilor că desaga a rămas acolo, atârnând de-o prăjină de cedru, timp de cel puțin încă un an.

În 1947, unchiul lui Muhammad a observat sulurile de piele atârnând în colibă. Curios, le-a dus la piață în Betleem. Primul negustor, crezându-le furate dintr-o sinagogă, le-a declarat fără valoare. Au fost duse apoi la o altă piață din apropiere, unde au fost examinate de un șeic local și de un prăvăliaș, care au solicitat ajutorul unui pantofar, negustor de vechituri în timpul liber.

Împreună, bărbații, însoțiți de unchiul lui Muhammad, s-au întors la peșterile unde se găsiseră sulurile. Au scormonit printre cioburi și-au mai găsit fragmente.

În cele din urmă s-a ajuns la o înțelegere: au cumpărat trei bucăți pe șapte lire iordaniene.

În primăvara lui 1948, John C. Trever, cărturar specialist în Biblie şi arheolog, a auzit despre suluri şi i-a trimis fotografii unui coleg, William F. Albright, care a declarat că erau cele mai însemnate manuscrise descoperite în epoca modernă.

Șapte lire iordaniene: făceau, la acea vreme, douăzeci și opt de dolari.

În tradiția iudaică este oprit să arunci scrieri care invocă numele lui Dumnezeu. Cărți de rugăciune. Suluri cu texte. Enciclopedii. Veșminte. Curelușe de tefilin. Ba chiar și foi volante ori benzi desenate. În loc să fie distruse, textele sunt vârâte în pământ într-o genizah, loc de îngropăciune pentru cuvântul scris.

Manuscrisele de la Marea Moartă fuseseră inițial ascunse în vase de argilă și puse în grote ca să fie protejate. Dacă n-ar fi fost scoase la iveală, scrisul s-ar fi estompat de la natură. În recipientele pecetluite – fără lumină și fără ploaie –, sulurile s-ar fi putut face încet pulbere.

O genizah modernă e de găsit, cel mai adesea, prin podurile sau subsolurile sinagogilor, ba chiar într-un tomberon anume desemnat afară, pe stradă.

Într-o noapte, trecând cu automobilul printr-o așezare de lângă Ierusalim, Rami a văzut un grup de bărbați și băieți ortodocși adunați lângă o genizah din apropierea unei sinagogi. Pălăvrăgeau și râdeau, îmbrâncindu-se în glumă. Doi dintre ei purtau pistoale-mitralieră atârnate pe umeri.

Un bărbat în etate, la volanul unui camion, a lepădat conținutul remorcii în containerul albastru. Vehiculul a luat-o din loc. Tinerii au ridicat capacul containerului-genizah. Rami l-a văzut pe unul dintre puștii mai mici scoțându-și pălăria. L-au săltat în aer ca pe un gimnast. Ceilalți l-au coborât în container ținându-l de glezne. A părut că e înghițit cu totul.

Rami a rămas cu gura căscată: făceau scufundări în tomberon.

După o clipă, l-au tras înapoi pe băiatul în surtuc, cu un braț plin de cărți. Au făcut de mai multe ori așa, apoi grupul s-a așezat și-au început să întindă pe jos cărțile, să le răsfoiască.

Rami nu știa ce să creadă. Moștenirea. Apartenența culturală. Lucrurile transmise din generație în generație. Pălăriile lor negre. Costumele. Piepții albi ai cămășilor. Perciunii. Armele lor. I-a venit în minte, pregnant, că și el le părea lor la fel de străin pe cât îi păreau ei lui. Bărbați din altă țară. Nu îl speriau neapărat, era mai degrabă ca și cum n-ar fi trăit pe același pământ.

Rami le-a făcut un semn de noapte bună, însă n-au mișcat până ce n-a închis portiera. I-a zărit în oglinda retrovizoare. În jurul lor, într-un cerc, aranjaseră cărțile.

Mai târziu avea să afle că bărbații îl vârâseră în tomberon pe amicul lor ținându-l de picioare și nu săriseră acolo pur și simplu fiindcă e oprit să atingi cu tălpile numele lui D-u.

De Sabat: nu se seamănă, ară, coseşte, leagă snopi, treieră, cerne, alege, macină, strecoară, împleteşte, coace, tunde lână, spală lână, dărăceşte lână, vopseşte lână, toarce, ţese, împleteşte, leagă, brodează, deznoadă, coase, rupe, nu se pun laţuri, nu se măcelăreşte, jupoaie, sărează carne, nu se tăbăcesc piei, curăţă piei, taie piei, nu se scriu două litere, nu se şterg două litere, nu se construieşte, demolează, stinge un foc, ascute un cuţit, loveşte cu ciocanul, nu se aduce un obiect din domeniul privat în cel public şi nici nu se transportă un obiect în sfera publică.

Obiceiul de a înlocui cu D-u cuvântul Dumnezeu se bazează pe practica de adorare a numelui ebraic al lui Dumnezeu din tradiția iudaică. Cel mai des utilizat nume în Biblia evreiască este Tetragramatonul, YHWH, socotit prea sacru pentru a fi rostit cu voce tare și englezit, adeseori, sub forma Yahweh sau Iehova. Alte nume ale lui Dumnezeu care, odată scrise, nu mai pot fi șterse sunt El, Eloah, Elohim, Elohai, El Shaddai și Savaot.

În rugăciune se folosește denumirea Adonai, iar într-o discuție oarecare este de obicei enunțat ca HaShem, însemnând Numele.

În islam există nouăzeci şi nouă de nume pentru Dumnezeu – asmāʾu llāhi l-ḥusnā, însemnând Preafrumoasele Nume ale lui Allah.

În 1995, păstorul Muhammad – care, din 1947, își câștigase existența căutând manuscrise prin peșterile din jurul Qumranului – a dat un interviu într-un anticariat din centrul vechi al orașului Ierusalim.

Unele dintre sulurile de piele pe care le lăsase la atârnat în colibă, a zis, fuseseră descoperite de copii, care le folosiseră ca sfori pentru zmeie până ce se dezintegraseră, împrăștiate în vânt.

Patru dintre pergamentele de la Marea Moartă au fost duse la hotelul Waldorf Astoria din New York în 1954, unde au fost vândute la licitație pentru un sfert de milion de dolari.

Muhammad a spus că unul dintre lucrurile pe care le regreta acum, la bătrânețe, era că până la urmă nu mai găsise cadavrul caprei sale pierdute.

Iar noi credem că miturile ne bagă în sperieți.

Abir îşi scria câteodată numele în praful de pe maşina tatălui ei. Scrisul îi era îngrămădit, controlat. Scria în naskh şi abia începea să înveţe ruq'ah. Făcea o înfloritură la arcuirea iniţială şi trecea, fără pauză, la linia de dedesubt. Lega între ele punctele de deasupra celui de-al treilea arc. Caligrafia îi era fină şi decorativă. Îşi scria numele câte o singură dată pe portieră, pe portbagaj, pe capotă.

Îi plăcea ideea că numele îi goneşte pe şosea cu optzeci de kilometri pe oră.

După ce Abir a fost împușcată, Bassam a dat ocol mașinii, încercând să găsească urme ale scrisului ei. A găsit un fragment abia vizibil pe lunetă.

Uneori, când intra în camera lui Smadar, lui Rami i se părea că și odaia era un soi de genizah.

Costigin şi marinarul au săltat barca de lemn peste piscuri, trăgând-o cu funii. Ore de-a rândul şi-au făcut drum printre pietroaie şi grohotiş, căutând o cale pe care să se depărteze de fluviu şi să ajungă la drumul bătătorit.

Corpurile le erau atât de străpunse de spinii deşertului, că au fost nevoiţi să-şi acopere mâinile şi picioarele cu fâşii din bucata de pânză pe care o ţineau pentru reparatul velei. Au fixat cu sfoară fâşiile şi s-au pus pe târât barca, încercând să nu-i vatăme chila.

Costigin i-a împărtăşit matelotului convingerea sa că nu avea să li se întâmple nimic rău. Nu făceau, până la urmă, decât să meargă pe urmele originare.

S-au oprit când soarele a ajuns în înaltul cerului şi s-au adăpostit de caniculă în răcoarea unor peşteri izolate. Şi-au scos cârpele de pe braţe şi picioare, şi-au spălat rănile. Luna a urcat spre gura peşterii. Tăcerea era imensă.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, încă pe întuneric, după ce şi-au legat iarăşi rănile, au dat peste un mic grup de beduini. Beduinii au fost uluiţi de apariţia călătorilor înfăşuraţi în pânză şi târând barca după ei.

I-au săltat pe crupele cailor şi i-au adus în tabăra lor, unde le-au aplicat un unguent special făcut din pulpă de cactus. După ce şi-au revenit, Costigin a angajat iarăşi cămile pentru căratul bărcii şi al proviziilor rămase.

Când, în 2014, a plecat să conferenţieze în Statele Unite, Bassam a fost invitat în mai multe biserici unde se cânta despre Iordan – Curgi, Iordanule, curgi, vreau să ajung în ceruri de-o să mor; Iordanul nu va seca nicicând, nu va seca nicicând, nicicând; Ne vom vedea în zori, în Ţara Promisă, pe celălalt mal de Iordan, într-acolo am pornit.

A stat pe bancă şi a ascultat. După aceea le-a spus gazdelor că muzica îl transportase acasă.

Cei doi au ajuns în Ierihon, la Marea Moartă, într-o stare jalnică. Și-au îngăduit două zile de repaus la o casă de oaspeți. Costigin a făcut băi prelungite ca să-și coboare temperatura corporală. Un termometru pus la umbră arăta peste 37 de grade. În piața orașului, Costigin și-a refăcut proviziile de apă, cafea, mâncare și îmbrăcăminte, apoi a cumpărat termometrul de la proprietarul casei de oaspeți.

S-au așternut la drum pentru ultima parte a expediției lor în august 1835. Când au ajuns la malul lacului, Costigin a măsurat temperatura: 40 de grade. A îngenuncheat în nisip, cu palma pe prova bărcii, și s-a rugat. Și-a înmuiat în lac degetul și și-a întins pe buze apa sărată. Apoi, după ce soarele a apus, s-a ospătat, făcând pluta pe spate, cu carne de bibilică.

S-au lansat în Marea Moartă din apropierea gurii Iordanului. Cerul era o tapiserie de nuanțe albăstrii. Vântul sufla fierbinte. Nimic altceva nu mai clintea. Nu erau pești și nici păsări.

Lacul era mărginit de amândouă părțile de creste înalte. Munții, în dogoare, păreau vineții. Costigin a fost surprins de mărimea valurilor: citise despre lacul sărat în cărți, însă nu-i putuse cuprinde urieșenia. Barca, a observat, naviga mai sus cu o palmă decât oriunde altundeva, ridicată de salinitate. S-a lăsat în genunchi pe fundul bărcii și a început să facă măsurători, folosind o frânghie care s-a scufundat până la adâncimea de 320 de metri.

Traversarea lacului le-a luat două zile. Costigin s-a aventurat pe țărm, printre dealurile lutoase, în căutare de ruine uitate sau de orașe părăsite. S-a întors la barcă după ore întregi de hălăduială, cuprins de o febră extatică.

Era cu putință să fi descoperit, i-a zis maltezului, izvoarele sulfuroase unde se scăldase cândva Irod.

Au tras barca la țărm și au dormit în cort. Dinspre nord bătea un vânt furios. Termometrul arăta treizeci de grade. Au înălțat vela și au revenit pe lac. Temperatura a crescut iarăși, în câteva minute, la peste patruzeci de grade. Marinarul maltez s-a plâns că nu mai putea s-o țină așa, însă Costigin l-a convins

că aveau să găsească ruinele Sodomei și Gomorei.

Ar fi trebuit să se afle, credea el, undeva pe lângă Ein Bokek. Aveau să-și croiască drum într-acolo luptându-se cu căldura.

În a patra zi țestele au început să le ardă. Costigin își înmuia tot mai des keffiyeh-ul în apa lacului. Până și suprafața acestuia părea să fiarbă. Pielea feței i-a crăpat, i-au apărut bășici. Și-a înmuiat iarăși hainele în apă. Soarele l-a stors, l-a uscat îndată. Și-a dat seama că făcea o greșeală groaznică: soarele îi vâra sarea în piele. Ochii îi erau măriți, inflamați. Bășicile începuseră să zemuiască. Și-a stropit acoperământul de cap cu puțină apă dulce și a încercat să se curețe.

Au ieșit iarăși pe lac. Termometrul se blocase la treizeci și nouă de grade.

În a cincea zi marinarul maltez s-a adâncit în tăcere. Se uita drept în față și vâslea. Nu se mai alătura rugăciunilor lui Costigin. Termometrul dispăruse. Aveau încă de mâncare, însă provizia de apă potabilă scădea cu repeziciune. Încercau, pe timp de zi, să acopere căldarea cu apă ca să împiedice evaporarea. Costigin nu reușea să adoarmă. Fața și corpul îi erau rană vie. Începuse să îngaime, repetat, versete biblice. L-a acuzat pe marinar că băuse toată apa și că aruncase termometrul peste bord. Maltezul l-a anunțat că, dacă nu plecau de-acolo în clipa aceea, aveau să moară sigur.

Apa de băut li s-a terminat după șapte zile, însă le mai rămăsese o provizie mică de cafea. Costigin credea că boabele de cafea au proprietăți medicinale. Aveau să-i dea avânt, să-l întărească și curând, curând, urma să găsească apă de izvor.

A umplut oala cu apă din lac și a fiert restul de cafea în apă sărată. Peste puține ore avea să se zvârcolească în agonie.

În ziua nunţii ei, Salwa – după obiceiul din familie – a luat farfurioare cu zaţ de cafea şi a răspândit zaţul pe pragul casei.

Apoi a călcat pe zaţ cu tălpile goale, înnegrindu-şi-le, după care a păşit în cerc pe dinaintea casei, lăsând pe trepte imprimeuri de cafea.

Ritualul era transmis de generaţii în familia ei: însemna că ea şi Bassam aveau să se întoarcă aici cu bucurie după nuntă.

Un grup de salvatori l-au adus pe Costigin înapoi la Ierusalim, prin Betleem. O pernă mare fusese prinsă de grumazul calului, îngăduindu-i irlandezului să se întindă de-a lungul spinării animalului.

Salvatorii fuseseră trimişi de un misionar anglican, reverendul John Nicolayson, care auzise de pățaniile lui Costigin. Călătoriseră pe timp de noapte ca să evite arșița groaznică, ajungând la Ierusalim chiar când stelele de dimineață se ștergeau de pe firmament.

Pe data de 5 septembrie 1835, Nicolayson i-a găsit lui Costigin un pat într-un ospiciu franciscan, Casa Nuova.

Costigin a primit diagnosticul de hiperpirexie severă. Un doctor i-a administrat vomitive şi i-a umezit buzele cu limonadă făcută din fructe proaspete, culese din grădina ospiciului.

Tânărul teolog a trecut printr-un şir de leşinuri şi recăpătări ale cunoştinţei. Stătea întins în pat, acoperit cu un cearşaf subţire. Febra lui uda leoarcă perna. A vrut să fie dus în grădină pentru o ultimă oară, însă afară era prea cald, trebuia să aştepte căderea nopţii.

Îi părea tare rău, i-a spus doctorului, că nu se pregătise cum se cuvine pentru expediția la Marea Moartă, însă acum era gata să-l întâlnească pe Dumnezeu.

Luni, 7 septembrie 1835, Christopher Costigin a fost înmormântat într-un cimitir aflat la umbra Muntelui Sion, dând către valea Kidron, care coboară spre Marea Moartă, pe unde călătorise.

De înhumare s-a ocupat reverendul Nicolayson. A scris în jurnal că preț de o clipă, chiar când sicriul lui Costigin era vârât în pământ, s-a ivit un nor singuratic, oferind o scurtă pauză de la căldură.

Point Costigan şi-a primit numele în 1948, când o altă expediţie – condusă de exploratorul William Lynch, bine înzestrat cu bani şi cu echipamente de Marina Statelor Unite – a izbutit să alcătuiască prima hartă modernă completă a Mării Moarte.

Lynch a numit extremitatea nordică a peninsulei El-Lisan după tânărul teolog. Americanul a tras şi trei salve de salut în memoria lui Costigin.

Bombele de pe strada Ben Yehuda s-au declanşat la intervale de trei secunde.

Camerele cu circuit închis au arătat mai târziu că atentatorii se apropiaseră de strada Ben Yehuda din cel puţin două direcţii. Bashar Sawalha dinspre strada Mesilat Yesharim, Youssef Shouli de pe Mordechai A'liash.

Au ajuns acolo deghizaţi în femei. Duceau plase cu cumpărături, deşi nu s-a stabilit niciodată cu precizie ce anume conţineau plasele: materialele explozive le erau înfăşurate bine pe corp.

Al treilea atentator, Tawfiq Yassine, nu a fost surprins de nici o filmare, deşi anchetatorii au sugerat că venise din zona aleii HaMatmid, trecând pe lângă clădirea care găzduia Ministerul israelian al Imigraţiei şi Absorbţiei.

Hainele femeiești le fuseseră aduse cu o săptămână în urmă, însă nici unul dintre bărbați nu le încercase până cu câteva ore înainte de misiune.

Pentru mesajul lor de adio, filmat în dimineața atentatului de Brigada Martirilor pentru Libertatea Prizonierilor, se asiguraseră că poartă veşminte bărbăteşti potrivite – keffiyeh și agal – și-și spuseseră replicile uitându-se direct în ochiul camerei.

După care și-au ras bărbile și s-au deghizat.

Hainele purtate de atentatori erau simple, negre, fără ornamente. Butoanele de declanşare le fuseseră cusute în buzunare.

Martorii au declarat că atentatorii au dat ochii unii cu alții, pe sub văluri, când au ajuns în zona străzii Hillel.

Apartamentele deasupra. Copertina magazinului dedesubt. Tarabele cu fructe, gheretele cu suc, magazinele de modă. Casele de marcat. Megafoanele. Zăngănitul. Agitația de septembrie. Aprinderea unei brichete. Capsa unei poșete deschizându-se. Fetele țopăind voioase, la braț, pe stradă. Un hohot de râs auzindu-se dintr-o cafenea. Șuierul ușilor pneumatice. O portieră trântită. Plescăitul ușor al încălțămintei cu talpă moale purtate de atentatori. Foșnetul rochiilor. Fâșâitul mânecilor largi de pânză.

Youssef Shouli a fost ultimul care şi-a detonat bomba. Se adâncise cel mai mult în mulţimea de pietoni.

Pe ușa apartamentului lor, Nurit lipise un abțibild: Stop Ocupației! Rami a înfipt cheia în broască. Stătea în picioare, așteptând. A simțit-o tremurând ca varga. A sărutat-o pe păr.

– Mai repede, a zis ea.

Rami s-a mișcat iute prin casă. A luat din birou o baterie de rezervă pentru telefon. Luminița roșie a robotului clipea. A apăsat tasta. Mesajele erau vechi de o zi. Vocile veneau parcă de hăt, departe. Și-a îndesat bateria în buzunar, s-a căutat iarăși de cheile mașinii și de portofel.

În bucătărie, dădaca – o vecină – se juca cu Yigal. Pe jos fusese întinsă o cale ferată de jucărie. Cu linii care se intersectau. Rami a traversat odaia și și-a luat în brațe băiețelul de cinci ani, l-a pupat, apoi s-a grăbit să iasă prin față.

Nurit își vârâse în geantă aparatul Polaroid al lui Smadar. Rami știa că nu era cazul s-o întrebe de ce.

Fotografia fusese făcută la un curs de jazz, cu ea având căștile pe urechi.

Până să ajungă ei pe lângă strada Ben Yehuda, peste zonă se lăsase un calm nepământean. Sirenele se opriseră. Nu se mai auzeau strigăte, țipete. Prin zonă forfoteau tot felul de uniforme: poliție, armată, paramedici și cei de la ZAKA.

Rami și Nurit au fost opriți la banda roșie. Vedeau mai încolo lumina lăptoasă a reflectoarelor. Forme mișcând prin beznă. S-au apropiat de bandă cât au putut, s-au aplecat peste.

– Îmi pare rău, dar nu se permite accesul nimănui. Avem ordine clare.

Nurit i-a arătat pazniculuiui fotografia.

– Îmi pare rău, nu, a zis.

Nurit continua să întindă poza spre el. A cercetat-o, a clătinat iarăși din cap.

Pe stradă, lumea era strânsă în cete: părinți, adolescenți, soldați. Întunericul vibra. Rami și Nurit au apucat-o în direcții diferite. Au trecut printre pâlcurile de oameni și s-au regăsit pe strada Shamai.

– Spun că ar fi doi…

– Bărbați, ori femei?

– Patruzeci sau cincizeci de răniți.

– Ai sunat acasă?

– Da.

– Băieții?

– N-au auzit nimic.

– Să încercăm la spital.

Au grăbit pasul pe lângă prăvăliile spulberate. Lui Rami îi venea s-o strige pe Smadar. Poate că aveau s-o găsească totuși pe acolo, tremurând în vreo cafenea, ori poate, tehuie de cap, se dusese acasă la vreo prietenă, sau nici nu fusese în zonă de fapt, habar n-avea de bombe și stătea cu totul neștiutoare prin vreun dormitor, cu vreo încă patru fete, pe un pat cu pernuțe, dându-se cu ruj, chicotind și răsfoind reviste.

A apăsat pe butonul cheii de departe, făcând claxonul să trâmbițeze și luminile de poziție să licărească intermitent.

Parcaseră pe lângă Muzeul Muzicii. Când a pornit motorul s-a declanșat și radioul. Un talk-show. L-a închis. A virat pe strada Shamai.

Nurit a tastat niște numere pe telefonul ei. Rami a auzit-o limpede trăgând aer în piept.

– Așa, a zis ea la telefon. Da. Bine. Da.

A mărit viteza. Orașul era scăldat în lumina corpurilor de iluminat stradal. Aerul de septembrie părea galben.

– A fost văzută în centru, a zis Nurit.

– Unde?

– Cu Daniella și niște fete.

– La ce oră?

– Nu știu. Pe strada Hillel.

– Cine-a zis?

– A auzit Elik de la părinții Daniellei.

– Daniella unde-i?

– O caută și pe ea. Și pe Sivan.

Câteva mașini erau parcate alandala în jurul spitalului. Au oprit lângă bordură. Au luat-o la fugă amândoi spre aleea circulară de acces. În fața punctului de triaj

urgențe se aflau voluntari. Purtau ecusoane improvizate și clipboarduri în mâini. Nu se permitea accesul, au zis, decât celor răniți grav. Îi îndemnau pe toți să fie calmi, spunând că ei se aflau acolo ca să răspundă la întrebări.

Un bărbat cu clipboard a zis:

– Cum o cheamă, vă rog?

O fată cu un bandaj alb la cap a ieşit pe o uşă albă. De înălţimea lui Smadar, de greutatea lui Smadar, cu părul lui Smadar. Însă nu era Smadar. O targă era împinsă pe coridor, având sub cearşaf silueta unei fete vii. Dar nu Smadar.
A apărut vestea că într-o sală de operaţii era o adolescentă. Au implorat-o pe asistentă să le spună numele. Nici ea nu era Smadar. Au sunat pe la alte spitale. Da, era o Smadar pe listă, rănită uşor, deja externată – douăzeci de ani, blondă, însoţită de logodnicul ei. Au sunat la secţia de poliţie. Nici o Smadar. Nimeni cu numele Elhanan. „Dar staţi, staţi aşa. Nu, am avut pe cineva numită Sam, nu, nici o Smadar.“ I-au văzut pe părinţii Daniellei în hol. S-au îmbrăţişat. Daniella era rănită grav, o duseseră la operaţie. Nu auziseră nici ei nimic de Smadar, nu, ce rău le părea, dar dacă Daniella era în viaţă, asta însemna neapărat că şi Smadar era în viaţă. Au dat iarăşi fuga la recepţie. Degetele asistentei au parcurs lista. Samantha, Sarel, Simona.

– Îmi pare rău, a zis, nu văd nici o Smadar.

Din Cântarea Cântărilor. Vița-de-vie. Deschiderea florii.

Sub roșcovi, unde se adunase mulțimea, Rami a citit din Kaddish, apoi din Cântarea Cântărilor.

Zisă şi Cântarea lui Solomon. Zisă şi Canticum Canticorum. Considerată una dintre cele mai misterioase şi mai frumoase cărţi ale Bibliei.

Un licăr de lumină. Un ofițer a trecut de la un ungher al întunericului la următorul. A venit către sticlă și a aruncat o privire, apoi s-a răsucit pe călcâie și a intrat iarăși în bezna apoasă.

Au așteptat. Se adunaseră de-acum cu zecile: părinți, iubiți, prietene, fiice, fii trecuți de prima tinerețe.

– Vă rog, a zis recepționera, facem și noi ce putem.

A ieșit un polițist. Înalt, blond. S-a aplecat și-a zis ceva în șoaptă la urechea recepționerei. Femeia a ridicat privirea spre el și a scris ceva, repezit, pe o foaie de hârtie. Bărbatul s-a înclinat iarăși. Ea a dat din cap și a mai trecut ceva pe foaie. Ofițerul a bătut de două ori cu palma în tăblie. Aveau un soi de cod.

Numele altcuiva a fost strigat. O femeie a sărit ca arsă de pe banchetă. O ușă olandeză s-a deschis și femeia a fost dusă în spate, dincolo de geam.

Nurit a strâns tare mâna lui Rami.

Mai erau și alții în secția de poliție. Un băiat adus de la o încăierare pe stradă. O femeie care se încuiase pe dinafara casei. A apărut un bărbat ducând o pisică găsită, albă cu o dungă neagră. A lăsat-o pe podeaua secției și a ieșit imediat. Pisica s-a stropșit de sub bancheta cea mai dosnică. Ciudat gândul că exista acolo și o altă lume, o lume normală, funcțională.

S-a mai strigat un nume. Apoi altul. Și încă unul.

Din birouri a ieșit un cuplu îmbrățișat, râzând. Îl găsiseră pe unchiul lor, au zis. Se îmbătase într-un restaurant. Și nu fusese decât reținut, nu era fantastic?

S-au oprit apoi brusc în mijlocul secției:

– Îmi pare rău, a zis femeia.

Cei doi au ieşit cu capetele în pământ.

– Încearcă iarăşi la băieţi, a zis Nurit.

– Mi s-a descărcat telefonul.

– Am putea încerca la poliție. Strada Jaffa.

Pisica a ieșit de sub banchetă și s-a întins spre un tânăr aflat în celălalt capăt al încăperii. Și-a arcuit spinarea și s-a frecat de gambele lui.

Avea să ajungă acasă veselă, cu ochii lucind, gălăgioasă. Avea se se oprească în bucătărie, slobozind un oftat studiat şi zicând: „Dar ce mare chestie, Aba? Eram la kilometri distanţă, hai acuma, am paisprezece ani.“ Avea să-şi facă un sendviş Hashachar, cu cremă de ciocolată, apoi să se ducă la ea în cameră, să dea drumul la muzică şi să se pună pe dansat.

Sau avea să apară noaptea târziu, cu un taxi, zicând: „Îmi pare rău, îmi pare rău, Daniella a fost aproape de explozie, a trebuit să mergem să-și verifice timpanele, n-am putut s-o las așa, știu, știu, ar fi trebuit să sun, așa fac data viitoare, promit“.

Sau avea să vină cu piciorul înfășurat într-un bandaj, fiindcă fugind se împiedicase şi căzuse, iar ei ar fi alinat-o şi totul ar fi fost bine, iar Rami ar fi zis că, gata, se făcuse timpul să se ducă la culcare cu toții, fusese o zi lungă, fata trebuia să-şi facă somnul de frumusețe.

Secţia era încă plină de lume când şi-au auzit numele. Au fost aduşi dincoace de panoul de sticlă. Era ciudat de multă lumină când s-au aşezat la biroul poliţistului. Ofițerul a verificat iarăşi numele lui Smadar, l-a rostit.

A clătinat apoi din cap şi a bătut cu creionul în catastif.

Veştile nu erau nici rele, nici bune, a zis omul. Smadar nu era de găsit pe nicăieri. Ar fi vrut să le poată spune mai multe, să poată face mai mult. Asta nu însemna absolut nimic, dar poate, ca ultimă variantă, nu-i plăcea s-o prezinte, era doar o precauţie, îi ruga să-l înţeleagă, nu spunea nimic definitiv, îi părea foarte rău, doar că era o idee, ca să-şi limpezească minţile, să încerce şi la morgă.

Morgue, morga: numele unei clădiri pariziene unde, pe la începutul secolului al XIX-lea, cadavrele înecaților în Sena erau întinse pe o platformă înclinată și expuse, uneori în schimbul unei taxe, vederii publicului.

Singurul lucru interesant, a zis François Mitterrand, e să trăieşti.

În greva foamei fiind, Bassam și-a îngăduit tablete de sare și apă. Tabletele reprezentau doze de 100 de miligrame. Le rupea în două și lua câte o bucățică pe oră. Cu cât dura mai mult greva, cu atât mai greu îi venea să înghită. Amețeală. Dezorientare. Oboseală cronică. Prin a șaptesprezecea zi a început să vadă încețoșat.

Pe 12 martie 1930, Mahatma Gandhi a pornit, din ashramul său aflat lângă Ahmedabad, India, într-o călătorie pe jos către Marea Arabiei pentru a protesta față de taxa pe sare instituită de britanici.

Îl însoțeau câteva zeci de discipoli. Mergeau câte douăzeci de kilometri pe zi, dacă nu mai mult, pe drumuri de pământ bătătorit, șerpuitoare, oprindu-se pe parcurs pentru întruniri și discursuri.

O dată, la o fântână a celor de neatins – socotiți impuri de sistemul de caste indian –, i-a uluit pe privitori îmbăindu-se alături de ei.

Până să ajungă pe coastă, în orașul Dandi – aflat la 388 de kilometri de punctul de pornire –, i se alăturaseră deja, în această satyagraha a sării, zeci de mii de susținători.

Gandhi avusese de gând să se apuce de lucru pe câmpurile de colectare de la țărm în vremea fluxului, însă poliția locală făcuse depozitele de sare una cu mâlul. A reușit totuși să sfideze legea britanică aplecându-se și culegând din noroi un boț de sare naturală.

– Cu asta, a zis, zgâlțâi temelia Imperiului Britanic.

Satyagraha: dezvăluirea adevărului și opoziția la nedreptate prin mijloace nonviolente.

Prelegerile se ţineau în partea din spate a cantinei. Deţinuţii s-au adunat în semicerc. Neoanele pâlpâiau. Bassam l-a prezentat pe cărturar. Studia filosofia la Birzeit. Era tânăr, proaspăt bărbierit, înalt. I se dăduseră şase luni pentru că se legase cu lanţuri de porţile Knessetului. Vorbea în fraze scurte, tăioase. Calea de urmat, le-a zis, e nonviolenţa, un cadru pentru acţiune şi contra-acţiune.

Ideea lui Gandhi de nesupunere civică trebuia separată în elementele sale originale. Necesita un nivel ridicat de disciplină. Singura cale de a o înţelege era să fie desfăcută în părţile componente şi, de acolo, să fie reconstruită.

Elementul civic, a urmat filosoful, era la fel de important ca nesupunerea însăşi. Trebuiau luate în calcul separat, la început, tocmai pentru a fi asamblate mai târziu la loc. Ce înseamnă să fii necivic. Ce înseamnă să fii supus. Ce înseamnă să fii drept. Cum să obţii reconcilierea contrariilor. Contradicţiile trebuiau dezmembrate şi apoi realcătuite. Limba opresorului, la fel, trebuia descompusă. Civilitatea nesupunerii era parte a puterii sale.

Gardienii i-au mânat la loc în celule. Bassam şi-a petrecut după-amiaza reconstruind în minte discuţiile. Şi-a luat notiţe pe fâşii de cearşaf, le-a făcut bucăţi mici, le-a ascuns în buzunarele uniformei, în manşetele pantalonilor, sub limbile pantofilor, asta, în caz că avea iarăşi să ajungă la carceră.

Apelul telefonic a venit de la directoarea şcolii. Bassam o cunoştea bine: mereu calmă, cumpănită. Se întâmplase ceva cu Abir, i-a spus femeia. Căzuse. Trebuise dusă la spitalul local. Se îndrepta spre muncă, i-a răspuns el, avea să o sune pe Salwa s-o ia pe Abir acasă. Nu, a replicat directoarea, ar trebui, cel mai probabil, să vină chiar el. Abir avea să fie în regulă? O, a zis ea, inshallah, da.

În spatele lui, primul claxon al zilei.

Era sigur că se cățărase pe zidul școlii și căzuse de-acolo. Încă de mică îi plăcuse să se plimbe pe lângă zid. Zece ani. Se temea să nu rămână cu vreo cicatrice.

Apartamentul era la etajul patru. Fără lift. Bassam a început să urce câte două trepte deodată. Cabluri electrice neizolate atârnau din tavanul casei scării. A ajuns la etajul patru. S-a oprit un moment, cu mâinile pe genunchi, să-și tragă răsuflarea.

Mai încolo, pe coridor, doi copii micuți împingeau un camion de jucărie. S-au uitat la el și și-au văzut mai departe de joacă. A înaintat pe coridor.

Ușa era prinsă cu un lanț. Știa cum să-l scoată din belciug cu un pix: a dat lanțul deoparte și a deschis ușa.

Televizorul era pornit. O telenovelă spaniolă. Salwa era lângă chiuvetă, de vorbă cu maică-sa.

Leziune traumatică la baza craniului. Contuzii pe frunte. Puls slab, mișcare rapidă a pleoapelor, inconștientă. Atenție la bradicardie și stop respirator.

Genul de spital care avea nevoie de un spital.

O s-o mutăm la Hadassah, a zis Bassam.

La început a fost sigură că asistentele făcuseră vreo greşeală. „Nu“, a zis, „nu. Fata mea a venit cu ambulanţa de la alt spital, e deja aici.“ Au ridicat privirile spre ea. I-au vorbit în arabă. „Încă nu“, au zis. „Am venit cu taxiul“, a insistat ea, „ştiu că e aici, trebuie să fie, au plecat de mult timp.“ L-a sunat pe Bassam pe mobil. Nu răspundea. Asistentele au verificat pe computere, au dat telefoane, s-au dus până în sălile de operaţie, i-au întrebat pe doctori. „Nu“, au spus şi aceştia, „nu am avut nici un copil cu numele şi semnalmentele astea.“ „N-aţi putea să mai încercaţi?“ Au căutat prin scripte. „Poate“, era de părere Salwa, „au dus-o la alt spital, nu mai e un Hadassah pe muntele Scopus?“ „Ba da“, a zis asistenta, „dar n-ar fi dus-o acolo.“ „Puteţi încerca?“ „Deja am făcut-o.“ I-au întins un pachețel cu şervețele de hârtie, apoi au ieşit de după pupitru şi au călăuzit-o, ţinând-o de cot, până în sala de aşteptare. I-au adus ceai fierbinte, i-au pus zahăr cu linguriţa. Prin intercom s-au auzit apeluri. Salwa s-a încordat, străduindu-se să audă. A încercat iarăşi să-l sune pe Bassam. Nici un răspuns. S-a apropiat un bărbat care spăla podeaua cu mopul. I-a făcut semn să ridice picioarele. Salwa a simţit cum capătul mopului îi atinge degetele. „Pardon“, a zis omul. Când a ajuns sora ei s-au întors amândouă la recepţie. „Trebuie să fie o greşeală“, au zis. „Credeţi-ne“, au răspuns asistentele, „facem şi noi ce putem.“ Fratele lui Bassam a apărut de după colţ. Nu, nu auzise nimic de Bassam. Era la costum, cu cravata desfăcută. S-a apropiat şi el de pupitru. „Credeţi-ne“, au repetat asistentele. Mulţimea se mărea. Mătuşa ei. Verişoarele. Prietenii lui Bassam de la organizaţia pentru pace. Cu siguranţă era vorba de o greşeală. Poate că Abir se trezise. Poate o duseseră înapoi la clinică. Totul avea să fie bine. A apărut un doctor, palestinian din Nazaret. S-a aşezat între ea şi sora ei. Dăduse un telefon special, le-a spus. Salvarea era pe drum. „Au trecut aproape două ore“, a replicat ea. Avuseseră nişte probleme tehnice, a zis doctorul, dar să nu-şi facă griji. Salwa a intrat într-un salon şi a îngenuncheat să se roage. Sora ei i s-a alăturat. Au ieşit iarăşi pe coridor. Simţea că-i sare inima din piept ori de câte ori se deschideau uşile spitalului. A mai apărut o ceaşcă de ceai. A cuprins-o în palme. Sosea tot mai multă lume. Pe hol se auzea rumoare. Prietenii israelieni ai lui Bassam făceau zarvă la recepţie. Unul ridica glasul. Se afla lângă o femeie cu părul roşu şi un tinerel cu barbă. Tipul mai în vârstă gesticula. „Cine-i acolo?“, a întrebat Salwa. Fratele ei s-a uitat peste umăr. „E Rami“, a zis. „Rami?“ Auzise

de el, cu toate că nu-l cunoscuse încă personal. A dat să se îndrepte spre el, să-i strângă mâna, însă chiar atunci i-a sunat telefonul. Un număr pe care nu-l recunoștea. „Unde ești?“, a zis Salwa. „Te tot sun.“ „Venim acum“, a răspuns Bassam, „mi-a murit bateria, vorbesc la telefonul paramedicului, nu-ți face griji.“ „Abir cum e?“ „Suntem la cinci minute distanță.“ „Spune-mi, bărbate, se simte bine Abir?“ „Nu-ți face griji“, a spus el din nou, „acuși ajungem.“

Era a cincea aniversare a Combatanţilor pentru Pace.

A zecea aniversare a morţii lui Smadar.

401

A opta aniversare a intrării lui Rami în Cercul Părinţilor.

Grecii antici foloseau ceasuri solare pentru a stabili ora pe timp de zi şi clepsidre sau ceasuri cu apă pentru noapte.

Erau recipiente făcute din piatră, cu găuri speciale pe fund, aşa încât apa să picure într-un vas amplasat dedesubt. Vasul se umplea strop cu strop, marcând trecerea unor intervale scurte de timp.

Trebuia menţinută o presiune continuă a apei şi să se evite evaporarea ori datul pe dinafară.

Rami și Elik, fiul lui, au dat buzna în terminalul pentru urgențe. Girofarul se rotea încă, roș-albastru. Auzeau voci la radio. Paramedicii trăgeau targa din ambulanță.

– Nu-mi staţi în cale, domnule, a zis unul dintre ambulanţieri.

Au păşit înapoi, lăsând targa să treacă.

Rami l-a văzut pe Bassam ieşind prin spatele ambulanţei. Cu piciorul drept înainte. Era palid, cu fața trasă. Braţul lui Rami s-a întins spre cotul lui, ca să-l ajute să coboare.

– Unde-i Salwa? a întrebat.

Rami n-avea să uite niciodată piciorul drept al lui Bassam ieşind primul: ca într-un ritual, o păşire într-un spaţiu sacru.

Ce l-a făcut pe Rami să înlemnească a fost vederea a trei polițiste de frontieră trecând pe coridorul spitalului, pe lângă salonul unde zăcea inconștientă Abir. Femeile-soldat se aflau în spital fără vreun motiv evident, dar erau în uniformă completă, cu armele agățate peste umeri. De aceeași vârstă pe care ar fi avut-o Smadar dacă ar fi trăit, de înălțime medie, cu umeri înguști și păr prins în coadă.

Abir a fost cărată pe străzile Anatei, întinsă pe catafalc. Un drapel îi fusese trecut peste talie. O ghirlandă de garoafe roz îi fusese pusă pe cap. A fost purtată la înălțimea umerilor, trecută de la bărbat la bărbat, de la bărbat la băiat, de la băiat la bărbat. Din balcoane fluturau steaguri negre. Claxoanele vuiau. Bassam era dus de mulțime, umăr la umăr cu frații, cu fiii, cu colegii săi. Străzile se îngustau. Bocitoarele şi-au lipit frunțile de asfalt. Băieții s-au cățărat pe stâlpii de iluminat. S-a înălțat o jelanie prelungă. Mulțimea îl trăgea înainte. În buzunarul sacoului Bassam simțea brățara de dropsuri, pietricelele tari, rotunde înşirate pe ață.

395

Când un corp e purtat pe catafalc, chiar şi într-o mulţime îmbulzită, se încearcă să se păstreze direcţia capului către Mecca.

Autobuzul huruia. Bassam călătorea singur. Și-a lipit capul de geam. Memorase geografia Meccăi încă de copil, străzile geometrice, dealurile din zare. Salwa îl bătuse la cap să se ducă chiar şi aşa, de unul singur. Era prea scump să meargă cu toată familia. Ea, a zis, avea să-l însoțească altă dată, cândva.

Deasupra autostrăzii, la intrarea în Mecca, erau panouri uriașe, verzi, direcționând șoferii spre șosele musulmane și șosele nemusulmane.

A intrat în moscheea Masjid-al-Haraam, a dat ocol altarului Kabaa de șapte ori în lumina alburie. „Sunt aici“, și-a spus. Ihramul, veşmântul de pelerinaj, îi era făcut din două bucăți de pânză albă aspră, netivită. Și-a aruncat pietricelele în stâlpii de stâncă, s-a dus la peștera Hira, a văzut de departe muntele Uhud.

Stătuse tăcut în spatele autobuzului. Când a ajuns aproape de o stație, s-a mișcat spre ieșire: avea chef să tragă un fum.

A băgat de seamă mai încolo, pe drum, puzderie de puncte de control.

عرفات - مكة المكرمة
للمسلمين فقط
Arafat - Makkah
Muslims Only
جدة Jeddah
إجباري لغير المسلمين
Obligatory For
Non Muslims

© Alastair Fyfe de la A. Fyfe Rail Operations Consulting Ltd.

La o conferinţă ţinută la Glasgow, imaginea lui Abir a fost mărită, transformată într-un poster de un metru cincizeci pe un metru, aşa încât domina tribuna. Când Bassam a terminat de vorbit, n-a putut îndura s-o lase acolo atârnând, aşa că i-a rugat pe organizatori să dea jos posterul. Nu aveau un tub de carton în care să încapă, aşa că l-au rulat şi l-au legat la capete, cu şireturi de pantofi.

Bassam a dus cu el imaginea fiicei sale înapoi la Bradford.

La gară a făcut semn unui taxi. Sulul era atât de mare, că a trebuit să deschidă un geam şi să proptească posterul într-o margine a banchetei.

Ceasurile cu apă se foloseau în instanțele de judecată pentru a determina lungimea pledoariilor avocățești și mărturiilor. Timbrul picurării se modifica pe măsura trecerii timpului până ce, în sfârșit, apa se termina.

389

Partitura piesei experimentale 4’33’’ de John Cage conţine recomandarea ca muzicienii să rămână tacet timp de patru minute şi treizeci şi trei de secunde.

Tacet, adică să nu cânte deloc la instrumente.

Cage şi-a realizat compoziţia în 1948. Se aflase recent într-o cameră izolată fonic, concepută pentru păstrarea unei tăceri absolute, şi, pe lângă asta, studiase şi nişte tablouri noi de-ale prietenului său Robert Rauschenberg: pânze imense, zugrăvite în alb – doar alb –, ale căror suprafeţe variau doar prin nivelul de refracţie a luminii.

Totul s-a legat în mintea lui Cage – albul opac, camera, cugetările sale despre natura sunetului – când se afla într-un lift în Albany, iar în difuzor s-a auzit în surdină muzică înregistrată.

Intenţia originară a fost de a reproduce durata unei înregistrări tipice pe vinil şi de a-şi numi compoziţia Rugăciune tăcută.

În excursiile făcute cu maşina, jocul lui Smadar era să-şi ţină respiraţia cât mai mult cu putinţă în vreme ce treceau pe lângă vreun cimitir. Îşi descătărăma centura de siguranţă, se apleca şi-l atingea pe Rami pe umăr, îşi apuca nasul între degetul mare şi arătător, iar cealaltă mână şi-o rotea prin aer, alcătuind cercuri, făcându-le semn să meargă mai repede, mai repede, mai repede, cu faţa înroşindu-i-se tot mai mult, până ce nu se mai putea ţine.

La ani după aceea, Bassam i-a spus lui Rami că și Abir se juca exact la fel.

Când împarţi moartea la viaţă rezultatul e un cerc.

Piesa lui Cage nu era doar despre natura tăcerii, ci și despre toate sunetele care se aud când e liniște: târșâit de picioare, oftaturi, tuse, un șoricel zbughind-o pe sub scenă, huruitul unui avion trecând pe deasupra sălii de concerte.

Pe Cage îl interesa ideea de aleatoriu, în care parcursul muzicii se poate determina într-o direcție generală, însă detaliile se bazează pe asociații descoperite de interpret, de public ori chiar de sunetele însele.

Aceste momente datorate hazardului devin apoi miezul unui proces în care fiece notă, fiece fragment de sine stătător, ba chiar non-notă, îi conferă următoarei aspectul misterios.

În ambulanţă au răsunat mai multe voci în acelaşi timp. Apoi una singură, de la dispecerat:

– Recepționat, încă aşteptăm.

În difuzor se auzeau paraziţi, fâşâieli şi pârâieli.

– Permisiunea să ne deplasăm?

În noaptea premierei lui 4’33’’, într-un hambar transformat în sală de concerte de la periferia localității Woodstock, statul New York, mulțimea a așteptat ca pianistul, David Tudor, să apese o clapă.

Piesa avea trei părți – prima de treizeci și trei de secunde, a doua de două minute și patruzeci de secunde, iar a treia de un minut și douăzeci de secunde.

Tudor a marcat începutul și sfârșitul fiecărei părți prin deschiderea și coborârea capacului pe clape.

La finalul celor patru minute și jumătate – fără să fi atins măcar o dată clapele –, Tudor s-a ridicat de la pian și s-a înclinat spre public.

Inițial spectatorii, cam nedumeriți, au dat să râdă nervos. După o clipă, unul sau doi au început să aplaude, până ce aplauzele au căpătat avânt și au început să răsune prin hambar.

Cage a spus după aceea că intenţionase să facă cele treizeci şi trei de secunde ale primei părţi la fel de seducătoare precum forma şi mireasma unei flori.

Abir, din araba veche, însemnând parfumul florii.

La prima înfățișare, comandantul unității de poliție de frontieră a afirmat sub jurământ că motivul pentru care fusese întârziată ambulanța lui Abir ar fi trebuit să fie evident oricui care are cât de cât idee ce e a Doua Intifadă. Se știa bine că ambulanțele sunt manipulate de grupuri teroriste să aducă în Israel, peste graniță, nu doar ucidere și haos, ci și armament, că nu e lucru neobișnuit să auzi de puști ascunse sub tărgi, de grenade adăpostite în răcitoarele de urgență menite să transporte organe transplantabile, de muniție pitită printre teancuri de prosoape și materiale explozibile vârâte sub pungi cu plasmă și alte consumabile de uz medical. Pe lângă asta, e în general știut că pe parcursul acelor zile – aici comandantul a folosit cuvântul ebraic matzav, însemnând situație – ambulanțele fuseseră întârziate continuu de insurgenți dispuși să-i pună în pericol inclusiv pe-ai lor, chiar și pe copiii de zece ani. Viețile personalului medical trebuiau protejate cu orice preț. Voia să sublinieze că simțea o teribilă tristețe cu privire la tragicul accident, deși îi era cât se poate de clar că fata nu ar fi trebuit de la bun început să iasă pe stradă, și poate că ar fi trebuit cercetată și responsabilitatea celor din conducerea școlii. Avea impresia că starea subiectului nu se schimbase cu nimic pe parcursul întârzierii și că acesta primise neîntrerupt o îngrijire medicală adecvată. Avuseseră loc proteste: în privința asta exista o certitudine absolută. El însuși fusese luat prin surprindere de răpăitul pietrelor aruncate asupra mașinii sale de teren, chiar în ziua aceea, ca și cum s-ar fi aflat în interiorul unei tobe, închipuiți-vă cum ar fi fost înăuntrul unei ambulanțe dacă ar fi ajuns sub asediu. Mai potrivit ar fi fost, probabil, să se accentueze faptul că așa-zisa întârziere protejase copilul și pe tatăl acestuia de atacuri asupra ambulanței. Astea erau, ce să-i faci, groaznicele circumstanțe ale războiului.

Judecătorul a trebuit să bată de câteva ori cu ciocănelul ca să-i liniștească pe cei prezenţi.

Ca răspuns, avocaţii lui Bassam au arătat că nu exista absolut nici o dovadă a vreunei manifestări insurgente pe lângă şcoală, în dimineaţa când se trăsese. Construcţia Zidului se făcea în dosul şcolii gimnaziale, câteva sute de metri mai în susul drumului, şi, cu toate că grănicerii erau într-adevăr sporadic împroşcaţi cu pietre, asta se întâmpla îndeobşte mult mai târziu, după orele de şcoală, în vreme ce moartea lui Abir se produsese un pic după ora nouă dimineaţa. Abir se aflase în afara porţilor şcolii la acea oră fiindcă era pauză şi elevilor li se dădea voie să treacă strada până la magazinul alimentar din apropiere. Exista şi supraveghere adecvată din partea unui responsabil cu siguranţa traversării, care declarase la rândul său că nu sesizase nici o perturbare în zonă, în afară de prezenţa vehiculului armatei. Apăruseră, e drept, incidente implicând aruncarea de pietre, dar după moartea lui Abir şi produse la o distanţă semnificativă de spital şi de diversele locuri unde fusese oprită ambulanţa. Cât despre afirmaţia că ambulanţele ar fi fost utilizate adesea pentru transporturi ilegale de armament, acest tip de cărăuşie fusese într-adevăr descris, deşi niciodată dovedit, pe parcursul Războiului din Liban şi mai fusese adus în discuţie de câteva ori în legătură cu incidente din Gaza şi Cisiordania, însă ideea că o ambulanţă putea transporta arme sau oameni înarmaţi din Ierusalimul de Est în cel de Vest era de-o absurditate crasă, de vreme ce ar fi trebuit să existe în spitalul Hadassah o echipă care să proceseze şi să ascundă obiectele de contrabandă. Teoria că grenadele puteau fi ţinute în răcitoare de urgenţă dovedea o asemenea capacitate de fabulaţie, încât comandantul – care, întâmplător, fusese promovat la doar şase luni de la incident – ar fi făcut bine, poate, să urmeze o carieră în domeniul literar, deşi era recomandată ceva mai multă atenţie la metafore. Neîndoielnic, existaseră ocazii în care comandantul fusese prezent în vehicule supuse tirului cu pietre, şi se notase că acesta, destul de pretenţios, făcuse o comparaţie cu situarea în interiorul unei tobe, însă trebuia subliniat că în interiorul tobei ar fi fost probabil mai sigur decât în afara tobei şi că acesta fusese cu siguranţă cazul lui Abir Aramin, care de fapt nici nu era atât un subiect, după cum afirmase comandantul, ci mai degrabă, în ochii lui, un obiect.

În fiecare zi, după audieri, Rami se întâlnea cu Bassam ca să treacă în revistă evenimentele zilei. Sorbeau din cafea şi luau la puricat documentele şi solicitările. Încercau să-şi imagineze unghiul din care apăruse de după colţ jeepul. Comparau autopsia şi radiografiile, făceau cronologii, prefirau fotografii şi hărţi.

Pic cu pic, informaţia se închega. În următoarea dimineaţă se întâlneau cu avocaţii şi întindeau foile pe masă.

„Jeepul era aici“, ziceau. „A ieşit, uite-aşa, de după colţ. A înaintat pe acolo, pe lângă cimitir. Probabil pe la nouă fără câteva minute, fiindcă pauza era la nouă. Şi aici, vedeţi, e intrarea în şcoală. Durează cam două minute să ajungă din clasă până la poartă, aici. Poate că a alergat, ori a mers, cine ştie. Dar ştim că a fost în prăvălia Nieshei. A văzut-o şi responsabilul cu traversarea. Şi, firește, Areen. Abir a ieşit din magazine după un minut sau două, exact timpul necesar ca maşina de teren să apară dinspre cimitir, ţinând seama că ar fi trebuit să vireze acolo. Nu au fost camere de filmat în zonă, nici înregistrări cu interval orar, dar celelalte fete aşteptau afară, nu uitaţi. Jeepul a dat colţul aici, unde e asteriscul. Priviţi, se vede în linie dreaptă de acolo până la magazine. Unghiul şi distanţa se potrivesc cu raportul de autopsie. Dacă vă uitaţi la fotografia asta, X-ul apare exact unde a căzut ea.“

Ridică-te, fetițo, ridică-te.

Ani mai târziu – după ce curtea dăduse verdictul –, Bassam și Rami au conferențiat la hotelul Gate din Ierusalim. Sala era plină ochi. Doisprezece suedezi dintr-un grup de activiști veniseră să-i audă vorbind. Ghidul lor, un israelian, a rămas în spate, după rândurile de scaune. S-a plimbat încoace și-ncolo cât a vorbit Rami, apoi a încremenit când a început Bassam. A lăsat să-i scape un geamăt surd.

Nu era neobișnuit ca pe unii dintre ascultători să-i bușească plânsul, însă Bassam a fost surprins să-l vadă pe ghid părăsind sala cu gâtlejul scuturat de spasme.

După ce s-a terminat runda de întrebări și răspunsuri, Bassam a ieșit pe hol și a dat mâna cu ghidul. Omul avea ceva familiar: era îndesat, bărbierit ca-n palmă, cu ochi închiși la culoare.

– Îmi pare rău, a zis ghidul înainte de a se îndepărta.

După câteva zile, la sediul Cercului Părinţilor a sosit un cec de o mie de şekeli însoţit de un bilet: Michael Sharia (fost şofer de ambulanţă).

În sus, pe drumul mănăstirii, Bassam vede clipirea unei singure lămpi de semnalizare.

Îl privește pe Rami trăgând motocicleta pe o porțiune neasfaltată din marginea șoselei. În licărul roșu se zăresc câțiva stropi, puțini, de ploaie. Se dă jos din șa, echilibrează motocicleta pe piciorul de suport, pornește înapoi spre mașină. Bassam coboară geamul din dreapta.

– Nu-ți merge un far.

Bassam duce palma la ureche.

– Ți s-a stricat farul, frate.

Bassam se mișcă prin întuneric, semnalizat de jarul țigării. Se lasă pe vine lângă bara din față și ciocănește în far, dă cu palma în aripa vehiculului de parcă asta, cumva, l-ar putea reaprinde. Ocolește iar automobilul, strivind în treacăt mucul țigării de pământ. Aerul e umed, friguros. Se apleacă înăuntru pe geamul deschis și comută pe faza mare.

– Cred că e de la bec, zice Rami.

Bassam întinde mâna spre volan și întoarce cheia în contact, apoi alunecă pe banchetă, pune un picior pe frână și pornește iarăși motorul, cu speranța vagă că lumina, cumva, s-ar putea aprinde iarăși la viață.

– Poți s-o parchezi aici, spune Rami. Și să te întorci cu mine. O putem lua dimineață. Am o cască în plus.

Bassam țâțâie și surâde. Un gest familiar al deznădejdii: pot călători împreună oriunde în lume, numai pe acești câțiva kilometri nu.

– Trebuie să ajung acasă.

Se uită amândoi în spate, la farul ars.

– Măcar, zice Rami, e în dreptul scaunului pasagerului.

Când se despart în capătul de sus al drumului mănăstirii, Rami emite trei pulsații iuți din lampa de semnalizare, propriul lor cod Morse.

Farul singuratic al lui Bassam luceşte mic şi îndârjit în beznă.

Asta e ruta de noapte pe care se întoarce acasă: de la mănăstire prin Beit Jala, prin Betleem, coborând dealul spre Beit Sahour, ieşind de pe şosea către Wadi al-Nar, Valea Focului, în direcţia unui punct de control major. Doar deţinători de documente de identitate palestiniene, în maşini cu numere palestiniene. Urmează plonjeul în vale, de la opt sute de metri altitudine la patru sute de metri sub nivelul mării.

O cădere de mai bine de un kilometru în jos, tot mai în jos, peste priveliştea împietrită.

O călătorie ca o respiraţie întretăiată.

Anvelopele răpăie trecând peste un limitator de viteză. Străbate întortocherile Betleemului: strada Universităţii, strada Nouă, strada Mahmoud Abbas. A memorat unde se află toate limitatoarele. Chiar şi pe întuneric, cu un singur far, ştie unde şi când să frâneze.

Sunt pe drum, îi trimite mesaj Salwei când încetinește și oprește în fața unei gropi mari. Cam o oră, sper. Zi frumoasă. Pup B.

Falafel cald, sare marină, ulei de măsline și humus și salată și roșie și castravete și usturoi și iaurt și rodie și pătrunjel și mentă și cușcuș, apoi fasole și crenguțe de rozmarin și brânză de mai multe feluri și ulcele cu apă și felii de lămâie, toate întinse pe masa de lemn.

Este o tradiție atât în Israel, cât și în Palestina – hachnasset orchim în ebraică, marhabaan fi algharib în arabă – de a li se oferi străinilor nou-sosiți pâine proaspătă și sare de mare.

Asta, și-a spus Bassam, e Palestina pură.

Încă nu se știa nimic despre construirea Zidului de-a curmezișul văii, a spus călugărul sud-american. Planurile se făcuseră, dar nu fuseseră duse la îndeplinire. Din mai multe motive, a zis – primul ținând de optică, al doilea de politică și al treilea, firește, militar, dar să nu vorbim despre asta deocamdată, a zis, haideți, mai întâi să frângem pâinea cât mai e vreme.

Opriţi Preocuparea.

Călugării îşi făceau vinul în butoaie de cedru. Doagele erau tăiate din butuci de lemn compact. Urmau granulaţia fibrei. Bucăţile erau frecate cu şmirghel şi tăiate oblic, mai largi la mijloc şi mai înguste în capete. Călugării foloseau mai multe doage decât butnarii obişnuiţi: treizeci şi trei cu totul, câte una pentru fiecare an al vieţii lui Iisus. Puneau doagele într-un inel de metal de forma unei flori, o mise en rose. Inelul era apoi strâns şi doagele, udate cu apă, apoi îndoite la foc.

Scândurile încovoiate erau îmbinate cu ajutorul unui patent şi călugării căptuşeau interiorul cu paie şi frunze, pe care le aprindeau pârlind interiorul poloboculuí.

Între doage erau introduse bucăţele de pai, ca butoiul să fie impermeabil. Călugării îl netezeau bine cu glaspapir, dădeau o gaură într-o latură şi amplasau capace la extremităţi. Pe cel de sus imprimau stema mănăstirii Cremisan.

După umplerea şi depozitarea butoiului, vinul era binecuvântat. Călugării îl lăsau la învechit până la cinci ani. Apoi butoaiele erau puse în căruţe trase de măgari şi trimise spre Betleem. Vinul se vindea mai ales unor locuri sfinte, printre care şi Biserica Naşterii, unde se spune că s-ar fi născut Hristos.

Cărturarii din zilele noastre susţin că acea cruce cărată de Iisus prin Ierusalim nu va fi fost întreagă. Este mult mai probabil ca el să fi cărat doar braţul ei orizontal. Această bârnă singură – lungă de un metru cincizeci – ar fi cântărit cam treizeci-treizeci şi cinci de kilograme. Iisus, care fusese deja biciuit şi încoronat cu spini, ar fi purtat povara în sus pe coasta dealului către Golgota, Locul Căpăţânii, cu ajutorul lui Simon din Cirene. La Golgota, romanii înălţaseră deja, în zona de execuţie, un şir permanent de pari. Se spune că Iisus ar fi fost dezbrăcat de haine şi silit să se întindă la pământ, cu bârna sub el. Braţele întinse i-ar fi fost legate de par cu frânghie de henna. Călăul ar fi pregătit două piroane de cincisprezece centimetri, cu floare pătrată, groase de un centimetru şi jumătate. Ar fi utilizat apoi un baros ca să înfigă cu precizie cuiele în antebraţul lui Iisus, pe lângă radius şi exact prin nervul median. Stângul întâi, apoi dreptul. Piroanele i-ar fi străpuns încheieturile şi s-ar fi înfipt cu putere în lemn. Frânghia ar fi fost apoi desfăcută cât Iisus se mai afla încă pe jos, cu braţele întinse în laturi şi fixate de bârnă. După care soldaţii romani l-ar fi săltat de la pământ. Foarte probabil, ar fi folosit un scripete şi o scară de lemn. Greutatea completă a lui Iisus ar fi fost susţinută de cuie în timpul ridicării. Peste parul gros de lemn, crestat deja pe măsură, ar fi fost înălţată şi potrivită bârna orizontală, făcându-l să atârne acolo, suspendat în piroane, cu braţele desfăcute. Picioarele atârnând vor fi fost înhăţate de unul dintre soldaţi şi apăsate peste un butuc de lemn scobit în formă de U prins de par. Gleznele i-ar fi fost sucite pieziş şi genunchii i-ar fi fost îndoiţi, aşa încât picioarele să fie la acelaşi nivel. Călăul ar fi putut apoi să mai bată un piron prin amândouă călcâiele, prin carne, străpungând osul, pătrunzând în lemn. Ca să poată respira, Iisus ar fi fost silit să-şi salte întreaga greutate a corpului preţ de câteva clipe, până ce n-ar mai fi avut puterea să facă asta şi, ajuns aici, la doar câteva minute după ora trei de amiază – Eloi, Eloi, lama sabachtani –, capul i-ar fi căzut peste piept şi s-ar fi sufocat.

Strângerea plămânilor săi.

Coroana de spini a fost, posibil, meşterită din ghimpi de ciulini împletiţi cu alte viţe. Soldaţii romani vor fi făcut un cerc din lujeri, împletindu-l în aşa fel încât să-i străpungă pielea capului în vreme ce-şi purta povara pe Drumul Crucii.

În secolul al XIX-lea, femeile creștine din Betleem purtau scufii căptușite în care împleteau monede grele de metal. Cu cât mai multe erau monedele, cu atât mai bogată era familia. Rochiile lungi le erau cusute cu fir de aur și argint, alcătuind modele florale fabuloase, în vreme ce femeile cu mai puțină dare de mână se mulțumeau să-și decoreze astfel doar mânecile și pieptarul.

La piață, negustorii puteau deslușI povestea unei femei dintr-o privire. O viață întreagă era descâlcită în doar câțiva metri, pe măsură ce se apropia: dacă era măritată, unde locuia, obârșia soțului, câți copii avea, câți frați și surori.

O coliziune colorată de broderii și împletituri servea la identificarea unei fecioare. O dungă albastră pe poala rochiei arăta o văduvă. Dacă văduva intenționa să se mărite iarăși, trecea prin dunga albastră o linie roșie. Rochia încorpora amulete triunghiulare menite să apere de deochi.

Pe parcursul Primei Intifade, femeile din Cisiordania au început să țească în pânza rochiilor făcute manual şi alte simboluri: hărţi, arme, sloganuri politice. Mărgelele folosite contra deochiului erau verzi, cu margine neagră și un punct alb în mijloc.

În secolul I, membrii celei mai radicale dintre sectele evreilor zeloți, Sicarii, foloseau tactici de camuflaj contra romanilor şi administraţiei lui Irod. Purtau mantii lungi, închise la culoare, ascunzând pumnale ascuțite în veşmintele largi. Se amestecau prin mulţime la adunările publice din Ierusalim.

Acolo își alegeau țintele, soldați romani sau demnitari, ba chiar femei ori copii.

Gâtul era ținta lor favorită, urmat de inimă, pântece şi în cele din urmă de stomac. Înfigeau cuțitul, îl răsuceau iute în rană cu o zvâcnire a încheieturii, ascundeau lama în faldurile de stofă și dispăreau în mulțime, odată cu oamenii care se retrăgeau speriați.

Termenul sicario a fost adoptat în anii ’80 și ’90 de cartelurile de narcotraficanți din America de Sud pentru a-și descrie asasinii. Unul dintre ucigașii cei mai vestiți ai lui Pablo Escobar, Jhon Jairo Arias Tascón, zis Pinina, socotit răspunzător pentru sute de omoruri în Columbia, ar fi pus, în închisoare, să i se tatueze cuvântul latinesc sicarius, cuțitar adică, pe toată spinarea.

Mantaua era mai mult decât decorativă: maeștrii spadasini îşi învățau discipolii cum s-o utilizeze pentru a para loviturile oponenților prin folosirea cu agilitate a stofei.

În primăvara anului 2014, Sigalit Landau, o artistă din Ierusalim, a băgat o rochie lungă și neagră în apele Mării Moarte, într-o cușcă de lemn pe care a scufundat-o la cinci metri adâncime.

Landau și soțul ei au lăsat timp de două luni rochia în apă. Au făcut, când și când, fotografii subacvatice.

După o săptămână, pânza de un negru intens a început să atragă cristale de sare; după două săptămâni, cristalele se făcuseră din ce în ce mai numeroase; după trei, pânza părea, în apă, argintiu-cenușie; după o lună, nasturii și gulerul au devenit de un alb strălucitor.

Rochia – copia uneia purtate cu ocazia unei producții teatrale din anii ’20 ai secolului trecut despre o femeie hasidică posedată de spiritul iubitului mort – a rămas în apă încă patru săptămâni, ajungând o scânteiere de cristale albe, ca o rochie de mireasă.

Când echipa artistei s-a dus s-o ridice din apă, rochia devenise atât de îngreunată de sare, că n-au reușit s-o mai aducă la suprafață întreagă: fâșii de pânză s-au rupt din cusături și s-au lăsat pe fundul lacului.

O versiune mai mică a rochiei – ceea ce artista numise versiune de prințesă – a fost transformată în exponat de muzeu, așa încât, în preajma comemorării morţii lui Smadar, când Rami a văzut o fotografie cu ea în jurnalul Academiei Bezalel, s-a simțit atât de copleșit, încât s-a dus în odaia fiicei lui şi a zăbovit acolo în tăcere.

Ar fi avut treizeci de ani, patru zile până să împlinească treizeci şi unu.

Într-o după-amiază, de la fereastra de la etajul al doilea al apartamentului său din Anata, Bassam a văzut-o pe Abir împingând pe drum un cauciuc de mașină. Un simplu joc de copii. Cu patru fete de vârsta ei.

Roteau bucuroase anvelopa neagră de la un capăt al străzii până la baricada de beton din celălalt capăt. Plouase, așa că în șanțul interior al anvelopei se adunase apă. Abir purta rochiță nouă, albastră, cu tiv de dantelă albă. Cauciucul era mic, însă greu de manevrat de fete de vârsta ei. Se legăna în echilibru nesigur, făcând apa adunată pe fund să plescăie și să se verse când era mișcat.

La fiecare câteva secunde, Abir și prietenele ei săreau în spate ca să nu fie stropite. Când una dintre fete era atinsă de vreun strop, dispărea câte un minut sau două, apoi revenea.

De la un capăt al străzii la altul. Din nou și din nou. Tot la câteva minute, Bassam auzea deschizându-se ușa apartamentului lor. O auzea pe Abir ducându-se la ligheanul din bucătărie.

În cele din urmă și-a dat seama că fetița se tot întorcea acasă ca să-și cureţe de pe rochie urmele de apă murdară. Ieșea apoi la repezeală și se alătura iarăși jocului, râzând, împingând roata de cauciuc până la capătul străzii.

Cu cât se prelungea jocul, cu atât rămânea mai puțină apă în șanțul anvelopei, așa că fetițele prindeau tot mai mult curaj, se aplecau tot mai tare peste roată, o împingeau cu putere înainte și înapoi, provocându-se unele pe altele, așteptând să vadă cine va fi stropită.

După ce apa de ploaie murdară a dispărut în sfârșit, au umplut iarăși interiorul anvelopei, însă de data asta apa era mai curată și jocul, treptat, s-a stins.

Bassam a privit-o cum stătea pe baricadă, în rochia ei albastru-deschis, bâțâind din picioare.

Au sosit câte patru și câte cinci în mașină. Bassam a întâmpinat convoiul la punctul de control de la intrarea în Anata. Au străbătut împreună orașul, cu o dubă mare încheind procesiunea. Era duminica devreme și străzile erau liniștite.

Cei mai mulți dintre ei nu puseseră până atunci piciorul în Anata, sau o făcuseră doar în calitate de soldați. Au dat ocol capătului cimitirului, au ajuns lângă școală, s-au dat jos din mașini. Bassam i-a numărat: treizeci și trei de femei și bărbați. Printre ei s-a răspândit o rumoare nervoasă. Se îmbrăcaseră sobru – cămăși cu mâneci lungi, blugi, șepci. Fără brațe și picioare dezgolite. Fără kippa pe cap, firește. S-au strâns în grupulețe. Evitau să vorbească în ebraică, preferând engleza. Erau la un pas de Zid. Au însemnat zona cu cretă și au înfipt țăruși în pământ. Bărbații s-au pus pe lucru cu ciocane pneumatice. Femeile au trecut la lopeți. Au început să circule găleți cu pământ. Au ridicat un gard de plasă. Au montat conducta de irigație. Și-au trecut unii altora sticle cu apă, în toiul arșiței. Au înălțat capetele auzind chemarea muezinului. Au sosit și alte mașini. S-au adus cărămizi. S-a amestecat mortarul. S-au săpat gropi pentru piloni.

Pe la mijlocul după-amiezii soarele dispăruse după Zid. Convoiul a fost escortat afară din Anata. La punctul de control, când au plecat, soldații s-au uitat lung în urma lor.

Au revenit la următorul sfârșit de săptămână. Betonul se întărise și cărămizile prinseseră. O căptușeală prefabricată, făcută din cauciuc moale, a apărut din spatele camionetei. A fost desfăcută și tăiată atent, întinsă pe pământ. A apărut și un camion cu nisip. Când s-a umplut groapa, printre constructori s-a auzit un chiot de bucurie. Se făcuseră atât de numeroși de-acum, că majoritatea se mulțumeau cu privitul. A fost montat coșul de baschet. Micul tobogan roșu a fost prins în bolțuri. A fost testat caruselul. O bucățică de grădină, de un metru pătrat, a fost săpată pentru plantarea unui copac în spatele școlii. Cutiile cu vopsea treceau din mână în mână. Apoi a fost strânsă în șuruburi plăcuța: Grădina lui Abir. Un alt chiot vesel. S-au luat de după umeri. Și-au făcut poze. S-au întors și în al treilea sfârșit de săptămână, pentru inaugurare.

În tot acest timp, un balon meteorologic de mici dimensiuni a plutit deasupra lor, la vreo trei sute de metri altitudine.

Era singurul teren de joacă din orașul Anata.

După ce a încetat să folosească drept recuzită brățara de dropsuri când își ținea conferințele, Bassam a pus-o într-un sertar al noptierei, lângă un Coran mic îmbrăcat în piele și un creion albastru cu care desenase cândva Abir.

Când, ani după aceea, a cumpărat casa din Ierihon, a băgat de seamă că încă avea cartea și creionul, dar că, cine știe cum, brățara dispăruse. A scormonit printre cutiile cu obiecte, prin haine, hârtii, materialele din birou, însă după o vreme a trebuit să renunțe la căutări.

N-avea să mai găsească brățara: se întreba uneori dacă nu fusese stricată ori poate chiar mâncată de vreunul dintre copiii ceilalți, din greșeală.

342

În moscheea de lângă locuința sa din Ierihon, unde se roagă de cele mai multe ori, Bassam s-a oferit voluntar să ajute la măturatul treptelor de afară. Folosește un târn de ciulini. O treabă simplă și ritmică, mănunchiul vegetal zgreapță treptele aspre de piatră.

Mătură și se uită spre întinderea secetoasă de pământ peste care se unduiește vântul.

Prezența ciulinului pe un lot agricol e socotită câteodată semn că solul nu este arat ori cultivat cum se cuvine.

În instanțele israeliene, potrivit unei interpretări a unei legi otomane din 1858, existența ciulinilor în zonele rurale este adeseori folosită ca probă că pământul nu este cultivat, putând, așadar, să fie trecut în proprietatea statului și repartizat apoi coloniștilor.

Oaza ta așteaptă.

Valea din Drumul Focului. Drumul Wadi al-Nar. Șoseaua din Valea Kidron. Drumul Frânelor Încinse. Drumul Radiatorului Fierbând. Drumul Iadului. Drumul de Smoală. Drumul Amurgului.

După Nakba din ’48, sute de refugiaţi palestinieni, mulţi din Beit Jala, s-au îmbarcat pe vapoare către America de Sud. Au ajuns la Buenos Aires, au traversat munții cu catâri și măgari, purtându-și posesiunile peste graniță, în Chile.

Multe familii s-au așezat în Santiago și Valparaíso, găsindu-și de lucru în minele de cupru și la șantierele navale, însă alții și-au urmat călătoria, ajungând în zone izolate ale deșertului.

Peste munți, prin canioane, prin albii secate. O călătorie lungă și chinuitoare, cu morți îngropați pe drum. Corpurile erau adeseori așezate în gropi puțin adânci, acoperite cu grămezi de pietre. Decenii mai târziu – după ce regimul generalului Augusto Pinochet a inițiat un imens masacru, azvârlind mii de cadavre în gropi comune, pe toată întinderea țării –, mamele celor dispăruți, plecate să cerceteze deșertul în căutarea fiicelor și fiilor uciși, aveau să găsească, ici și colo, movile de oase.

Câteodată femeile rămâneau perplexe văzând câte o cheie – inscripționată cu litere arabe – încă rămasă, pe șnur, la gâtul ori încheietura scheletului.

Cheia deschisese cândva ușa unei case în ceea ce devenise, între timp, Israelul.

336

Scrijelită în arabă, pe o piatră din marginea orașului părăsit Santa Laura din Chile: Mai avem 8276 de mile.

După secolul al II-lea, ebraica a fost socotită limbă sacră, nemaifiind folosită în conversaţiile de zi cu zi, ca limbă maternă, până ce Eliezer Ben-Yehuda şi alţii aveau să înceapă, în anii ’80 din secolul al XIX-lea, s-o utilizeze cu familia şi prietenii. O ebraică corcită se folosea prin pieţele Ierusalimului, dar în comunităţile evreieşti din Palestina limba dominantă era araba, împreună cu ladino, franceză, idiş şi un pic de engleză.

רחוב בן יהודה
شارع بن يهوداه
BEN YEHUDA ST.
רחוב בן הלל
شارع بن هلل
BEN HILEL ST.

© Elizabeth Brown Eagle

Ben-Yehuda, ca Einstein, era de părere că evreii şi arabii sunt mishpacha, o familie, că ar trebui să-şi împartă pământul şi să locuiască împreună. Multe dintre noile cuvinte evreieşti la crearea cărora a ajutat îşi aveau rădăcinile în arabă. Cele două sunt, a zis, limbi surori care, exact ca oamenii, pot trăi una lângă cealaltă.

Bombele s-au declanşat lângă intersecţia străzilor Ben Yehuda şi Ben Hilel, cunoscută şi ca strada Hillel, numită după Hillel cel Bătrân, autor, în primul veac înainte de Hristos, al eticii reciprocităţii: Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face.

Odată, într-o stare febrilă, Rami s-a visat instalând un microfon în pământ, ca să audă toate răspunsurile la întrebările pe care nu i le pusese încă lui Smadar.

Lui Smadar îi plăcea să se joace cu un joc electronic numit Simon, în care patru culori se aprind în secvențe strălucitoare. Verde, roșu, galben, albastru. Luminile erau acompaniate de țiuituri răsunătoare. Îl juca asiduu noaptea, la ea în cameră, pe întuneric – verde, verde, roșu, verde, galben, roșu, roșu, albastru, verde –, uneori reușind să urce cu numărul de secvențe până la douăzeci ori chiar mai mult, așa încât, din afară, Rami şi Nurit, întorşi de la plimbare, aveau impresia că aducea cu o mică discotecă pulsatilă.

Smadar era atât de bună la joc, încât era în stare să-l joace pe două console în același timp.

Din camera ei se auzea o cacofonie de țiuituri.

De Crăciun, în 2009, studenţii la muzică de la Universitatea din Betleem au împins un pian până în piaţa centrală, unde sute de persoane se adunaseră lângă Biserica Naşterii ca să cânte colinde.

Pianul fusese înzestrat cu cartuşe goale, tuburi de gaz lacrimogen şi grenade luminoase, puse strategic printre coarde pentru a altera sunetul. Pe ciocănele fuseseră prinse bucăţele de metal care scoteau zăngăneli stridente.

Studenţii învăţaseră colindele tradiţionale. O Come All Ye Faithful. Silent Night. I Saw Three Ships. Angels We Have Heard on High. Majoritatea în arabă, când şi când câte unul în engleză.

Când s-a terminat cu colindatul, au împins pianul în vale până la un punct de control de lângă Zid, unde s-au oprit şi-au mai cântat o dată înainte de a fi împrăştiaţi de un tun împroşcând o ceaţă gălbuie de apă Sconcs împuţită.

Pianul, un vechi Irmler fabricat în Polonia, a fost abandonat peste noapte. Studenţii au venit de dimineaţă să şi-l recupereze. Şi-au îndesat vată în nări cât au împins iarăşi pe rotile pianul Irmler înapoi pe Şoseaua Hebronului.

Zdrăngănitul dezacordat al pianului a fost înregistrat de o doctorandă palestiniană înaltă, de douăzeci şi şase de ani, Dalia el-Fahum, care spera să-l poată încorpora în teza ei.

Printre protestatari, apa Sconcs și-a căpătat numele simplu de Căcat. Mirosul de Căcat era știut că rămâne impregnat pe corp timp de cel puțin trei zile. Pe haine poate stărui cu săptămânile, ba chiar cu lunile.

Una dintre puținele căi de a scăpa de putoare – ceva aducând cu un cocktail din carne râncedă, iz de canalizare și gaze de putrefacție – ar fi să faci imediat un duș, după care să te scalzi în suc de roșii ca să maschezi izul.

Unii demonstranți au luat măsura de a-și rade părul, bărbile, sprâncenele. Alții au venit îmbrăcați cu pelerine impermeabile și și-au tras peste tricouri, blugi și pantofi pungi negre de plastic. Și-au dat pe sub nas cu unguent puternic mentolat.

În 2012, în satul Ni’lin, şapte tinere canadiene – voluntare la un proiect de aprovizionare cu apă desfăşurat în apropiere – s-au adunat să protesteze faţă de folosirea Sconcsului. Femeile s-au încălţat cu cizme de cauciuc multicolore şi au deschis umbrele albe pe care literele negre, dacă erau înşiruite unele lângă altele, alcătuiau CĂCAȚI CU OCHI.

Când au văzut apropiindu-se tunurile cu apă, au luat poziție, sprijinite toate într-un genunchi, cu fețele acoperite, umbrelele ridicate deasupra capetelor și dâre lucitoare de unguent mentolat întinse pe sub nas.

În imaginile luate la protest, canadiencele se văd fugind, ude leoarcă, purtându-și încă umbrelele cu litere amestecate, astfel încât timp de o clipă au alcătuit CĂȚICACHIOCU, apoi, în câteva momente, ȚICHIACĂCUCO.

În următoarele săptămâni, la ieşirea din consulatul israelian de pe strada Bloor din Toronto, mai mulţi tineri protestatari – israelieni şi palestinieni împreună – au fost văzuţi în tricouri roz cu variante scrise pe piept, ȚIOCHICACĂU, CAOCHICĂȚIUC. Versiunea cea mai populară, socotită de unii a avea rezonanţe antisemite, a fost OI CUCHCĂȚICA.

Curatorii muzeului de la hotelul Walled Off au încercat să achiziționeze una dintre umbrelele originale pentru a o expune alături de alte artefacte ale Ocupației.

Hotelul le-a contactat pe canadience, însă a descoperit că toate umbrelele fuseseră confiscate în aeroportul Ben Gurion, unde femeile fuseseră interogate timp de trei ore înainte de întoarcerea la Toronto.

Canadiencele nu intenționau să revină în Cisiordania – proiectul de aducție a apei la care lucraseră fusese închis din lipsă de autorizații.

Alte obiecte confiscate din bagajele lor includeau un keffiyeh, un ghid de călătorie, patru sticle cu ulei de măsline de la mănăstirea Cremisan, un inel pentru chei lucrat în manieră palestiniană, un tub gol de gaz lacrimogen, un ghid de conversație pentru limba arabă și numeroase produse alimentare perisabile, printre care o tăviță cu cataifuri.

Walled Off, un hotel de artă înființat la o aruncătură de praştie de punctul de control 300, a fost inaugurat de artistul Banksy în 2017. Se află la doar câțiva metri de barierele înalte de beton.

Chiar şi cele mai scumpe camere au parte de numai câteva minute de expunere directă la razele soarelui pe timp de iarnă: umbra Zidului cuprinde camerele şi poate fi urmărită înaintând pe covor.

Îngrijitoarele îşi pot da seama ce oră este după cât de umbrite sunt mochetele.

În anumite perioade, Bassam, trecând pe lângă aşezările coloniştilor, ar fi putut jura, de la distanţă, că se umflaseră peste noapte. Le vedea parcă pe repede înainte: se făceau tot mai roşii şi mai largi, cu acoperişuri şi blocuri întinzându-se, mușcând din dealuri, silind deșertul să capete formă. Erau ca niște pești înotând în aval.

Nopţile, luminile străluceau orbitor, lăsând impresia că localităţile se expandaseră spre cer. Încerca să-şi ferească privirea sau să blocheze lumina cu cozorocul şepcii, însă erau şi alte colonii mai încolo, pe drum, mai micuţe, hrănindu-se, i se părea, din planctonul fiecărei pietricele.

Curatorii de la muzeul Walled Off au cochetat, la un moment dat, cu idea de a include un exponat olfactiv: vizitatorii urmau să ridice un capac marcat cu semn de avertizare și să inhaleze mirosul de Sconcs. Personalul a testat exponatul și și-a dat seama că i-ar face să vomite pe majoritatea vizitatorilor.

Fabricantul, compania Ordotec, a prezentat Sconcsul drept cel mai inovativ, eficient şi non-letal produs disponibil pentru ţinerea sub control a revoltelor, conceput prin consultare cu forţele armate şi poliţia din Israel. Este făcut, se spunea, cu apă din zonă şi ingrediente comestibile, fiind sută la sută ecologic – nevătămător atât pentru natură, cât şi pentru oameni.

În 2015, la o importantă expoziţie de armament din Tulsa, Oklahoma, Irina Cantor, membră a conducerii Ordotec, a suit pe scenă, şi-a astupat nările cu vată şi a demonstrat, sorbind o înghiţitură, cât de nevătămător este Sconcsul.

A ridicat păhărelul, a închinat către public şi, fără vreo grimasă, a dat conţinutul de duşcă.

– L’chaim, a rostit înainte de a trece în culise, unde şi-a scos vata din nas şi s-a pus pe vomitat.

Nevătămător atât pentru natură, cât și pentru oameni.

Uşa de la Walled Off i-a fost deschisă larg de un bărbat cu papion roşu. Bassam a încremenit o clipă, descumpănit la vederea unui cimpanzeu de plastic ducând o valiză. Ce mai era şi asta? s-a întrebat. O păcăleală? Vreo glumă colonialistă?

A aplecat capul şi a păşit în întinderea întunecată a umbrei. Ochilor le-a trebuit o clipă să se adapteze. Accentele care se auzeau de după pupitrul recepţiei erau palestiniene. A salutat din cap în direcţia lor. I s-a răspuns la fel. Purtau veste roşii şi gulere apretate. Unii ospătari erau femei, a băgat de seamă. De mai încolo a auzit râsete. Tăvi cu băuturi erau plimbate prin foaierul hotelului. Dinspre pian se auzea muzică, însă nu cânta nimeni. Bassam abia se putea mişca. Era de parcă ar fi avut tălpile încleiate în smoală.

Tot ce vedea îl călca pe nervi. Camerele de filmat de pe pereţi, praştiile, picturile, sofaua cea mare cu o insignă cu cap de şarpe. Nu ştia încotro s-o apuce. I se părea că-i mai mult Beirut decât Betleem. A scos telefonul. Nici un mesaj. S-a uitat prin hol. Ceainice albe pe masă. Cești de porţelan. Gheață în pahare înalte. Grupuri mici, de câte trei şi patru. Bărbaţi în pantaloni scurţi, femei în rochii până deasupra genunchilor. Ochelari de soare. Unii sunau a englezi, alţii a germani, dar italieni nu auzea: venise aici ca să întâlnească o echipă din Napoli, totul fusese aranjat de săptămâni întregi.

Momente ca acesta îl înghețau: de obicei prefera periferia. Anii petrecuţi în celulă îl învăţaseră asta.

Bassam s-a căutat de ţigări, şi-a pipăit cămaşa, a scos pachetul din buzunarul de la piept.

Simţea fum strecurându-se de afară. Măcar atât, putea să fumeze. S-a preumblat prin sală. Poate nu ajunsese la ora potrivită? A aruncat iarăşi o privire la telefonul mobil. Trei după-amiaza. La timp.

Un chelner l-a întrebat în engleză dacă avea nevoie de ajutor. A răspuns în arabă că era în regulă.

Holul i se părea ca decorul unui film penibil. Din tavan erau spânzurați amoraşi cu măşti de gaze din plastic. S-a aşezat sub unul şi l-a cercetat. A văzut, cu coada ochiului, o luminiță roşie, poate o cameră de filmat. A dat un bobârnac fundului pachetului. O perdea s-a umflat de vânt. Afară erau mese. Două pline, însă a treia – la doar câţiva metri de Zid – neocupată.

Bassam a tras scaunul, s-a aşezat în umbra Zidului. Şi-a aprins ţigara, şi-a aruncat iarăşi ochii pe ecranul mobilului, a observat încă o luminiță roşie deplasându-se prin hol. A încercat să-şi amintească ce fusese acolo înainte. Trecuse cu maşina prin zonă de atâtea ori. O brutărie, posibil. Sau un atelier de ceramică. Nu prea ştia cum să se raporteze la hotel – pe de o parte, părea ridicol de-a binelea, pe de alta, extrem de necesar. În centrul întregului demers era nevoia de atragere a atenţiei. Se zvonea că apăruseră colonişti care încercau să se mute în casele şi clădirile din apropiere.

Ospătarul a sosit şi, de data asta, a vorbit în arabă. Pe Bassam l-au surprins politeţea reînnoită, zâmbetul.

– Ai văzut vreo echipă de filmare? l-a întrebat.

– Nu.

– Italieni. Ar fi trebuit să fie aici la trei.

– Toţi sunt italieni, a zis chelnerul.

– Pardon?

– Toţi sunt italieni. Mai ales englezii.

Bassam a râs, s-a lăsat pe spetează, şi-a aprins încă o ţigară.

– Şi suedezii la fel, a adăugat chelnerul.

Bassam ajunsese la jumătatea paharului de fanta când peste masă a căzut o perdea de păr. Femeia era înaltă, brunetă, cu ochi limpezi. Avea un pic de ruj pe dinţi. A arătat, de pe balconul aflat la parter, către interiorul hotelului. Din umbre s-a ivit încă o luminiță roşie. Aşadar, a priceput el, filmaseră în tot acest timp. Nu conta. La ce să se fi aşteptat? Se obişnuise cu astea, cu poziţionarea constantă în cadru, cu suceala, cu unghiurile. Era acum o făptură a aparatului de filmat, fie

că-i plăcea ori nu.

Pregătiseră deja o încăpere la etaj. O ilustrare imensă a unei bătăi cu perne era zugrăvită pe un perete: un israelian și un palestinian lovindu-se, cu pene zburând. Mai văzuse lucrarea și-i stârnea repulsie. Însă tocmai repulsia asta, știa bine, o făcea să aibă impact. Simplitatea, absurditatea, surpriza insolentă. Capacitatea de a cuprinde aceste lucruri opuse.

– O să vă punem sub tablou, a sugerat ea.

Bassam a scuturat din cap, a traversat odaia spre fereastră, a deschis geamul, s-a sprijinit de pervaz. Știa că unghiul le convenea: un palestinian la fereastra unui hotel care dădea spre Zid.

Interviul a durat douăzeci și cinci de minute: era convins că aveau să-l editeze, scurtându-l la doar câteva secunde. N-aveau decât. Nu-l deranja. Voia, pur și simplu, să-și spună povestea. Mă numesc Bassam Aramin. Sunt tatăl lui Abir. Au pornit la plimbare apoi, tuscinci, pe lângă Zid. Echipa era dornică să-l vadă trecând pe lângă un portret al activistului italian Vittorio Arrigoni. De multe ori era așa: voiau să-l facă pe Bassam să încapă în cutiile ideilor lor. Dar fusese de acord să se vadă cu echipa. Venise la timp. Spunerea poveștii îi era datorie și blestem.

Însă tot îi venea să se facă nevăzut, nefilmat, să se întoarcă la mașină, să se ducă acasă, să închidă ferestrele, să stea în tăcere cu Salwa.

A dat mâna cu intervievatorul, a mulțumit echipei. Știa că-l filmau ieșind din încăpere. Și-a îndesat mâinile în buzunare, a săltat bărbia: spera că n-or să pună accent pe șchiopătat.

A trecut pe lângă portretul unei fetițe pe care Rami o confundase odată cu Abir. A privit imaginea cu coada ochiului. Asemănarea era remarcabilă.

Nu a zăbovit.

O văzuse într-o după-amiază întorcându-se pe jos de la școală. Juca un joc de copii, încercând să-și intre și să-și iasă din umbră. În mod normal ar fi luat-o cu mașina până acasă, dar în acea zi avusese ceva, zvâcnetul piciorului, arcuirea capului, care-l făcuse să se oprească și să aștepte. A menținut motorul în viteza întâi și a rămas aproape de bordură. Ghiozdanul îi sălta în spinare.

Abir a luat-o la fugă pe ultima bucată de deal, pe treptele ciobite, către blocul de apartamente, până ce Bassam i-a văzut uniforma dispărând după zidul cenușiu.

315

Școala de Fete din Anata. Evaluare de primăvară 2006.

Abir Aramin

Vârsta: 9 ani. Clasa a patra.

Arabă: Excelent.

Scris: Foarte Bine.

Matematică: Excelent.

Muzică: Excelent.

Educaţie fizică: Foarte Bine.

Religie: Excelent.

Engleză: Excepţional.

Observaţii Generale: Abir se descurcă excelent. E o elevă model la toate materiile.

Participare: Excelent.

Aspect: Curată, îngrijită, rochie călcată, unghii în stare bună. Atenţia la

detalii, excelentă.

Întârzieri: 1 (motivată).

Absenţe: 0

Nici el şi nici Salwa nu-şi putuseră aminti acea singură întârziere: de obicei, Abir ajungea la şcoală mai devreme. Se întrebaseră dacă dăduse peste vreo patrulă înarmată în drum spre şcoală şi fusese oprită, însă, dacă aşa ar fi stat lucrurile, ar fi aflat probabil de la Areen: aproape întotdeauna se duceau împreună la şcoală.

Nici Areen nu-şi amintea ca în vreo dimineaţă sora ei mai mică să fi întârziat. Pe foaia lui Areen nu apărea nici o întârziere. Nu era oare decât o greşeală?

S-o întrebe pe învăţătoare, a propus Salwa. Dar întrebarea asta avea un clenci care-l făcea pe Bassam să se agaţe de ea, micul mister la care putea să se întoarcă iarăşi şi iarăşi, un avatar al ei, la nouă ani, stând lângă porţile şcolii, poate ca să ajute o colegă, să mângâie vreun câine de pripas, să se mire de forma vreunui nor ori vreo altă nelămurire care s-o facă să caşte gura pe drum.

Când se mutaseră în cele din urmă în casa din Ierihon, îşi încărcaseră maşina, căraseră pe trepte în jos tot ce aveau şi umpluseră o remorcă cu mobilă şi haine. Evitaseră, la plecare, drumul pe care fusese împuşcată Abir.

Pe Bassam îl bântuia gândul scăpării ca prin urechile acului: să fi fost glonţul mai sus de-un cot în aer, Abir ar fi alergat mai departe pe stradă, cu brăţara de dropsuri în ghiozdan, cu proiectilul ricoșând departe de ea, cu tabla înmulţirii încă zumzăindu-i în cap.

311

În mica piscină din spatele casei din Ierihon a lui Bassam încap patru mii cinci sute patruzeci de litri de apă. O umple de două ori pe an: o dată când începe vacanţa şcolară şi încă o dată în toiul verii.

În cadrul prelegerilor sale, Rami a tot spus publicului că atunci când nu doarme nu există un minut – nici măcar unul – în care mintea să nu i se îndrepte spre Smadar. Știa că ideea trebuie să li se pară exagerată ascultătorilor săi – nouăsprezece ani, fiece minut din viață –, însă când și când se mai apropia câte un părinte, frate sau mătușă și, uitându-se la ei, recunoștea durerea lăuntrică a pierderii, purtată ca un ceasornic intern.

Părea să-şi uite de corp ore întregi. După cursurile de dans se întindea în camera de zi şi citea, cu cartea pe podea şi capul atârnând peste marginea canapelei, abandonându-se gravitaţiei. De parcă ar fi cugetat asupra unei pro-
bleme abstracte.

Cu cât citea mai mult, cu atât se foia mai tare şi corpul se sprijinea tot mai puţin de canapea, ajungând până la urmă, practic, să stea cu capul în jos, aproape perpendicular faţă de mobilier.

Rami a făcut o fotografie cu ea într-o după-amiază, când avea doisprezece ani şi părul încă lung, răsfirându-se în suflarea unui ventilator pus pe podea, ascunzând cartea pe care o avea dinainte. Se săltase pe coate, cu picioarele întinse prin aer. Doar şoldurile şi coapsele i se mai sprijineau de canapea.

Când Rami a apăsat pe declanşator, a săltat răutăcioasă capul, iar părul – care nu peste mult timp avea să fie tăiat scurt – i s-a ondulat acrobatic într-o mişcare ca a unui delfin, una care mai apoi avea să i se ivească repetat în minte.

Într-o după-amiază, după ce se întorsese de la cursul de înot, Rami a încercat s-o facă să-și șteargă părul cu prosopul, iar ea i-a spus: „Nu mai sunt o fetiță, să știi, am unsprezece ani“.

La treisprezece ani începuseră s-o intereseze băieții. Rami a observat asta prima oară la piscină. O vedea în felul în care se purta pe lângă trambuline. Se ținea mai pe lângă perete, cu ochii plecați asupra șlapilor. Era parcă mai timidă, mai stingheră.

Arunca priviri furișe spre locul în care-și făceau băieții încălzirea.

În pat, seara, Nurit și el au citit amândoi, au stat de vorbă. Nurit ochise o inimă desenată într-unul dintre caietele lui Smadar. În josul inimii Smadar scrisese un poem sau vers în ebraică pe care Nurit nu-l recunoscuse.

– Cum era?

– Nu-mi amintesc.

– Nu ești bună de nimic, a chicotit el.

S-a dat jos din pat, și-a vârât picioarele în papuci, s-a ridicat. S-a întors în câteva clipe cu caietul în mână, s-a oprit la căpătâiul patului cu un gest dramatic.

A răsfoit caietul: erau teme obișnuite de școală. Scrisul ei de mână era mare, întortocheat. A găsit pe coperta din spate, în interior, inimioara desenată cu cariocă roșie. În interiorul inimii scria Smadar și Zev.

– Cine-i Zev?

– E în clubul de jazz al școlii.

– Cum e?

– Cred că-i un puști de treabă.

În josul inimioarei, unde se ascuţea în vârf, Smadar scrisese: Toate florile pe care le-ai sădit în curte au murit după ce ai plecat.

– E drăguț, a zis Nurit.

– Drăguț?

– Ce nu-i în regulă?

– Eu pun mâna pe flintă, asta-i.

– Mai taci odată, s-a amuzat ea.

Rami a făcut vânt caietului spre capătul patului, s-a dezbărat de papuci.

– Pune-i caietul înapoi în geantă, a zis Nurit, și vino încoace.

Prince a înregistrat prima versiune de la „Nothing Compares 2 U“ în Depozitul Stradal Flying Cloud, un spațiu de repetiții improvizat la doi pași de autostradă în Eden Prairie, Minnesota. Studioul era mic, cu lambriuri de lemn, prost izolat fonic. De afară se auzea vuietul traficului auto.

Prince a presărat versete din Cântarea lui Solomon în mai multe piese de pe al cincisprezecelea album al său, Come. Versurile, destinate inițial cântecului „Poem“, preluau părți și fragmente din original, combinându-le și recombinându-le în piese precum „Pheromone“, unde cântă despre mâna sa stângă pusă sub capul iubitei, în vreme ce mâna dreaptă cuprinde timpul.

303

În acea după-amiază, pe strada Ben Yehuda, ea purta o pereche de jeanși negri, un tricou cu Blondie, bocanci Doc Martens și un lănțișor simplu de aur.

302

Engleză: 89, Bine/Foarte Bine. Voioasă, o plăcere s-o ai la ore. Mai are de lucrat la punctualitate. Încă nu a integrat condiționalul perfect, deși se descurcă de minune cu altele. Arată aptitudini pentru Seminarul de Literatură din semestrul viitor.

Religie: 59, Slab/Acceptabil. Adesea neatentă la clasă. Îi trebuie sprijin acasă, în special cu studiul Torei.

Științe sociale: 80, Bine. Lucrare excelentă despre poluarea râurilor (trebuie să se deprindă cu utilizarea notelor de subsol). Curioasă, logică. Binedispusă. Nu i-ar strica mai multă concentrare. Ar avea de câștigat dacă, la clasă, ar fi separată de prieteni. Întârzieri, uneori la temele pentru acasă. Smadar nu se teme să-și exprime opiniile la oră.

Matematică: 68, Acceptabil. Aptitudini solide pentru concepte abstracte, însă lipsuri grave în organizare și disciplină (este adeseori văzută butonându-și walkmanul).

Geografie: 82, Foarte Bine. Un neobișnuit simț al istoriei pune strădaniile geografice ale lui Smadar într-o lumină aparte, mai ales în privința Israelului Mare. Lucrarea ei despre reperele geografice naturale a fost cea mai bună din clasă.

Ebraică: 96, Excelent. Se implică rapid. Aspirații înalte. Referat exemplar despre Elisha Porat.

Educație fizică: 95, Excelent. Poate fi neatentă uneori, dar excelează la dans, mai ales jazz și freestyle. (Merită menționată și participarea extrașcolară în echipa de înot.)

Chipul lui Smadar a rămas intact. Șrapnelele i-au străpuns partea inferioară a corpului, în special spinarea, umerii şi labele picioarelor. La necropsie s-a stabilit că atunci când a fost lovită se afla destul de aproape de atentator. Cel mai probabil, au afirmat experţii criminalişti, avusese capul întors într-o parte şi nu-i văzuse faţa, deşi nu trebuia exclusă nici posibilitatea ca fata s-o fi luat deja la fugă, cu capul în piept.

Tulpinile de bambus înconjurate de praf de pușcă, un sistem cunoscut drept bombe-tunet, au fost inventate în secolul al XI-lea, în timpul dinastiei Song. Aerul încins din tijele de bambus exploda cu bubuituri asurzitoare.

Două sute de ani mai târziu, chinezii au început să-și încarce bombele cu cioburi de porțelan și felurite crâmpeie de fier, cârlige și mitralii, care erau propulsate în toate direcțiile: li se spunea bombe-trăsnet.

Tehnica a fost descoperită iarăși în 1784 de Henry Shrapnel, locotenent de artilerie britanic, care a umplut o ghiulea goală pe dinăuntru cu sfere de plumb pentru maximizarea distrugerii.

Metoda șrapnelului a cunoscut o largă răspândire, utilizându-se cioburi de sticlă, lame, vârfuri de săgeți, cuie, șuruburi, zale de lanț, agrafe de birou, piuneze, bile de rulment și câte altele.

În timpul Intifadei a Doua s-a pretins că atentatorii palestinieni ar fi stropit cu otravă de șobolani șrapnelele pentru a-și face victimele să sângereze mai repede, deși zvonul a fost ridiculizat și ulterior desființat fiindcă, mai întâi, cantitatea necesară de otravă ar fi fost uriașă; în al doilea rând, efectele nu ar fi fost instantanee; în al treilea și ultimul rând, dogoarea imensă a exploziei ar fi dus la inactivarea aproape completă a otrăvii.

După atentat, Rami a luat obiceiul de a face dușuri dese și îndelungi, așa încât Nurit să nu-l audă plângând în hohote.

Era sigur că Smadar ar fi ajuns membră a organizației israeliene de femei Machsom Watch, care monitorizează punctele de control. S-ar fi dus în fiecare vineri. În Qalandia. Sau la Punctul 300. Ori în Atara. Și-o imagina umblând de colo colo cu părul tuns scurt, cu breton, bluză neagră, jeanşi negri, bocanci negri cu șireturi roșu-aprins.

Femei în Negru, o organizație israeliană pentru drepturile omului, a fost fondată la Ierusalim în 1988 – cu nouă ani înainte ca Smadar să fie ucisă – în urma izbucnirii Primei Intifade. Femeile se poziționau pe la intersecții și semafoare ori prin piețele centrale, îmbrăcate în negru din creștet până-n tălpi, purtând pancarte negre cu imaginea unei mâini albe și inscripția: Opriți Ocupația.

Cromestezia este un fenomen perceptiv în cadrul căruia sunetele evocă automat experienţa unei culori. Pentru cei care suferă de această afecţiune, muzica este văzută în aceeaşi măsură pe cât este auzită. Un sunet acut sugerează strălucire. Unul grav echivalează cu o nuanţă mai întunecată.

Primul caz documentat de cromestezie provine de la filosoful englez John Locke, care, în al său Eseu asupra intelectului omenesc, a descris cazul unui bărbat orb: întrebat cum arată stacojiul, orbul a răspuns că aduce cu sunetul unei trompete.

Pe când avea opt ani, Abir a încercat să învețe să cânte la oud. Găsise instrumentul sprijinit de un tomberon în apropierea școlii ei din Anata. Îl luase acasă și-l dusese direct la ea în cameră. Gâtul instrumentului cu coarde era crăpat și slobozea un vaiet grav, însă Bassam îl reparase, cât se pricepuse, cu lipici și umplutură de lemn.

Și-a instalat apoi vechiul pick-up în cameră la ea și i-a dat un disc cu Farid al-Atrash. Când a auzit înregistrarea, Abir a strâmbat din nas și i-a zis așa: „Baba, sună ca muzica de oameni bătrâni“.

Floare a închipuirii mele, am păstrat-o în inimă.

Femeile în Alb, Las Damas de Blanco, este o asociație cubaneză formată în 2003 pentru a protesta față de întemnițarea unor avocați, studenți, jurnaliști și intelectuali. Femeile se întâlneau în fiecare duminică la Santa Rita de Casia, o biserică din Havana, cu fotografii ale celor închiși prinse cu agrafe de piept. Le inspiraseră, au declarat, mamele celor dispăruți în Chile și Mamele din Plaza de Mayo, din Argentina.

Grupului Damas de Blanco i s-a decernat în 2005 Premiul Saharov pentru Libertatea de Gândire, oferit de Parlamentul European, cu toate că guvernul cubanez le-a interzis să participe la ceremonie.

Smadar s-a dus cu Nurit în Piața Paris din Ierusalim ca să se alăture protestatarelor. Nu avea, la nouă ani, niște pantofi negri cum se cuvine, așa că se încălțase cu niște balerini înnegriți cu cremă de ghete. S-a oprit la intersecție lângă Judy Blanc, o activistă mai în vârstă. Au ridicat împreună o pancartă cu mesajul Opriți Ocupația. Nici n-a tresărit când o mașină plină de coloniști purtători de pălării negre le-au azvârlit la picioare o pungă cu popcorn.

Nurit a primit Premiul Saharov în 2001. A călătorit până la Strasbourg, cu Rami, ca să-și primească recunoașterea pentru scrierile sale. A purtat o rochie vișinie de satin și, în poșetă, o fotografie a lui Smadar.

Pe lângă ea, premiul i-a fost acordat și lui Izzat Ghazzawi, scriitor și educator palestinian. Fiul lui Ghazzawi – numit și el Rami – fusese împușcat și ucis în curtea școlii lui, la șaisprezece ani, de niște lunetiști israelieni.

La a opta comemorare a morţii fiului, Ghazzawi a scris în jurnal: Doar nebunia ne-a împins să-ţi sărbătorim a douăzeci şi patra zi de naştere. Cu un tort la fel de mare ca omul care n-avea să apară. Nu a gustat nimeni din el. De parcă ar fi fost dăruit tăcerii.

Când a ajuns la tribună, Nurit i-a rugat pe cei prezenți să nu aplaude.

După ce a obținut Premiul Saharov, Ghazzawi și-a văzut de predatul la Universitatea Birzeit, însă a fost arestat de numeroase ori pentru incitare politică.

Era oprit, câteva dimineți pe săptămână, la punctul de control Atara și percheziționat în fața studenților săi.

La doi ani de la primirea premiului, Nurit a aflat că omul murise de inimă rea.

Iertată ne fie năzuința, a scris Ghazzawi, dacă se intensifică.

Când s-a ridicat punctul de control 300, în 1994, era o simplă colibă de lemn cu niște poloboace portocalii puse în mijlocul drumului. Poloboacele erau pline cu pietriș. Se auzea o melodie la radio. Flutura un steag. De planton stăteau câțiva soldați.

Bassam își putea aminti vremurile când un cârd de păsări ar fi putut cu ușurință umbri întreaga zonă.

După un an, butoaiele au fost înlocuite cu plăci de beton. A fost adăugată o barieră în drum, apoi niște garduri, apoi niște sârmă ghimpată, după care s-a construit o structură temporară, urmată de un turn mare de oțel.

În 2005 zona a fost incorporată în Bariera de Separare, iar punctul de control a devenit unul dintre cele mai mari din Cisiordania, garnisit pe toată lungimea cu cioburi de sticlă și sârmă cu ghimpi.

În iarna lui 2008, Dalia el-Fahum a început să meargă pe bicicletă din Betleem către părți ale Văii Kidron, colecționând sunete ale mediului natural pentru disertația în lucru.

Dalia era o privelişte neobişnuită în Betleem – un metru optzeci şi nouă, părul negru strâns bine în coc, o șuviță argintie pe frunte.

Se deplasa, cu capul acoperit și în haine occidentale sobre, dinspre marginea orașului către dealurile secetoase de dincolo de vale, parcurgând adesea pe bicicletă câte treizeci sau mai bine de kilometri.

Dalia era oprită uneori de patrule. Vorbind cu poliția, îndoia întru câtva genunchii și se gheboșa încercând să nu pară prea înaltă sau intimidantă. Le explica proiectul ei muzical implicând sunete prinse pe dealuri. Soldații îi cereau să pornească înregistrarea. Susurul unei ape, lătratul unui câine sălbatic, foșnetul vântului printre ciulini, fâlfâitul unui stol de păsări în zbor.

De două ori i-a dezmembrat poliția reportofonul, o dată chiar i-a fost confiscat de un agent care mai târziu, pleoștit, avea să-l înapoieze la casa din sat a tatălui ei, mai puțin bateriile.

Proiectul Daliei avea de-a face cu lucrările compozitorului Olivier Messiaen, un organist parizian şi prieten al lui John Cage care încorporase cântecul păsărilor într-o mare parte a compoziţiilor sale. Dalia voia îndeosebi să ia Catalogue d'Oiseaux pentru pian şi să-l combine cu propriile sunete din Cisiordania, creând astfel o versiune electronică. Aceasta urma să fie extinsă până la dimensiunile unei piese lente de opt ore pe care voia s-o numească Migraţie.

Într-o dimineaţă, pe când lucra la proiectul ei într-un sătuc la doisprezece kilometri de Betleem, Dalia a auzit huruitul pre-matinal al buldozerelor cum întrerupe liniştea. Observase maşinăriile şi înainte, le văzuse luminile pe lângă şoseaua principală, însă niciodată atât de aproape.

Vedea prin tufişuri o armată doborând o livadă de măslini. Soarele se juca în frunze cu sclipiri de argint. Pomii smulşi şi doborâţi la pământ scânteiau.

Dalia s-a târât pe burtă, apropiindu-se de sunet – de la patruzeci de metri distanţă –, a întins microfonul reportofonului digital Sony şi a început să înregistreze.

Cu ajutorul microfoanelor cu laser, savanţii din Germania au stabilit că plantele şi arborii elimină gaze atunci când se consideră atacate. Gazele, la rândul lor, produc unde sonore, la niveluri ce pot fi detectate numai de dispozitivele extrem de sensibile.

Oameni de ştiinţă de la Institutul de Fizică Aplicată al Universităţii din Bonn au sugerat că florile emit un vaiet când li se taie frunzele, că arborii se pot preveni unii pe alţii de apropierea roiurilor de insecte şi că mirosul de iarbă proaspăt cosită provine de la un sistem de secreţii aflat în interiorul firelor.

Echipa a completat descoperiri precedente potrivit cărora în plante pot fi găsiţi neurotransmiţători ca dopamina şi serotonina, deşi nu există vreo dovadă a existenţei neuronilor ori sinapselor în sistemele lor senzoriale.

În jargonul operatorilor radio din armata israeliană, o „floare“ e cineva care a suferit o rană gravă în bătălie.

Într-un eseu din 1940, G.H. Hardy a scris: Modelele matematicianului, ca şi cele ale pictorului ori poetului, trebuie să fie frumoase; ideile, ca şi culorile lumii, trebuie să se îmbine armonios. Frumusețea e testul dintâi: nu există un loc permanent în lume pentru matematica urâtă.

La o conferință din Grecia, Bassam le-a spus celor prezenți în sală că e necesar să se înțeleagă felul în care, pentru mintea palestiniană, măslinul este vital. Smulgerea din rădăcini a unui copac străvechi, le-a zis, e totuna cu spargerea în mii de cioburi a unui exponat prețios la muzeu. Luați un Cézanne și vârâți în el pumnul. Lăsați un Brâncuși să fie topit în cuptor. Apucați o urnă grecească și umpleți-o de găuri.

Tatăl lui avusese o presă de ulei într-un șopron de la marginea satului Sa’ir, pe lângă peştera unde crescuse Bassam. Înăuntru, un cal alb dădea ocol necontenit, la lumina unui felinar cu ulei. Calul, legat la ochi ca să nu ameţească, rotea grinda de lemn, antrenând o piatră circulară să treacă peste o alta cu forță, zdrobind măslinele, eliberând uleiul.

Copil fiind, Bassam nu reuşea să priceapă cum poate calul să se învârtă o zi întreagă fără să se prăbuşească epuizat. Abia pe la şase ani avea să-şi dea seama că erau, de fapt, trei cai albi identici care se învârteau cu rândul.

La doi ani după aceea a fost introdusă o presă electrică, iar caii au fost scoşi pe câmpia pietroasă, unde şi-au petrecut restul zilelor continuând să se rotească în cercuri nesfârşite.

Unul dintre cântecele lui de închisoare preferate: „Dă-le bineţe măslinei şi familiei care m-a crescut“.

Când Dalia şi-a ascultat mai târziu înregistrările, singură, în studioul de la universitate, sunetul i s-a părut cu mult mai domol decât şi-l amintea de pe coasta dealului. Avea ceva din torsul unui animal în felul în care se insinua pe pantă în sus, fără nimic mecanic.

S-a simţit dezamăgită de neutralitatea sunetului, fiindcă nădăjduise la ceva mai brutal, sfârtecarea pământului, ruperea rădăcinilor, bufnetul greu al solului: de parcă ar fi putut auzi, cumva, geamătul fantomatic al copacilor înşişi.

A început să butoneze mixerul, încercând să izoleze momentele cele mai pline de asperităţi, unde glasurile motoarelor deveneau mai hârâite. A încercat să separe strigătul unui soldat, mugetul unei sirene, ţiuitul intermitent al buldozerelor mergând cu spatele, dar separarea făcea din sunete ceva particular, comic chiar. La încercarea de a o mixa, muzica i s-a părut jalnică.

A revenit la înregistrările brute. Cântecul suprapus al cucului. Foşnetul unui şoarece prin tufe. Ba chiar sunetul propriilor sale mişcări prin iarbă.

I se părea că aici se poate găsi muzică. Poate dacă folosea sunetele, amestecate cu cântece de păsări din înregistrări mai vechi… dar, cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât mai convinsă devenea că sunetul era o făptură care trebuia lăsată în pace, că nu buldozerele, nici măslinii şi nici reflectoarele bâzâitoare nu aveau nevoie de atenţie, ci liniştea însăşi.

O mai atrăgea sunetul picăturilor de ploaie poposind pe frunzele măslinilor.

Unul dintre lucrurile pe care le-a învăţat Elik, fiul lui Rami, încă de la începutul antrenamentelor de paraşutist, a fost disciplina necesară pentru căratul apei. În marşurile lungi prin deşert nu era îngăduit nici cel mai mic zgomot. Bidonul de apă trebuia umplut până la buză și acoperit cu o bucățică de folie de plastic înainte de a i se înșuruba dopul. Dacă bidonul era fie și parțial gol, apa ar fi plescăit și ar fi putut alerta vreun inamic aflat prin apropiere.

La deschiderea bidonașului, apa trebuia băută în întregime pentru a preveni și alte sunete. Alegerea momentului era crucială pentru evitarea deshidratării. Elik știa că unul dintre primele semne ale lipsei de apă în corp e o ușoară înceţoşare a vederii.

Soldaţii acţionau în tandem, însă câteodată erau trimişi singuri în exerciţii, cu un singur bidon pentru un marş de treizeci de kilometri.

Comandanţii lui Elik insistau totodată ca înghiţiturile de apă să fie însoţite de mâncare, ca nu cumva lichidul să se lovească de pereţii stomacului.

În perioadele secetoase era o obișnuință a străvechilor cărăuși de apă să călătorească până la surse depărtate și să umple recipiente încăpătoare făcute din piele de bivol. Aduceau rezerve de apă din oaze cu căruțe trase de boi.

Când ajungeau în vreun sat ori oraș, treceau mai întâi pe la locuitorii cu dare de mână și le umpleau poloboacele de prin pivnițe și curți. Abia apoi se aliniau și locuitorii mai săraci, cu urcioare de lut.

Afacerea era înfloritoare, și mulți cărăuși se îmbogățeau.

Cuvântul grecesc clepsydra, nume dat ceasurilor antice cu apă, vine din alăturarea cuvintelor greceşti pentru „apă“ şi „a fura“.

În Cisiordania s-a făcut o înțelegere cu Mekorot, compania națională israeliană furnizoare de apă, ca prețul pentru coloniști să fie cât mai scăzut cu putință.

Palestinienii ajungeau să plătească până la de patru ori acest preț. În particular, directorii executivi ai companiei numeau înțelegerea Clauza Piscinei.

Într-o după-amiază, vizitându-şi editorii din Tel Aviv, Nurit s-a tamponat la un semafor de pe strada King George, lângă Grădina Meir.

Se aplecase ca să aşeze mai bine o servietă plină cu documente pe bancheta din dreapta. A atins din greşeală ambreiajul. Automobilul a pornit din loc fără veste şi s-a ciocnit, lăsând o adâncitură, în bara din spate a unui Mercedes albastru-metalizat.

Un bărbat înalt, între două vârste, a ieşit tacticos din maşină. Purta o cămaşă albă, imaculată, descheiată la gât şi un costum albastru strâns pe corp. Peste ochi îi cădea, neaşteptat, un ciuf de păr.

A surprins-o cu un zâmbet:

– Nu vă faceţi griji, a zis, mă ocup eu de asta.

– Sub nici o formă, e vina mea.

– Pot să repar, a zis omul, nu vă faceţi griji, serios, iată cartea mea de vizită.

– Nu, nu, e…

– Nu aveţi de ce să vă faceţi probleme, o să plătesc eu.

A făcut şi o uşoară plecăciune. Nurit a frământat în mâini cartonaşul. A recunoscut imediat sigla, cercul albastru, fundalul alb, turnul de apă: era vicepreşedinte la Mekorot.

L-a urmărit cum se suie la loc în maşină. Şi-a potrivit oglinda retrovizoare şi a intrat iute în trafic. Nurit a mai zăbovit un moment, făcând maşinile din urmă s-o claxoneze.

În dimineaţa următoare a scris un cec de şase sute de şekeli pentru pagube, apoi a înfăşurat în hârtie simplă un exemplar al cărţii ei şi le-a trimis pe amândouă,

printr-un curier, la biroul lui.

Palestina în manualele israeliene: ideologie și propagandă în educație, de Nurit Peled-Elhanan (I.B. Tauris & Co. Ltd., Londra, New York, 2012). Introducere: O etnocrație evreiască în Orientul Mijlociu. 1: Imaginea palestinienilor în manualele israeliene. 2: Geografia ostilității și incluziunii: o analiză multimodală. 3: Aspectul ca vehicul al sensului: mesaje implicite și explicite transmise prin aspectul prezentării. 4: Procese de legitimare în rapoartele despre masacre. ISBN: 978 1 78076 505 1. Reeditare în 2013, 2015.

Mekorot: însemnând surse, izvoare.

Două săptămâni mai târziu, Rami a găsit-o acasă, la masa din bucătărie, cu bărbia în palmă și extrasul de cont bancar dinainte: „Știi ce“, i-a spus râzând, „n-o să crezi, dar jigodia chiar a încasat cecul“.

Nurit primea mesaje dușmănoase la universitate. Câteodată apăreau sub forma unor bilețele așezate cu îngrijire în cutiuțe. Altele erau mesaje pe robotul telefonic. Cele mai neplăcute o numeau evreică arăboaică, trădătoare, curvă, mamă de sabotori ai serviciului militar. Ținea corespondența asta într-un teanc dezordonat pe un raft din spatele mesei de lucru. Citea misivele doar o dată și atât.

Îi venea să le răspundă, să le scrie că bunicul ei fusese semnatar al Declarației de Independență a Israelului, că tatăl ei luptase ca general în Războiul de Șase Zile, că soțul ei luptase în trei războaie israeliene, că fiii ei deciseseră singuri în privința serviciului militar, că și fiica ei ar fi ajuns în armată dacă i s-ar fi dat ocazia, doar că nu i se dăduse, sau poate, dacă era să spună adevărul adevărat, era vina guvernului israelian, ei erau adevărații ucigași, și, cu toate că aceste lucruri n-o umpleau neapărat de mândrie – era de fapt sigură că fiica ei ar fi refuzat milităria sau, cel puțin, ar fi intrat într-o brigadă medicală –, se petrecuseră de-a lungul istoriei patriei sale, în al cărei viitor nu-și mai punea mari speranțe, deși cândva, în tinerețe, se visase parte a unui mozaic vast, Evreu Creștin Musulman Ateu Altceva Budist, n-avea a face numele, o țară care să fie complicată, nuanțată, democratică, vizionară, un loc unde ideea unor scrisori îmbibate de ură precum cele care continuau să-i apară pe birou să fie izgonită din imaginația patriotică, unde ideea însăși de patriotism să nu se aplice neapărat unei țări ori națiuni, ci unui fel de a exista care să poată fi numit pe drept uman, deși era gata să recunoască, dată fiind istoria în general și mai ales cea a statului Israel, că dorința însăși aproape devenise ridicolă, și totuși singura cale de a lupta cu absurdul era să ridice vocea contra lui cu speranța deșartă că cineva ar putea-o auzi, mai ales în instituțiile de educație, unde mințile erau încă maleabile și otrava nu pătrunsese, sau nu pătrunsese încă, în conștiințe.

Cursurile pe care le ținea la Universitatea Ebraică se numărau printre cele mai populare. La înscriere locurile se ocupau în câteva clipe. Aceleaşi cursuri stârneau totodată și cea mai cruntă duşmănie, în special printre cei care nu asistau.

Albumul Daliei el-Fahum, Migraţie, ar fi urmat să fie pus pe piaţă, în 2009, de o modestă casă de discuri din Ramallah. Ar fi trebuit să fie construit exclusiv din sunete naturale. Dalia a scris în jurnal că decisese să nu includă zdrăngăneli de pian, buldozerele din livada de măslini sau vreun alt moment care ar fi putut duce la ideea de urbanitate ori de artificial.

Recunoştea drept paradoxal faptul că folosise o maşinărie pentru captarea sunetelor, spunea însă că voia să afle un loc printre sunete unde să n-o găsească nimeni.

A fost văzută ultima oară în biroul ei de la universitate. Camerele de supraveghere au urmărit-o, cu eşarfă pe cap şi blugi, până la treptele catedrei de Ştiinţe, unde îşi lăsase parcată bicicleta, un Raleigh vechi de pe vremea Mandatului britanic.

A pedalat apoi, ieşind din cadru, cu un rucsac mic în spate. Deşi seara abia începea să coboare, a pornit ambele dinamuri ale bicicletei, pe cel din faţă şi pe cel din spate. Nu s-a putut stabili încotro se îndreptase apoi, s-a presupus însă că, de vreme ce acasă nu ajunsese, ieşise dintre hotarele oraşului ca să înregistreze sunetele nopţii.

Dalia făcuse în jurnal însemnarea că-i lipsea deocamdată elementul nocturn în album. O interesa îndeosebi să surprindă zgomotele făcute de hiene şi câinii sălbatici: erau, pentru ea, o notă pe care n-o prinsese încă. Ar fi putut s-o facă şi pe timp de zi, însă felul în care rezonau peste depărtări în toiul nopţii o fascina.

Tatăl ei i-a anunţat dispariţia în aceeaşi seară, însă poliţia palestiniană nu a început căutările decât după trei zile, timp în care începuseră să circule despre ea tot soiul de zvonuri: fusese sechestrată de armată, fugise ca să dea curs unei relaţii romantice cu un inginer de sunet israelian, făcea parte dintr-o celulă teroristă secretă, o văzuseră într-un autobuz către Ramallah.

Zvonurile au prins să se înteţească, mai ales ideea că fusese arestată de armată şi că era acum interogată într-un loc secret din deşertul Negev. Fiindcă, ziceau unii studenţi, înregistrase totuşi distrugerea livezii de măslini şi era cu putinţă ca cineva s-o fi turnat.

Două săptămâni mai târziu, un văr de-al Daliei, ieşit la o expediţie în deşert, s-a întors cu un far spart de la o bicicletă veche. Îl găsise, a spus, într-un punct izolat de lângă un ued. S-a stabilit, după formă şi dimensiuni, că făcea parte dintr-o veche bicicletă Raleigh.

Au fost trimise mai multe grupuri în căutarea altor părţi ale bicicletei, al cărei cadru a fost ulterior găsit la un kilometru mai în adâncul deşertului, cu o roată

înțepenită într-o albie înnoroită. În apropiere a fost găsit și un pantof.

Căutarea a luat proporții. Lipsindu-i elicopterele, Autoritatea Palestiniană a cooptat armata israeliană într-un efort de localizare a corpului, despre care se presupunea acum că fusese prins într-o inundație-fulger.

Căutătorii au folosit drone și echipament cu infraroșu, ba chiar au trimis o echipă de beduini cititori de urme. Peșterile au fost explorate, albiile cu urme proaspete de apă au fost răscolite. Un alt pantof a fost găsit la trei kilometri în josul Văii Kidron. Era imposibil de stabilit ce se întâmplase cu corpul ei în torent.

Un concert a fost organizat pe malul uedului. Toți prietenii Daliei de la universitate s-au adunat şi au început să cânte la felurite instrumente, inclusiv la oud.

Albumul Daliei, Migraţie, n-a mai fost finalizat şi lansat. Câţiva studenţi de la Universitatea din Betleem, împreună cu doi producători muzicali, au spus că ar fi fost bucuroşi să ajute la terminarea proiectului, însă mama Daliei – convinsă că fata ei avea să se întoarcă acasă odată şi-odată, că rătăcea pe undeva prin deşert, pierdută, rănită – a refuzat să lase pe cineva să se apropie de camera ei. Şi tatăl ei a refuzat să le ofere acces la fişierele din computer.

Erau convinşi că Dalia o să apară dintr-un moment în altul pe uşă, cu rucsacul în spate, cu părul prins în coc şi o pompă de bicicletă în mână.

Trupul Daliei nu a mai fost găsit.

Într-o după-amiază, Rami, însoţit de o echipă de filmare olandeză, s-a ţinut după un camion-cisternă. Dăduseră peste el în Beit Sahour, unde mergea din casă în casă. L-au urmărit cum urca greoi dealul dintre case şi cum, la fiecare oprire, desfăcea un furtun gros şi negru.

După nici douăzeci de minute au auzit scrâşnet de pneuri în spatele lor, pe şoseaua abruptă. Două maşini de teren. Forţele Autorităţii Palestiniene. Patru poliţişti cu cămăşi albastre s-au dat jos.

Rami a simţit că i se opreşte inima. Poate că greşise de data asta. Era în Zona A. Era fără Bassam. Avea actul de identitate israelian. Aveau să-l găsească dacă îl căutau. Îl puteau preda forţelor israeliene. Puteau face din el un spectacol. Dacă aveau chef, puteau să-l bage şi la închisoare.

În maşină mai erau trei persoane: producătorul, sunetistul şi cameramanul. Rami stătea în spate.

Poliţistul cel mai mărunt s-a apropiat de geamul din faţă cu un dispreţ leneş. S-a aplecat înăuntru, mai ameninţător din cauza micimii. A vorbit într-o engleză perfectă. Cine erau? Ce căutau? Aveau permisiunea să filmeze?

– Ieşiţi din maşină, a rostit poliţistul.

Rami a apucat mânerul, a păşit afară pe caldarâm.

Câţiva copii se adunaseră să caşte gura. Era un lucru pe care Rami îl observase în Cisiordania. Bărbaţii, de obicei, se ţineau departe sau supravegheau de la distanţă. Femeile mai tinere la fel. Însă copiii se vârau mereu printre ei.

Şi-a poziţionat cât mai vizibil mâinile. Învăţase asta de la Bassam. S-au îndreptat întâi spre producător, l-au luat la întrebări, i-au privit îndelung paşaportul. Apoi a venit rândul operatorului. Al sunetistului.

Rami simţea un nod tremurător în fundul stomacului.

Avea ceva care să-l scoată în evidenţă ca israelian? De dimineaţă nici nu se gândise la asta. Şi uite-l, cu pantaloni lungi şi cămaşă descheiată la guler. Ar fi trebuit să poarte pantaloni scurţi, cum purta cameramanul. În Cisiordania, doar străinii poartă pantaloni scurţi. Ar fi putut să se deghizeze cumva. Devenise prea sigur pe sine. Încrezător. Nevoia de a fi văzut. Nevoia disputei. Să încerce, poate, să imite un accent olandez, şi-a zis. Ceva tăios, gutural.

– Paşaportul, vă rog.

– Sunt din Amsterdam, a zis în arabă, am venit din Amsterdam.

Învăţase de ani buni limba, ascultând-o câteodată în periplurile sale cu motocicleta.

Poliţistul s-a rotit spre colegi:

– Ăsta crede că vorbeşte araba.

S-au strâns într-un cerc mic de albastru-închis. Rami îi auzea cum râd.

Au rămas în stradă timp de douăzeci de minute, până ce poliţistul, cu o fluturare a mâinii, le-a spus că erau liberi să plece în orice direcţie vor. Doar să nu mai filmeze camionul cu apă: ar fi trebuit să ştie că asta nu se face. La drum, deci! Dacă voiau să afle ceva despre apă, a zis, n-aveau decât să întrebe cerul.

Singura replică a lui Rami ajunsă până la urmă în documentar a fost că Smadar era, ca noi toți, șaizeci la sută apă: un comentariu oarecare pe care-l făcuse în vreme ce străbăteau în mașină străzile din Betleem.

Pe cât e posibil, Bassam călătorește mereu cu un automobil curat, ușurându-și astfel situația la punctele de control dacă e oprit: jacheta împăturită frumos pe bancheta din față, fără bagaje voluminoase în portbagaj, fără containere de plastic, totul aranjat în așa fel încât un soldat să poată arunca înăuntru o privire rapidă și să-l lase să plece.

Ceva mai încolo de cercul traficului, întunericul e împuns de o serie de lumini roşii.

Punctul de control Containerul – după numele unei prăvălioare adăpostite cândva într-un fost container de mărfuri, pe o margine a şoselei – e un punct de control intern care separă o zonă a Cisiordaniei de alta, aşa încât, atunci când se închide, Cisiordania e despicată în două.

Schimbă în pripă vitezele. Doar șapte sau opt mașini înaintea lui. Stinge imediat farurile. Rămâne doar cu lămpile de poziție. Ambele palme pe volan. Poate că n-au observat farul stricat. Probabil că, apropiindu-se, mașina a părut o motocicletă. Păstrează suficientă distanță între el și mașina din față. E mereu o idee bună să nu te bulucești.

Coboară geamul cu cotul și își caută cu degajare studiată țigările pe bord, pune pachetul pe marginea volanului. Totul face parte din complexitatea schemei. Saltă cu degetul mare capacul pachetului, asigurându-se că i se văd și acum amândouă mâinile. Trage cu buzele țigara din pachet. Mica izbucnire a flăcării i-ar putea alerta, dar a auzit undeva că un tip care fumează este arareori vinovat.

În jurul turnului, umbrele soldaților se întind încoace și-ncolo.

Suflă fumul pe geam, dintr-o parte, așteptă ca teatrul lent și dureros să-și urmeze cursul. Mașina din capul șirului se mișcă, cea de-a doua înaintează și ea cu o smucitură. Uneori își spune că ar fi în stare să ghicească vârsta șoferului după felul în care se opresc la barieră. Le-a văzut pe toate: împingerea furioasă, lentoarea de melc, opritul umilit, mișcarea gen Fred Flintstone, pe pantă, cu un picior scos pe portiera deschisă.

Ecranul mobilului se aprinde în suport. Un mesaj de la Rami: Acasă, frate. Ne vedem mâine.

Încă nici un răspuns de la Salwa.

Șase mașini. Cinci. Patru. Chipurile soldaților se fac mai lămurite acum, când se apropie cu o încetineală agonizantă. Îndreaptă mașina, printre jaloanele cu țepi, către punctul de acces. Mereu îl lasă cu gura căscată tinerețea lor: șaptesprezece, optsprezece, nouăsprezece ani.

Leapădă țigara perfect, în scrumiera deschisă, pe care o închide împingând-o cu genunchiul. E mai bine să nu arunci chiștocul pe geam. Ar putea considera asta un gest provocator.

Trei soldaţi dau acum roată maşinii din faţă: doi băieţi şi o fată, cu părul în coadă de cal săltându-i la spate.

Portbagajul maşinii din capul şirului saltă. Cu ţeava puştii, fata îi face semn şoferului să iasă. E la vreo douăzeci şi cinci de ani, slab, cu tricou alb, lanţ de aur la gât, părul lucios. Cei doi soldaţi de sex masculin îl pun să depărteze mâinile şi picioarele, lipit de maşină. Picioarele desfăcute, palmele pe geam. Bărbaţii trec cu ţevile armelor în lungul picioarelor şoferului, pe interior, cu o împunsătură ultimă în zona inghinală. Şoferul tresare, sucește umărul, se îndoaie de şale. Soldatul lasă o palmă grea peste omoplaţii şoferului şi-l împinge în parbriz, îi desface mai mult picioarele.

„O să mai dureze ceva“, îşi spune Bassam. Se gândește să aprindă o a doua ţigară, se răzgândește.

S-a făcut destul de târziu de acum, probabil că Salwa se pregătește de culcare. Ar trebui să-i mai dea un mesaj. Totul e bine. Culcă-te. Ajung repede.

Şoferul se uită de la un soldat la altul, aşteaptă un semn din cap a încuviinţare şi bagă mâna în portbagaj. Cele trei puşti sunt acum îndreptate asupra lui. Şoferul scoate la iveală o sticlă mare de plastic albastru. Greşeala numărul unu: să ai ceva, orice, în portbagaj. Greşeala numărul doi: pe sticlă e o etichetă în arabă. Cu gesturi precaute, şoferul deşurubează capacul şi întinde sticla spre soldatul cel mai înalt, parcă îmbiindu-l să verifice mirosul.

De-acum se poate întâmpla orice: îi pot zbura sticla din mână, îi pot vărsa la picioare conţinutul, îl pot reţine pentru interogatoriu, pot închide punctul de control, pot opri circulaţia pe câteva ore. Ori confirmă izul de detergent, pun capacul la loc şi-l lasă să plece.

Soldaţii cercetează documentul de identitate al şoferului, apoi, cu o simplă mişcare a capului fetei, ziua şoferului e distrusă. Umerii îi cad. N-are rost să protesteze. Înşurubează la loc capacul sticlei, păşeşte târşâindu-şi picioarele, se suie la loc în vehicul.

Se deschide o poartă într-o latură a benzii de acces, iar conducătorul auto – cu două puşti îndreptate spre el – e mânat în ţarc pentru o căutare mai amănunţită.

În seara asta nu speli rufe, habibi.

În 2004 au fost instalate porți rotative la punctele de trecere pietonale din Cisiordania, pe unde să treacă cei înșiraţi la rând.

Soldaţi – de după geamurile fumurii ale gheretelor – fluidizează viteza trecerii cu ajutorul unor comenzi electronice. La fiecare câteva clipe, turnichetele se blochează și pietonii rămân întemnițați în compartimente alungite de metal, fără acoperiș, atât cât cred de cuviință militarii.

Tehnologia folosită la punctele de control e atât de sensibilă, încât poate înregistra și șoapta cea mai slabă. Camerele de luat vederi sunt direcţionate în lungul compartimentelor.

După instalarea turnichetelor, constructorii și-au dat seama că dacă micșorează distanța dintre brațele de metal de la standardul de 75–90 de centimetri la 55 de centimetri, rotativele pot presa corpul pietonului, oferind certitudinea că nu are nimic ascuns pe sub haine.

Spațiile înguste s-au dovedit deosebit de neprietenoase cu femeile însărcinate care încearcă să ajungă pe cealaltă parte.

În iarna lui 2012, o tânără, militar israelian din unitatea 8200, specializată în securitate digitală, a descărcat o zi întreagă de conversații de la punctul de control 300.

Nu era tocmai sigură ce să facă cu materialul, însă l-a pus pe un stick și i l-a dat iubitului ei, un rapper aspirant din Tel Aviv.

Iubitul în cauză a dus înregistrările la un studio și le-a prelucrat încercând să le transforme într-o piesă protestatară, „Ridică-ți cămașa, jigodie“, montând eșantioane de voci și folosind o tobă premier, până ce iubita lui și-a dat seama că, dacă piesa ar fi fost lansată, putea fi acuzată de furt de materiale guvernamentale.

Tânăra a șters fișierul, dar un an mai târziu, după ce se despărțiseră, el a trimis o copie a înregistrărilor unui DJ palestinian care lucra la un post radio studențesc de la Universitatea Birzeit.

„Care e problema ta?“ „În spatele liniei, te rog.“ „Nu eu decid.“ „A cui nuntă?“ „Are febră de treizeci și opt de grade.“ „Am trecut pe aici acum o oră.“ „Promit să nu fac așa ceva.“ „Mai tare, nu te aud.“ „Ridic-o. Și maioul, tâmpitule.“ „De când lucrezi acolo?“ „În spatele liniei.“ „Nu fără permis.“ „Cursurile mele încep la nouă.“ „Înapoi, vă rog, înapoi.“ „Scoate-ți vălul.“ „Ușa din stânga.“ „Următorul.“ „A expirat, îmi pare rău.“ „Următorul.“ „[Nedesluşit] pepene verde.“ „Următorul, mai repede.“ „Învârte mânerul.“ „Dumnezeu să ne țină.“ „La birou mergi, uite acolo.“ „Încerci să-mi spui că lucrezi acolo? Ce sunt eu, capră?“ „Înmormântarea e la zece.“ „Și eu sunt aici să-ți rezolv ție problemele?“ „Stau de trei ore.“ „Cum adică nu știi?“ „Zi-mi pe litere.“ „A trecut cu jeepul.“ „Vă implor, pentru numele lui Dumnezeu, lăsați-mi băiatul să treacă.“ „Piciorul în spatele liniei.“ „Orice nod se poate deznoda.“ „Are șaizeci și șapte de ani, ce-o să facă?“ „Nu e decizia mea, întrebați-l pe șeful.“ „Nu eu țip, dumneata țipi.“ „Deschide fermoarul.“ „L-am pus din greșeală în uscător.“ „Cum ziceai că-l cheamă?“ „Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba.“ „Permisul e permis.“ „N-am văzut-o în viața mea.“ „Vă spun, e geamănă.“ „Nu-mi pasă nici dacă stă în Mongolia.“ „Și pe lumea cealaltă.“ „Nu mai spun a doua oară, scoate-l, te rog, din plastic.“ „Îmi fac treaba, atâta tot.“ „Cine ți-a făcut bagajul?“ „N-o să repet întrebarea.“ „Îmi trebuie originalul.“ „Nu e [nedesluşit] cârpă de vase.“ „M-am tăiat când mă bărbieream.“ „Ginerele meu lucrează acolo.“ „Asigură-te că trimiți un tip leneș.“ „Ce oră de stingere?“ „Zice chiar aici.“ „Tatăl meu l-a împrumutat din greșeală.“

Cântecul a fost dat de câteva ori pe postul studențesc de radio, până ce au apărut telefoane de la ascultători care se plângeau că recunosc vocile unor persoane dragi lor.

Cei mai mulţi dintre hackerii din unitatea 8200 au sub douăzeci şi trei de ani. Scotocesc prin apeluri telefonice, e-mailuri, mesagerii şi prefiră imensul morman de date în căutarea oricăror tipare suspecte. Folosesc sateliţi ca să dea de urma camioanelor şi automobilelor. Informaţii de la avioane şi baloane meteorologice. Interceptează comunicaţii din universităţi şi spitale. Utilizează programe de recunoaştere facială. Caută potriviri matematice în date. Se uită în orice ungher electronic pot, creând algoritmi care ordonează informaţiile noi. Un cuvânt repetat, un cod, o serie de numere, un telefon dat la aceeaşi oră, din acelaşi loc, în fiecare zi. Chiar şi o abatere măruntă de la tipar îi poate alerta în privinţa unei operaţiuni, miting sau protest. Materialele cele mai preţuite sunt cele de natură sexuală – un adulter, o întâlnire homosexuală, o fotografie obscenă, o sugestie a vreunei relaţii ilicite –, menite să convingă subiectul interceptării să colaboreze.

Semnalele sunt culese precum umezeala din aer.

Bassam îşi îmboldeşte maşina. A mai rămas un singur soldat, însă curând apare un altul, un tip înalt, cu ochelari, etiopian poate, ori somalez. Aruncă o privire la placa de înmatriculare a lui Bassam şi-i fac semn să treacă fără să se uite măcar la cartea de identitate.

Un punct de control de-o singură ţigară. Un crâmpei de noroc. Apoi, mereu, micuţa glumă făcută sieşi, victoria trivială de a porni mai departe, stingând, când pleacă, lampa de interior.

A mai văzut asta, puncte de control mobile, mașina de teren suplimentară așteptând la șapte sute de metri mai încolo. E o joacă a numerelor. Poate, în seara asta, o mașină din patru. Sau toate autovehiculele albastre. Sau orice mașină condusă de o femeie.

Are un singur far și asta îl transformă într-un candidat probabil, dar, în răcoare și întuneric, se simte calm.

Ajunge la un kilometru și jumătate de punctul de control și apasă mai tare pe accelerație. Nimic în oglinda retrovizoare. Nimic în față. Până și burnița s-a oprit.

Cer permisiunea să-mi continui viața.

Se îndreaptă acum, prin Betania, către sensul giratoriu, cu Ierusalimul în spate și Maale Adumim de cealaltă parte. De aici iese pe autostrada modernă, unde îi e îngăduit, pentru prima oară de la Beit Jala, să se alăture mașinilor cu numere de înmatriculare israeliene în drumul lor spre și dinspre colonii.

Pe dosul unui semn de circulație, cu marker roșu, gros: Pa-pa, drum al apartheidului.

Pereţii văii sunt ameţitori. Grotele de pe versanţi au fost vreme de secole locuri perfecte de ascunziș pentru arcași, străjeri, trăgători, lunetiști.

Arcul militar a evoluat prin încorporarea câtorva materiale naturale – lemn, corn de animal, tendoane, cartilaje şi clei – într-un puternic arc compozit. Corpul nu era făcut dintr-o singură bucată de lemn, ci din piese combinate provenind de la mai mulţi copaci, cu diferite grade de flexibilitate, pentru a spori distanţa de tragere şi forţa săgeţii.

Spatele arcului era înfăşurat în fâşii de tendon. Curbura era întărită cu fragmente de corn.

Arcul compozit bătea până la patru sute de metri. Devenise posibil, pentru prima oară în istorie, să iei un inamic prin surprindere şi să-l ataci de dincolo de distanţa la care putea riposta.

Săgeata era alcătuită din trei părţi. Vârful era făcut din materialul cel mai dur aflat la dispoziţie – metal, os sau cremene. Corpul zvelt era cioplit din lemn sau din trestie. Coada, menită să țină săgeata dreaptă în zbor, se făcea din pene de acvilă, vultur, gaie sau păsări marine.

Penele erau considerate mesagerii morţii.

Războiul de Yom Kippur s-a prăvălit peste Rami ca din senin. Avea douăzeci și trei de ani. S-a simțit, deodată, pe marginea prăpastiei. Cât pe ce să cadă în hău. A desenat în creion o schiță înfățișând un soldat care trăgea după el un tanc legat de o sfoară.

S-a dus la război îmbrăcat în haine civile. Nu aveau uniforme pentru toți recruții. O cămașă kaki, o pereche de nădragi vechi și bocanci scâlciați. I s-a înmânat o carabină marca FN Herstal, cu țeavă lungă. De pe vârful țevii se cojea rugina. Încărcătorul nu era dat cu ulei. Doar arma asta o aveau. Altora, din batalionul lui de rezerviști, nu li se dăduseră decât revolvere vechi.

Era într-o unitate de mecanici de tancuri. Nu existau transportoare. Nici piese de schimb. Depozitele din Ierusalim erau goale.

Și-au început înaintarea în Negev. Aveau, cocoțată pe tanc, doar o mitralieră ușoară, calibrul 50. I-a înhățat întunericul. Ar fi trebuit să ajungă tocmai în Suez. Știa că pe drum șenilele o să li se facă bucăți, însă n-avea încotro: așa erau ordinele. Au avansat o noapte întreagă. Falca îi clănțănea. Craniul întreg îi tremura. Clavicula i se zguduia. Și-au cercetat hărțile. Mai aveau cel puțin șaptezeci și cinci de kilometri. Pe la jumătatea nopții, șenila din stânga s-a rupt. Au oprit pe marginea drumului și au ieșit buimaci în întuneric. Zaua șenilei zăcea în noroi. Roțile dințate se rupseseră din angrenaj. Au încercat în grabă o reparație, dar fără folos. Tancul încremenise. Toate camioanele de aprovizionare trecuseră deja. Aproape că i-a venit să râdă. Războiul ăsta era tare de-a-ndoaselea: unitatea de reparat tancuri nu-și putea repara propriul tanc.

La mare distanță, trasoarele spintecau noaptea. I-au depășit alte tancuri, mașini de teren, vehicule militare. Rami a strigat la ei, cerându-le piese de schimb. Nu erau piese. Radioul nu mai funcționa nici el. Erau nevoiți să aștepte până dimineața. S-a vârât sub burta tancului și și-a întins culcușul acolo. Yom Kippur. Ultima dintre cele zece zile de penitență. Nu a izbutit să adoarmă, așa că a pornit la o scurtă plimbare. S-a ghemuit pe pământul tare. Douăzeci și trei de ani. Abia o cunoscuse pe Nurit. Deasupra lui, stelele își lansau șrapnelele.

De dimineață s-a ivit soarele, ca o aspirină mică și roșie. De pe front veneau vești. Un atac-surpriză. Fuseseră decimați. Arabii câștigaseră teren. Linia Bar-Lev era străpunsă. Israelul se afla în pericol de a fi copleșit. Auzea bubuituri în față. Șoseaua era saturată cu vehicule militare. Un camion cu piese de schimb a

sosit curând după răsărit. Chipurile șoferilor erau supte, trase. S-au pus îndată pe treabă. Într-o oră tancul a fost reparat. A sosit un transport de combustibil. Au alimentat tancul. S-a așezat la turelă. În cealaltă direcție se năpusteau ambulanțe, cu sirenele vuind. Mai aproape de graniță au început să apară vehicule fumegânde. Jeepuri sfărâmate. Tancuri. Cisterne de motorină. Spitale de campanie improvizate. Asistente forfotind peste tot. Soldați într-o învălmășeală de bandaje albe.

A ştiut îndată că dacă n-ar fi fost siliți să poposească cu o noapte în urmă, ar fi fost ucis: șenila ruptă îl salvase.

S-au oprit într-un sat, să-şi mai vină în fire. I s-a dat o uniformă, nu însă şi o armă nouă. Îi rămânea flinta FN Herstal. O infirmieră tânără i-a întins un pahar de plastic cu limonadă rece. Și l-a lipit de frunte. S-a auzit un strigăt, era comandantul. Se făcuse vremea plecării. S-a suit iarăşi în tanc, cu picioarele atârnând pe-o parte şi pușca în poală. Căldura îl apăsa pe țeastă. Și-au urmat drumul. A schițat cerul într-un caiet, o imagine cu câteva păsări navigând peste pustietate.

Au primit instrucţiuni. Fuseseră pierdute deja zeci de tancuri. Sarcina lor era să mențină linia frontului. Întregul Israel depindea de asta. Dumnezeu avea să-i apere.

Au sosit pe front pe la finele după-amiezii. Izul împuțit al războiului: cordită și carne umană. Știa mirosurile din ’67. Au ajuns în spatele liniei de bătaie. Treaba lui era să repare tancurile, să aducă muniție și să-i scoată apoi din focul luptei pe morți și pe răniți. A cărat tărgi. Băieți mai tineri decât el îl apucau de braț. Din guri le gâlgâia sânge. Îi aduna.

Sorții războiului se schimbau. Auzeau în rapoarte. Avioanele israeliene brăzdau cerul. La radio se auzea Hatikvah, imnul național. Se zvonea că vor trece curând canalul. Unitatea lui Rami se deplasa înainte și înapoi, înainte și înapoi. Din nopți se făceau zile. Din zile, nopți. Au primit echipament. Bocanci, cămăși, rații de hrană americane. Dar nu și arme noi.

Se ghemuiau unii într-alții și desfăceau hărți în spatele tancului. Urma să atace aici, aici și acolo. Întăririle aveau să sosească de aici, de aici și de aici. Aveau și sprijin aerian. Și-a înnegrit fața cu funingine. I-a scris o scrisoare lui Nurit. N-a izbutit s-o termine. Era stupidă, lamentabilă. A încercat să deseneze, însă nici

asta nu era de vreun folos. A vârât scrisoarea în buzunarul de la piept. Și-a strâns pe el uniforma cea nouă, a deschis chepengul, s-a băgat în vehicul. Echipa lui a luat poziție în spatele celorlalte tancuri. S-au apropiat, curând, de canal. Era unu noaptea. Pe aici nu exista întuneric. Celălalt mal al canalului era cuprins de fum. A auzit ceva răpăind pe blindajul tancului. Erau luați la țintă. Un obuz a explodat înaintea lor. Conducătorul tancului s-a speriat, tancul s-a smucit într-o parte, a izbit o balustradă. Mașinăria s-a oprit pe buza înălțată a canalului. Cineva zbiera. „Afară, afară, afară!“ A sărit din turelă pe pod, s-a ghemuit în spatele tancului. Și-a ațintit carabina spre cealaltă parte. „Salvați-mă.“ „Unde-i radioul, puneți mâna pe radio.“ „Atac inamic, recepție.“ Deasupra lor se arcuiau trasoare. Au anunțat geniștii să remorcheze tancul de pe marginea abruptă. Alte mașini și tancuri au țâșnit înainte. Noaptea s-a domolit. Israelul trecea Suezul. Podul era al lor. Bezna era luminată de pâcla bombelor. S-a gândit, o clipă doar, s-o apuce spre casă prin negura asta a războiului, a mizeriei, a putorii. Au apărut geniștii. Iute, fără veste, eficient. Au prins un lanț de spatele tancului. Mai multe cartușe. „Să vă țineți căștile pe cap. Atenție la avioane.“ Au tras tancul de pe buza râpei. A pornit la drum iarăși, înăuntrul tancului, peste Suez, pe teritoriu inamic, încercând să ajungă în capătul șirului.

Au strivit un gogoloi de sârmă ghimpată, au ajuns lângă un meterez uriaș. Nu aveau încotro să se mai ducă. Au îndreptat pieziș tancul. Rami a deschis iarăși trapa, a sărit afară, a atins nisipul cu tălpile, s-a ghemuit, a luat-o la fugă, s-a adăpostit. Carabina FN Herstal i se legăna la piept. S-a lungit la pământ. „Flintă de rahat. Condamnarea mea la moarte.“

În depărtare vedea lucruri mișcând. Lumini. Vâlvătăi. Împușca în beznă. Li s-a ordonat prin stație să înainteze din nou. A urmat coordonatele, alergând cu fereală. Au avansat, cu zecile. Gloanțele încă veneau.

A dat cu piciorul într-un bolovan. A coborât privirea. Nu era bolovan, ci o cască. Mai încolo a găsit o fâșie de îmbrăcăminte însângerată.

Și apoi cadavrele. Le vedea pe pământ, mai întâi izolate, apoi în pâlcuri, forme umane strâmbate, brațe îndoite, picioare sfâșiate de explozii, torace retezate. S-a aplecat să culeagă un Kalașnikov lepădat. Era rece la atingere. Nu fusese folosit de ore bune. La fel și muniția. A cules mai multe încărcătoare, le-a lăsat să cadă în buzunarele pantalonilor.

A aruncat carabina FN și a înaintat. N-avea să-i mai trebuiască.

Rami a luptat, cât a mai ținut războiul, cu o armă de-a inamicului.

Fusese, avea să spună la ani după aceea, ca și cum s-ar fi aflat înăuntrul unui joc video. Pășea înainte cu Kalașnikovul. Își pârlise mâna atingând un butoi fierbinte. Auzea strigăte, urlete în zare. Apoi, deodată, un țipăt separat. S-a întors spre el, a apăsat pe trăgaci, l-a ținut apăsat. A văzut silueta dezintegrându-se: se mototolise, se dizolvase, se prăbușise.

Niciodată nu i-a spus lui Smadar că omorâse cel puțin o persoană, probabil mai mult de-atât, poate câteva. Băieților le povestise, luându-i deoparte, cu ocazii diferite, dar îi era limpede că deja știau. Îl lua mereu un fel de greață când se întreba dacă aveau și ei cunoștință de acel moment al nimicului care există între glonț și cădere.

În știință, problema grea a conștiinței este întrebarea privitoare la felul în care procesele fizice din creierele noastre dau naștere experienței subiective a minții și a lumii.

Dintr-o perspectivă pur obiectivă, le putem părea cercetătorilor aidoma roboților, guvernați de declanșări electrice ale sinapselor din creier. Mintea înregistrează experiența. Neuronii se aprind. Creierul obține un soi de cinema documentar a cărui peliculă se tot derulează înainte.

În război, de pildă, putem să tragem gloanțe și să ne apropiem de dune în bezna nopții. Avansăm. Punem genunchiul la pământ. Țintim. Tragem iarăși.

Dintr-un punct de vedere subiectiv însă, totul e legat de felul în care simțim. Vedem culori, vedem formele corpurilor în aer, le conștientizăm moartea, în zvârcoliri hidoase, în vreme ce continuăm să pășim cu pușca în mână.

În asemenea momente suntem deplasați de conștiință în dimensiunile văzului, sunetului, palpării, gustului, mirosului, gândului pentru crearea unui tipar pe care ni-l vom aminti în diferite moduri, fie glorios, fie înfricoșător, umilitor ori, pur și simplu, ca pe o chestiune de supraviețuire.

Pe patul de moarte, Mihail Timofeievici Kalaşnikov l-a întrebat pe patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse dacă era răspunzător de moartea celor împuşcaţi ca rezultat al armei inventate de el.

Kalaşnikov era preocupat de posteritate: i-ar fi plăcut să fie amintit ca poet, nu ca făcător de arme.

Patriarhul i-a răspuns scriindu-i că poziţia Bisericii e bine cunoscută şi că, dacă arma cu pricina a fost folosită pentru apărarea Patriei, Biserica e de partea inventatorilor şi utilizatorilor ei.

Când britanicii au luat sub control Palestina, au folosit cvartalul rusesc din Ierusalim ca închisoare pentru membrii rezistenței.

Prizonierii evrei erau paramilitari care foloseau bombe, asasinate și atacuri-fulger pentru a se lupta cu britanicii și populația arabă locală. Ținta celor din Irgun și Lehi era să-i evacueze pe britanici din Palestina și să creeze un stat evreiesc. Britanicilor le erau cunoscuți ca teroriști.

Celulele erau reci și lipsite de confort. Pe jos erau trântite mindire de cârpă. Bătăile corecționale erau efectuate la carceră. În sala de execuții exista un singur ștreang, atârnând din platforma de lemn.

În 1947, doi luptători evrei, Moshe Barazani și Meir Feinstein, ar fi trebuit executați în închisoare. Barazani era acuzat de complicitate la omor. Feinstein fusese arestat după ce plasase trei valize pline cu explozibil într-o gară din Ierusalim.

Cei doi au refuzat să recunoască autoritatea tribunalului britanic. Cu doar câteva ore înainte ca sentința să fie dusă la îndeplinire, la închisoare a fost trimis un coș cu portocale. În portocalele scobite pe dinăuntru erau piesele unei grenade urmând a fi asamblate.

Feinstein și Barazani au cerut un moment de rugăciune în solitudine, fără prezența vreunui rabin sau militar.

Rămași singuri, au asamblat grenada, s-au apropiat, au așezat-o între ei, au aprins fitilul, s-au îmbrățișat, s-au rugat și au așteptat.

În cazul unui glonţ de cauciuc, energia cinetică e convertită în energie elastică, apoi iarăşi convertită în energie cinetică, pe când în cazul unei explozii coliziunea este plastică: impulsul se conservă, nu și energia cinetică.

Feinstein a scris într-o epistolă, înainte să moară: Există viaţă mai rea decât moartea şi moarte mai măreaţă decât viaţa.

În dimineața de după atentatele cu bombe a sunat Netanyahu. Țârâitul strident al telefonului a părut mai zgomotos, cumva, decât celelalte apeluri. Nurit a ridicat receptorul. Îl cunoștea pe Netanyahu de la școală. Fuseseră amici în facultate. Un jurnalist din casă a tras cu urechea la discuție. Nu, a zis Nurit, nu era bine-venit la ei în casă. Nu acum, nu pentru shiva, te rog să nu te arăți pe aici. A lăsat jos telefonul, apoi a pus într-o dungă receptorul, ca să nu stea în furcă. În următoarea zi conversația ajungea la știri. A fost intervievată iarăși, în aceeași săptămână. Asasinatele nu erau din vina atentatorilor, a zis. Atentatorii erau și ei victime. Israelul era de vină. Sângele era pe mâinile lor. Pe mâinile lui Netanyahu. Și pe ale ei, a urmat Nurit. Nu era imună, erau cu toții complici. Opresiune. Tiranie. Megalomanie. A apărut la televiziunea națională. Analiștii de serviciu au declarat-o în stare de șoc. Dar nu e nici un șoc, a replicat ea. Singurul șoc e că palestinienii nu se aruncă în aer încă și mai des. Israelul își invită copiii la masacru, a zis. La fel de bine le-ar putea pune tuturor Semtex în ghiozdane. N-o să fie pace niciodată până ce nu recunoaște asta. Prin ziarele conservatoare au apărut caricaturi: Nurit într-o aulă universitară, cu uniformă de general și keffiyeh pe cap. La posturile de radio de dreapta se declara că nici măcar nu era cu totul evreică, se spunea că fusese spălată pe creier, până la urmă și taică-său devenise un adept al păcii, trădase Israelul, se împrietenise cu Arafat. A schimbat postul. A auzit-o pe Sinéad O’Connor, și asta i-a frânt inima.

Au trecut zile, săptămâni, luni. Erau inundați cu telefoane. Reporteri din lumea întreagă. Mai ales europeni: francezi, estonieni, suedezi. Voiau s-o facă protagonistă de documentare. O tulbura să vadă câți dintre ei erau atașați de punctul ei de vedere: se temea să nu devină un simplu propagator, un pion. Nu mai avea chef să vorbească despre asta. Gata cu televiziunea, cu ziarele, gata cu întorsul cuțitului în rană.

Și-a luat un an de concediu și, timp de unsprezece luni, a stat la Londra. Voia să se țină cât mai departe cu putință de Israel, să se limpezească de zarvă, de ranchiună, de milă. Ploua cu invitații la conferințe, dar nu mai voia să vorbească despre Smadar, o terminase cu asta – așa că vorbea despre rasism, segregare, prejudecăți, da, însă nu despre ce pățise fiica ei. Durea, pur și simplu, prea tare.

L-a luat cu ea pe Yigal. Rami și băieții mai mari au rămas acasă. Au umblat vorbe, firește, dar ei și lui Rami nu le păsa: de asta avea nevoie. Cerul deschis al Londrei a îmbărbătat-o. Metropola avea o ordine, un flux natural. A stat cu Yigal la o familie din Hampstead – în apartamentul de la parter al unei clădiri stil Tudor cu trei niveluri, cu trandafiri galbeni în spate și ramurile unui copac atingând ușor fereastra. A citit cărți, a scris articole, s-a plimbat îndelung. A tradus în ebraică din Memmi și Duras. În după-amiezile de sâmbătă, mirosul de iarbă proaspăt tăiată se ridica din grădinile învecinate. Yigal avea cinci ani. Își făcea de lucru cu o minge de fotbal. Nurit se ținea pe lângă el, temătoare că mingea se va rostogoli în mijlocul străzii. Nu voia să-l scape din ochi. Îl sunau pe Rami de la un telefon public. Cabina roșie avea ceva liniștitor; era străveche, din sticlă, cu o coroană aurită deasupra ușii. Aveau și acasă telefon, însă vizita la cabină devenise un ritual duminical. Îl lăsa pe Yigal să formeze pe disc, cu degetele lui mici, numărul. „Bună, Baba, eu sunt.“ După o clipă, lua telefonul din mâna lui Yigal, se apleca și, vorbind, îl cuprindea de după mijloc. Nu voia vești din Ierusalim, despre Israel ori despre altceva, voia doar să știe că băieții sunt bine. „O să ajungă pe-acasă Elik weekendul viitor?“ „A primit Guy cartea pe care i-am trimis-o?“ „Ai stropit petuniile?“ „Ai văzut ce-a scris Miko?“ „Au venit formularele de la universitate?“

Uneori, noaptea, se furișa de una singură afară și-l suna pe Rami iarăși, pe întuneric, pe ploaie. Încerca să nu aducă vorba despre Smadar: numele, singur, îi înfigea un piron în inimă. Vâra în fanta aparatului o mână de monede de cincizeci de penny. Monedele zuruiau în spațiile dintre minute. Îi ura noapte bună și pornea iarăși spre casă, pe întuneric. Dimineții se trezea înaintea lui Yigal, se așeza la birou și își scria lucrările academice. Se lansa împotriva Ocupației, serviciului militar, rasismului, miopiei. Voia să-și desțelenească furia, s-o transforme în limbaj. Traducerile erau mai ușoare. Întotdeauna ebraica avusese ceva eliberator. O călăuzea către sine. Erau însă și momente în care se întreba dacă ebraica n-o lasă baltă: uneori îi lua câteva clipe să-și amintească anumite cuvinte. Era bizar, plimbându-se prin Londra, să nu vadă literele ebraice, aleph, tav. Fără limbă nu e acasă. Își iubea munca, soțul, copiii, ba chiar și Israelul îl iubea, ce mai rămăsese din el, ideea originară, harababura aceea fumegândă, mâhnirea tatălui ei. Se gândea uneori să nu se mai întoarcă defel, știa însă că asta e o himeră, că era nevoită să se întoarcă, unde altundeva să trăiască, unde să supraviețuiască, ce altceva ar fi putut să cunoască vreodată?

Guvernul israelian mi-a ucis fiica, Haaretz, 8 septembrie 1997. Fată de general acuză Israelul de crimă, Yedioth Ahronoth, 9 septembrie 1997. Familia victimei atentatului susţine că Israelul naşte terorişti, telegramă Associated Press, 9 septembrie 1997. Mamă a unei victime a bombelor dă vina pe lideri, Chicago Tribune, 10 septembrie 1997. Mamă îndurerată mustră guvernul, Jerusalem Post, 11 septembrie 1997. O mamă învinuieşte politica israeliană pentru moartea copilului, L.A. Times, 11 septembrie 1997. Israelul e de vină, declară o mamă îndoliată, Courier Mail, Queensland, 11 septembrie 1997. Bibi mi-a ucis FETIŢA, The Sun, 11 septembrie 1997. Opresiunea îi împinge la violenţă pe extremiştii arabi, susţine o mamă îndoliată, Moscow News, 12 septembrie 1997. O mamă dă vina pe Israel pentru moartea groaznică a fiicei, People’s Daily, China, 13 septembrie 1997. Israelul în cumpănă, The New York Times, 14 septembrie 1997. Ocupaţia e cauza morţii copilului meu, Paris Match, 14–21 septembrie 1997. „Afară din Liban!“ Plânsul unei mame răscoleşte Israelul, Tel Aviv Journal, 19 septembrie 1997. „Bibi, ce-ai făcut?“, Le Monde Diplomatique, 1 octombrie 1997.

Sora lui Abir, Areen, avea obiceiul de a decupa articole de prin ziare. De cele mai multe ori, ziarele foloseau aceeaşi fotografie: sora ei la vârsta de nouă ani. A păstrat tăieturile într-o cutie de pantofi, sub pat, chiar şi în perioada cât au fost plecaţi la Bradford. Uneori, noaptea, când nu izbutea să doarmă, băga mâna în cutia de sub pat. Se trezea dimineaţa cu sora ei împrăştiată în jur.

Abir a fost proiectată prin aer cu o asemenea forţă, că pantoful a derapat pe asfaltul drumului, apoi s-a oprit, cocoţat pe propria-i goliciune.

Bassam dispărea, uneori cu orele, în magazia de cărbuni. Vântul șuiera prin scândurile ușii. În colțurile tavanului atârnau pânze uriașe de păianjen. Răscolea printre obiectele pe care chiriașul de dinainte le lăsase pe rafturi: saci cu cărbuni, un tăietor de iarbă stricat, mănuși, o jachetă de grădinărit, foarfeci pentru curățat pomi, insecticid, îngrășământ, un fierăstrău, borcane pline cu șuruburi vechi, o sticlă de plastic cu pete roșii de la benzină: își dăduse seama că toate ingredientele unei bombe se aflau aici, în această casă englezească de suburbie.

Când a săltat din loc niște cutii vechi cu vopsea, în urmele umede s-a ivit un straniu univers de gângănii: urechelnițe, limacși, păianjeni cu picioare lungi. A făcut curat în șopron, lăsând însă în pace pânzele.

A ieșit cu o furcă mică sub braț și a început să perforeze peticul de pământ, răscolind solul, făcând straturi gata pentru plantat.

– O grădină englezească, i-a spus Salwei.

A plănuit ce urma să cultive: dovlecei, castraveți, ceapă verde, rubarbă, salată, pătrunjel. I-a trecut prin minte să facă și un mic havuz, apoi s-a răzgândit. A găsit la un târg de vechituri statuia unui îngeraș înaripat, a vopsit-o în alb.

Lângă magazie a plantat doi trandafiri, unul din soiul numit Sally Mac, celălalt, Red Devil.

Îi plăcea mult să lucreze în grădină, îndeosebi în după-amiezile de sâmbătă: vecinii se adunau toți să asculte la radio meciuri de fotbal. Mereu își putea da seama cum se descurcă echipa locală oprindu-se în mijlocul grădinii și trăgând cu urechea la chiotele scoase de tați și de fii prin grădinile lor.

Sally Mac: inflorescenţă rozalie-cais, cu baza galbenă şi parfum discret. Red Devil: hibrid roşu-mediu, cu floare mare, închis la culoare la bază, cu parfum intens.

Când au înflorit, i-a tăiat pentru Salwa şi i-a aşezat într-o vază pe pervaz.

220

Repet: Numerele prietene sunt numere înrudite în sensul că, atunci când aduni toți divizorii lor proprii – fără a include numărul original –, suma divizorilor unuia este egală cu celălalt număr.

Numerele – ținute la mare preț de matematicieni – sunt considerate prietene fiindcă divizorii proprii ai lui 220 sunt 1, 2, 4, 5, 10, 11, 20, 22, 44, 55 și 110, care, adunați, dau în total 284. Iar divizorii proprii ai lui 284 sunt 1, 2, 4, 71 și 142, a căror sumă este 220.

Sunt singurele numere prietene sub 1000.

Nu lăsaţi ramura de măslin să-mi cadă din mână.

Salwa nu deschidea ziarele. Se ţinea departe de televizor. Nu întreba pe unde umblase Bassam în ziua respectivă, ce văzuse, cu cine vorbise. Nu era izolare şi nu era extenuare, nici amărăciune, cu toate că ar fi putut, o ştia, să fie din toate câte un pic, ambalate în dorinţa de a rămâne intacte. Nu se ducea la Cercul Părinţilor. Nu frecventa organizaţii de femei. Nu fiindcă ar fi fost în dezacord, însă pentru ea, îşi dădea seama, vorbea tăcerea. Era parte din Du'aa sa. Nu fusese chemată să-şi spună povestea. Aceasta vieţuia însă în aspectele devoţiunii sale. Drumul către înţelegere trece prin nevoinţă. Un lucru pe care intervievatorii nu izbuteau să-l priceapă. Erau mai toţi occidentali, majoritar europeni. Voiau să relateze subiectul, să-şi scrie articolele. Erau oameni de treabă, îi plăcea de ei, îi invita în casă, le gătea, le turna ceai, golea scrumierele, dar nu-i lăsa s-o ia la întrebări. Ştia că vor o fotografie cu ea în hijab. Pricepea asta, dar mai pricepea şi că ar fi fost greşit înţeleasă. Au filmat-o o dată purtând-o pe cea mică, pe Hiba, prin apartament. Se oprise să se uite la o poză cu Abir, şi cameramanul o surprinsese plângând. Dacă i-ar fi înţeles mânia, dacă ar fi putut cumva s-o surprindă fără să facă din asta un spectacol, ar fi vorbit cu ei, însă ştia, o ştia bine: o femeie musulmană, o palestiniană, crima geografiei sale. Îi sprijinea pe Bassam, pe Rami şi pe Nurit în demersurile lor, însă voia doar să-şi vadă de viaţa obişnuită. Acolo o aştepta binecuvântarea. În puterea dimineţii, după rugăciuni, când ieşeau din casă copiii şi Bassam, se ducea la piaţă. Purta veşminte lungi, brodate, şi văl. Uneori, săltaţi în susul frunţii, ochelari de soare. Numele îi răsuna printre tonete. Râdea şi făcea cu mâna. Yalla, yalla, yalla. Răspundea la întrebări despre copii, despre cum se descurcau la şcoală, despre cercetaşi, despre asociaţia caritabilă de la grădiniţă, dar de obicei păstra tăcerea în privinţa lui Abir. La ani după moartea fetei, vânzătorii de la piaţă încă îi mai puneau câte ceva în plus în sacoşă: o pară, nişte mirodenii, o mână de curmale. Pleca de la piaţă cu sacoşele dând pe dinafară. Şofa cu viteză, obicei pe care-l luase de la Bassam. Nu o făcea din nechibzuinţă, ci fiindcă-i dădea un fior plăcut. Îi plăcuseră şi străduţele înguste din Anata, însă bulevardele largi din Ierihon erau mai bune. Trecea în viteză pe lângă palmieri, pe lângă cazinoul abandonat, cu geamul deschis, lăsând briza călduţă să i se joace cu vălul. Încetinea pe lângă moschee. După rugăciunea de amiază se strângea laolaltă cu celelalte femei. Le plăcea bârfa: cine era pe cale să divorţeze, cine se îmbolnăvise, cine plecase din

țară, al cui fiu fusese săltat în puterea nopții. O întrebau despre Bradford. Le spunea despre casa cu cinci dormitoare, despre grădina din dos, plimbările prin parc, lecțiile de engleză, moscheea din Horton Park. Era ca și cum și-ar fi adus în amintire viața altcuiva: nu era tocmai sigură că i se întâmplase chiar ei totul. Fără puncte de control. Fără percheziții corporale. Totuși, îi fusese dor de casă. De familie, prieteni. Lumina aparte a Palestinei îi lipsea, galbenul ei tăios, felul în care limpezea formele. Și aerul. Ba chiar și praful. Se bucura că revenise. Devenise atât de pricepută la făcutul de bagaje, încât în săptămâna mutatului își ascuțise amândouă unghiile de la degetele mari ca să poată rupe cu ușurință banda adezivă de pe cutii. La întoarcere, pe aeroport, o percheziționaseră iarăși corporal. Cei doi copii mai mici fuseseră lăsați în aceeași încăpere cât își scosese hainele. Îi pusese să se întoarcă cu spatele. Îi auzise bocind cât se dezbărase de rochie. Rămăsese stoică. Îi luaseră apoi la percheziționat și pe copii. De față cu ea. Îngenunchease lângă ei, vorbindu-le în șoaptă în vreme ce hainele erau îndepărtate. Până la chiloți. Îi îmbrăcase iarăși apoi, cu încetineală, nasture după nasture. Le spusese să nu cedeze niciodată. Să se țină tari. Să se încreadă în Allah. Lucrurile aveau să se schimbe. Neapărat. Avea pe cap atâtea – furia lui Araab, vinovăția lui Areen, nedumerirea Hibei –, însă voia să le facă față, trebuia, asta-i era menirea. Existau doar atâtea mame care o pățiseră și mai rău. Avea grijă de ai ei, se asigura că ajung acasă în siguranță: asta conta. Ajunsă acasă, număra – una, două, trei, patru, cinci perechi de pantofi lângă ușă. Doar atunci izbutea iarăși să respire. Serile, după ce copiii se duceau la culcare, aștepta întoarcerea lui Bassam. Aprindea cărbunii și aranja hooka afară, pe verandă, lângă masa cea mică de jucat cărți. Își dădea în cărți și aștepta ca gămăliile de lumină ale farurilor mașinii să apară pe drum.

Casa din Ierihon era extraordinară. Era clădită la margine de oraș, pe un drum neasfaltat, plin de hopuri, mărginit de portocali, caiși și palmieri, cu vedere la întinderea deșertului.

Patru dormitoare. Tavan înalt. Ziduri groase. Bolți arcuite. Ferestre cu lucrătură de metal. Gresie cu modele întortocheate în bucătărie. Dușumele de pin.

Sistemele de canalizare erau de încredere. Țevile de încălzire. La fel și electricitatea. Aveau până și o piscină mică de beton în spate.

Când a văzut casa prima oară, Salwa a urcat și-a coborât de mai multe ori pe trepte, atingând suprafețele, trecându-și peste ele degetele. A aprins și a stins luminile. S-a oprit, în bucătărie, sub aerul de la hotă, a poposit un moment lângă mașina de gătit, și-a șters umezeala de pe obraji.

Bassam a urcat la etaj, s-a uitat pe geam. Și casele vecinilor erau bine întreținute: pereți văruiți, interfoane, antene prin satelit, porți electronice.

În jurul casei, treizeci de ari de teren: suficient cât să ai unde planta o livadă mică.

O trăsătură arhitecturală a caselor bine întocmite din Ierihon e aceea că sunt considerate introvertite – mare parte dintre odăi dau către curtea interioară mai degrabă decât spre stradă: se adună în ele însele.

Unele case sunt împodobite cu turnuri malqaf sau prinzătoare de vânt: turle înalte care înfruntă, dintr-una ori din mai multe părți, vântul dominant în zonă. Prinzătorul de vânt culege aerul rece și dens, trăgându-l către măruntaiele casei, unde acționează ca un sistem de ventilație. Vase cu apă sunt uneori amplasate în interiorul său ori peste deschizăturile din capătul inferior pentru a spori efectul de răcorire.

În anumite case se poate simți încă de la ușă boarea de răcoare opintindu-se în perdeaua de arșiță.

În secolul al nouăsprezecelea, gheața importată – bine pusă la păstrare în rumeguș și transportată în lăzi de lemn dinspre est și nord – era ținută la rece în subsolurile turnurilor.

Gheața era adusă în blocuri uriașe, cu muchii drepte, și purtată de carele cu boi dinspre lacurile înghețate ale Turciei, Iranului, Irakului, suită apoi în tren și, când se ajungea la câte o stație, cărată pe spinările cămilelor. La destinație, lăzile erau coborâte în pivniță cu ajutorul funiei și scripeților.

Un pahar de ceai cu gheață și-o rămurică de mentă reprezenta apogeul luxului palestinian.

O săptămână mai târziu, de ziua ei, Bassam i-a întins un vraf de hârtii făcute sul și legate cu o fundă: actele de proprietate asupra casei.

Afară, micuța piscină de beton. Bassam a ieșit în curtea din spate, a descolăcit un furtun și a început s-o umple cu apa de la robinetul de afară. O poreclise deja Băltoaca.

Unul câte unul, copiii au intrat în bazin și-au început să se bălăcească.

Toți, firește, cu excepția lui Abir.

212

S-a trezit mai târziu, pe seară, auzind-o pe Salwa cum face ordine în camera de zi. S-a oprit în capul scărilor şi s-a uitat în jos pe lângă balustrada de lemn.

Ea nu l-a observat. Se mişca fără zarvă, culegând prosoape, tricouri, o minge mică de plajă care se dezumflase într-un colţ. S-a aplecat peste măsuţa de cafea, a dus la bucătărie o farfurie şi un pahar.

Când a oprit şi apa de la robinet, a auzit-o respirând. A stins lumina în bucătărie şi s-a oprit iarăşi în camera de zi.

Rămânea aprins un singur bec. Salwa a întins mâna să-l stingă. A observat ceva pitit în cutele canapelei. A ridicat pernuţa. Dedesubt a găsit o aripioară gonflabilă oranj pentru înot, boţită şi dezumflată.

A ridicat şi pernele din preajmă, căutând aripioara destinată celui de-al doilea braţ, însă n-a găsit nimic.

A privit-o cum se apropie de bibliotecă şi cum se opreşte lângă poza lui Abir. A desfăcut ventilul aripioarei, l-a dus la buze şi a suflat. A izolat apoi aerul înăuntru şi şi-a trecut micul colac portocaliu peste încheietură.

A rămas aşa o clipă, după care a păşit spre dulap, dezumflând pe drum aripioara.

Lui Rami nu-i plăcea să vadă uniforme aruncate peste tot când veneau acasă băieții, la sfârșit de săptămână. O tunică verde pusă pe cuier. Bocanci maro lăbărțați la ușă. Aproape că putea ghici prin ce parte a țării fuseseră uitându-se la tălpi. Praful din Negev. Urmele de sare ale Mării Moarte. Tocurile uzate ale Hebronului.

Elik a făcut armata din 1995 până în 1998: sergent-major în unitatea Maglan. Guy și-a satisfăcut stagiul militar între 1997 și 2000: locotenent într-un regiment de tancuri. Yigal a intrat într-un batalion educațional non-combativ și și-a servit patria din 2010 până în 2013.

Salwa a păstrat hainele lui Abir ca să le poarte Hiba. Le-a scos la iveală treptat, de-a lungul anilor; o cămașă ici, o basma colo. Doar uniforma de școală și pantofii de lac au rămas în dulap. Nu îndura gândul ca fiica ei cea mai mică să se ducă la școală arătând aidoma cu Abir.

Când s-a întors de la Londra, Nurit a pus la spălat toate hainele, mai puțin uniformele.

La o săptămână după shiva, Elik s-a întors la unitatea lui. Comandantul l-a găsit la bază, în camera de control. Ofițerul văzuse la televizor imagini de la înmormântarea lui Smadar. Și-a lăsat palma pe umărul lui Elik. Totul, acum, ținea de acțiune, i-a zis. Era psihologic. Ceva trebuia făcut. Era necesar ca Elik să se întoarcă pe teren. Urma să se desfășoare o operațiune în Liban, în câteva zile. Se intenționa lichidarea unor membri Hezbollah. „Ai face bine să te pregătești“, i-a zis. Cineva urma să plătească pentru moartea surorii lui. După aceea avea să se simtă mai bine. „Crede-mă“, i-a spus ofițerul. Putea să se ușureze un pic. Să caftească niște Hezbo.

Elik a rămas tăcut. Comandantul lui nu văzuse comentariile făcute de mama lui prin ziare.

Două zile după aceea, comandantul a declarat că planurile se schimbaseră. Elik era transferat la un batalion de informații, unde nu i se permitea să mai participe la operațiuni pe teren.

Elik și-a dat seama imediat că decizia fusese luată de frica unui dezastru de imagine.

Salwa conducea pe drumurile englezești: doar așa o putea face pe Hiba să adoarmă pe timp de zi. O punea pe scăunelul ei și dădea ture prin cartier. După două săptămâni se aventurase mai departe. Către periferie, apoi dincolo de ea.

Nu erau bariere militare acolo. Nu erau puncte de control. Străbătea Shipley, Bingley, Keighley. N-o deranja că trebuie să meargă pe cealaltă parte a șoselei.

Străbătea drumurile înguste care brăzdau peisajul rural din Yorkshire. Ziduri de piatră și curbe. Fabrici și turle de biserici. Mașina trecea iute pe sub coroanele verzi ale copacilor. Lumina soarelui săgeta printre ramuri. Asfaltul fâșâia. Nu era nici măcar o groapă în cale.

A descoperit, lângă Keighley, o fermă de cai unde se aflau bidivii arabi, zvelți și musculoși, pe pajiștea verde. S-a aplecat pe geamul mașinii.

Când s-a trezit Hiba, a cocoțat-o sus, pe gard și s-au uitat împreună la trapul țanțoș al cailor.

Pursângele arab are un spate drept, scurt, mulțumită vertebrei în minus față de ceilalți cai. Silueta sa naturală e socotită un etalon al grației, și rasa e celebră pentru umbletul fluid ca o plutire, un spectacol de frumusețe și simetrie, cu toate tendoanele mișcându-se la unison.

Este știut că Marea Moartă sperie caii – dacă păşesc în apa care ridică totul la suprafață, picioarele pot aluneca de sub ei fără veste, ajung să fie întorşi pe-o parte şi uneori se înează.

În secolul al XIX-lea, triburile beduine foloseau iepe arăbești în atacurile lor. Succesul raidurilor – de capturare a oilor, cămilelor sau caprelor – era dat de surpriză și viteză. Spre deosebire de armăsari, femelele nu fornăiau și nu nechezau la apropierea de tabăra inamică. Tăcerea era de aur.

La beduini nu exista un dar mai de preț pe care să i-l oferi unui străin decât o iapă arăbească de luptă.

Ospitalieri ca la război, le-am lăsat morţii lor în dar, să le amintească de noi.

Arhiloh

201

Pachetele îi scoteau din sărite pe Rami şi pe Nurit. În fiecare Zi a Amintirii soseau din partea ministerului. Învelite frumos în hârtie azurie, cu funde albe şi pecetluite cu o stea a lui David argintie. Erau lăsate la intrare, însoţite de un bilet de la Ministerul Apărării: Dragă familie Elhanan.

Obiectul era, în fiecare an, altul: un bol de cristal cu numele celor căzuţi gravate în jurul buzei, o vază cu citate biblice, un drapel de porţelan, o pereche de sfeşnice de argint pentru Sabat.

O dată, la o asemenea ocazie, Rami a găsit sub ambalaj o carte – Cărări: Îndrăgosteşte-te iarăşi de Israel. Cartea avea câte un traseu de drumeţie pentru fiecare zi a anului: dintre acestea, cincizeci se găseau în Cisiordania. Cartea sugera ca israelienii să poarte o armă dacă străbat un traseu care trece pe lângă vreun sat arab.

Biletul însoţitor – cu un mesaj special pentru îndoliaţi – era plin de înfloriturі. În această măreaţă Zi a Amintirii am dori să onorăm amintirea lui Smadar şi sacrificiul special pe care dumneavoastră şi familia l-aţi făcut pentru eternul Stat Israel.

Nurit se făcea foc şi pară, nu doar din pricina vulgarităţii darurilor sau a scrisorilor edulcorate, ci şi din cauza felului în care o cooptau pe Smadar de partea lor, de parcă fata ar fi fost complice cumva, de parcă s-ar fi aruncat cu pieptul înainte, pe strada Ben Yehuda, în faţa bombei.

Ea şi cu Rami au pus pe bolul de cristal ciocanul şi ranga, făcându-l fărâme, o moviliţă de moarte şi amintire.

Au aşezat apoi cioburile la loc în cutie, i-au legat iarăşi funda şi i-au trimis coletul lui Netanyahu, cu câteva cuvinte scrise de mâna ei: Scumpul meu Bibi, ceva s-a spart.

Îl vedea pe Netanyahu uneori, la bazinul de înot al Universităţii Ebraice, un bărbat slab, cu cască de înot albastru-deschis şi o burtică albă, surprinzătoare, bălăngănindu-i-se mai sus de șolduri.

A aşteptat coletul. Afară, lângă uşa casei. Printre florile îmbobocite. Un pic înainte de amiază, un tânăr soldat în uniformă a oprit pe alee, într-o maşină militară: albă, cu numere de înmatriculare negre. Avea o expresie vioaie, jovială. Cutia era iarăşi albastră, funda albă, legată cu îngrijire.

Rami a păşit pe aleea din grădină şi a luat, fără vreo vorbă, pachetul. Soldatul i-a urat cele bune, s-a răsucit pe călcâie şi a pornit înapoi spre vehicul, în lumina apăsătoare a soarelui.

În prag, Rami a desfăcut pachetul. Era un glob de metal cu o hartă a Israelului Mare sub formă de basorelief. Făcut din bronz lustruit, gol pe dinăuntru, uşor.

A lăsat din mână cutia şi l-a strigat pe soldatul care tocmai deschisese portiera.

– Vezi asta?

Tânărul, tresărind, s-a întors spre el.

Rami simţea asaltul nemilos al arşiţei. Globul, în palme, era alunecos.

– Crezi că-l vrem?

– Domnule?

– Aşa ceva?

– Ce-i cu el, domnule?

– Ai impresia că noi chiar îl vrem?

Globul a descris o traiectorie prin aer, peste maşină, a bufnit în trotuar, s-a rostogolit şi s-a oprit în mijlocul străzii.

Soldatul s-a holbat vreo jumătate de minut la Rami, apoi a dat ocol fără grabă maşinii, s-a aplecat şi a cules globul, l-a şters de praf, l-a depus pe bancheta din

față, a tras portiera și a luat-o din loc fără grabă.

În următorul an n-a mai sosit nici un dar.

Și totuși el și Nurit luau întotdeauna poziție de drepți când se auzeau sirenele în memoria celor căzuți.

Sirenele se aud an de an întru comemorarea soldaţilor israelieni căzuţi şi a victimelor terorismului. Orice muncă încetează. Circulaţia încremeneşte. Tastaturile amuţesc. Lifturile înţepenesc. Cetăţenii coboară din maşini în mijloc de autostradă. Posturile de radio şi televiziune tac. Teatrele, sălile de cinema, cluburile de noapte şi barurile sunt închise. Nu se mai aud zgomote de construcţii. Drapelele sunt ridicate până la jumătatea catargelor.

Sirenele vuiesc timp de un minut la apusul soarelui şi încă două în următoarea zi.

După ce-a terminat cu milităria, Elik şi-a azvârlit cât colo bereta şi a străbătut drumul de la Ierusalim până la Marea Moartă, unde a poposit peste noapte într-un parc acvatic abandonat de lângă Ein Gedi. A băut un pahar bun de vodcă, a fumat jumătate de cui, a hoinărit printre scaunele abandonate ale salvamarilor şi umbrelele prăfuite, apoi, o mare parte a serii, s-a plimbat singur pe toboganele de apă uscate.

S-a trezit dimineaţă pe fundul de beton al unui bazin gol.

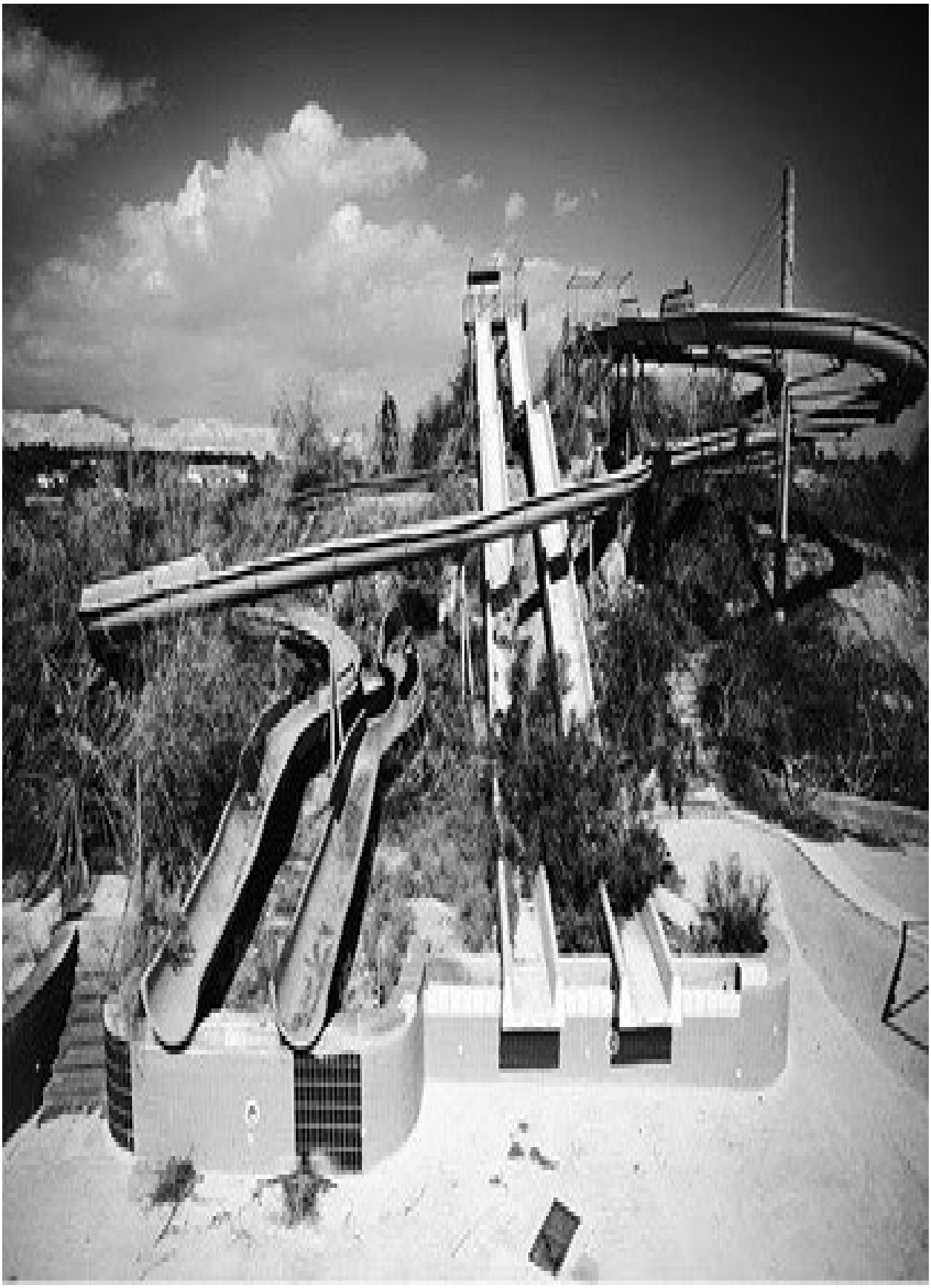

© EPA

Rami îşi învârtea prin minte pledoariile, zi după zi. Afirmator şi negator. Moţiune afirmativă. Contraargumentaţie. Reîntărire. Respingere. De câte ori nu trecuse prin asta şi cu ceilalţi băieţi? Acum venise rândul lui Yigal. Rami se trezea în toiul nopţii, foindu-se şi frământându-se. „Aşadar, ce-o să spui, fiule, când o să fii în mijlocul drumului şi-o să apară o Kia neagră, îi faci semn să oprească şi înăuntru e Bassam?“ „Îl las să treacă.“ „Dar camarazii tăi?“ „Ei n-au decât să decidă ce vor.“ „Şi dacă zice comandantul tău: «Arestează-l»?“ „O să refuz.“ „Şi dacă te arestează fiindcă n-ai ascultat ordinul?“ „Pot să mă aresteze.“ „Şi să ajungi la închisoare pentru asta?“ „Da.“ „Atunci de ce să n-o faci acum şi să refuzi asta cu totul?“ „E datoria mea, obligaţia mea.“ „Ia spune, dacă-l laşi pe Bassam să treacă, o să-l laşi şi pe următorul să treacă, la fel?“ „Depinde.“ „Dar dacă ar fi Araab sau Areen sau Hiba sau Muhammad ori Ahmed, o să-i iei la bani mărunţi?“ „O să fac ce e corect.“ „Şi dacă ţi se spune să faci ceva ce nu vrei să faci?“ „Ce, mai exact?“ „Să ocupi, de pildă, o casă, să tragi într-o cisternă cu apă, să rupi un os.“ „N-aş face-o.“ „Toată lumea zice aşa.“ „O să fac alegerea când o să fie cazul.“ „Dar dacă alegi greşit?“ „O să plătesc pentru asta.“ „Ai hotărât, gata?“ „Nu ştiu.“ „Mai devreme sau mai târziu trebuie să iei o decizie, fiule.“ „Dacă nu fac armata, n-o să am o voce.“ „Vocea ta e mai puternică dacă nu te duci.“ „Nu mă tem de închisoare, dacă asta crezi.“ „Ştiu, băiatule.“ „Tu ai fost, te-ai dus în armată, ai apucat s-o faci.“ „Erau alte vremuri.“ „Aşa zic toţi.“ „Păi… e adevărat.“ „De ce să putrezesc în închisoare când aş putea schimba lucrurile acum?“ „Fiindcă n-o să le poţi schimba.“ „Asta spui tu.“ „Nu poţi ignora realitatea, fiule.“ „Ne trebuie şi protecţie, mă priveşte apărarea ţării, avem nevoie de oameni de ispravă acolo.“ „Da, aşa e.“ „Atunci ce să fac, să emigrez?“ „Sigur că nu.“ „Nu mi-e ruşine de drapelul meu, nouă ne trebuie o armată democratică.“ „O să afli până la urmă că aşa ceva nu se poate. Un loc trebuie să se poată apăra.“ „Înţeleg.“ „Şi nu-s toţi ca Bassam, să ştii.“ „Ştiu.“ „Mai sunt şi oameni de alte soiuri pe-acolo.“ „Da, mai sunt. Mi-au aruncat sora în aer.“

Existau lucruri, Rami o ştia, la care nu se putea găsi răspuns, nici chiar pentru el însuşi.

Serile de aşteptare păreau să se scurgă precum erele geologice. Orice sirenă de raid aerian, orice bipăit pe telefonul lui Rami, orice alertă de ştiri la televiziune. Încă o zi în care nu se ştia nimic. Nu-şi putea alunga din minte groaza. Pândind ciocănitul măsurat la uşă. Paşii lungi, lenți din salon până în vestibul. „Răspund eu, dragă.“ Trasul perdelei. Uitătura aruncată pe geam. O bucată de umăr. Forma unei şepci. Uşurarea de a-l vedea pe poştaş, pe vreun voluntar cu chestionare ori pe vreun vecin. Îşi avea reacţia cioplită în minte, ca orice tată: avea să rămână neclintit, n-avea să-l lase pe mesager să intre în casă, avea să-i susţină privirea, să încline din cap, ba chiar să surâdă, avea să întindă mâna după scrisoare, s-o bage în buzunarul de la cămaşă, aproape de piele. Avea să ridice un braţ, singurul său limbaj, apoi să clatine din cap, să închidă uşa şi să aştepte ca paşii să se depărteze pe alee, ca portiera maşinii să se închidă uşurel şi mesagerul să dispară. Ce să faci cu lumina, atunci? Ce să faci cu sunetul? Ce să faci cu toată culoarea din odaie? El urma să fie calm şi măsurat. Controlat. Avea să se întoarcă în vestibul, s-o apuce înapoi prin bucătărie, să-i toarne ei un pahar cu apă şi să i-l aducă, fiindcă ea, firește, va fi intuit deja. Ea putea să se întindă peste tăblie, să ia scrisoarea, s-o despăturească cu gesturi moi, s-o citească şi s-o pună la loc în plic, apoi să aşeze plicul pe mijlocul mesei.

Şi, cu toate că ciocănitul în uşă nu s-a auzit niciodată, li se părea că lipsa ciocănitului e oricum un fel de ciocănit.

Patru ani mai târziu – după ce și-a satisfăcut stagiul militar –, Yigal a urcat pe scenă la Tel Aviv, în fața a șapte sute de persoane, alături de Araab Aramin, cu ocazia Slujbei Alternative de Comemorare dedicate atât palestinienilor, cât și israelienilor, și au denunțat amândoi ocupația, segregarea și deposedarea de pământ.

Mă numesc Yigal Elhanan. Aveam cinci ani în 1997, când mi-am pierdut sora, pe Smadar.

Numele meu este Araab Aramin. Aveam paisprezece ani când sora mea, Abir, a fost împuşcată în ceafă.

Șapte sute de persoane i-au auzit pe băieţi vorbind. Rami şi Bassam se uitau la ei din culise. Bassam îşi încleştase la spate mâinile. Rami strângea în pumn marginea cortinei. Avea mai târziu să spună că ceea ce auzise se putea numi, pe drept cuvânt, nuclear.

Regizoarea de platou stătea la panoul de control. Abia dacă mișca. Băieții, unul lângă altul pe podiumul înalt, cu cămăşi descheiate la guler. La final s-au îmbrățișat pe scenă. Au ieşit şi tații pe scenă, din stânga.

Rami s-a îndreptat mai întâi spre Araab. Bassam s-a dus la Yigal.

Apa grea – oxidul de deuteriu – e folosită pentru întreținerea reacțiilor în lanț. Apa ajută la încetinirea vitezei cu care se descompune uraniul.

Soldatul care mi-a omorât sora era victima unei industrii a fricii. Conducătorii noștri ridică glasul îngâmfați, cerând moarte și răzbunare. Megafoanele sunt cocoțate peste maldăre de amnezie și negare. Dar vă cerem să vă scoateți armele din visele noastre. Ne-am săturat, gata, destul, de ajuns. Numele noastre au fost transformate în blesteme. Singura răzbunare e să facem pace. Familiile ni s-au unit în amara definiție a îndolierii. Arma n-a avut de ales, cel care a tras cu ea, da. Nu vorbim despre pace, facem pace. Numele lor rostite împreună, Smadar și Abir, sunt adevărul nostru simplu, fără rest.

Araab avea douăzeci și trei de ani, Yigal, douăzeci și patru.

Mordechai Vanunu, un tehnician a cărui treabă era să producă litiu-6 în centrala nucleară Dimona din Negev, a fost condamnat la optsprezece ani de închisoare pentru divulgarea unor detalii despre programul de înarmare israelian. Vanunu a strecurat un aparat de fotografiat în Machon 2 și a făcut cincizeci și nouă de fotografii, cu toate că semnase, cu niște ani în urmă, un contract de confidențialitate. A divulgat amănunte mai întâi unui grup bisericesc din Australia, unde fugise. Mai târziu, la Londra, unde se dusese ca să publice datele, a fost atras într-o capcană amoroasă de o agentă a Mossadului. S-a întâlnit iarăși cu femeia la Roma, unde a fost imobilizat, sedat, răpit, legat de o targă, dus cu o șalupă pe o navă-spion, ferecat într-o cabină. A fost interogat de agenți ai Mossadului și transportat înapoi în Israel, într-o închisoare secretă aflată sub administrarea Shin Bet. Aproape doisprezece ani din perioada de temniță și i-a petrecut singur în celulă.

Cheryl Hanin Bentov – borcanul cu miere care îl atrăsese ca pe un bondar pe Vanunu – a devenit agent imobiliar în Alaqua, statul Florida, specializându-se în comunități închise și proprietăți pe malul mării.

182

Rami l-a văzut pe Vanunu în curtea din spate a hotelului American Colony din Ierusalim. Era înalt, zvelt, elegant. Tâmplele încărunţite îi scoteau în evidenţă pielea smeadă. Avea în el ceva inerent israelian: îmbrăcămintea, cămaşa albastră costisitoare, cu doi nasturi deschişi, uşoara cută a blugilor, mocasinii fără şosete. Doar lanţul subţire de aur de la gât părea un pic cam strident.

Vanunu era înconjurat de o jumătate de duzină de ascultători, patru bărbaţi, două femei. Pe mijlocul mesei fusese pusă o carafă cu apă, împreună cu o sticlă de vin alb aşezată într-o frapieră argintie.

Mesele erau umbrite de duzi înalţi. Pe pereţii de calcar se ridica iedera. O boare uşoară făcea să se înfioare petalele florilor: hortensii, rododendroni, mentă înflorită.

Rami a auzit de la masa lor un schimb iute de replici în ebraică. Ebraica s-a dizolvat apoi în engleză, lucru care l-a surprins: una dintre condiţiile eliberării condiţionate a lui Vanunu, o ştia, era să nu stea de vorbă cu străini.

Rami a ales o masă îndeajuns de departe cât să nu atragă atenţia, deşi suficient de aproape cât să poată trage cu urechea. Hohote de râs, apoi o tăcere scurtă. Din câte ştia, Vanunu se afla încă în arest la domiciliu, locuind în catedrala de pe aceeaşi stradă.

Rami şi-a privit ceasul. Venise cu zece minute mai devreme la întâlnire. I-a cerut o bere ospătarului, a deschis telefonul, a lungit gâtul ca să asculte ce se vorbea la masa lui Vanunu.

Abia atunci a observat Rami ritmul fântânii arteziene, ca o pânză subţire de zgomot. Orice cuvânt era cumva domolit de căderea apei. Văzuse din hol fântâna, însă nu fusese atent la sunet. Părea conceput tocmai ca să acopere zarva meselor din preajmă prin susurul fără oprire.

S-a gândit o clipă să se apropie de masa lor, să se prezinte, să strângă mâna lui Vanunu, să-l privească în ochi. Era însă o parte din Rami care, în asemenea

momente, devenea aritmică: nu știa prea bine ce să spună. Vanunu fusese și el numit iubitor de arabi, pacifist odios, trădător. I se arsese fotografia pe stradă. Trecuse prin umilințe mai mari decât putea Rami să-și imagineze. I se luase pașaportul. Nu avea voie să discute cu reporteri decât dacă afirmațiile lui erau apoi revizuite de cenzori. Trăia într-o cămăruță, într-un complex înconjurat de ziduri. Era arestat și re-arestat frecvent – o dată fiindcă vorbise cu niște turiști într-o librărie, altă dată pentru că refuzase să presteze serviciul comunitar în Ierusalimul de Vest, cerând să fie lăsat în partea estică a orașului, în zona arabă.

La masă, Vanunu dusese mâna la gură, acoperindu-și buzele. Cei patru bărbați și cele două femei ascultau cu încordare. Ce secrete se prefirau acolo? Ce lucruri banale? Ce dorințe?

Când s-a ridicat să plece, Rami a surprins privirea lui Vanunu și o strălfulgerare de recunoaștere s-a iscat între ei.

Trădător: cineva care-și trădează țara, un prieten, un principiu.

Colaboraționist: cineva care cooperează, într-un act de trădare, cu inamicul.

Negociator de pace: o persoană căreia a ajuns să-i fie silă de război.

Negociator de pace: o persoană căreia i-a fost silă de război.

Negociator de pace: o persoană căreia îi este silă de război.

Una dintre condiţiile de bază pentru primirea de ajutor din partea Statelor Unite, stabilită potrivit prevederilor legislative care reglementează sprijinul economic şi finanţarea armatelor străine în scopul de a promova stabilitatea politică şi economică în zone-cheie de interes ale Statelor Unite, este că Israelul nu are voie, în prezent sau pe viitor, să producă arme de distrugere în masă.

Îmi pare rău să v-o spun, domnule senator, dar mi-aţi omorât fiica.

Era responsabilitatea lui Bassam, în calitate de comandant, să-i pedepsească pe colaboraţioniştii din închisoare. Pe cei care cooperau, care conspirau, cei care trădau, cei care cedau. Turnătorii. Ciripitorii. Oamenii-trestie.

Rândurile reţelei Fatah erau strânse, însă israelienii reuşeau mereu să se infiltreze. Exista mereu câte un deţinut dispus să se încovoaie pentru un favor mărunt: o sentinţă scurtată, o celulă nouă, o provizie de ţigări. Cel mai adesea deţinuţii cedau de dragul familiilor de afară. Poate că-l arestaseră pe fratele omului respectiv. Poate fiul lui dăduse de necaz. Gardienii îi abordau – la spital sau la carceră – şi le cereau, în şoaptă, ceva la schimb. La început era, întotdeauna, un fleac. „Află cine a răsturnat coşul cu detergent din spălătorie.“ „Identifică-l pe deţinutul care a şterpelit sare de la bucătărie.“ „Arată-l pe cel care bate mesaje în ţevi.“

Un singur ciripitor era de ajuns ca să fie cu toţii prinşi în laţ. După aceea erau siliţi să-şi petreacă timpul în cătuşe verbale.

Cei mai uşor de identificat erau aceia care sosiseră la închisoare turnători gata. Fuseseră cooptaţi mai din timp. Bassam îşi dădea seama din felul în care se purtau: se prefăceau că le e teamă, dar prefăcătoria însăşi îi dădea în vileag. Aşteptau mereu o săptămână sau două până ce începeau să toarne. Erau luaţi la pumni şi picioare de gardieni, apoi duşi de acolo. Bassam ştia că bătăile erau false, scuze pentru ca deţinuţii să fie scoşi afară din celule. Prea erau gălăgioase ţipetele, prea belicoşi gardienii. Actori în acelaşi film. Se uita la ei cum sunt luaţi cu targa. Arareori se întorceau, dar în asemenea cazuri păreau să-şi fi amestecat furia cu un pic de rotunjime în obraji: li se purtase de grijă în custodie.

Bassam îi considera folositori ca piste greşite. Ţine-ţi duşmanul aproape. Nu-l scăpa niciodată din ochi.

Mai greu de identificat erau aceia care clacau în închisoare. Porneau cinstiţi, dedicaţi, însă detenţia îşi lăsa amprenta asupra lor. Adeseori căderea se întâmpla după ani de temniţă grea. Nu aveai cum spune dacă închisoarea îi făcuse să cedeze ori dacă era promisiunea libertăţii, dar ceva lăuntric le era eviscerat. De

aceștia trebuia să te ferești. Știau structura grupurilor de acțiune. Știau numele luptătorilor. Înțelegeau mersul operațiunilor.

Știau și cum să se poarte în închisoare: nu exagerau cu ciripitul, nu se dădeau cu ușurință de gol.

Bassam încerca să mențină moralul cu cântece, cursuri, împărțit de țigări, însă uneori câte unul pur și simplu ceda, și n-aveai cum opri asta. La nivelul cel mai de jos erau evitați de ceilalți.

Uneori, ciripitorii erau turnați la rândul lor și lăsați la mila gardienilor.

La nivelul cel mai înalt îi revenea lui Bassam sarcina de a pune în aplicare pedeapsa: ciripitorul să fie izolat, familia lui amenințată ori omul bătut ca să se învețe minte.

În cele mai neplăcute cazuri – când colaboratorul era important –, Bassam însuși trebuia să administreze bătaia.

Bătăile nu i se păruseră în regulă încă de la început. Nu voia să se transforme în temnicer. De ce să-i faci unui camarad deținut ce-ți face temnicerul ție? Bătăile nu se potriveau cu un jihad ca la carte. Un om care se răzbună sapă două gropi.

Bassam nu era sigur cum să întoarcă situația. Problema îl ținea treaz nopțile. Nu avea chef să dea vina pe poliomielită ori pe șchiopătat ca scuză să nu mai care picioare. Era important să-și păstreze nonviolența, dar și să nu pară slab. Îi plăceau ideile doctorului King: găsirea unei metode de a respinge răzbunarea, agresiunea, reacția dură. Trecutul e profetic. Războaiele sunt unelte boante. Fulgerul e mut până ce izbește.

Lăsa capul în pernă. Încerca să doarmă. Nu reușea.

Oamenii-trestie: cei care se îndoaie în bătaia vântului.

Instrumentul său favorit, în închisoare, era cel numit ney, un fluier lung la care se interpretează ținându-l oblic față de axul corpului: la capătul coridorului său era un egiptean care știa să cânte minunat. Ney-urile se făceau din picioare de scaun ori de masă, scobite și cioplite cu grijă.

Smadar avea nişte căşti cu buton de volum. Îi plăcea să-şi ţină palmele peste urechi şi să-şi răsfire degetele în vreme ce dansa prin camera de zi, atingând cu tivul fustei ghivecele de flori şi scaunele. Putea să controleze volumul cu palmele, uneori dându-l la maximum, prostindu-se şi hlizindu-se cu fraţii ei: Nu te aud, nu te aud, nu te aud.

Chiotul strident numit zaghareet este emis în timpul nunților și altor sărbători, întru cinstirea viilor și a morților.

Trilul este creat prin propulsarea limbii către amândouă colțurile gurii, în succesiune rapidă, în vreme ce din gâtlej se eliberează o ondulație sonoră – elelelelelelelelelel. Femeile își acoperă gura cu palma și închid ochii în vreme ce scot sunetul.

Zaghareet-ul are aproximativ durata unei răsuflări, deși mai multe asemenea chiote pot fi alăturate, alcătuind un cântec ori bocet mortuar prelung.

Zaghareet-ul a fost capturat pe o faimoasă peliculă de regizorul David Lean. În Lawrence al Arabiei apare o femeie în negru, cu văl, care chiuie de pe o culme către bărbații de jos, din vale, porniți la luptă.

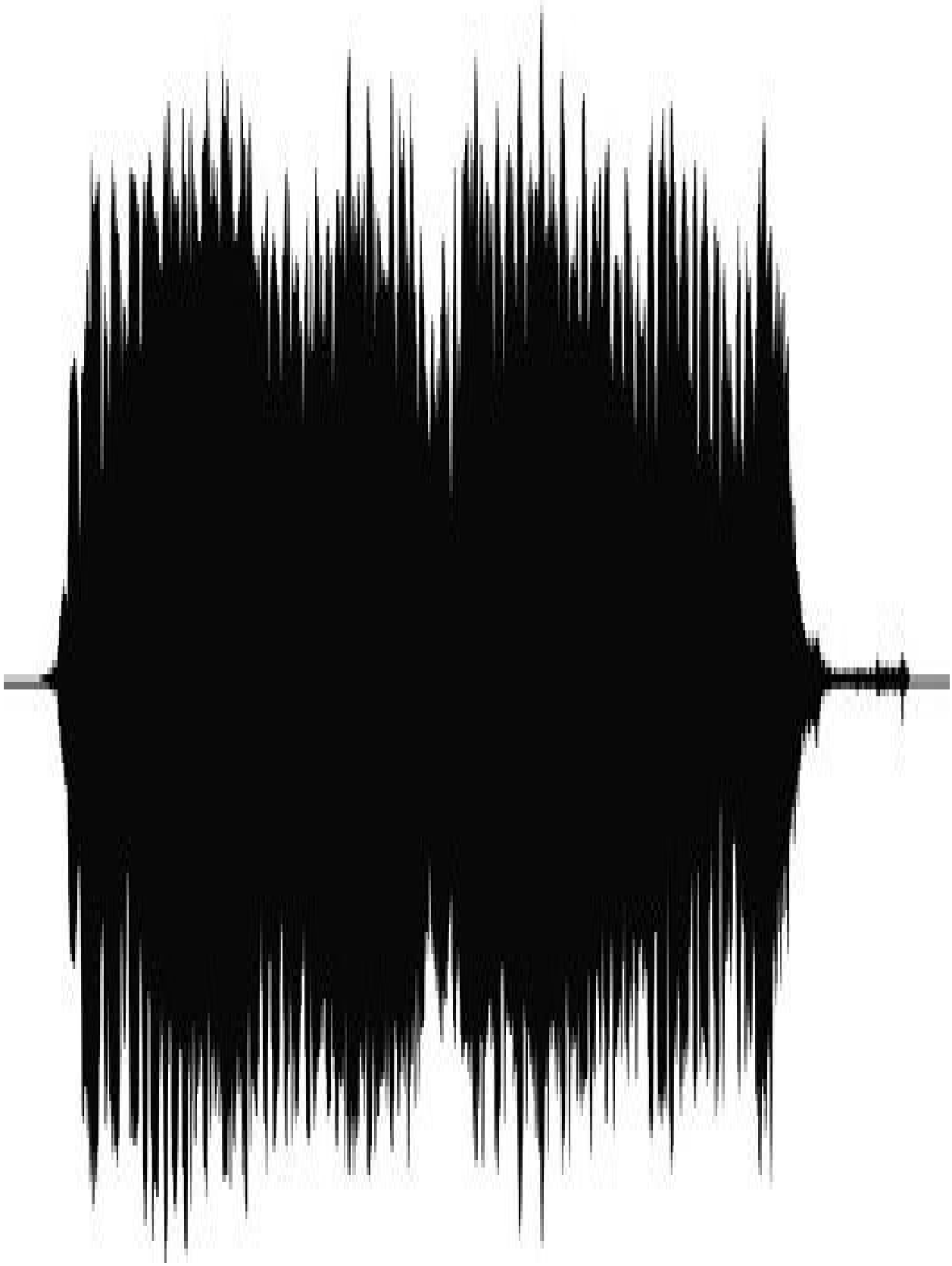

În 1361 – cu 639 de ani înainte de mileniul al treilea –, prima orgă permanentă cu tuburi a fost instalată în biserica Saint Burchardi din Halberstadt, Germania. Meșteșugarii locali au lucrat ani întregi ca să perfecționeze orga de tip Blockwerk. Au fost aduși meșteri tâmplari ca să fasoneze lemnul. Cel mai iscusit fierar a forjat o serie de tuburi perfect simetrice. Clericii s-au strâns ca să discute scopul și amplasarea instrumentului.

Orga, cu claviatura ei cu douăsprezece note, a devenit o comoară locală, mândria orașului. Era știută printre localnici drept Vocea Domnului. Muzicieni din întreaga Europă au venit s-o asculte și să cânte la ea.

Șapte veacuri mai târziu, la catedrală a fost programată o piesă de John Cage. Partitura de opt pagini purta titlul Cât mai lent posibil. Scopul interpretării era să alungească notele pentru ca acestea să răsune, neîntrerupt, timp de încă 639 de ani.

Proiectul fusese conceput de teologi și muzicieni pentru a-l onora pe Cage și totodată ca o examinare a spiralelor muzicii și timpului.

Reprezentația, întru câtva întârziată, a început în 2001 cu un interval de tăcere. Inițial nu s-a auzit decât fâșâitul foalelor electrice umplându-se cu aer.

Primul acord complet a vibrat în catedrală în 2003. Șaptesprezece luni mai târziu a fost adăugată o notă și tonul s-a schimbat. Apoi a rămas la fel: un zumzăit continuu.

O cutie specială din material acrilic a fost construită în jurul orgii pentru a reduce din volum. Foalele au fost întreținute cu grijă ca să furnizeze o provizie constantă de aer. Un alt acord a răsunat în 2006 și a continuat până în 2008. În acest punct, greutățile care țineau apăsate pedalele orgii au fost ajustate și al șaselea acord s-a făcut auzit.

Fiecare parte din Cât mai lent posibil durează în jur de șaptezeci și unu de ani. Muzica va dura până pe data de 5 septembrie 2640, avându-se astfel grijă ca oricine aude un fragment să nu apuce vreodată s-o asculte pe toată.

Speranța medie de viață pentru un palestinian este de 72,65 de ani. În medie, israelienii se așteaptă să trăiască cu aproape zece ani mai mult.

Zăcea acolo sub un cearşaf albastru, cu ceasul la încheietură şi părţile mutilate de explozie ascunse discret. Chipul îi rămăsese cu totul intact. Nici o tăietură, nici o vânătaie. Pentru asta Rami se simţea recunoscător. Uşa s-a închis cu un sâsâit pneumatic. Apoi tăcere. A ştiut încă de pe atunci că toate sunetele care aveau să urmeze vor deriva din acesta.

La a zecea aniversare, Abir a primit în dar o vizită la restaurantul Amigo Pita de pe strada mare din Anata. Era o cafenea mexicană bine luminată, cu sombrerouri pe pereți. Din sistemul stereo se auzea muzică de mariachi.

În toiul petrecerii, proprietarii au scos la iveală o piñata în formă de măgăruș. La început, Abir n-a vrut să lovească măgărușul, însă când a auzit că înăuntru erau dulciuri și-a pus legătura pe ochi, a luat bățul și-a început să croiască jucăria viu colorată.

Dulciurile au căzut ploaie, răspândindu-se și săltând pe podea.

Bomba sonoră – zisă și grenadă acustică ori dispozitiv cu efect acustic și luminos – e considerată o altă modalitate de control al revoltelor stradale: aruncat într-o mulțime, un tub mic scoate un bubuit strașnic.

Armata israeliană folosește bombe sonore și pentru a scoate din uz puțuri de apă considerate ilegale în Cisiordania: când aruncă un asemenea dispozitiv pe fund, undele sonore sunt îndeajuns de puternice pentru a fisura de sus până jos îmbrăcămintea de beton a puțului.

Mai presus de orice, bomba sonoră are un efect percutant asupra imaginației.

Imaginează-ți că una se rostogolește la picioarele tale.

Cât mai lent posibil.

160

Locuitorii actuali din vecinătatea bisericii Saint Burchardi din orășelul Halberstadt se plâng că interpretarea piesei Cât mai lent posibil e acum – și va continua să fie pentru următoarele șase veacuri – un huruit fără oprire, asemănător cu cel al unui tren care se apropie.

Antonin Artaud, un scriitor francez, s-a declarat interesat de lichefierea granițelor sunetului.

În Aleph, o povestire a lui Borges, un manuscris avându-l ca autor pe Sir Richard Francis Burton este descoperit într-o bibliotecă. Naraţiunea conţine descrierea unui pilastru de piatră din Cairo în care este reflectată şi auzită întreaga lume a sunetului. Oricine lipeşte urechea de piatră aude un vuiet continuu, care conţine toate zgomotele din univers.

Operaţiunea Opera. Operaţiunea Infernul. Operaţiunea Darul. Operaţiunea Picior de Lemn. Operaţiunea Solomon. Operaţiunea Livada. Operaţiunea Arca lui Noe. Operaţiunea Curcubeul. Operaţiunea Iarnă Fierbinte. Operaţiunea Răsplată Dreaptă.

Rami ştia că etichetele funcţionează. Asta făcuse o viaţă ca artist grafic, prinzând momentul, făcându-l memorabil, justificabil, curat. Le dădea oamenilor un sentiment de apartenenţă, ca un titlu de cântec sau un poem, o melodie potrivită cu vremurile.

Operaţiunea Zile de Penitenţă. Operaţiunea Tăietură Netedă. Operaţiunea Ploi de Vară. Operaţiunea Nori Tomnatici. Operaţiunea Briza Mării. Operaţiunea Răsunetul Ecoului.

La Paris, în 1933, Artaud a fost invitat să vorbească la Universitatea Sorbona despre eseul său Teatrul şi ciuma, în faţa unei săli arhipline. A rostit introducerea cu voce domoală, apoi însă a crescut ritmul. A început să asude şi să se cutremure, scuturat de fiori. Ochii i se dădeau peste cap.

Gazda sa, un psihanalist, a înlemnit când Artaud a început să se contorsioneze şi să se zbată frenetic. Către finalul conferinţei, Artaud a alunecat de pe scaun şi a început să se zvârcolească pe podea. Spectatorii ascultau tot mai neliniştiţi, în vreme ce Artaud gemea tot mai tare şi mai tare. Ochii îi erau rătăciţi, chipul, tras. Câteva persoane din public – socotind asta o scălâmbăială ieftină – s-au pus pe râs. Curând s-au făcut auzite huiduieli şi fluierături. Spectatorii au început să arunce cu programe pe scenă. La picioarele lui Artaud a aterizat o monedă. S-au auzit câteva aplauze lente, răzleţe. O parte din public a dat să iasă.

Gazda evenimentului nu mai putea face nimic: după toate aparenţele, Artaud fusese cuprins de un delir total.

Artaud a zăcut pe podea până ce în sală n-a mai rămas decât o mână de privitori, printre care scriitoarea Anaïs Nin. Artaud s-a cufundat în tăcere, apoi s-a ridicat în picioare, a trecut în primul rând de scaune şi a sărutat mâna cubano-americancei. Avea marginile buzelor pătate cu ceva de culoare închisă, probabil laudanum, şi-a spus ea.

Artaud a condus-o afară din teatru, în pâcla pariziană, către La Coupole, unde s-au aşezat şi s-au pus pe băut.

Pe Artaud îl șocase că publicul nu-i înțelesese portretul pe care-l făcea morții, a scris Anaïs Nin în jurnal. Voise să le ofere spectatorilor o experiență cât mai reală – dacă nu puneai la socoteală ciuma însăși – ca să-i scuture din placiditatea cotidianului și să-i facă să se înfioare.

Rami învăţase de mult să se adapteze confuziei. Haosul era combustibilul Israelului. O ţară clădită pe plăci tectonice mereu mişcătoare. Lucrurile se ciocneau necontenit. Totul ducea la paroxism, la următorul moment de sfâşiere, însă viaţa devenea mai intensă în momentele de pericol. De aceea conduceau şoferii aşa de repede şi aşa de aproape. De aceea nu stăteau la rând în aeroport. Din pricina asta gemeau de lume cafenelele dimineaţa. Acesta era motivul pentru care pieţele erau atât de zgomotoase şi îmbulzite. Lumea era haotică la unison. Precum moleculele în frământarea lor. Funcţiona însă. Chiar şi lucrurile de polarităţi opuse erau atrase unele de altele. Uneori se izbeau cap în cap şi făceau pământul să se zguduie. Erau dreapta şi stânga, erau ortodoxia şi secularismul, erau apoi arabul şi evreul, cei hetero şi cei gay, pasionaţii de tehnologie digitală şi hipioţii, cei bogaţi şi cei săraci lipiţi. Israelul era un condensat de orice. O ţărişoară plesnind pe la cusături, dar cu toţi implicaţi împreună în toate. Orice vis şi nevroză de pe faţa pământului. Psihozele. Pasivităţile. Aerele. Mândria. Electricitatea emanând din acestea toate. Şi frica. Purtau cu toţii o armură de gălăgie. Mereu căutând o dezbatere despre ce şi cum şi unde se aflau. Rami o auzea la radio. La televizor. Prin birouri. În supermarketuri. Ia o odaie, bagă doi israelieni în ea, era gluma, şi-o să găsească trei motive de ciorovăială. El absorbea toată zarva asta necontenită. Se vedea în felul în care se mişca: păşea săltat, pulsând de energie. Se ducea direct în mijlocul unei încăperi. Arareori era el cel rămas în urmă. Însă avea şi ceva potolit în fire, putea ţine laolaltă contradicţiile, se pricepuse întotdeauna la asta. Era partea mediteraneeană a sufletului, acea bucată de Israel care voia viaţă domestică şi adormire. De Sabat se aduna familia, soseau nepoţii, intrau cu toţii în casă, masa aştepta pusă, discuţiile în contradictoriu erau pentru moment lăsate deoparte. Deşi pentru el n-avea nimic religios, era un ritual preţuit. N-ar fi putut explica asta cuiva din afară. Exista aici o nuanţă de patriotism pe care, oricât încerca, nu reuşea s-o evite. Era israelian. O identitate ruşinoasă şi puternică. Se zbârlea puţin când veneau s-o critice unii care nu erau de prin partea locului, dar se zbârlea şi când se umflau localnicii în pene. Cu telefoanele lor mobile. Cu medicina lor. Cu împăunările bombastice tip „facem deşertul să înflorească“. Miracolul Waze. Trebuia totuşi să admită că, în acelaşi timp, simţea un mic frison de mândrie pe şira spinării. Ştia că trăieşte în două Israeluri: unul mic care-l admira şi un altul,

mai mare, plesnind de dispreț. Era pământul lui Netanyahu, dar și cel al lui Vanunu. Țara lui Bennett, dar și a lui Khenin, Shaffir, Pappe. Nu-și ucidea sau răpea cazurile complicate, ori cel puțin nu încă. Mulți îl considerau trădător pe Rami, un lacheu, un renegat, dar până la urmă nu-i păsa: știa el mai bine ce face, știa că li se vâră sub piele ca să le-o jupoaie, expunând fragilitatea cărnii. Îl depășeau ca număr, însă aveau să-și afle și ei punctul de cotitură cândva, undeva, pe drum. Era inevitabil. Trebuia să spună mai departe povestea. S-o repete iar și iar și iar.

Rami a subliniat un pasaj din culegerea de eseuri a lui Edward Said intitulată Cultură şi Imperialism, unde criticul palestinian scrie: Supravieţuirea, de fapt, are de-a face cu legătura dintre lucruri.

Era una dintre cărţile preferate ale lui Nurit şi se odihnea pe raft lângă o fotografie a tatălui ei, Matti Peled. Acesta apărea în poză cu braţul pe după umerii lui Said.

Bassam cunoștea uzura. Capitularea. Izolarea. Discuţiile fricoase. Piedicile. Autocompătimirea. Înfrângerile. Resemnarea. Refuzul de a recunoaște eșecul. Falsa putere. Mincinoșii, escrocii, prefăcuții. Lucrăturile. Șpăgile. Rușinea. Controlul polițienesc al speranței. Propriii săi lideri depuneau cerere pentru permise doar ca să poată intra în încă o încăpere. Poliţia palestiniană îi împușca pe cei de acelaşi neam. Drumurile erau închise pentru a se facilita interdicţiile. Specialiști în urbanism demolau case străvechi din Ramallah, Ierihon, Jenin. Funcţionarii își cereau tainul. Umilința creștea din toate direcţiile. Era o strangulare înceată, o nesfârșită repetare a înfrângerii. Știau cu toții cât de putred e sistemul. Făcea el însuşi parte din sistem. Blocat în puzzle. Ura nesfârșitele păpuși matrioșka în care erau îndesați ai săi, în care se îndesau singuri, dar nu avea de gând să se lase redus la o singură idee, un spectacol al dezintegrării. Era palestinian. Așteptarea era o chestiune spirituală. Exista perseverență în refuzul înfrângerii. Își dusese deja viața printr-o puzderie de măceluri și, la fel ca ai săi, supraviețuise. El, ca și ei, fusese condamnat la viață. Vorbise despre pace cu mult înainte să-și piardă fiica. Decisese să reziste. Nu era imun la critică, dar își executase condamnarea. Era greu de scos dintr-ale lui: cei care-l criticau se vedeau siliți să se critice pe ei înșiși. Unora le păruse, la început, un păcălici. Intra târându-și piciorul, cu capul în jos, mirosind un pic a fum stătut de tutun. Și rămânea așa preț de un minut sau două, până ce-i izbea pe nepregătite. Mișcările îi erau îndrăznețe. Nu le inventa scuze. Se ducea la școli israeliene. Discutase cu generali. Le vorbise chiar și celor de la AIPAC, grupul de lobby pro-israelian. Era pregătit să-și spună oriunde povestea. Îndurerarea sa îi dădea putere, spunea. Era arma pe care o primise. Putea să urce pe scenă și să îndure impactul. Putea să le zâmbească și să-și imagineze, în același timp, cuțitul înfigându-li-se între omoplați. Avea obiceiul de a desface larg brațele când vorbea. „Luați-mă la trântă. Încercați tot ce vreți voi. Ce a fost mai rău mi s-a făcut deja. Înjurați-mă. Am auzit și mai și.“ Nimeni nu-i știa cu exactitate poziția în chestiuni sensibile. Vorbea pe ocolite. Făcea parte din talentul său. Cita poeme. Părea să le poarte ca pe un camuflaj. O rimă care să acopere rănile. „Un pesimist al intelectului, un optimist al voinței. Ce îmi este mai aproape de inimă, un soldat al țării mele, ori unul dintre poeții dușmanului?“ De multe ori, spectatorii veneau după conferințe să-i spună că ar vrea să semene mai mult cu el. „Cum adică?“, întreba. Își dădeau

seama îndată ce ziseseră şi plecau capetele. De parcă n-ar fi întâlnit oameni ca el în orice zi, în orice situaţie. De parcă ar fi fost singurul fel de palestinian pe care-l puteau digera.

Lui Said, născut în Mandatul pentru Palestina în 1935, îi plăcea mult ideea lui T.S. Eliot că realitatea nu poate fi privată de celelalte ecouri care sălăşluiesc în grădină.

Pe culmile Himalayei, un inginer din Caşmir, Sonam Wangchuk, a venit cu o idee de combatere a penuriei de apă sezoniere. A propus ca uriașele scurgeri ale gheţarilor să fie captate, redirecționate și înghețate în formă de movile conice aducând cu structurile religioase locale. Aceste stupe artificiale – înalte de două-trei niveluri – se comportau ca niște mini-gheţari. Se dezgheţau lent și eliberau milioane de litri de apă pe parcursul sezonului de însămânţare.

149

Era în a patra zi de grevă a foamei. Nu-l supăra doar durerea din josul abdomenului – înţepături tăioase care-i fulgerau rinichii –, ci şi zgomotul de afară. Auzea strigăte purtate de vânt, izbitul uşilor, pocnetul unui baston pe o treaptă de metal, un picamăr pe stradă, sirena unei alarme neaşteptate vuind departe. I se părea că o boxă minusculă îi fusese instalată în craniu.

Îi măriseră sentinţa, fără să-l anunţe, cu două luni. Intrase imediat în grevă.

Mâncarea nu era o problemă. Încă nu simţea nevoia. S-a ridicat din pat. A pornit spre toalete. Auzise că e o idee bună să te mişti continuu. Nu să exagerezi, ci să fii fluid, să-ţi menţii corpul agil. Îşi subliniase versetul din Coran. Şi te vor încerca, fii sigur, cu frică şi foame. S-a lungit iarăşi în pat. Şi-a astupat urechile cu perna. A intrat un gardian şi i-a smuls perna de pe faţă. S-a uitat în sus, la camera de supraveghere. Cine îl privea? Ce înregistrau ei acolo? Auzise că-i recomandat să citeşti, să treacă timpul mai uşor. A deschis iarăşi Coranul. Dă-le veşti bune celor răbdători. Nu se putea concentra, ochii păreau să-i fugă de pe pagină. Sunetele răsunau şi se răsfrângeau.

În primele trei zile s-a dus la cantina închisorii. De fiecare dată a luat un pahar cu apă şi o tavă goală, s-a aşezat într-un colţ. Şi-a strecurat în gură jumătate dintr-o pilulă de sare.

În ziua a cincea l-au scos din celulă. L-au instalat în ţara nimănui: nu era carceră, nu era salon medical, doar o celulă izolată. Nu mai avea voie la cantină. Îi era îngăduită o oră de mişcare, singur în curte.

Celula era mai mare decât cea în care-şi petrecuse ani întregi. Două camere de luat vederi prinse de tavan. A încercat să-şi dea seama în ce unghiuri băteau, unde putea fi punctul mort. Nu avea televizor. Nu putea asculta muzică. S-a ridicat şi a început să se plimbe încoace şi-ncolo.

Îi adăugaseră cele două luni, ziseseră, din motive de securitate. Bassam ştia că poate îndura corvoada detenţiei suplimentare. Îşi petrecuse deja şapte ani, o treime din viaţă, acolo. Şaizeci de zile nici nu prea contau. Era însă o chestiune

de principiu. Știa rutina grevei foamei. Trecuseră și alți deținuți prin ea. Corpul avea să înceapă să cedeze după trei săptămâni. După cinci, situația devenea gravă. După șase săptămâni vătămările aveau să fie ireversibile. Trebuia să se pregătească. Să se concentreze. Să ardă.

Au început să-i umple farfuriile cu porții mai mari. Pâine, orez, maftoul. Îi lăsau mâncarea în celulă cu orele. O înfășura într-un prosop și-o băga sub pat, să n-o vadă. Hrana părea din ce în ce mai îmbietoare: îi adăugaseră, era sigur, mirodenii.

Se ghemuia deasupra toaletei. Corpul i se ușura. Șapte zile de-acum. Îngenunchea și se ruga.

Au început să-i aducă tot mai multă mâncare. Paznicii erau tăcuți, amabili. Puneau tava pe masă, se răsuceau pe călcâie, plecau. El își umplea paharul cu apă și înghițea jumătate de tabletă de sare, se așeza pe marginea patului, alcătuia hărți din modelul zidăriei peretelui.

Devenise meticulos cu țigările. Așeza filtrul, rula cu mare grijă tutunul. Se întreba dacă umezirea cu limba a lipiciului de pe foiță constituia o încălcare a grevei. Învârtea hârtia, o lipea atent. Fumul îl umplea, îi construia un univers mic și gri în plămâni. Se expanda înăuntrul lui. Parcă nici în copilărie nu trecuse timpul atât de lent. Își recita poezii în minte, iarăși și iarăși. Ne vom întoarce cu siguranță, oricât de lungă ar fi călătoria. Dă-le binețe măslinei și familiei care m-a crescut. Mai lua câte o înghițitură de apă. Simțea în ea fierul, pământul. O claritate a gustului. Se întorcea în copilărie, la puț. Învârtea roata ca să strângă funia. Găleata se ridica. O căra pe deal, spre peșteră. Mama lui apuca mânerul găleții. Polonicul se scufunda. Apa dădea pe dinafară.

În ziua a noua, zgomotele de afară s-au diminuat și a început cu adevărat foamea. Se așteptase. Junghiuri în măruntaie, ritmice, ca o mare întreagă mișcându-se în el. Se gândea la Akka cea de lângă ape. Voia să se ducă acolo după ce ieșea. Să se plimbe pe ponton. Să privească valurile spărgându-se, cai albi din presa de ulei a mării.

Foamea îl ostenea. Nu se mai învârtea atâta prin celulă. Încerca să nu gândească. Mintea, auzise, putea folosi la fel de multă energie ca și corpul. Toarnă-mi pe creștet pedeapsa apei în clocot.

Acum dormea mai mult. Gardienii intrau și-l scuturau ca să se trezească. Friptură

de miel. Suc de portocale carbogazos, cu bulele ridicându-se în paharul de plastic transparent. O felie de baclava stropită cu miere.

Bassam arunca prosopul peste tavă. Unul dintre paznici rămânea în uşa celulei, fără să-l slăbească din priviri.

A cerut o pătură în plus: începuse să fie scuturat de frisoane.

A venit un doctor, i-a luat pulsul, tensiunea, i-a măsurat nivelul de oxigen. I-a cercetat cu o lanternă mică ochii şi gura. „Uită-te în dreapta, în stânga, în sus.“ Bassam şi-a suflecat mâneca şi a privit în altă parte cât a recoltat doctorul un flacon de sânge. Ieşind, medicul a zis în ebraică: „Mazal tov“. S-a întrebat ce voise să spună. Mazal tov, „sănătatea ţi-e bună“. Sau Mazal tov, „continuă-ţi lupta“. Ori Mazal tov, „eşti un terorist şi-o să mori şi asta ţi-e soarta“.

A observat mirosul înţepător pe care-l lăsase în urmă loţiunea după ras a doctorului.

În ziua a douăsprezecea s-a dus iarăşi la baie. Nu-i venea a crede. N-ar fi crezut că mai avea ceva în el. A eliminat ce avea în măruntaie, un torent puturos.

Duhoarea te îngreţoşa. S-a ridicat iute de pe toaletă. Ameţea. Şi-a proptit palma în perete ca să se ţină pe picioare. O dâră de căcat apos i se prelingea pe fluierele picioarelor, pătându-i uniforma.

În anii de mai târziu, Salwa, nu el, se supăra de fiecare dată când copiii nu voiau să mănânce tot ce li se punea în farfurie.

Destul de devreme, într-o grevă a foamei, corpul uman – precum cel al unei păsări în zbor – începe să folosească proteinele din muşchi ca să creeze glucoză. Nivelul de potasiu scade dramatic. Corpul consumă grăsime şi masă musculară. Bătăile inimii se răresc. Tensiunea arterială fluctuează. Se instalează dezorientarea. Apar probleme de coordonare, lentoare, senzaţia că aluneci la vale. După două săptămâni de greva foamei, nivelurile scăzute de tiamină şi alte vitamine devin un risc pentru deţinut, ducând uneori la probleme neurologice grave: disonanţă cognitivă, pierderea vederii şi diminuarea capacităţilor motorii.

În timpul detenției, Vanunu, avertizorul de integritate, și-a petrecut treizeci și trei de zile în greva foamei.

145

În dimineaţa următoare, devreme, un gardian a intrat în celulă. „Îmbracă-te“, i-a spus lui Bassam. Purta deja singurul rând de haine pe care-l avea. Un alt gardian aştepta la uşă cu un scaun cu rotile pliat. Bassam a refuzat cu un gest scaunul. N-avea nimic, a zis, putea să şi meargă, ba chiar să alerge dacă aşa voiau, de fapt, ar fi dat fuga afară pe poartă, erau drăguţi să i-o deschidă?

S-a oprit în uşa celulei, a chicotit, s-a răsucit pe călcâie şi s-a întors după Coran. Aveau să folosească intervalul de absenţă ca să-i percheziţioneze celula, era conştient. Nu voia să-i ştie atingând cartea sfântă.

Auzea de pe coridoarele laterale încurajări şi bocănituri. Numele lui răsuna. S-a străduit să înainteze. Îşi simţea ochii îngreunaţi. S-a oprit o clipă să-şi recapete echilibrul. N-a făcut gesturi, n-a scos sunete. Treptele de metal parcă se unduiau înaintea lui.

S-a întrebat dacă va reuşi vreodată să coboare, dar a fost cârmit spre ascensorul gardienilor. Luminiţele butoanelor pulsau. A fost dus într-o cameră de aşteptare. O femeie i-a adus un pahar cu apă. Purta haine civile. Când s-a răsucit să plece, părul i-a foşnit. În aer s-a răspândit parfum de migdale.

Îşi ţinea Coranul în poală.

Bassam încerca să nu aţipească, însă o mână mare l-a zgâlţâit, trezindu-l. Nu mai ştia de când aşteaptă. A fost introdus într-un birou. Scaunul era bine capitonat. Putea simţi cât de mult pierduse din greutate.

Pe etajere erau cărţi, pe pereţi, hărţi, pe birou, aliniate, fotografii. O ceaşcă având înăuntru un mic drapel israelian. Un bol cu bomboane ambalate se afla pe o latură a tăbliei. Roşii şi albe. Cu ambalaj de plastic transparent.

Îl ştia pe directorul închisorii, Dobnik. Se înfruntaseră de multe ori. Dobnik era slab, cărunt, cu ochi albaştri. Bassam ştia deja prea bine cum avea să se desfăşoare conversaţia. Dobnik urma să-şi exprime speranţa că Bassam era bine tratat. Bassam ar fi răspuns că nu voia decât să fie tratat corect, atâta tot. Dobnik

avea să replice că nu se putea face nimic până ce nu renunţa la greva foamei. Apoi Bassam, că nu ieșea din greva foamei până nu se luau măsuri. Dobnik i-ar fi recomandat să-și consulte avocatul. Bassam avea să râdă cu jumătate de gură și să-l informeze că accesul la avocat îi fusese oprit. Dobnik, după aceea, i-ar fi zis că urma să se facă o anchetă în privinţa asta. Bassam, la rându-i, că aştepta cu nerăbdare ancheta. Apoi Dobnik, încă o dată, avea să spună că nu se putea face nimic până ce nu renunţa la greva foamei. Bassam ar fi repetat că nu renunţa la grevă decât dacă se luau măsuri. Dobnik ar fi oftat și-ar fi zis că ceva-ceva tot se putea face dacă Bassam voia să ajute și el puțin, lumea întreagă merge după principiul „dă-mi să-ți dau“. La care Bassam ar fi replicat că dăduse și i se dăduse timp de șapte ani și că două luni în plus n-aveau să-l îndoaie.

După cincisprezece minute, Dobnik s-a aplecat în față din scaun și a cules din bol o bomboană ambalată. A împins apoi bolul întreg spre Bassam. O bomboană s-a rostogolit pe birou.

Dobnik s-a lăsat iarăși pe spătar și, fără grabă, a desfăcut folia de plastic de pe dropsul alb-roșu. Cu gesturi ostentative, a dat ambalajul deoparte și a început să plimbe zgomotos bomboana prin gură. Și-a împins scaunul încă și mai încolo și s-a apucat, aparent, să contemple una dintre hărţile de pe perete. Și-a proptit bomboana în dinți și a rămas așa un moment, sugând din ea fără jenă, apoi s-a ridicat și a ieșit din cameră.

Bassam a lăsat Coranul pe masă. Voia să se întoarcă și să facă din mână la camerele puse sus, în unghere, dar a rămas neclintit, uitându-se cu încăpățânare drept înainte.

Dobnik a revenit după cinci minute, s-a strecurat în spatele biroului și a zis, de data asta răstit: „Te vom informa în privința deciziei noastre în două zile“.

Bassam a încuviințat, a întins mâna și și-a luat de pe masă Coranul. S-a oprit o clipă, a lăsat capul în piept. Harta de pe perete era din 1930. Mandatul britanic pentru Palestina. Habar nu avea de ce-o pusese Dobnik acolo. Unele lucruri pe lume, a cugetat, pur și simplu nu au noimă.

Ultimele cuvinte ale lui Abir.

143

Pe drumul înapoi spre celulă a pipăit bombonica ambalată din buzunar. Plasticul era răsucit la ambele capete. O apucase între degete când se ridicase. Dobnik nu-l văzuse luând-o.

La început nici nu se gândise s-o ia. Stătea acolo, pe tăblie. Doar nişte zahăr lichefiat, până la urmă. Nu se gândise ce-o să facă cu ea. Dacă o mânca, însemna că renunţă la greva foamei. Dar, pe de altă parte, ei n-ar fi ştiut că renunţă. Şi, dacă nu ştiau, nu era ăsta un avantaj pentru el? Însă şi-ar fi distrus propriile eforturi. Ar fi trebuit să trăiască tot restul vieţii cu asta. Se făcuseră treisprezece zile de-acum.

S-a oprit în pragul celulei. Masa de seară era acolo deja, aşteptându-l. Ciulama de pui cu smântână. Îi puseseră şi coca-cola într-un pahar transparent de plastic.

A aruncat prosopul peste tavă. Când s-a întins în pat, a vârât bomboana sub saltea. Aveau s-o găsească, şi-a zis, dacă mai făceau o percheziţie nocturnă. Aveau s-o utilizeze pentru a-l discredita. A îngenuncheat în rugăciune. Şi-a strecurat iarăşi bomboana în buzunar. O putea folosi, cine ştie, ca pe un soi de talisman? Sau ar fi fost mai înţelept s-o arunce odată, s-o zdrobească şi să-i facă vânt în latrină?

A început să se învârtă prin celulă. S-a oprit în unghiul mort, unde camerele nu-l puteau vedea. Şi-a dus mâna la nas. Mâna la frunte. Mâna la buze. Şi-a trecut degetele prin barba lungă. A desfăcut un capăt al învelitorii bomboanei, l-a răsucit la loc.

S-a mai plimbat puţin.

Şi-a vârât bomboana în gură.

Gustul era alarmant de mentolat.

După patru zile i s-a spus că ordinul fusese reconsiderat. Nu mai era necesar să rămână încă două luni în închisoare. Condiţia era ca el să anunţe mai întâi că renunţase la greva foamei şi să mai petreacă în convalescenţă încă o săptămână întreagă – după ce făcea asta, administraţia închisorii avea să-i anunţe eliberarea. A răspuns că accepta doar dacă făceau anunţurile simultan, adăugând că nu voia să petreacă încă o săptămână în recuperare, maximul absolut la care ar fi fost dispus era de trei zile. S-au declarat dornici să-i acorde patru zile, dar sub nici o formă declaraţiile nu se puteau face simultan. A zis că, dacă se putea ca deţinuţilor să li se spună seara târziu, atunci era de acord ca anunţul administraţiei să fie făcut dimineaţa devreme, şi că el avea să dea o declaraţie oficială proprie, pentru cei din afara închisorii, la amiază, dar numai şi numai dacă tovarăşii săi deţinuţi aflau primii. Au răspuns că puteau fi flexibili în privinţa asta şi, pe deasupra, acceptau să reducă perioada de recuperare la trei zile şi jumătate. Bassam a pretins confirmare scrisă. I s-a spus că nu-i puteau da aşa ceva, dar îşi puneau cuvântul în joc că declaraţia va fi făcută cu rapiditate. Le-a răspuns că, în ce-l privea, cuvântul lor nu valora nici măcar aerul pe care era scris. I-au zis că, cel puţin, îi dăduseră voie să respire. A ţinut-o pe-a lui: trei zile de recuperare sau nimic. „Bine“, s-au învoit ei până la urmă, „batem palma.“ „O să le spun deţinuţilor diseară“, a zis.

Ca să se obţină o înţelegere între israelieni şi palestinieni, a declarat senatorul George Mitchell, propunerile pentru viitor, menite să ajute la descâlcirea problemelor prezentului, nu au cum să fie evaluate onest fără o cunoaştere amănunţită a trecutului. Știa, cu toate acestea, că trecutul poate fi mereu interpretat în mai multe feluri. Aşadar, şi prezentul. Dar, a afirmat Mitchell, asta nu înseamnă neapărat că viitorul ar fi implicit afectat. Va veni şi pacea, a spus. Nu avea nici o îndoială în privinţa asta. Era important ca mai întâi să şi-o dorească cu toții, din toate taberele. Deşi era o condiţie evidentă, acesta nu era întotdeauna şi un fapt. Mare parte, într-adevăr, ținea de felul în care îşi relatau istoria, dar nu înceta să-l preocupe durata prezentului, combinată cu ecoul trecutului, în încercarea de a negocia o cale mai clară către viitor.

Bassam nu a spus nimănui povestea cu bomboana, nici măcar fiilor lui. Făcuse greva foamei şaptesprezece zile întregi.

139

În dimineaţa stabilită pentru eliberare a fost escortat la nivelul cel mai de jos al închisorii. Luminile fluorescente bâzâiau. Gardienii i-au scos cătuşele de la mâini şi de la picioare. I s-au dat hainele lui de altădată. Blugii erau prea scurţi şi cămaşa, prea largă. I se lungiseră picioarele: a trebuit să-şi îndese tălpile în pantofii pe care-i purtase când fusese arestat.

Se simţea de parcă s-ar fi întors, şovăielnic, în sinele său de şaptesprezece ani. A strâns patru găuri cureaua.

I s-a înmânat un plic cu trei sute de şekeli. A vârât bancnotele în buzunar. Singurele sale obiecte personale erau un portchei de sidef, o pereche de ochelari de soare sparţi şi o jumătate de pachet de ţigări Marlboro.

Afară nu l-a întâmpinat nimeni. Cerul era plumburiu. Copacii arătau lipsiţi de viaţă. Câteva femei cu capul acoperit patrulau pe lângă zidul închisorii.

Ţigările erau atât de vechi, că se fărâmiţau la atingere. Şi-a cumpărat un pachet nou de la un chioşc de lângă închisoare. A închis ochii şi a inhalat, apoi a pornit cu pas vioi către piaţă. Şi-a cumpărat o pereche de bascheţi albi cu linii verzi încârligate şi s-a târguit pentru o bluză de trening neagră cu dungi roşii pe mâneci. Un tricou simplu, alb. Şosete. Lenjerie de corp.

A intrat într-o cafenea să schimbe banii.

L-a apelat, dintr-o cabină telefonică din staţia de autobuz, pe vărul său Ibrahim. Telefonul a sunat îndelung.

Bassam a fost surprins, când și-a dat barba jos, că fața nu-i era încă și mai suptă.

Şi-a lăsat hainele cele vechi să atârne pe un cui din toaleta cafenelei. A legat între ele şireturile pantofilor acum în plus şi i-a azvârlit în aer. S-au prins de un cablu telefonic şi au început să se bălăngănească.

Bassam s-a uitat înapoi spre penitenciar şi a văzut mai multe sarbacane de carton iţindu-se pe la etajele superioare. Câteva bilete, ca nişte scuipaţi luaţi de vânt, îşi luau zborul spre femeile care aşteptau dedesubt.

Rami era atras de tiparele repetitive. Le schița necontenit. Agendele lui mici și roșii erau pline de linii care se intersectau. Nu erau niște hașuri oarecare. Era vorba, cel mai probabil, de o formă proprie de meditație, de un mod de a gândi. Apropie creionul de marginea paginii. Coboară-l pe foaie.

Crochiurile păreau să se arcuiască interior, să se extindă spre neant. Arareori folosea vreunul pentru reclamele sale. Când venea vorba de publicitate corporatistă avea nevoie de imagini mai îndrăznețe. Însă erau și momente când își trecea în revistă vechile caiete cu schițe, în căutarea unor idei, și era absorbit de modelele însele, de intenționalitatea lor aspră, de formele crescute din necesitate.

În viziunea cărturarilor islamului, numerele matematice nu sunt doar cantităţi, ci şi calităţi.

Una dintre cele mai frumoase opere de artă islamică produse vreodată a fost impunătorul amvon care s-a aflat vreme de opt sute de ani în moscheea Al-Aqsa din Ierusalim.

Amvonul, cunoscut drept minbarul lui Saladin, a fost realizat la Alep, în secolul al doisprezecelea, sărbătorindu-se prin el înfrângerea cruciaţilor. A fost adus sub pază în moscheea din Oraşul Sfânt, unde a fost instalat şi a devenit una dintre cele mai adorate construcţii ale lumii musulmane.

Minbarul era considerat o capodoperă a geometriei sacre, a sculptării şi încrustării lemnului şi a caligrafiei. Înalt de şase metri şi lat de patru, a fost făurit de artizani socotiţi maeştri ai vremii lor.

Şaisprezece mii de bucăţi sculptate cu migală au fost îmbinate laolaltă. Interiorul era gol. Întreaga structură părea, miraculos lucru, suspendată în aer. Uşile ornamentate bogat duceau la trepte şi acestea, la rândul lor, către amvonul de sus. Lambriurile erau lucrate în fildeş şi abanos. Motivele aveau ca bază o formă simplă, cu şase laturi, însă efectele geometrice rezultate – rozete spiralate, faguri, cercuri, triunghiuri, arabescuri – erau de-o complexitate aproape de nedescâlcit. Şuvoaie de caligrafie întindeau pe pereţi citate lungi din Coran.

Vineri de vineri, vreme de secole, imami după imami au urcat pe scară şi le-au predicat credincioşilor.

Când Bassam avea şase ani, tatăl lui l-a dus, împreună cu fraţii săi, la Ierusalim. Au hălăduit prin curtea moscheii, unde tatăl lor s-a aşezat, a fumat şi le-a istorisit fuga nocturnă a lui Mahomed, povestea lui Saladin, cum fusese topit aurul pentru acoperişul Domului. Le-a spus că odată moscheea avusese şi un preafrumos amvon, dar că acesta fusese mistuit de flăcări.

Scriitorul german Goethe a spus că tonul mental pe care-l produce arhitectura se apropie de efectul muzicii – ca să te uiți la un lucru înseamnă să-l auzi. Muzica este arhitectură lichidă, a scris Goethe, iar arhitectura este muzică înghețată.

Minbarul a rămas în picioare opt sute de ani, fără a fi ţinut laolaltă de vreun cui, şurub ori strop de clei.

În dimineața zilei de 21 august 1969, un turist australian, Denis Michael Rohan, a trecut pe lângă paznicii de la moscheea Al-Aqsa cu o cameră de filmat și un rucsac. Paznicii îl cunoșteau: venea de o lună, zi după zi. Le dăduse deja niște bacșișuri consistente. I-a salutat în arabă și a întrebat dacă se putea strecura înăuntru devreme, să facă fotografii. I-au îngăduit să treacă.

În moschee, Rohan a deschis rucsacul, a întins o eșarfă pe trepte, a stropit-o bine cu kerosen, a urcat scările, a vărsat benzină peste amvon și i-a dat foc. A ieșit calm din lăcașul de cult, s-a oprit să schimbe o vorbă cu paznicii, apoi a rupt-o la fugă când flăcările au fost observate.

Înăuntru, acoperișul moscheii luase foc. Până la amiază, din minbar au rămas doar câteva bucăți carbonizate.

Când vestea incendiului a ajuns în lumea islamică, a fost declarată stare de urgență. Regele Hussein al Iordaniei a cerut un summit militar. Arabia Saudită și-a pus trupele în alertă. În Pakistan s-a declarat grevă generală. Irakul a anunțat executarea a cincisprezece spioni străini. În India au erupt revolte soldate cu victime.

Rohan a fost arestat două zile mai târziu de poliția israeliană. Acționase, a declarat, în numele lui Dumnezeu. Focul avea să grăbească sosirea lui Mesia. Se considera un descendent direct al lui Avraam – numele său de familie se citea de-andoaselea Nahor, adică numele bunicului lui Avraam.

La proces, australianul a afirmat că incendiul era cel mai important eveniment pentru umanitate de la patimile lui Iisus Hristos încoace. A invocat în apărarea sa lipsa de discernământ și a fost condamnat la internare pe viață într-un spital de psihiatrie din Ierusalim, de unde a fost eliberat în 1974 din considerente umanitare. A murit la douăzeci și unu de ani după aceea, în spitalul Callan Park din Sydney.

În timpul procesului, Rohan a recunoscut în faţa psihiatrilor israelieni că învăţătorul său de la şcoala primară din Australia îl obliga să se bage într-un coş de răchită atunci când purtările sale lăsau de dorit. Colegii treceau pe alături şi-l batjocoreau, poreclindu-l Moise.

În a doua jumătate a secolului douăzeci psihiatrii au început să observe că un număr tot mai mare de turişti veniţi la Ierusalim suferă de decompensare psihotică acută: deliruri şi alte tulburări psihice provocate de apropierea locurilor sfinte ale Ierusalimului.

Din cauza incidenţei crescute a cazurilor – cel puţin o sută pe an –, acestea au fost îndrumate către o unitate medicală unică, Centrul de Sănătate Mintală Kfar Shaul.

Pacienţii suferind de acest sindrom – unii crezându-se Iisus, alţii Maria, Moise ori Pavel – pot fi găsiţi hoinărind pe străzile din Oraşul Vechi în veşminte făcute din prosoape şi cearşafuri de hotel, cu coroane împletite din spini pe creştet.

În general, sindromul dispare de îndată ce turistul respectiv părăseşte oraşul.

Centrul de Sănătate Mintală Kfar Shaul a fost ridicat pe locul fostului Deir Yassin. Satul – o serie de bolți, ganguri și ulicioare strâmte de piatră, construite din calcar local și mărginite de palmieri scunzi – se afla la periferia Ierusalimului.

La începutul anului 1948, satul a semnat un pact de neagresiune cu satul evreiesc vecin Giv'at Shaul, dar în aprilie elemente turbulente ale forțelor paramilitare evreieşti au pus capăt păcii, şi mai bine de o sută de bărbați, femei şi copii au fost ucişi.

Evenimentul a contribuit la declanşarea Nakbei. Teama de alte masacre i-a îmboldit pe palestinieni, cu sutele de mii, să fugă din căminele lor şi să nu se mai întoarcă vreodată.

Pe o piatră, pe un perete din sat, stă scrijelit cu un cui un slogan în daneză: Adevărata zidire nu e ținută laolaltă de mortar, ci de timp.

Albert Einstein le-a scris Prietenilor Americani ai Luptătorilor pentru Libertatea Israelului (Lehi) – cunoscuți și drept Banda lui Stern – ca să le transmită că, după masacrul din Deir Yassin, nu mai era dispus să-i ajute sau să contribuie la strângerea de fonduri destinate cauzei lor.

De-a lungul anilor, minbarul lui Saladin a tot fost fotografiat, desenat și filmat, însă alcătuirea nu i-a fost niciodată cercetată îndeaproape. Nu existau planuri ale construcției. Nici schițe de lucru. Nu a putut fi găsit nici un meșteșugar care să cunoască secretul deplin al complicatelor modele.

Familia regală din Arabia Saudită a chemat echipe de arhitecți, matematicieni, experți în computere, caligrafi, specialiști în design biomorfic, ba chiar și teologi, însă nici unul, nici chiar cu ajutorul tehnologiei digitale, nu a reușit să decodeze secretul amvonului de lemn.

Se pierduse de secole și meșteșugul. Mulți meseriași începuseră pe parcurs să folosească cuie, șuruburi sau adezivi, astfel că nimeni nu mai stăpânea arta îmbinării bucăților de lemn.

După trei runde de căutări mondiale, sarcina de a proiecta noul minbar și de a forma o echipă formată din cei mai buni meșteșugari ai lumii a revenit unui candidat de care nu auzise până atunci nimeni – un expert beduin în inginerie civilă, Minwer al-Meheid.

Acesta descoperise că secretul construcției stătea în faptul că miile de părți nu fuseseră atașate unui cadru, ci integrate armonios unele în altele.

A durat ani de zile ca să se găsească materialul lemnos necesar – pâlcul perfect de nuci a fost dibuit în cele din urmă de un colaborator turc, care i-a condus pe proiectanți într-o pădure izolată de la granița dintre Iran și Irak. Arborii au fost tăiați în toiul iernii, însă țapinarii au trebuit să aștepte patru luni ca drumul să se dezgheţe, permiţând deplasarea buștenilor.

Lemnul era rezistent, tare, frumos, cu granulație fină și o nuanță subtilă. Copacii erau îndeajuns de înalți cât să se facă din ei panouri lungi, așa că n-au fost despicați.

Într-un atelier din Amman, meșterii s-au adunat cu toții – indonezieni, turci, egipteni, iordanieni și palestinieni.

În conformitate cu proiectul lui al-Meheid, au început să taie și să potrivească unele cu altele cele șaisprezece mii de piese de lemn. Primul panou le-a luat două luni și jumătate. Restul a mai durat patru ani.

Când au terminat, criticii de artă din Londra, Amman, New York, Paris, Bagdad au declarat într-un glas că lucrătorii, într-un fel miraculos, izbutiseră să dea viaţă nouă unei capodopere dispărute.

Durase în total treizeci și șapte de ani ca minbarul lui Saladin să fie reconstruit.

Opera experimentală Einstein pe plajă a lui Philip Glass nu are un subiect în sens tradițional. Libretul folosește scurte episoade de poezie, cântec, ritm, silabe solfegiate și repetiții numerice. Când este reprezentată, lucrarea în patru acte durează în jur de cinci ore.

Piesa – care intenționează să creioneze un Einstein descoperit, poate unul mai autentic chiar, în aparenta ei dezordine – e ținută împreună de „mișcări de genunchi“ sau intermezzouri care se extind între acte.

Mișcările de genunchi combină un motiv coral, un fel de scandare melodioasă, cu izbucniri de narațiune umană. Efectul e un fel de seninătate peste care stăruie senzația unui deranjament continuu.

Încă de la unsprezece ani, Rami ştia care-i diferenţa între un Panzer şi un Tiger. Făcea distincţia între un Obersturmbannführer şi un Reichsführer SS. Învăţase pe dinafară datele tehnice ale unui Messerschmitt BF 109. Ştia ce motoare aveau toate avioanele Stuka. Prin spatele lui se furişau Eichmann, Goebbels, Koch, Himmler. Clocotea de furie.

Făcea tot ce putea ca să-şi hrănească mânia. Studia toate cărţile pe care le putea găsi pe tema Holocaustului, răsfoindu-le târziu în noapte. Raul Hilberg. Israel Gutman. Chil Rajchman. Ştia pe de rost numele tuturor lagărelor. Buchenwald. Flossenbürg. Belzec. Herzogenbusch. Mauthausen. Treblinka. Putea recita fără greş dimensiunile exacte ale lagărelor din Auschwitz.

Orice fapt, orice cifră îl bântuia. Revolta de la Sobibor. Kristallnacht, Lidice. La supermarket studia etichetele produselor, să se asigure că nu sunt nemţeşti. Avea coşmaruri în care era transformat în săpun. Ura chiar şi cum sună accentul, se trezea că-l atribuie profesorilor pe care nu-i suporta.

Doar gândul că ar fi putut vizita Germania îi stârnea fiori reci pe şira spinării.

120

Trenuri duduind între oraşe. Berlin. Köln. München. Hanovra. Frankfurt. Leipzig. Interviu după interviu. Reuniuni cu comunitatea locală. Întâlniri cu filantropi. Erau purtaţi peste tot. La capătul zilei erau extenuaţi. Lui Rami i se părea uluitor că ajunsese acolo. Încercase să le explice jurnaliştilor: fusese un copil al Holocaustului, jurase să nu pună piciorul vreodată în Germania. Era sigur că asta l-ar fi scos din ţâţâni. Gândul de a se apropia de lagărele morţii îl făcea să se zbârlească. O gară. Un anunţ în difuzoare. Un bărbat în uniformă. Un trenci cu cordon. Un troleibuz. O pereche de mâini ţinute la spate de cineva. O femeie păşind grăbită pe stradă. Tot şi toate. Îi aşteptase la aeroport un grup mic de profesori şi activişti. Rami simţea cum îi tremură gâtlejul de frică. I se umeziseră palmele. Nu reuşea să iasă din starea aceea. A fost ridicată capota portbagajului unui Mercedes. Semnul argintiu lucea în lumina fluorescentă. Aducea cu un simbol ironic al păcii. S-a urcat în spate. A rămas tăcut cât a durat drumul până în oraş, lăsându-l pe Bassam să poarte greul conversaţiei. Vedea pe geam clădiri înalte de sticlă, arhitectură ordonată. Hotelul s-a dovedit a fi cum anticipase – coloane înalte, faţadă de cărămidă, fântână arteziană, intrare grandioasă –, însă personalul era voios, lumina, strălucitoare. Se aşteptase cumva ca Germania să fie mai întunecată, mai obscură. A luat liftul spre camera lui, a încuiat uşa, a sunat-o pe Nurit. L-a luat la trei păzeşte. Nurit călătorise de multe ori în Germania: n-avea de ce să-şi facă griji. „Relaxează-te. Distrează-te. Sună-mă în fiecare zi.“ A intrat la duş. Până şi asta, până şi acolo: duşul. S-a oprit să se privească în oglindă. Pielea alburie, lucioasă, tunsoarea proaspătă. S-a bărbierit cu grijă, a luat pe el o cămaşă curată, a sunat în cameră la Bassam. Au coborât împreună. Restaurantul era numai oglinzi şi candelabre. O masă de zece persoane, cu cel puţin doi evrei printre ei, şi-a zis. Ştia că Bassam făcea probabil aceleaşi socoteli, ciulind urechea după nume musulmane, căutând chipuri arabe. Gazdele au explicat parcursul: discuţiile pe care aveau să le poarte, interviurile, conferinţele. Exista un interes extraordinar în rândul poporului german, au zis. Un israelian şi un palestinian călătorind împreună. Mai mult. Un israelian contra Ocupaţiei. Un palestinian care studia Holocaustul. Cum să pui împreună asemenea lucruri. Cum să trezeşti publicul din adormire. Tăcerea exista pentru a fi subminată. Nutreau convingerea că lumea adunată acolo era gata să-i asculte. „Aveţi încredere în noi“, au spus. Restaurantul s-a umplut. S-au deschis sticle cu

vin. Bassam a ieşit afară să fumeze. Rami le-a povestit gazdelor despre tatăl lui ungur. Sărbătorește fiecare Zi a Amintirii, le-a zis, dar a ajuns, de-a lungul anilor, să fie atent la manipulările acelor ocazii, la nostalgie, la industria din jurul ei. Doliul. Frica. Felul în care trecutul modelează acum prezentul. Să fii neputincios contra lui. Rami şi-a mai turnat un pahar de vin. Subiectele de discuţie se învârtejeau, se contraziceau, reveneau. Zborurile pe deasupra Auschwitzului. Delegaţiile la Bergen-Belsen. Ce însemna „să-ţi aminteşti“ în opoziţie cu „să nu uiţi niciodată“. Restaurantul părea caleidoscopic: o mulţime de farfurii care se roteau. A fost surprins când, în acea noapte, a dormit bine. De dimineaţă a ieşit din hotel şi s-a ţinut după un măturător de stradă care suna de parcă ar fi fost primul om de pe lume care învăţase să fluiere. Lumina era crudă şi galbenă. A păşit pe lângă râul Main. Înălţimea cerului l-a surprins. E o ţară, şi-a zis, care se caţără tot mai sus. Aveau prima întâlnire în dimineaţa aceea, la o firmă de avocatură din Innenstadt. Peste încăpere s-a lăsat liniştea după ce şi-au isprăvit de spus poveştile. O ziaristă îi aştepta într-un restaurant de pe Goethestrasse. Ochii îi luceau neînduplecaţi şi duioşi. Întrebările ei aveau planuri multiple, atingeau unghiuri acute. Voia să ştie ce credea Bassam despre reacţia arabă pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial. Ce avea de spus Rami despre A Doua Intifadă? Considerau ei că normalizează conflictul? Rami s-a aplecat în faţă. „Cum normalizează pierderea cuiva conflictul?“, a întrebat. Se simţea deschizându-se: o libertate perplexă. Interviurile se îndeseau. S-au adresat unei adunări de două sute de oameni în seara aceea. Rami a auzit în public o foială. O batistă trecută pe furiş de la unii la alţii în rândul întâi de scaune. Atâtea accente, atâtea limbi. Ebraică, arabă, engleză, germană. Simţea că trupul său îşi pierde încordarea. Au continuat să străbată ţara cu trenul. Staţiile erau luminate cu neoane. De pe peron se auzea susurând muzică. Nu se vedeau drapele fluturând. Vagoanele erau confortabile. Moţăiau unul pe umărul celuilalt. Serile aveau parte de săli pline. Rami explica de ce se consideră un absolvent al Auschwitzului. Ascultătorii se frământau pe scaune. Vedea ceva ivindu-li-se în priviri. Poate că era pentru ei un ghimpe în coastă, cineva care le amintea de vremuri trecute, ştia asta, dar după aceea veneau la el să-i vorbească, îi strângeau mâna, îi mulţumeau pentru că venise. Se tot uita după o crăpătură în poleială: vreo manifestare de lehamite, vreun cuvânt deplasat. Nu apărea nici una. Au luat un avion până la Berlin, s-au dus la ce mai rămăsese din Zid. „Opriţi Preocuparea“, i-a şoptit lui Bassam. Au râs potolit. La centrul Shalom Rollberg, Rami le-a zis ascultătorilor că zidurile, orice-ar fi, sunt menite să se prăbuşească. Nu era totuşi naiv să creadă că n-o să se construiască altele noi. Lumea este alcătuită din ziduri. Dar îşi asuma sarcina de a crea o fisură în zidul care era, pentru el, mai vizibil. S-au îndreptat spre sud, către Leipzig, şi au intrat pe porţile Buchenwaldului. Lui

Rami i s-a părut că seamănă cu o ruină străveche. Semnul de pe poarta de fier forjat se putea vedea doar din interior. Jedem das Seine. Au ieşit împreună de-acolo. Fiecăruia ce-i al lui. Încercau, în interviuri, să-şi dea unul altuia cuvântul. „Tu primul.“ „Ba tu.“ Erau Assi şi Guri, Abbott şi Costello. O dată, la finele unui interviu, Bassam a atins cotul lui Rami, a zâmbit şi a zis: „N-au suferit evreii destul?“ O glumă doar a lor. Jurnalista a rămas perplexă. Rami a dat drumul pe telefon unui clip TV israelian, un episod din emisiunea de satiră Hahamishia Hakamerit. Bassam şi Rami foloseau de mult timp filmuleţul ca să-şi descreţească frunţile. Ştiau pe de rost o mulţime de replici. Pe locuri. Fiţi gata! Are de-a face cu băieţaşul de pe culoarul şase. Haide, termină-ţi treaba. Jurnalista, cu faţa încremenită la început, şi-a îngăduit la finalul clipului un chicotit mic, jenat. Rami a pus iarăşi filmuleţul în tren, în drum spre Hanovra. S-a pornit imediat să râdă: „Wolfgang, ia-ţi capul de pe umărul meu, am suferit destul“.

Bassam a primit un bilet de la un profesor de teologie de la Universitatea Ludwig Maximilian din München: Cu chipul tău aș vrea să pătrund în ce mai rămâne din zilele care mi s-au dat.

Scena: O pistă de alergări din Stuttgart, Germania, Campionatul Mondial din 1995. Un RESPONSABIL SPORTIV german pe cale să apese trăgaciul pistolului de start la cursa de 100 de metri garduri.

RESPONSABIL SPORTIV

Pe locuri. Fiţi gata!

La linia de start sunt înşiruiţi câţiva alergători înalţi, bine clădiţi din întreaga lume, împreună cu un ATLET ISRAELIAN scund şi sfrijit. Exact când cursa e pe cale să înceapă, doi ACTIVIŞTI îşi croiesc drum peste pistă, împingând obstacolele deoparte pentru a ajunge la RESPONSABILUL SPORTIV.

ACTIVIST UNU/DOI

Scuzaţi, scuzaţi, un moment, vă rog! Salutări şi bună seara. Suntem de la delegaţia israeliană şi voiam să te rugăm ceva. Uite, sincer să fiu, e vorba despre băieţaşul de pe culoarul şase. Ăla micu'. E… cum să spun? Nu foarte rapid. Ba chiar lent. Foarte. Dar foarte talentat. Foarte. Şi voiam să-ţi cerem un mic favor. Nu mare chestie. Doar să-i dai un avans la start de vreo cinci sau şase metri.

Nedumerit, RESPONSABILUL SPORTIV se uită împrejur după ajutor şi-şi strigă prietenul, pe Wolfgang, dar nu-i răspunde nimeni.

ACTIVIST UNU

Hai acuma, ce zici? Doar şase metri! Oricum o să iasă ultimul! Vrem doar să mai îndulcim umilinţa! Nu-i frumos, să ştii, maică-sa e pe stadion.

Atletul Israelian face semne de pe linia de start, ducându-şi degetul la buze ca să-i îndemne să tacă.

ACTIVIST UNU

Uite colo, maică-sa. Foarte curajoasă femeie.

Responsabilul Sportiv german mișcă o idee pistolul de start în direcţia către care a arătat Activistul. Mama atletului nu se vede pe nicăieri.

ACTIVIST UNU

După ce-a trecut prin atâtea – s-a întors aici să-și vadă fiul alergând! Mi se rupe inima!

RESPONSABILUL SPORTIV

Wolfgang?

ACTIVIST UNU/DOI

Uită-te la ei, toți pe steroizi. Numai el cu picioruşele alea de pui, ca niște bețișoare, nu alta. Și noi ce-ți cerem? Un pic de ajutor ca să… ca să spălăm nedreptatea istorică. Ce părere ai? Opt metri?

Responsabilul Sportiv îl strigă iarăși pe Wolfgang, dar nu i se răspunde.

ACTIVIST DOI

Voi ăștia, creștinii, aveți inimi de piatră. Tare vă mai place să ne umiliți.

ACTIVIST UNU

Calmează-te, Feldermaus.

ACTIVIST DOI

De ce să mă calmez? Să-i spui lu’ cuțu să se calmeze. Nu vă e pic de rușine? Ar trebui să vă fie. N-ați văzut Lista lui Schindler? Pe toate posturile din lume s-au uitat la noi! Dar nu vă pasă! N-au suferit evreii destul? N-au suferit evreii destul?!!!

ACTIVIST UNU

Liniștește-te, Feldermaus, nu-ți mai bate gura.

ACTIVIST DOI

Am cerut noi medalie? Am vrut să câștigăm? Nu vrem decât nouă metri. De ce vă place atâta să ne umiliți?

Înșfacă pistolul de start al Responsabilului Sportiv și-și lipește de gât gura țevii.

ACTIVIST DOI

Hai, termină-ți treaba, sunt și eu evreu, termină-ți treaba, hai odată, dă-i drumul!

ACTIVIST UNU

Feldermaus, oprește-te odată!

ACTIVIST DOI

Tehnocratule. Nazist asasin!

Responsabilul Sportiv ia o gură bună de aer și-i face semn cu capul Atletului Israelian să treacă în față. Atletul Israelian de pe culoarul șase își culege de pe jos blocstartul cu o mutră pleoștită.

ATLETUL ISRAELIAN

(către ceilalți alergători) Îmi pare rău, băieți.

Uitându-se cum Atletul se mută mai în față, Activiștii dau mâna cu Responsabilul Sportiv.

ACTIVIST DOI

Poporul evreu îți mulțumește din inimă, ești un tip pe cinste.

ACTIVIST UNU

(către Atlet) Mai mult, ia mai mult avans. Stop! Nu prea mult! (către

Responsabilul Sportiv) E băiat bun. Eşti un om deosebit, mulţumim foarte mult, mulţumim foarte mult.

ACTIVIST DOI

Îţi urez un Paște cuşer. Mersi fain.

ACTIVIST UNU

După ce se termină chestia, o să-ți cerem datele personale şi-o să plantăm un copac mare în onoarea ta, pe Bulevardul Hasidic, la Universitate, în Ierusalim!

RESPONSABILUL SPORTIV

(vorbind pentru prima oară.)

Da! Mulţumesc! Mulţumesc!

ACTIVIST UNU

Ăă… ar mai fi o chestiuță. Dacă nu-i prea mare deranjul. Înainte să… (arată spre pistolul de start) „bum-bum“, fă-i un pic cu ochiul. Ca să fie pregătit.

RESPONSABILUL SPORTIV

Cu ochiul?

ACTIVIST UNU

E băiat bun.

ACTIVIST DOI

Un indiciu.

RESPONSABILUL SPORTIV

Un indiciu! Da. Bine.

ACTIVIST UNU

E băiat bun.

RESPONSABIL SPORTIV

Bine, bine… Shalom!

ACTIVIST UNU/DOI

Shalom, shalom, mulţumim.

RESPONSABIL SPORTIV

Shalom, shalom… Pe locuri! Fiţi gata! (Ridică pistolul şi trage.) Start!

Momentul lor preferat din scheci era cel final, când Atletul Israelian, după ce i se dăduse un avans de şapte sau opt metri, alerga până la primul obstacol, punea mâna pe bara transversală şi se străduia, delicat, să păşească peste ea.

După ce episodul a fost transmis pe Canalul 2 în anii ’90, autorul scenariului, Etgar Keret, a căpătat eticheta de evreu care-şi urăşte neamul şi de antisemit din partea unui bine-cunoscut filosof şi expert în etică, Assa Kasher.

Kasher contribuise – cu ani în urmă – la alcătuirea codului etic al Forţelor de Apărare Israeliene, impunând ideea că ar fi Cea Mai Morală Armată din Lume.

Pe Zid, lângă punctul de control Qalandia: CEA MAI MORALĂ ARMATĂ DIN LUME.

Cu şase zile înainte să moară Abir, Bassam i-a însemnat cu creionul înălţimea pe uşa apartamentului lor din Anata: o singură linie neagră, la jumătatea distanţei dintre clanţă şi gaura cheii.

Până în ziua în care s-au mutat, nici Bassam şi nici Salwa nu au acoperit cu vopsea linia. Ceilalţi copii au crescut şi au depăşit-o.

De ziua ei, în fiecare an, Bassam înnegrea la loc semnul.

Araab era cu trei ani mai mare decât Abir; Areen, cu doi. Muhammad era cu un an mai mic; Ahmed, cu doi. Hiba, cea mai mică la o diferență de trei ani, semăna cel mai mult cu Abir.

Chiar şi astăzi, când se uită la uşile nemarcate ale casei din Ierihon, Bassam simte lipsa semnului cumva în capul pieptului.

111

Se învârtea pe coridor. Oficialii de la spital refuzaseră autopsia. Nu era necesară, au zis. Era vorba, evident, despre o leziune traumatică, o ruptură a osului din zona posterioară a craniului, cu osul însuşi pătruns în creier. Aveau radiografii. Rapoartele oficiale ale doctorilor. Teste de sânge. Cardiograme. Rezultatele puteau fi autentificate la notar, dacă voia. I se adresau într-o manieră oficială. Ba chiar se şi înclinau un pic în faţa lui. Îi înţelegeau durerea, au zis. Voiau să-i uşureze povara. O autopsie ar fi fost însă complicată. Le-ar fi trebuit permisiune oficială. Trebuiau luate în considerare nişte lucruri. Decizia avea să ia timp. Solicitarea trebuia făcută prin canale oficiale.

Bassam a insistat iarăşi să se facă autopsia. Responsabilii s-au pus pe dat telefoane. Acele ceasului de pe perete se mişcau întruna. S-au întors, cu cravatele strânse mai bine sub bărbii. Putea explica iarăşi de ce-i trebuia, mai exact, o autopsie? Bassam a simţit că i se urcă sângele la cap. Se gândise la asta în ultimele două zile, a spus, şi avea de gând să-i dea în judecată, să intenteze acţiune penală. Pe cine să dea? au întrebat ei. Statul, a răspuns. S-au oprit o clipă, trăgându-se de tivurile halatelor albe. Erau mai severi acum în politeţea lor, dar aveau şi ceva care dădea de înţeles că sunt de partea lui. „Da“, au zis, „ceva a luat-o razna aici, e cu siguranţă o vină, dar acuzaţii penale, domnule Aramin, chiar aşa?“ „Da, sunt sigur“, a răspuns el. „Nu prea suntem convinşi că asta e calea justă.“ „Nu e o cale, e un fapt.“ „Ne cerem scuze“, au urmat ei, „dar nu avem puterea de a solicita o autopsie.“ „Ca părinte“, a replicat Bassam, „am dreptul să cer aşa ceva.“ „Am dat câteva telefoane şefilor noştri“, au zis, „şi cererile ne-au fost refuzate, însă aveţi acces la toate datele, toate informaţiile de care aţi putea avea nevoie sunt aici.“ „Nu“, a zis el, „am nevoie de o autopsie oficială.“ Au început să se foiască. „Ne pare rău, am apelat la toate canalele, avem ordine de respectat.“

Îşi putea da seama, din felul în care-şi fereau privirile, că mai era ceva: armata dăduse deja un comunicat care pretindea că nici un foc nu fusese tras de patrulă, că în zonă se protestase şi că, cel mai probabil, Abir fusese nimerită de o piatră aruncată de insurgenţii palestinieni.

Oficialii înțelegeau prea bine, au zis, dar dacă voia autopsie, trebuia s-o plătească din banii lui. Nu putea fi cerută pe cheltuiala statului. Avea să coste multe mii de șekeli. Prin urmare, îi recomandau să se bazeze pe datele medicale.

– OK, a spus Bassam, o să plătesc.

Autopsia a costat șase mii opt sute de șekeli. A fost plătită pe loc, după o chetă făcută în spital printre cei care așteptau împreună cu el: Rami, Alon, Suleiman, Dina, Muhammad, Robi, Yehuda, Avi și Yitzak.

Când au terminat cu autopsia, i-au dat, într-o pungă de plastic, lucrurile pe care le avusese Abir. Cămașa de noapte fusese împăturită cu grijă. La fel și hainele de școală. Pe fundul pungii se aflau doi pantofi de lac, unul din ei ușor scâlciat de la derapajul pe sol.

Acţiunea penală a fost oprită aproape instantaneu: lipsă de probe. Nu l-a surprins. Ştiuse de la început că aşa va fi. Cei câţiva jurnalişti s-au adunat lângă tribunal, într-o după-amiază însorită de joi. Bassam purta costum şi cravată.

– O să duc cazul la instanţa civilă, a zis.

Șase mii opt sute de șekeli în 2007: o mie cinci sute șaptezeci de dolari.

106

Pe la jumătatea procesului, judecătoarea a cerut o reconstituire. Voia ca toţi cei implicaţi să se deplaseze la Anata şi să încerce să desluşească ce se întâmplase şi cum.

În sală s-a stârnit rumoare. Echipa apărării a ridicat imediat o obiecţie: erau implicate chestiuni de siguranţă, procedură, jurisdicţie legală, însă judecătoarea le-a respins contestaţiile.

– Ne vom întruni în Anata, a zis.

Convoiul a ieşit din Ierusalimul de Vest într-o dimineaţă de joi. Mai multe străzi au fost închise circulaţiei. Câteva maşini de teren s-au poziţionat în aşteptare. Pe deasupra, ca o libelulă gălăgioasă, zbura un elicopter.

Ziua era înnorată. O pătură de căldură se lăsase peste întregul oraş. Vântul purta şrapnele de praf.

Bassam a ajuns devreme. A văzut-o pe judecătoare coborând din maşină. Purta o rochie sobră, care-i acoperea braţele şi genunchii. A luat din geantă o basma, a legat-o cu îndemânare sub bărbie. Şi-a umbrit ochii cu palma şi s-a uitat împrejur. Era, poate, întâia oară când ajungea în Anata: casele cocoţate pe deal, harababura de apartamente din vale, garajele, cauciucurile aruncate, drumul cu două benzi, sensul giratoriu, prăvăliile baricadate cu scânduri, barierele de beton ciobite, indicatoarele îndoite, copiii ţopăind în drum spre şcoală, o asistentă de traversare cu hijab.

Judecătoarea a întors faţa din bătaia vântului, a scormonit în geantă după ochelarii de soare, i-a pus la ochi şi a pornit spre locul unde se prăbuşise Abir. S-a uitat la peticul de pământ şi a dat din cap, a cerut să se facă o fotografie, apoi s-a întors, a dat iarăşi colţul. I-a cerut grefierului să numere paşii, după care l-a chemat pe comandantul unităţii de grăniceri.

– Unde e cimitirul?

– Pardon?

– Cel dinspre care veneaţi.

– Mă scuzaţi?

– În declaraţia dumneavoastră.

– Acolo e, doamnă judecător.

– După colţ?

Comandantul n-a ştiut ce să mai răspundă. Judecătoarea s-a uitat cu luare-aminte la clădirea de apartamente dintre cimitir şi locul morţii. A trecut ceva într-o agendă roşie.

– Să vedem cimitirul.

– Nu cred că-i o idee prea bună, doamnă judecător.

– Eu decid procedurile de urmat, domnule comandant.

Faţa bărbatului s-a înroşit. Şi-a chemat soldaţii. Au făcut cerc în jurul judecătoarei şi au condus-o până la colţ. Femeia a oprit grupul sub zidul înalt al cimitirului.

– De acolo aruncau cu pietre?

– Da.

– Se descurcă bine cu distanţele arabii ăştia.

– Pardon? a făcut comandantul.

– O realizare deosebită. Să arunci cu pietre de după colţ.

– Cu tot respectul, doamnă judecător, ar fi putut trage din mai multe unghiuri.

– Aşa deci.

– Trebuie să înţelegeţi că e vorba despre condiţii de luptă aici. Suntem atacaţi

continuu. Poate să plouă cu pietre de oriunde. Chiar și de pe acoperiș. Trebuie să avem ochi în ceafă.

– Avea zece ani, domnule comandant.

Judecătoarea s-a răsucit pe călcâie și s-a întors iarăși spre colțul străzii. Soldații au urmat-o. A parcurs iarăși distanța până la locul unde fusese împușcată Abir.

– Aici?

– Da, presupun, a zis comandantul. Cam pe aici. Poate.

– Trebuie să văd un jeep.

– Doamnă?

– Vreau să văd interiorul unui jeep.

– Da, doamnă.

S-a auzit un ordin în stația radio, și dinspre sensul giratoriu a apărut o mașină de teren încadrată de alte două. Judecătoarea a înaintat spre vehiculul din mijloc, și-a săltat poala rochiei, a intrat.

– După colț, i-a zis șoferului.

O suflare iute și puternică de vânt a izbit în coasta mașinii de teren. Bassam a fost sigur că aude cum lovește fiecare bob de nisip. Vehiculul a dat colțul, s-a întors, a mai făcut o dată drumul. Trapa din spate a fost deschisă, apoi iarăși închisă.

Privitorii au icnit văzând cum din deschizătura mică, pătrată se iețește țeava unei arme.

Trapa fost iarăși închisă și deschisă. Lui Bassam i se părea că totul trebuia repetat.

Când a coborât din mașină, rochia judecătoarei s-a ridicat ușor. A tras-o bine peste genunchi și a parcurs iarăși distanța până la locul unde căzuse Abir.

S-a oprit o clipă, și-a săltat ochelarii de pe ochi, a privit în jos.

– Bun, ne întoarcem la Ierusalim.

Y.A. a apărut devreme. Avea douăzeci și trei de ani, însă părul începuse deja să-i cadă, lăsându-i o peninsulă rarefiată în creștetul capului. Purta un sacou cenușiu, o cămașă albastră mototolită și o cravată de un galben care părea mult prea intens. Ochii îi erau ageri, dar și-i pironea în pământ. De el se ținea ca o umbră un avocat, cu o servietă pe care și-o ridicase peste pântec de parcă s-ar fi apărat de o lovitură. Y.A. s-a pitulat pe lângă perete. Părea genul de om care ar fi dat orice să dispară în zidărie. Declarase public, cu luni în urmă, că va participa la proces. Nu mai putea da înapoi. Avea să fie disculpat, spusese. Avocatul s-a așezat lângă el, a pus jos servieta. Li s-au alăturat două femei, care s-au așezat chiar în spatele lor. Era ca într-un joc de șah în care Y.A. se transformase într-un turn: avea să rămână acolo, fără vreo rocadă posibilă. Și-a lăsat mâinile pe genunchi, privind la locurile destinate presei, care începeau să se ocupe.

O jumătate de duzină de reporteri și-au pregătit carnetele. În rândurile din spate se aflau mai mulți studenți la drept. Partizanii lui Bassam au umplut restul de locuri: mai mult israelieni. Unii țineau la piept poze cu Abir. S-au ridicat în picioare când a intrat judecătoarea. Și-a împreunat degetele, a făcut din palme o piramidă. S-a uitat la Bassam, i-a prins o clipă privirea. Bassam nu se așteptase la asta. Judecătoarea s-a aplecat peste tăblia mesei și a început să vorbească domol.

Opinia curții este următoarea. Am ajuns la o decizie. Am evaluat diversele mărturii. Abir Aramin era rezidentă a municipalității Ierusalimului. Am decis. Responsabilitatea statului Israel. A fost stabilită.

De pe locurile presei s-au auzit icnete de surpriză. Avocații statului au rămas așezați. Suporterii lui Bassam au izbucnit în aplauze. S-a întors spre ei și a plecat capul, rugându-i să nu facă zarvă. S-a uitat peste rânduri la Y.A. Soldatul privea fix, drept înainte. Poate că se uitase la fel, cine știe, prin deschizătura îngustă de-o palmă din spatele jeepului. Poc, poc, poc. Încă adolescent. Într-un joc video.

Bassam a băgat de seamă că Y.A. dăduse din cap a încuviințare când se auzise verdictul. De parcă ar fi știut. De parcă l-ar fi așteptat. De parcă ar fi fost

avertizat din timp.

Suma compensației rămânea a fi stabilită. Statul, totuși, avea să plătească pentru acești ani pierduți, neglijență, cheltuielile de înmormântare. Boxa acuzaților a fost deschisă. Y.A. a fost mânat iute spre ieșire, cu avocatul nedezlipit de el. A părut să se oprească o clipă în ușă, apoi rotunjimea cheliei lui tinere a dispărut în umbre. Prin sală s-au auzit chiote și ovații. Un aprod a făcut apel la calm. Pe Bassam îl așteptau strângeri de mână, bătăi pe spate, zâmbete. Abia putea să se țină pe picioare. Avea nevoie de o pauză. Calea către ieșirea din sala de judecată se blocase. În jur, sprijinitorii săi purtau fotografia fiicei sale plecate de pe lume. Cineva i-a atins cotul. „Felicitări, frate. Un punct de cotitură. Îți vine să crezi?“ Și-a lăsat capul în piept. Parcă tot procesul se întâmplase altcuiva, cineva care levita în aerul altei lumi. Nu i se părea că ar fi câștigat ceva. Nu fusese nimeni acuzat de omor, nu se recunoscuse oficial vina. Și-a făcut loc prin mulțime afară din sală. A dat colțul pe un culoar, apoi pe altul, numai colțuri erau, întotdeauna colțuri. După încă un colț a dat peste niște bărbați care așteptau la coadă la toaletă. S-a abătut pe acolo. Nu a fost surprins să dea peste Y.A. în fața oglinzii, tot nedezlipit de avocatul său. Y.A. a ridicat ochii spre el. Cu ceva rugător și temător în privire. Avocatul a încercat să-l dezlipească de acolo, însă Y.A. a rămas. Bassam și-o repetase în cap, în ebraică, de o sută de ori.

– Tu ești victima aici. Nu eu.

La un deceniu după atentat, familia lui Yael Botvin, fata de paisprezece ani care fusese aruncată în aer împreună cu Smadar, a intentat un proces la tribunalul districtual din Washington, D.C.

Familia cerea despăgubiri de la Republica Islamică Iran, de la Ministerul iranian al Informațiilor și Securității și de la Garda Revoluționară iraniană, pe care le socoteau responsabile colectiv pentru atacul Hamas. Se afirma că atentatul sinucigaș fusese aprobat la cele mai înalte niveluri ale conducerii iraniene și se solicita ca, de vreme ce Yael avusese cetățenie americană, cazul ei să se judece potrivit legislației Statelor Unite.

În declarația sa, mama lui Yael, Julie, a spus că unul dintre cele mai dificile lucruri fusese să le vadă pe prietenele lui Yael continuându-și viețile, căsătorindu-se și făcând copii.

În 2012, familia Botvin a obținut în instanţă suma de 1,7 milioane de dolari.

Republica Islamică Iran nu a plătit niciodată.

Zi de zi, lângă clădirea tribunalului, Rami li se alătura lui Bassam și suporterilor săi. Ori de câte ori trecea pe poartă vreun vehicul, ridicau deasupra capetelor fotografii uriașe cu Abir.

100

După finalizarea cazului Aramin, au fost publicate în Israel și în Statele Unite câteva articole care deplângeau decizia judecătorească. Într-o asemenea situație de natură militară n-ar fi trebuit să se îngăduie o acțiune civilă. Instanțele penale indicaseră deja că nu existau probe suficiente. De ce să îndure statul povara? La judecată se arătase că ar fi fost posibil ca fata să fi fost lovită de o piatră aruncată de protestatari și, chiar dacă ar fi fost nimerită de un glonț de cauciuc rătăcit, scenariu prea puțin probabil, comandantul unității declarase sub jurământ că se aflau neîncetat sub atac. Decizia legală luată ar fi putut, pe viitor, să pună în pericol viețile unor soldați israelieni, forțați să ia decizii cruciale de securitate în fracțiuni de secundă. Dacă erau făcuți să ezite, s-ar fi pus în primejdie nu doar pe ei, ci și pe camarazii lor ori pe cetățenii civili. În plus, încă și mai alarmant, Bassam Aramin era un terorist condamnat. Făcuse șapte ani de închisoare pentru niște atacuri cu grenade. Ținea de facțiunea Fatah, pe care continua să o sprijine. Un milion de șekeli ar fi însemnat, indubitabil, un ajutor considerabil pentru vreo altă acțiune teroristă. Cine putea ști ce mai plănuia acum?

Grenadele s-au rostogolit pe lângă caroseria mașinii de teren. Una, două. I se păreau, de departe, ca niște pietricele rotunde. O grenadă s-a oprit în roata din spate. A ricoșat, stârnind o trâmbă de praf.

Alte ziare spuneau că procesul Aramin era o decizie de cotitură. Deşi nu exista o condamnare penală prealabilă, pârâtul fusese judecat de instanţa civilă şi sentinţa era un important pas înainte pentru întărirea esenţei democratice a statului. Reitera autonomia sistemului judiciar şi totodată punea sub semnul întrebării natura entităţii atât de adesea numite „cea mai morală armată a lumii“. Dacă era într-adevăr necesar ca armata să dea dovadă de moralitate – cum fusese concepută, cu decenii în urmă, de părinţii fondatori ai ţării –, trebuia să accepte un sistem de control şi verificare. Acţiunile unui singur soldat ori ale vreunui comandant de batalion indisciplinat nu reflectau neapărat conduita militară în general şi era important, pentru integritatea armatei, ca aceasta să fie conştientă de natura şi gravitatea greşelilor sale. Verdictul deschidea vaste posibilităţi atât pentru israelieni, cât şi pentru palestinieni, permiţându-le totodată să chestioneze în mod corect acţiunile celor a căror datorie era să-i protejeze. Nu trebuia să se uite, totuşi, că viaţa lui Abir Aramin, de zece ani, fusese pierdută şi că nimic n-avea s-o mai aducă înapoi.

Un al doilea bubuit, mai slab, s-a auzit de sub roată. I s-a părut că vede cum e sfâșiat cauciucul. A așteptat să explodeze şi celălalt. Nu s-a întâmplat nimic. Vehiculul de teren și-a urmat înaintarea, apoi portierele s-au deschis. Două, trei, patru siluete s-au revărsat afară.

Alte publicaţii susţineau că acest caz al lui Abir Aramin era o excepţie singulară care dovedea existenţa unui sistem brutal. Era o victorie, dar una à la Pyrrhus. Faptul că acest caz atrăsese atâta atenţie punea în lumină dezechilibrul pronunţat al sistemului judiciar israelian şi al tribunalelor militare, unde nici un soldat israelian nu fusese pus sub acuzare pentru uciderea unui necombatant, nici măcar dacă fusese vorba, ca în cazul Aramin, de un copil. Un proces penal ar fi pus în discuţie adevărata natură a conflictului, însă varianta, încă de la început, nici nu fusese luată în considerare. Acţiunile judecătoarei de la tribunalul civil, deşi în sinea lor admirabile, nu erau decât un gest mărunt în contextul politic mai larg. Cazul Aramin fusese abătut pe şleaul dreptului civil. Sentinţa încuraja iluzia că palestinienilor le erau permise anumite drepturi în interiorul lărgit al sistemului. Era un sistem fundamental nedemocratic, în care copiii, când nu erau împuşcaţi cu gloanţe de cauciuc, puteau fi deferiţi instanţelor militare, unde şansele de a fi găsiţi vinovaţi ajungeau la 99,74 la sută. Abir Aramin suferise aceeaşi soartă – fusese vinovată că era palestiniană, că avea zece ani, că se afla lângă poarta şcolii, că-şi cumpărase bomboane de doi şekeli.

Apeirogon: poligon cu un număr de laturi infinit numărabil.

Din greacă, apeiron: fără margini, nesfârşit. Alături de rădăcina indo-europeană per: a încerca, a risca.

Ca întreg, un apeirogon se apropie de forma unui cerc, însă o porțiune mărită a unui fragment arată ca o linie dreaptă. Se poate, până la urmă, atinge orice punct din întreg. Se poate ajunge oriunde. Totul este posibil, chiar și ce pare imposibil.

În același timp, se poate ajunge oriunde într-un apeirogon, și forma în ansamblul ei e complice în călătorie, chiar și acea parte care nu a fost încă imaginată.

Mai târziu, când suma compensației a fost anunțată, Bassam l-a văzut iarăși pe Y.A. De data asta Y.A. purta pe cap o kippa. Decisese să se căiască, să devină un chozer b’teshuva, să se nască iarăși, să se întoarcă la rădăcini.

Maimonide, filosof evreu din secolul al XII-lea, a spus că procesul de penitență include trei etape: confesiune, regret și un legământ pentru ca greșeala să nu se mai repete.

În Coran, Dumnezeu e numit adesea Al-Ghafoor, Al-Afuw, Al-Tawwab, Al-Haleem, Ar-Rahman și Ar-Rahim: Cel Mai Cruțător, Iertătorul, Îngăduitorul, Răbdătorul, Preamilostivul și Preaînțelegătorul.

89

Uneori, Bassam îşi imagina că Y.A. nu ducea deloc viaţa unui chozer b’teshuva, că asta nu era decât o păcăleală, o făcătură, şi că soldatul întorsese cu totul spatele ideii de penitenţă, părăsise armata, îşi găsise un loc de muncă, ceva având, firește de-a face cu tehnologia digitală, jos pe scara ierarhică, dar bine plătit, o surpriză până şi pentru el însuşi, norocul de a fi scăpat de poziţia banală de grănicer, fără pic de căinţă, nu, şi poate că acum trăia într-un apartament luminos din Tel Aviv ori de la malul mării, o casă cu care-i plăcea să se laude, mică, dar impresionantă, cu o odaie atât de plină de oglinzi, că nici nu trebuia să se uite vreodată peste umăr.

Tablouri pe pereţi. Duşumele din lemn brazilian de esenţă tare. Carpete ţesute de mână. O mulţime de dispozitive albe şi fiţoase în bucătărie. Modemuri, ecrane şi cabluri mascate iscusit în pereţi. Muzică rock auzindu-se suav de la boxele ascunse.

Y.A. păşea poate în tălpile goale, minunându-se de viaţa lui cea nouă. Cu pantaloni albi de in suflecaţi deasupra gleznelor. Cămaşă cu mâneci scurte, descheiată cu insolenţă. Nişte brăţări subţiri, împletite din aţă, pe încheietura mâinii. Ar fi putut să ia un pahar cu apă şi gheaţă cu cuburi perfect pătrate şi să-şi vadă reflexia în ferestrele largi, să se oprească în loc o clipă, să se întoarcă, să arunce iarăşi o privire, să încline capul pe un umăr, să-şi termine apa, să arunce gheaţa în chiuvetă, să-şi treacă palmele peste ţeava argintie şi înaltă a robinetului, să pună paharul în suportul pentru uscat, să arunce din mers o privire asupra telefonului mobil.

La uşa apartamentului, Y.A. şi-ar fi tras în picioare o pereche de mocasini albi, s-ar fi aplecat să ia o sacoşă de plajă, ar fi aruncat încă o privire scurtă în oglindă, ar fi închis uşa, asigurându-se că o încuie în urmă.

Ar fi parcurs apoi lungimea coridorului scăldat în lumina molatică, fluorescentă şi s-ar fi îndreptat spre lifturi. Ascensorul ar fi sosit rapid, eficient. Ar fi salutat cu o înclinare a capului o vecină – înaltă, elegantă, poate inteligentă – cu un pudel în braţe. La parter, Y.A. i-ar fi făcut loc să iasă, apoi ar fi dat roată în jurul

femeii şi i-ar fi deschis prima dintre cele două uşi groase de sticlă.

Afară, pe stradă, femeia ar fi aşezat pudelul uşurel la pământ, iar câinele s-ar fi opintit în lesă. Y.A. s-ar fi aplecat şi l-ar fi mângâiat de rămas-bun, după care şi-ar fi început alunecarea pe stradă, genul de umblet care l-ar fi făcut să pară că poartă pernuţe în picioare. Ar fi auzit ţiuitul de avertizare al unui camion în marşarier. Clinchet de tacâmuri într-o cafenea. Zuruitul motorului unei macarale. Soneria unei biciclete pe pista paralelă cu plaja Frishman.

Ar fi trecut de bariere de construcţie portocalii, s-ar fi oprit un moment la semafor, şi-ar fi netezit sacoşa de plajă care-i bătea pe coapsă. Traficul ar fi vuit împrejur: taxiuri, camioane, o maşină de poliţie albă, fără însemne.

Ar fi trecut podeţul spre pietonal, s-ar fi oprit la pista de biciclete, ar fi privit trecerea alergătorilor la bustul gol, a tinerelor cu brasieră de jogging, s-ar fi uitat la vârstnici cum îşi fac plimbarea, cu paşi apăsaţi, pe ţărm. Y.A. s-ar fi dezbărat de încălţări, le-ar fi luat în mână, şi-ar fi descheiat apoi şi mai mult cămaşa din mers.

Pe plajă, sunetele înfundate ale jucătorilor de matkot, chiotele, râsul lor, paletele plesnindu-le coapsele goale. Umbrelele, lăzile frigorifice, prosoapele, corpurile date cu ulei chiar şi acum, dis-de-dimineaţă. Bebeluşii ţinuţi la piept. Bărbaţi în etate cu Haaretz la îndemână, cu termosuri de cafea şi telefoane cu clapetă. Un pantof cu toc cui lepădat în nisip. Muzica de la radio; un ritm mizrahi, o piesă rap, o bucată de jazz de-a lui Degibri. Vânzătorii ambulanţi imigranţi. Tricourile de fotbal cu embleme englezeşti. Tricouri de fotbal franţuzeşti. Spaniole. Y.A. şi-ar fi găsit un petic de nisip, şi-ar fi întins prosopul scos din sacoşa de plajă, ar fi vârât telefonul mobil într-un buzunăraş cu fermoar, ar fi deschis o sticlă cu apă şi ar fi rămas aşa, să se uite la caiacişti strălucitori, la windsurferii în trei culori, la albastrul Mediteranei, la şirurile de înotători îmbulziţi pe lângă ţărm şi la soarele căţărându-se pe cerul înalt şi nespus de albastru. Ar fi desfăcut larg braţele, s-ar fi oprit un moment, ar fi strâns la loc capacul sticlei, ar fi pus-o la loc în sacoşă înainte de a-şi scoate pantalonii de in dezvăluind un costum de baie mulat, albastru, apoi ar fi apucat-o spre apă, făcând zigzaguri printre ultimii jucători de matkot, s-ar fi întins la o uşoară alergare şi ar fi ajuns sprinţar la marginea ţărmului, un bărbat cunoscut mării, intim cu ea.

În asemenea momente, Bassam îşi mai imagina şi un glonţ de cauciuc, unul singur, zburând peste plajă, trecând pe deasupra valurilor, peste cei întinşi la soare, peste şezlonguri, peste umbrele, apoi oprindu-se un moment în mijloc de parcă ar fi încercat să ia o decizie, rotindu-se pe loc, sfidând timpul, şi în cele din urmă năpustindu-se fără vreun avertisment în ceafa lui Y.A.

Făcându-i țăndări, cu precizie, partea din spate a craniului.

Tu eşti victima aici, nu eu.

Rami, pe de altă parte, și-l imagina pe Y.A. într-un apartament cu tavanul scund. Poate într-un orășel din deșertul Negev. Într-un bloc. Un pic ponosit. Cu murdărie prin unghere. La al treilea etaj, poate al patrulea. La capăt de coridor. Câteva încuietori pe ușă. Un abțibild cu Likud lângă sonerie. Ușa un pic strâmbă. Balamale care scârțâie. Întunericul strâmt de dinăuntru. Mirosul fumului de țigară. Silueta mamei lui Y.A. la chiuvetă, fredonând ceva în vreme ce spală vasele de aseară. Rochia ei largă, cu imprimeu floral. Părul într-o plasă. Pe fundal, un radio, Reshet Gimmel, 97,8 FM. Cârpe de vase atârnate. Blatul de plastic. Borcanul de Nestlé. Oale desperecheate. Un vas ciobit cu măsline. Ceasul de ceramică armenesc ticăind într-o margine a plitei. Linoleumul încrețit ridicându-se împotriva covorului cu franjuri. Farfuria de Seder pe măsuța de lemn. Motivul floral. Bolul de cristal de alături, plin de flecuștețe ornamentale. Fotografiile înșirate pe rafturi: Y.A. la Marea Moartă, Y.A. cu maică-sa, înainte să se ducă în armată, Y.A. la bar mitzvah, Y.A. la patinoar, Y.A. suflând într-un corn de berbec, Y.A. terminând școala profesională, Y.A. în uniforma de polițist de frontieră, Y.A. sub capota primei sale mașini, Y.A. la dans cu o fată necunoscută și – la un capăt de raft –, într-o ramă minusculă de argint, tatăl lui Y.A. când fusese tânăr și el, pe țărmul fluviului Lena, lângă orașul Yakutsk din Siberia, cu niște patine artizanale atârnate peste umăr, poză făcută în anul de dinainte să emigreze în Israel și să-și găsească de lucru într-o fabrică de muniții din Netanya.

Cu Y.A în camera lui, întins pe pat, cu o țigară într-o mână și cu cealaltă umbrindu-și ochii umflați.

Deloc viața unui chozer b’teshuva.

Ce voia Rami era să-l ducă pe Y.A. pe un câmp mare, fără bolovani, fără garduri, şi să-l ia la îmbrâncit, la început uşurel, să-l împingă doar în umăr, să-l facă să se clatine un pic, să-l întrebe de ce într-un fel logic, să-l împingă iarăşi în umăr, în cel drept, apoi în cel stâng, cu Y.A. dând iute înapoi pe câmp – sub lumina lunii acum, şi o mare de iarbă întunecată –, cu mâinile sus, pe jumătate predându-se, îngăimând: „A fost o greşeală, doar o greşeală, stai aşa, stai, nu-i vina mea, dă-mi pace, nu-i vina mea, frate“, iar Rami l-ar fi îmbrâncit şi mai tare atunci, zicând: „Nu-mi spune mie frate“, iar Y.A. s-ar fi poticnit şi ar fi căzut în iarbă, cu mâinile ridicate şi degetele desfăcute: „Hei, omule, n-a fost vina mea, trebuie să mă crezi, n-am făcut decât să respect ordinele, comandantul ne-a spus să tragem, ştii cum e acolo, e o junglă, omule, şi eu eram doar un puşti, ne-a zis să tragem, n-am vrut să facem rău nimănui, pe bune, omule, nici nu ne uitam unde trăgeam, a fost o greşeală, habar nu aveam că suntem pe lângă o şcoală, ne împroşcau cu pietre, doar ştii cum e, haide, omule, ai fost şi tu în armată, haide, frate, răpăiau pietrele în tavan, alea erau ordinele, e groaznic, omule, de unde să fi ştiut că-i o fată acolo, spune-mi de unde“, iar Rami l-ar fi lovit pentru prima oară cu pumnul, tare, în mijlocul pieptului, ca Y.A. să se îndoaie de şale, icnind, cu mâinile mai aproape de faţă acum, să se apere, „Lasă-mă în pace, nu ştii ce faci“, s-ar răţoi un pic acum, „ce tot vrei, n-am făcut nimic, nu mă învinui degeaba, îmi făceam treaba şi atât, am văzut-o, da, arunca cu pietre, omule, avea în mână o piatră, toţi sunt o gaşcă de mincinoşi, născuţi cu minciuna în gură, nişte arabi împuţiţi toţi, era acolo cu ceilalţi“, iar aici Rami s-ar fi lansat într-o ploaie de lovituri puternice, dreapta, stânga, dreapta, stânga, făcându-l pe Y.A. să cadă pe spate, să se încovoaie ferindu-se, „Du-te, mă, în pizda mă-tii, habar nu ai, dă-mi pace, avea o piatră în mână, am văzut-o acolo, nici n-a fost nimerită de vreun glonţ de cauciuc, s-a ales cu o piatră în ceafă, asta s-a întâmplat, n-am avut eu nimic de-a face, du-te dracului de-aici, n-am tras, unul de-al ei a lovit-o“, şi acum pumnii lui Rami l-ar potopi, un vârtej, lovind capul soldatului, gâtul, urechile, şi ar ţine-o aşa până ce soldatul ar cădea lat în iarba întunecată, iar Rami s-ar proţăpi deasupra lui şi soldatul, acum, s-ar apuca să scâncească, îi pare rău, n-a vrut, nici n-a ştiut ce se petrece de fapt, „Ascultă-mă, te rog, s-a întâmplat totul cât ai clipi, s-a deschis trapa de metal, ţeava ieşea pe-afară, adevărul e, omule, că mi-era frică, mi-era frică, asta-i, n-am ştiut ce pizda mă-sii

fac, exact la fel făceai și tu, recunoaște, omule, recunoaște, așa ai fi făcut“.

Optsprezece ani: uneori nu există ieşire.

În închisoare, Bassam se mai întreba uneori dacă grenadele fuseseră lăsate intenţionat lângă gura peşterii. Două dispozitive explozive aşezate pe un strat de paie uscate. La început crezuseră că au dat peste o lădiţă cu rodii.

Grenadele erau vechi, probabil rămase de prin ’67. Nu era imposibil să se fi umblat dinainte la ele, să li se fi redus încărcătura explozibilă, să fi fost dezamorsate.

Cuvântul ebraic pentru rodie, rimon, e acelaşi folosit şi pentru grenadă. Era, potrivit unor specialişti în Biblie, fructul oprit din Grădina Edenului. Se spune că ar avea de obicei 613 seminţe, corespunzând numărului de porunci din Tora.

Porunca 598: Cei încleştaţi în bătălie să nu se teamă de duşmanii lor şi nici să nu se lase înfricoşaţi în luptă.

77

În dimineața celei de-a treia întruniri a Cercului Părinților – la douăsprezece zile după moartea lui Abir –, Bassam a fost oprit la un punct de control din valea Walaja. A fost dus într-o cameră dosnică dintr-o baracă din prefabricate și i s-a cerut să se dezbrace.

Încăperea era mică și înghesuită. Pe perete era pus un poster cu echipa Beitar Ierusalim. A observat o cameră de supraveghere în colțul tavanului: se mișca încoace și încolo, sprijinită pe brațe de metal.

Și-a dat hainele jos, până la chiloți și șosete. Și-a pus pe podea pantofii, și-a lăsat pe masă, împăturite, cămașa și pantalonii. A venit un soldat și a băgat hainele într-o pungă de plastic.

– Și ceasul de la mână.

– De ce?

– Se testează.

– Ce se testează?

Soldatul nu i-a răspuns.

Pe ușa deschisă șfichiuia un vânt de ianuarie. Bassam i-a întins ceasul.

– Am nevoie de o pătură, a zis Bassam.

A fost surprins când soldatul s-a întors, în câteva secunde, cu o păturică roșie. Cu smocuri de păr de câine agățate de ea. Mirosea vag a copil mic.

– Cât o să dureze?

– Cât e necesar.

Bassam și-a tras pătura pe umeri. Așa mergea Ocupația: așteptai. Și iar așteptai.

După care mai aşteptai ca să treci peste aşteptare. Era indicat, ştia, să pretindă că nu-l deranjează. Aştepţi în picioare, aştepţi aşezat, aştepţi întinzându-ţi mădularele amorţite. Aştepţi să intre alt soldat. Aştepţi să plece. Transformi aşteptarea în artă.

Uşa s-a deschis. Soldatul l-a întrebat dacă voia o pauză de ţigară. Era de parcă, şi-a zis Bassam, ar fi fost şi el în timpul programului de lucru. Da, a răspuns, ar vrea o ţigară.

Soldatul a aprins ţigara, a pus pe masă o doză goală de suc, pe post de scrumieră, apoi a ieşit iar.

Bassam a tras fumul în piept, adânc, făcând ţigara să dureze cât mai mult cu putinţă. Şi-a privit încheietura pe care nu mai avea ceasul.

Aproape că s-a simţit dezamăgit când alţi doi soldaţi au intrat între pereţii de prefabricate cu hainele lui.

– Încă ceva, i-au zis.

I-au cerut să se dezbrace de tot, să se poziţioneze peste o oglindă şi să se aşeze pe vine.

În cartea sa Pensées, o colecție de cugetări teologice și filosofice, Pascal, filosof francez din secolul al XVII-lea, a sugerat că toate problemele omenirii derivă din incapacitatea individului de a sta singur într-o cameră.

Momentul pe care-l ura cel mai mult Salwa era când, la aeroport, îşi trăgeau mănuşi de plastic pe mâini şi-i căutau prin păr. De parcă scalpul ei ar fi conţinut ceva pe cale să explodeze din clipă în clipă.

În indexul Henley al pașapoartelor, cel al Autorității Palestiniene, un permis de trecere, apare mereu printre cele mai nefolositoare din lume.

Ridică-ți cămașa, jigodie.

Printre ţările unde lui Rami nu-i era îngăduit să călătorească, în virtutea cetăţeniei sale israeliene: Malaysia, Bangladesh, Pakistan, Oman, Arabia Saudită, Sudan, Libia, Liban, Kuweit, Irak, Iran, Brunei, Siria, Emiratele Arabe Unite şi, firește, din ordinul propriului guvern, oriunde în Cisiordania sau Gaza.

71

Îi condusese la aeroport cu mașina: Smadar și tatăl lui, Yitzak. Fata avea zece ani. Abia terminase o lucrare despre arborele ei genealogic. Cei doi se îndreptau spre Ungaria.

Era pentru prima oară de la război încoace când Yitzak vizita Europa. Întrebările lui Smadar treziseră ceva în el.

Stăteau amândoi în spate, iar Rami, în față, o făcea pe șoferul de limuzină.

– Mă scuzați, domnule.

– Da, doamnă?

– Ați putea, dacă sunteți bun, să conduceți ceva mai încet?

– Cum doriți, doamnă.

Rami și-a atins cozorocul șepcii și a mărit viteza.

– Mai încet, s-a hlizit ea, mai încet.

Ajunși la aeroport, le-a scos din mașină bagajele și le-a cărat până la pupitrul de check-in, a făcut o plecăciune ușoară, le-a urat o călătorie minunată și i-a informat că serviciul de transport îi va aștepta cu încântare la întoarcere.

– Mă aștept să fiți prompt, a zis Smadar.

– Absolut, doamnă.

– Să nu trageți de timp.

– Cum doriți.

– Și data viitoare să purtați, vă rog, o caschetă mai acătării, a spus fata.

– Cu siguranță.

I-a privit cum păşeau amândoi, tatăl lui, fiica, spre terminalul de plecări. Din difuzoare se auzeau anunţuri de zboruri. Aeroportul era cuprins de forfotă. S-au pierdut în mulţime.

Se aşteptase cumva ca Smadar să-şi iasă din personaj, să se întoarcă şi să-i sară în braţe.

Smadar n-a făcut asta.

Când s-a întors din Ungaria, l-a rugat pe Rami să-i închirieze o casetă video cu filmul lui Zarah Leander Marea iubire.

Nu a reuşit să găsească un exemplar pe nicăieri decât mulţi ani după aceea, în Berlin, intrând într-un centru de închirieri şi descoperind caseta într-o colecţie de clasice istorice.

O bună parte din viață, tatăl lui Rami nu fusese dispus să se întoarcă în Gyor. Fusese cărăuș pentru comunitatea evreiască. Îl prinseseră la vârsta de paisprezece ani. Fusese trimis în lagăr. Văzuse lucruri oribile și venise în Israel să-și clădească o viață nouă. Nu se simțea legat de fantasmele trecutului. Își întemeiase o familie. Era suficient. Nu fusese niciodată nevoie să vorbească mai mult despre asta până ce nu îl rugase Smadar s-o ajute cu proiectul arborelui genealogic. A dus-o în birou la el, s-a așezat pe scaunul rotativ și a zis: „Haide, iepuraș, întreabă tot ce vrei“.

Cum va fi viața în Israel când va împlini Smadar cincisprezece ani?

67

Rami a revenit epuizat de la aeroport. S-a îndreptat greoi spre frigider, a scos o cutie de carton cu lapte, a deschis-o, a sorbit.

A închis frigiderul şi a străbătut iarăşi încăperea, întorcându-se. Nurit era în biroul ei şi scria la computer. Îi auzea ţăcănitul tastaturii.

Era ciudat să se gândească la Smadar acolo, sus, în aer, zburând peste mare către Europa, un soi de yerida, o coborâre.

S-a dus la masa lui de lucru, s-a aşezat, a deschis e-mailul: „Prinţesă“, a scris, „nu uita să ne trimiţi poze“.

Când i-a răsfoit paşaportul a zăbovit la viza ungurească. Nu se socotise niciodată cu adevărat o persoană venită din altă ţară decât Israelul. La conferinţe, Rami spunea că e dintr-o familie de şapte generaţii rezidentă în Ierusalim, dar şi că e un absolvent al Holocaustului. Ciudat suna cuvântul ăsta, „absolvent“. Ştia că nu le pică bine ascultătorilor, dar şi că are sens, că teroarea e încă acolo şi că va fi mereu, dar că exista şi mersul înainte prin viaţă, ca şi cum ai creşte şi ţi-ai lepăda o piele veche. Europa era o rădăcină distantă, departe de ramuri. Nu-i aparţinea cu adevărat.

Păstrase fotografiile făcute de Smadar cu aparatul ei. Le avea salvate în computer şi câteodată se ducea la el în studio şi le privea, una câte una, pe monitor.

© Zoltan Balogh

64

Bassam nu-şi cunoscuse decât un bunic, pe Abu Abdullah, din partea tatălui. Trăise şi el în satul Sa’ir. Era contabilul unei familii bogate din marginea Hebronului, care-şi făcuse averea din zahărul extras din struguri.

Abu Abdullah îşi ţinuse registrele, minunat caligrafiate, pe vremea otomanilor, apoi pe parcursul stăpânirii britanice, în timpul egiptenilor şi cel al iordanienilor, până ce însemnările se opriseră, fără veste, în 1967.

O pată de cerneală marca finalul catastifului. După ani, Bassam avea să-şi dea seama că pata nu avusese drept cauză atât Războiul de Şase Zile, cât o gravă îmbolnăvire a viţei-de-vie care făcuse să se usuce frunzele şi lujerii. Recolta fusese distrusă de mană. Proprietarii viei îşi vânduseră lotul altei familii palestiniene şi se mutaseră în Suedia, unde se apucaseră de importat sticlărie de Hebron şi ulei de măsline.

Pământul fusese înstrăinat, apoi cumpărat legal în anii ’90 de o familie de colonişti de dreapta din Minneapolis, care construiseră acolo un rând de case cu acoperişuri roşii.

Dextroza este unul dintre zaharurile primare care se găsesc în struguri. Cuvântul derivă din termenul latinesc dexter, însemnând „drept“. În soluție apoasă de dextroză, planul luminii polarizate se înclină spre dreapta.

62

Frankenthal îi spusese unde avea să fie întrunirea Cercului Părinţilor: o şcoală dintr-o suburbie din nordul Ierusalimului.

Rami a ajuns intenţionat mai devreme, şi-a parcat motocicleta o stradă mai încolo. Cu casca în pliul cotului, s-a sprijinit de zid, mimând nonşalanţa. Comandase un espresso de la o cafenea de alături. Nu avea nici un ziar sau telefon pe care să-şi arunce privirea. A amestecat cu lentoare în pahar, a sorbit. Era amară, intensă.

Suna atât de dulceag, de penibil. Trăncăneala asta despre dreptate, despre înfrăţire, despre reconciliere. De ce să fi presupus cineva că ar fi vrut să meargă acolo? Fiindcă era ginerele lui Matti Peled? Fiindcă era însurat cu Nurit? Totul era de-o naivitate care-ţi sărea în ochi. Ar fi preferat să se declare cinic cu acte în regulă.

Totul suna dubios de-a binelea. Frankenthal venise la shiva. Rami îi recunoscuse faţa din ziare. Sacoul îi era puţintel mototolit. Îşi dăduseră mâna, Frankenthal se arătase cumpănit în purtări, cu vorbă domoală, atent cu condoleanţele. Auzise despre Smadar că era o fată frumoasă. Îl îndurera pierderea lor. Nu avea nici o noimă ce se întâmplase. Rami şi Nurit erau bine-veniţi la întrunirile lor, le zisese.

Rami simţise un soi de dezgust violent, ca un corp străin forţându-i deodată pereţii stomacului. Nu scosese o vorbă. Îl condusese pe Frankenthal până la uşă şi-şi luase adio de la el.

Avea să-l vadă iarăşi, după nişte luni, într-o librărie de pe strada Be’eri. Simţise că i se încleştează dinţii. Ce aroganţă. Şi cu câtă nonşalanţă. „Cum ai putut?“, întrebase Rami. „Cum ai putut pune piciorul în casa mea, la doar câteva zile după moartea ei? Ce te-a făcut să crezi că ai avea vreun drept să presupui ceva despre mine?“

Se mirase văzând că Frankenthal a dat din cap aprobator şi i-a susţinut privirea. Avea o uitătură interesantă, îşi spusese Rami. Ochi de un albastru vioi.

– Să veniţi la o întâlnire curând, zisese Frankenthal. Le ţinem în fiecare săptămână. Staţi în spate. Vedeți cum vi se pare. Atâta tot.

Rami dăduse din umeri, însă nu izbutise să-şi stăvilească senzaţia nici după ce ieşise din librărie. Îl rodea pe dinăuntru. Nu se putea dezbăra de ea. Poate era furia însăşi. Nu ştia cum ar fi reacţionat dacă s-ar fi dus. Poate că şi-ar fi revărsat veninul asupra lor. „Luați asta, e tot ce am. Ea nu mai e pe lume. Sunteți fără folos. Cercul vostru nu înseamnă nimic pentru mine.“

A vărsat pe jos ce mai rămăsese din cafea. Lichidul a început să se scurgă lent pe lângă tălpile lui şi să se prelingă de pe bordură.

Apăruseră, între timp, câteva maşini. Au trecut pe porţile şcolii. A auzit voci râzând în parcare. L-a iritat. Soseau în pâlcuri. Pe unii îi şi cunoştea. Guterman. Hirshenson. Citise despre ei în ziare, îi văzuse la televizor. Ce straniu să se afle în vecinătatea lor. Să fie cu toţii aduşi împreună astfel. Era ceva sentimental aici, ceva care încerca să-l erodeze, clubul ăsta de îndoliaţi moralişti. Venise însă până acolo. Aşa că avea să se ducă la întâlnire, să asculte, apoi să iasă, să se ducă acasă, gata, rezolvat şi cu asta, basta.

A strivit sub talpă paharul de hârtie şi a pornit spre intrarea în şcoală.

Pe porţile înguste tocmai trecea un autobuz. Şoferul calculase greşit virajul şi trebuia acum să dea înapoi. Un ţiuit strident a început să se audă când autobuzul a pornit în marşarier, apoi s-a strecurat iarăşi înainte.

Rami s-a oprit pe trotuar să privească înşiruirea de chipuri de la geamuri. Bărbaţii erau mai tineri decât ar fi crezut. La fel şi femeile. Una dintre ele purta hijab. Se legăna înainte şi înapoi.

Avea după aceea să se întrebe cum le păruse el lor: un tip între două vârste, cu o cască argintie într-o mână, un pahar strivit în cealaltă, un picior sprijinit pe zid. Nu nutrea nici un sentiment pentru ei: nici ură, nici frustrare, nimic. Nu voia decât să se mişte autocarul ăla, să poată să intre şi să termine odată.

A coborât din autobuz strângând la piept o fotografie a fiicei ei.

Oxidul de deuteriu, D2O, e incolor, transparent și non-radioactiv.

Nimic nu va mai fi vreodată la fel.

58

Când și când, Rami și Bassam găseau protestatari așteptându-i lângă porțile școlilor ori pe la intrările în săli de conferință.

Majoritatea erau bărbați de vârstă mijlocie. I se părea lui Rami că aduc cu niște tirbușoane: încolăciți, argintii, subțiratici. Un primar, delegatul unui oraș, un membru de consiliu local. Știa prea bine că aveau nevoie să li se dea atenție. La început încercase să se înțeleagă cu ei. Mâinile pe lângă corp, voce coborâtă, corpul expus: fără cască, fără geacă de motor. Se apropia de ei cu mâna întinsă. Arareori i-o strângeau. Fluturau din brațe a refuz. Privea furia care le urca pe chipuri: venele de pe frunți începeau să lucească. Era ca și cum cineva ar fi pornit în ei termometrul.

Își cunoștea sieși capacitatea de a se mânia, abilitatea de a exploda. Trebuia să-și strunească furia asta, s-o lase să se frângă interior. Desfăcea larg brațele, parcă zicând: „Altă armă nu am. Uitați-vă la mine, șaizeci și opt de ani, n-am nici un chef de luptă.“

Le cerceta întotdeauna pantofii. Putea spune multe din lustru, tocirea tocurilor, șireturi, catarame. Cei cu încălțăminte nouă aveau de obicei lucruri mai bune de făcut. Cei cu pantofii uzați erau mai altfel, cu șanse mai mari să împingă și să se încaiere, ceva se copsese în ei deja.

Nu era un adevărat israelian, ziceau. Nu cunoștea înțelesul istoriei. Se culca în pat cu dușmanul. Se contaminase. Un yafeh nefesh. Aducea teroriști printre ei, otrăvea mintea tinerilor. Înțelegea el ce trădează? Cum putea împărți tribuna cu un atentator? N-avea pic de scrupule?

Aștepta un moment, se oprea, îngăduia puțină tăcere. Cu cât devenea celălalt mai inflamat, cu atât se străduia mai mult să adopte o poziție deschisă și să se pretindă calm. Știa că trebuie să aibă aceeași tenacitate ca și fanaticul. Învățase să respire: să țină aerul în străfundul plămânilor. Își exersase zâmbetul. Despăturea o poză cu Smadar, o ridica la piept.

Rami le urmărea săgetările ochilor. Știa ce vor zice din pasul mic făcut înainte,

târşâindu-şi talpa. Izolarea lor, era conştient, îi făcea să vocifereze atâta. Prosperau în grandoarea furiei lor. Sub mască însă erau măcinaţi de lipsa stimei de sine. Simţea frica de dincolo de fălcile încleştate. Ştia aproape pe de rost replicile care urmau. „Cine a fost terorist, terorist rămâne.“ „Nu le-am cerut noi să ne arunce în aer copiii.“ „Ne neagă însăşi existenţa.“ „Vor să ne şteargă de pe hartă.“ „Le-am dat libertate, ei au dat cu rachete în loc.“ „Vor să ne arunce în mare.“ „Securitate.“ „Nu uitaţi niciodată.“

Bassam, în tot acest timp, aştepta afară, în maşină. Când se făcea vremea, Rami îl anunţa cu un semn din cap.

Bassam intra încrezător pe poartă, încercând să nu atragă prea multă atenţie asupra şchiopătatului.

Uneori, în sălile de clasă se auzeau huiduieli înainte să fie lăsaţi, în sfârşit, să vorbească.

Ori de câte ori el sau Nurit dădeau câte un interviu pe la ziare, la sosirea acasă găsea clipind ledul robotului telefonic şi se întreba câţi prieteni pierduse în acea zi.

A ieşit din întunericul prăvăliei. Areen aştepta afară. „Doisprezece ori nouă. O sută opt. Doisprezece ori zece.“ Un clopoţel de pe uşă a scos un clinchet. Strada era prăfuită. Soarele îşi trimitea razele pe sub copertina metalică. A strâns una dintre brăţări, pe cealaltă i-a dat-o lui Areen. „Doisprezece ori unsprezece.“ Umbrele li se bălăngăneau pe drum. „O sută treizeci şi doi.“ Bufnetul surd al unei anvelope lângă sensul giratoriu. „Doisprezece ori doisprezece.“ Ghiozdanul, în fugă, se zgâlţâia.

54

Într-o după-amiază, în tabăra pentru refugiaţi Dheisheh, aflată la sud de Betleem. Bassam s-a uitat la patru băieţi în jeanşi albi şi tricouri albe care cărau o saltea pe lângă casele scunde. Se deplasau cu grijă pe aleile înguste, cu salteaua la înălţime, sprijinită în umeri. Pe saltea, deasupra, erau patru garoafe aranjate în şir.

I-a luat un moment până să-şi dea seama că băieţii repetau purtatul unui catafalc.

Singurul lucru interesant e să trăiești.

Iese de pe autostradă în Ierihon. În seara asta nu sunt patrule. Nu are de ce se opri. Semafoarele strălucesc înalt și verde în întuneric. Trece de mai multe panouri publicitare mari și de un șir lung de palmieri. Farul rămas prinde roșul unuia dintre indicatoarele din marginea șoselei:

VĂ PUNEȚI VIAȚA ÎN PERICOL

ȘI ÎNCĂLCAȚI LEGEA ISRAELIANĂ

Simte imediat o vibrație în volan când textura asfaltului se schimbă.

Ierihon: cel mai vechi oraş fortificat din lume.

50

Hotelul Oasis Casino din Ierihon a fost pentru scurt timp, la începutul secolului douăzeci şi unu, unul dintre cele mai de succes stabilimente cu jocuri de noroc din lume.

Construit de Autoritatea Palestiniană, cazinoul era situat la o aruncătură de băţ de Autostrada 1. Avea mai bine de o sută de mese de joc şi trei sute de jocuri mecanice. Localul era deschis israelienilor, iordanienilor şi celor cu paşapoarte internaţionale. Palestinienilor nu li se permitea accesul decât dacă lucrau acolo. Existau şi nişte odăi mai ferite unde se jucau cărţi pe mize serioase. Spaţiile aveau sisteme de filtrare speciale ca să combată fumul de ţigară.

Era un loc care forfotea de lume felurită: popular printre coloniştii locali cu teancuri mari de bani gheaţă în borsete prinse peste burtă, oamenii de afaceri iordanieni zvelţi, cu şiruri de asistenţi în costume de culoare închisă ţinându-li-se pe urme, funcţionarii din Tel Aviv cu cămăşi descheiate ambiţios, femeile africane cu piele închisă purtând fuste argintii strânse pe trup.

Cazinoul nu a avut viaţă lungă. În timpul Intifadei a Doua, cei din miliţiile locale au folosit spaţiul ca să tragă asupra soldaţilor israelieni, iar Forţele Armate Israeliene au făcut o gaură în faţada frontală, însă în scurta perioadă cât a stat deschis şi-a făcut reputaţia de a fi obţinut cel mai mare profit pe minut dintre toate cazinourile lumii.

Oaza ta așteaptă.

48

Stelele false de pe tavanul cazinoului erau dispuse întocmai ca în constelaţii şi aveau rol de camere de securitate. Nu existau ferestre. Nici ceasuri. Muzica era neutră, mai ales pop american, deşi erau tolerate şi unele piese israeliene, însă nimic cu versuri arăbeşti. Băuturile erau dulci. Alcoolul, deşi nerestricţionat, era monitorizat atent şi consumat îndeosebi de clienţii internaţionali. Lichiorul Pimm’s No. 1 era considerat băutura preferată a muşteriilor cu stare, iar lângă mesele cele mai de soi erau ţinute la gheaţă sticle de Veuve Clicquot.

În anii ’30, armata britanică a întemeiat trei cluburi de golf în Mandatul pentru Palestina: Clubul Ierusalim, Societatea de Golf a Poliţiei din Palestina şi Societatea de Golf Sodoma şi Gomora. Terenul de la Sodoma şi Gomora era lung de nouă găuri şi irigat adesea cu apă pompată din puțurile locale.

În zilele de sărbătoare legală, polițiștii britanici concurau pentru trofeu, o statuetă de marmură numită Soția lui Lot. Statuia era expusă în sediul clubului seara, în vreme ce bărbaţilor li se servea câte un rând de Pimm’s.

Mai târziu, pe parcursul serii, se oferea un premiu ironic pentru orice jucător de golf care pretindea că băgase mingea în gaură dintr-o singură lovitură.

Când au părăsit britanicii clubul, la începutul lui 1948, răcitoarele şi cămările au fost luate cu asalt şi sediul clubului a fost distrus, însă meniul de băuturi a rămas intact pe o tablă sprijinită de perete, pe interior: printre ele se numărau Sfântul Moise (o parte gin, o parte arak, caise, suc de limetă şi măsline), Fecioara Maria (suc de roşii, ţelină, castravete, baharat), Lacrima lui Iisus (şpriţ cu vin roşu), Toma Necredinciosul (vodcă, suc de citrice, curcuma, ardei iute) şi Adam şi Eva (reţetă secretă, servit cu o felie de măr verde).

Prin dreptul Oazei, șoseaua are limitatoare de viteză din patruzeci în patruzeci de metri.

Bassam atinge volanul și cârmește mașina spre marginea șoselei, pe lângă bordură, unde limitatorul e mai puțin înălțat. Un viraj ușor, apoi o îndreaptă iarăși spre mijlocul drumului, unde asfaltul e plat.

43

Erau momente, în perioada de după închisoare, când pornea cu maşina către dealurile Hebronului. Evitând Sa’ir, localitatea de baştină, înainta până ce în toate direcţiile se căsca pustiul. Stelele, deasupra, ca nişte găuri de gloanţe în firmament. O apuca pe drumuri lăturalnice, denivelate, cu făgaşe. Deslușea licărul mic şi roşu al posturilor militare de pază. Nu dădea niciodată peste patrule. Când nu mai avea încotro se duce, trăgea maşina pe o margine de drumeag, stingea farurile şi cobora. De fiecare dată, automobilul părea să nu priceapă din primul moment unde se afla. Motorul ţăcănea uşor. Se uita pe îndelete la lună, la norii rătăciţi. Auzea, din când în când, scheunatul şacalilor în depărtare. Trecea în faţa maşinii, se suia pe capotă şi se întindea acolo. Palestina. Îi lua întotdeauna o clipă să-şi obişnuiască ochii, apoi întunecimea devenea mai adâncă. Simţea dogoarea motorului urcându-i prin cămaşă.

Cel mai estic punct al Carului Mare, Benetnasch, e cunoscut în arabă drept Fiicele Catafalcului.

41

Atunci când şi-a ţinut întâiul nepot în braţe, Bassam a încremenit. A simţit îndată vertijul: acelaşi miros, aceeaşi formă a ochilor, acelaşi ciuf de păr negru. Până şi pătura aspră de spital avea aceeaşi culoare: alb murdar, cu o dungă albastră şi roz în lungul marginii.

A ieşit cu Judeh pe coridor şi i-a strecurat în picioruş un pantofior alb.

40

Primul gând al lui Rami, când a luat-o în braţe pe fata cea mai mică a lui Guy, Anna, a fost că arăta exact ca Smadar.

În secolul al nouălea, matematicianul persan Muhammad ibn Musa al-Khwarizmi a scris Tratatul de Calcul prin Completare şi Echilibrare.

Era prima lucrare care prezenta conceptul de algebră învăţaţilor europeni. Al-Khwarizmi concepuse o teorie unificată care permitea ca numerele raționale şi iraționale să fie tratate ca obiecte algebrice.

Punea accent pe mişcarea cantităţilor dintr-o parte a unei ecuaţii în cealaltă, pentru menținerea echilibrului.

Cuvântul „algebră“ vine din arăbescul al-jabr, care sugerează repararea oaselor frânte.

37

Cei care pun la loc oase în mod tradiţional se bazează pe atingere. Adesea îţi pot spune în câteva secunde dacă un os e fracturat sau rupt.

Cel mai dificil de diagnosticat prin atingere este femurul, osul cel mai puternic din tot corpul, bine fixat în coapsă.

Un glonţ de cauciuc primit în partea din faţă a coapsei are mai multe şanse să frângă osul decât unul venit din spate. Un tub de gaz cu traiectorie descendentă – tras de pe vreun acoperiș, să zicem, ori din elicopter – va fractura probabil osul, însă o lovitură recepţionată de jos în sus, venind de la suprafaţa solului, l-ar putea rupe în două.

Glonţul a nimerit-o pe Abir în ceafă, zdrobindu-i craniul sub o formă radială, astfel încât aşchiile de os au pătruns în interior şi i-au penetrat creierul.

Șrapnelele au distrus complet spatele tricoului cu Blondie pe care-l purta Smadar.

Când Bassam s-a dus la conferința AIPAC de la Washington, D.C., a fost întrebat cum e posibil să fii arhivistul unei țări care nu există.

Numele meu este Bassam Aramin şi sunt din Palestina.

32

În octombrie 1972, Wael Zuaiter, poet şi traducător, a fost împuşcat mortal de agenţi ai Mossadului. Se îndrepta spre apartamentul său din Piazza Annibaliano, în nordul Romei, având asupra sa un exemplar în limba arabă din O mie şi una de nopţi.

Zuaiter adorase cartea încă de copil şi, de când sosise la Roma din Nablus, în 1962, se apucase s-o traducă din limba lui maternă în italiană. Voia, mai mult ca orice, să-i surprindă poeticitatea reală. Puţini cunoşteau în Italia adevărata frumuseţe a poveştilor, credea el – traducerile se făcuseră din engleză şi franceză, niciodată direct din arabă. Cele actuale erau nişte diluări burgheze: fuseseră secate de culoare, de umorul muşcător şi de farmec, miturile căpătaseră aspecte şi semnificaţii rigide. Adevărata textură şi nuanţă a limbii, adevăratul umor se pierduseră, iar asta echivala, în opinia traducătorului, cu un fel de infantilizare a minţii arabe care uşura procesul de dezumanizare şi de ocupare a poporului său.

Zuaiter avea treizeci şi opt de ani, provenea dintr-o familie înstărită, dar îşi câştiga de mult existenţa ca poet, jurnalist, cântăreţ, actor şi pictor. Putea cita pe larg din operele lui Voltaire, Montesquieu şi Rousseau şi arăta un interes avid în privinţa lui Calvino şi Borges. Era unul dintre obişnuiţii localului Arab Bar de pe Via del Vantaggio, unde recita adesea poezie. Îi plăcea să organizeze saloane literare prin oraş. Era adeseori văzut hoinărind pe străzi, fredonând cântecul de partizani Bella Ciao.

La începutul anilor ’70 intrase în Fatah şi fondase o bibliotecă mică, dar cu rafturile doldora de literatură revoluţionară.

În noaptea crimei, Zuaiter a luat două autobuze, străbătând Roma de la casa iubitei lui, artista australiană Janet Brown, către apartamentul său. Era obosit şi flămând. Şi-a strâns mai bine geaca pe el şi şi-a înfăşurat keffiyeh-ul în jurul gâtului. Noaptea era rece. Avea la el un caiet, câteva creioane, două chifle, lumânări de ceară şi volumul al doilea din O mie şi una de nopţi. Abonamentul telefonic şi electricitatea îi fuseseră tăiate: facturi neplătite. Se pregătea pentru o

noapte lungă. Scrisese în caiet: Să găsești măduvă vie în oasele străvechi. Să descoperi. Să faci real. Simțirea fără acțiune îți strânge inima.

Când a străbătut vestibulul și a dat să urce scările, din întuneric a ieșit o siluetă agitând un pistol de calibrul 22, cu amortizor. Zuaiter a ridicat mâinile și a fost împușcat de treisprezece ori.

Douăsprezece gloanțe l-au nimerit în cap și piept. Al treisprezecelea a pătruns în volumul pe care-l avea încă în buzunar, a spintecat poveștile și s-a oprit în cotor.

المجلد الثاني

ألف ليلة وليلة

طبعت بالمكتبة والمطبعة المحمدية بميدان الأزهر بمصر

Material for a film (detaliu) (Wael Zuaiter's 1001 Nights), instalație multimedia, 3 fragmente sonore, 1 video, texte, fotografii, material de arhivă © Emily Jacir 2004

Glonţul a trecut direct prin Povestea Cocoşatului, preferata lui Smadar.

29

Zuaiter a fost primul din seria de asasinate comise de Mossad ca răzbunare pentru uciderea, cu o lună înainte, a unsprezece sportivi israelieni la Jocurile Olimpice din München.

Era, pretindeau, un membru al grupului Septembrie Negru care executase asasinatele, dar într-o conferință de presă ținută la Beirut, prietenii lui Zuaiter aveau să declare că omul fusese pacifist, că înclinația lui spre violență era nulă, că nu-l interesa răzbunarea și că știa mai multe, probabil, despre Flautul fermecat decât despre statutul Organizației pentru Eliberarea Palestinei.

28

Asasinatele – numite Operaţiunea Mânia lui Dumnezeu – au avut loc în oraşe de pe tot globul, devenind mai târziu subiect pentru filmul München al lui Spielberg. Pe Spielberg l-a izbit natura literară a multora dintre omoruri, atât înainte, cât şi după Olimpiadă: uciderea unor dramaturgi, ţintirea jurnaliştilor, a poeţilor, prin ciuruirea cu gloanţe a mâinilor cu care scriau, bombele plasate în memoriile lui Che Guevara, aşa încât la deschidere cartea să-ţi explodeze în faţă.

27

În 2006, Emily Jacir, artistă palestiniană, s-a dus la un poligon de tir din Sydney, Australia, ca să învețe să folosească un pistol Mauser de calibrul 22. După ce s-a familiarizat cu arma – exact același tip pe care-l folosise Mossadul la asasinarea lui Zuaiter, inclusiv amortizorul –, a adunat o mie de volume cu pagini albe, nescrise și le-a aliniat una câte una pe terenul de tragere. A implântat câte un glonț în fiecare, de la o distanță de patruzeci și cinci de metri. Cărțile lipsite de cuvinte reprezentau, a zis, poveștile nespuse ale palestinienilor din întreaga lume.

A expus volumele găurite de gloanțe la Bienala de la Sydney, alături de fotografii cu exemplarul din O mie și una de nopți al lui Zuaiter, arătând exact cum străbătuse proiectilul paginile înainte de a i se opri în șira spinării.

Jacir a tras atâtea cartușe, că s-a ales cu o bătătură permanentă pe inelarul mâinii drepte.

Nici în ziua de azi nu există în italiană o traducere a O mie şi una de nopţi direct din arabă.

O mie și una de nopți: stratagemă a vieții confruntate cu moartea.

24

S-a uitat, la AIPAC, la feţele acelea cuprinse de uluire. Erau cu toţii foarte albi şi bucălaţi. Bărbaţii purtau cămăşi cu gulerul descheiat. Femeile stăteau drepte pe scaune. Curăţei, spălaţi şi pieptănaţi. S-a sprijinit de pupitru. A auzit murmure prin sală când s-a prezentat. A numărat patru persoane care au ieşit imediat. N-avea a face. Mintea îi era alertă. Se îmbrăcase cu grijă. Îşi lustruise pantofii. Îşi călcase pantalonii. Îmbrăcase o cămaşă albastră descheiată la gât. Un sacou închis la culoare. Era tuns scurt. Se bărbierise temeinic înainte să iasă din hotel. Se aşteptau la o barbă, ori măcar câteva tuleie acolo, de la palestinieni. Îşi ciupise pielea de pe gâtlej şi-şi pusese un plasture. Uitase de el, însă acum, vorbind, îl simţea. S-a întrebat dacă n-ar trebui să şi-l dezlipească, să-l înlăture cu o mişcare a mâinii, ori poate să se ascundă după tribună şi să-l cojească. Orice mişcare avea o însemnătate. Voia să se lanseze în discurs. Învăţase de-a lungul anilor ritmul pauzei, al tăcerii, al modulaţiei. Rostise cu blândeţe cuvântul: Palestina. Ştia că se aşteptaseră la vreun adjectiv lămuritor, dar nu voia să li-l ofere. Când mergi pe sârmă, îşi zicea, te uiţi departe în faţă. Nu la picioarele tale.

A ridicat palma să-şi umbrească ochii, apoi a atins cu degetul mare bandajul adeziv, l-a apăsat mai bine pe piele.

Era copil. În peşteri. La şcoală. Ridica un steag în curte. Tăcerea lor îl surprindea. Nu se foiau pe scaune. Nu tuşeau. Sala de conferinţe era pe trei sferturi plină. O sută douăzeci de persoane. Poate mai mult. Invitaţia îl făcuse să se minuneze. Să rişte aşa ceva. Să vorbească în beznă. Congregaţia conservatorilor. Dificultatea acestei întreprinderi îl surescita. Să clintească fie şi o singură minte. Nu era niciodată destul, însă, oricum, merita. Avea şaptesprezece ani. Pe dealuri. Stătea de şase. Închisoarea. Când a ajuns la partea cu bătăile şi-a dat seama că unul sau doi începuseră să se foiască în scaune, deloc în largul lor, însă tot nu ieşise nimeni, nu se apucase nimeni să huiduie. Poate era vorba de politeţea americană. I s-a părut că aude ţârâitul unui telefon. Aparatul a fost închis iute. Menţionarea Shoah-ului evacuase orice alt sunet. Ştia că aşa va fi. Nici o mişcare. S-a oprit, a închis o clipă ochii. Uneori i se făcea lehamite de propriu-i număr, se simţea obosit de el însuşi, însă nu azi. Chiar dacă repetase de atâtea ori ce spunea. „Victimele victimelor.“ „Cel tăcut rămâne întotdeauna

primejdios.“ „Nimic, doar o armă mică-mică, te rog.“

A auzit pe cineva vorbind, mai tare acum, un soi de zumzet în fundul sălii, un bărbat și o femeie, ea se înfuriase, el încerca s-o liniștească, se întorceau capete într-acolo, se auzeau șoapte, sâsâieli. Însă el fusese în încăperi mult mai gălăgioase. În Tel Aviv, Haifa, Ierusalim. Dă-le timp. Uită-te drept în față. Rămâi tăcut până ce tac și ei. Făcea parte din reprezentație. A continuat. Au urmat, apoi, niște râsete. Cureaua din închisoare. Meir o iubește pe Maya.

S-a aplecat mai mult peste pupitru, făcând microfonul să țiuie. O greșeală. S-a îndreptat de șale. Sacoul i se încălzise, dar nu voia să și-l dea jos. Cămașa de dedesubt era albastru-deschis. Avea, probabil, ovale de transpirație la subsuori. A strâns între degete marginea podiumului. Avea notițe în față, dar nu le folosise niciodată.

Ocupația i-a declanșat până la urmă. Doar cuvântul. Nu era sigur de ce-i râcâia atât, dar așa stăteau lucrurile – era întotdeauna cuvântul care părea să le înfigă un pumnal mic printre coaste. Se tușea cu înțeles acum și cineva se ridicase în picioare în rândul trei, a încercat să nu se uite, erau două persoane, plecând. „Doborâți-ne și ne ridicăm.“ O altă mișcare în spate. O geană de lumină de la deschiderea ușii. Mai multe siluete întunecate, ieșind. Ori poate intrau? Dar cum să fi ajuns în mijlocul prelegerii? Poate erau de la serviciul de pază. Poate veniseră să-l aresteze. Două grenade de mână.

S-a gândit o clipă la tăietura de pe gât. A dus mâna la plasture, dar nu mai era, tăietura era uscată, deținea controlul, sigur că da, nu-l deranja că lumea vine și pleacă ori ambele. Era aproape de microfon acum. Dincolo de bine și de rău e un câmp, să ne întâlnim acolo.

L-a cuprins un calm straniu când a început să vorbească despre Abir. L-a străbătut o boare, a simțit-o cum i se răspândește prin corp, o suflare care i-a ajuns până în josul gambelor. „A fost împușcată în ceafă. Își cumpărase niște dropsuri. Cele mai scumpe din lume.“

O lumină roșie din josul scenei a început să pulseze. Nu voia să-i slăbească. „Investiți în pacea noastră, nu în măcel. Cheltuiți altfel zece la sută din bani, cinci la sută, unu la sută măcar. Sunt, până la urmă, banii voștri din impozite. Încercați. Jumătate de procent. De ce nu? Puterea vă aparține.“ Încă un murmur s-a răspândit prin sală. S-a oprit și a înclinat ușor capul. Nu voia să-l creadă

moale, un fraier, o notă luată uşor cu care să pretindă mai târziu că ştiu cum e viaţa în Palestina. Venise aici, ca întotdeauna, să le ia pământul de sub picioare. „Nu mă înţelegeţi greşit“, a zis. „Nu vom renunţa niciodată. Nu avem intenţia să cedăm.“ A văzut, cu uluire, că vreo câţiva dintre ei se ridicaseră în picioare, nu ştia dacă pentru a-l aplauda ori ca să plece. Voia să le clatine convingerile. Voia să-i facă să ştie cum se simte. Nu terminase. Sudoarea i se prelingea în cămaşă. Reflectoarele dogoreau. Şi-a lăsat mâinile pe lângă marginea pupitrului. „În seara asta“, a spus şi le-a atras atenţia tuşind, „în seara asta o să mă plimb pe National Mall, o să trec pe la Memorialul Lincoln şi-o să mă uit la stele cum fac mereu acasă, în Ierihon.“

Îmi pare rău să v-o spun, domnule senator, dar mi-ați omorât fiica.

22

La recepţie, în Dupont Circle, a fost înconjurat. Strângeri de mână. Cărţi de vizită. Nu şi-a putut aminti după aceea nici o vorbă din ce se spusese, însă n-avea s-o uite în veci pe femeia micuță, blondă, elegantă, în fața atâtor oameni, zâmbea, dinţii îi erau albi, s-a aplecat spre el, era carne acolo, marginea rochiei, un umăr, unghiile date cu verde, întindea mâna, nu ca s-o strângă pe a lui, nu, palma ei era aproape de pieptul lui, lângă umăr, totul încremenise, întindea mâna, atât de blondă, atât de plină de pistrui, avea de gând să-l atingă pe obraz, pe gât, s-a ferit stânjenit, ea însă tot zâmbea, americanca asta, mai râdea şi altcineva, încăperea era plină de tăvi, tăvi cu băuturi, cu mâncare, tăvi care să te protejeze, tăvi sparte, tăvi din închisoare, bastoane, carceră, oamenii râdeau şi degetele ei se întindeau încă, „Stai“, a zis ea, „lasă-mă pe mine“, apoi l-a atins pe gulerul cămăşii, i-a simţit trecerea unghiilor pe gât, peste artera care pulsa, apoi ea a retras iute braţul cu ceva între degete, o aţă din guler poate, un fir de păr, o geană poate, s-a apucat să înfăşoare lucruşorul acela într-un şervеţel alb, încă zâmbind, fir-ar, îl culesese cu mâna goală, plasturele îi căzuse peste marginea gulerului cât vorbise, se oploşise acolo, simţea cum îl străbate un val de căldură, ce să mai facă acum?

21

A doua zi a luat loc în biroul senatorului. Se bărbierise iarăşi, însă de data asta atent să nu se mai taie. Purta costum, cravată şi-şi lustruise încă o dată pantofii. Era programat să stea de vorbă doar zece minute şi nu avea decât un lucru de spus, iar când l-a spus a împins peste tăblia mesei de lucru o fotografie cu Abir, una mare şi lucioasă, douăzeci pe treizeci. „Mi-aţi omorât fiica“, iar senatorul nici măcar nu s-a tulburat, a luat poza, a dat din cap, a lăsat-o grijuliu pe sticla care acoperea tăblia. Ştia exact la ce se referă Bassam, a zis. Puşca americană. Jeepul american. Instrucţia americană. Gazul lacrimogen american. Dolarii americani. Era la curent cu argumentaţia ambelor părţi, a spus, însă roata se întorcea, se făcuseră înţelegeri. „Toată lumea vrea acelaşi lucru, abordăm problema într-o mulţime de feluri, vă înţeleg durerea, domnule Aramin, nu vă zic asta din politeţe, credeţi-mă, o pot simţi, ca tată, învăţ în fiecare zi lucruri noi, mai povestiţi-mi despre Abir.“

S-a deschis uşa şi a intrat o consilieră. Senatorul i-a făcut semn să nu-l deranjeze. A luat iarăşi fotografia.

Ar fi putut s-o facă pentru capital politic, şi-a spus Bassam, dar nu erau camere de filmat acolo, nu erau reporteri, nu se înregistra nimic. Senatorul s-a uitat la poză:

– Şi dumneavoastră, domnule Aramin? Unde aţi crescut?

– Într-o peşteră.

– Adică, a zâmbit senatorul, mai exact?

Smadar s-a născut la spitalul Hadassah. Unde a murit Abir.

O poveste devenind alta.

Senatorul John Kerry ține și acum fotografia lui Abir pe peretele biroului său.

17

Gardurile care mărgineau șoseaua erau vopsite în alb. Căile de acces auto erau mărginite de tufe de trandafiri, rododendroni, albăstrele. Maşinile de lângă case luceau argintiu şi albastru. Peste tot, împrăştiate, jucării de-ale copiilor. Sub streşinile caselor fâlfâiau steaguri: albastru, alb şi roşu.

A simțit că-l scutură un fior de groază. Ca din senin. I se mai întâmpla uneori: îl cuprindea o senzație de pustiire şi se întreba ce înseamnă toate astea, călătoritul, conferințele, infinita repetiție, lipsa lor de folos. Apoi iarăşi acasă. Aeroportul. Interogatoriul. Percheziția la piele. Explicațiile nesfârşite.

Nu se putea dezbăra de gândul la femeia care-i culesese plasturele de pe guler.

Ridicase bandajul minuscul şi-l făcuse ghemotoc între degete, un cerculeț de sânge.

16

Sunetul este forma preferată de comunicare între păsări, fiindcă zgomotul – cântat, chemat, cloncănit, șuierat, măcăit, croncănit, cârâit, ciripit – se propagă mult dincolo de locurile pe care păsările ar fi în stare să le vadă.

15

Era în vacanță în Toscana, cu Nurit, când a văzut indicatorul. Nu se aşteptase la una ca asta. Centrul Wael Zuaiter. Săgeata arăta către o alee îngustă din orășelul Massa. Strada era îngustă, pavată cu piatră cubică. De la etajele superioare atârnau rufe puse pe sârmă. Copiii se târau unii pe alții, încoace și încolo, pe cutii aplatizate de carton.

Era o veche vitrină de prăvălie. Uşa era încuiată. Și-au umbrit ochii cu palmele și s-au uitat înăuntru. Câteva mese cu compartimente de sticlă. Câteva rafturi de cărți. Nişte postere pe perete. Au ciocănit la geam, dar nu li s-a răspuns.

Se întorseseră din drum, erau la jumătatea străzii, când i-a strigat cineva din urmă. O femeie le făcea semn să se oprească. Purta o rochie elegantă, cu câteva numere prea mare. În picioare avea papuci de casă. Vorbea engleza. Îi văzuse uitându-se, a zis, de la înălțimea apartamentului ei. Directorul centrului era plecat la Sydney, dar îi lăsase ei cheile. Prea mulți turişti nu veneau, însă ei erau bine-veniți înăuntru, îi părea rău, dar trebuia să se ducă la cumpărături pentru fiul ei, i-ar fi deranjat să ia cheia și, după ce terminau, să încuie la loc?

Doar în Italia se poate așa ceva, și-a zis Rami.

Le-a întins cheia, apoi a șovăit o clipă, întrebând:

– De unde sunteți?

Întrebarea l-a făcut să tresară. Poate simțise ceva în accentul lui? Poate se întreba ce anume căuta el acolo? Îl înțelesese greșit?

– Din Ungaria, a zis după un moment.

– Ungaria.

– La origini.

A zâmbit și i-a pus cheia în palmă.

Era remarcabil cât de puțin vătămase glonțul paginile. Gaura de intrare era curată, hârtia, doar puțin ruptă pe margini. Proiectilul pătrunsese oblic, prin partea dreaptă a cărții, apoi înțepenise în mijloc, aproape de cotor.

13

Rami a atins glonțul. Părea minuscul și călduț, un lucrușor încă decis să ajungă la destinație.

12

În lagărul Theresienstadt, în 1943, Viktor Ullmann a compus o operă într-un act numită Împăratul Atlantidei, folosind un libret scris de un alt deținut, artistul Peter Kien.

În libret, împăratul Atlantidei – numit și regele Ierusalimului – declară un război universal. Război sfânt total! Toți împotriva tuturor! Fără supraviețuitori!

Ullmann, în prolog, își numise lucrarea un fel de operă. Începea cu imnul Germaniei în gamă minoră. Împăratul era bariton. Un bas ar fi trebuit să interpreteze rolul Morții.

Împăratul încearcă să racoleze Moartea pentru cauza sa. Moartea însă, care apare sub forma unui bătrân veteran, se simte ofensată de mecanizarea uciderii și de felurile moderne de a muri care au scos-o la pensie. Moartea intră în grevă și, de acum încolo, nu mai este posibil să piară nimeni.

La porunca Morții, până și moartea naturală este declarată moartă.

La început, împăratul socotește asta o smulgere de sub tirania Morții – Eliberare de moarte! Libertate pentru suflet! –, dar curând incapacitatea tuturor de a muri de bombe, gloanțe sau orice altceva duce la panică, revoltă și la o plictiseală paralizantă în rândul supușilor.

Împăratul se face luntre și punte să-și întărească stăpânirea, însă – de vreme ce nu poate ucide pe nimeni – puterea sa a început să pălească rapid. Roagă, deci, Moartea să-și reia îndatoririle tradiționale. Moartea e de acord, punând o singură condiție: să poată începe cu împăratul însuși.

În 1944 naziștii au văzut o repetiție generală a operei desfășurându-se în barăcile lagărului. Conștienți de eventualele subtilități alegorice implicate – era după tentativa de asasinare a lui Hitler din acea vară, plus chemarea lui Himmler la război total –, au oprit-o fără zarvă.

Mai apoi, în același an, Ullmann a fost scos din lagăr și trimis la Auschwitz, însă

a izbutit – chiar înainte să fie silit să urce în vagonul pentru vite – să-i strecoare partitura prietenului său Emil Utitz, directorul bibliotecii din lagăr.

11

Ullmann a scris cândva că secretul oricărei forme de artă este anihilarea materiei prin formă.

10

Borges a arătat că se simţea cuprins de deznădejde, ca scriitor, când nu reușea să traducă natura nelimitată a aleph-ului: acel punct în spaţiu care conţine toate celelalte puncte. În vreme ce unii întrebuinţau păsări, sfere şi îngeri, argentinianul nu reușea să găsească metafora potrivită pentru acest receptacul atemporal care conţine totul. Limba este succesiune: nu are cum, prin însăși natura ei, să rămână înghețată într-un singur loc, aşadar, nu poate surprinde pura simultaneitate a tuturor lucrurilor.

Și totuși, zicea Borges, își va aminti ce poate.

Buhai-de-baltă, pițigoi, pitulici, codobaturi galbene, silvii-de-câmpie, turturele, gaițe, prigorii, vulturi-grifon, nagâți, berze, flamingi, pelicani, becaține, șorecari, cocori, ereți, vulturi, șoimi, pescăruși, bufnițe, cărăuși de noapte, vrăbii, drepnele, păsări-nectar, fluierari, pietrari, sitari, sfrâncioci, grauri, cuci, canari, muscari, mierle, pupeze.

Operațiunea Răsunetul Ecoului.

Plus lebede şi presuri.

6

Conduce fără grabă de-a lungul zidului înalt al grădinii. Acoperișul plat al casei lui se ițește de după zidăria înaltă. Drumul e plin de hopuri și de gropi, dar le știe pe toate, până la una. Oprește într-o dungă, trage frâna de mână, deschide portiera, pășește spre poarta masivă de metal. Poarta a fost închisă cu zăvorul. Motorul care o deschidea s-a stricat: trebuie să facă asta manual.

Simte o amorțeală în piciorul beteag. Junghiuri de durere săgeată în sus, către șold. Trage ivărul ruginit, și poarta scoate un geamăt slab. O împinge în lături, pe lângă zidul alb și înalt. Durerea îi zăbovește o clipă la rădăcina grumazului. Rotilele de metal clănțăne și scrâșnesc.

Bassam se întoarce la mașină, în lumina singurului far. Încă ceva ce va trebui reparat.

Se apleacă și trece iarăși la volan, își trage după el piciorul bolnav. Ia telefonul, îl pornește și-i trimite lui Rami un mesaj: Acasă, frate. Ritualul lor simplu, executat până acum de câte ori? Aruncă telefonul pe bancheta de alături, intră grijuliu cu mașina pe poartă, frânează, coboară iarăși s-o închidă după el.

Până ce se trage cu un țăcănit poarta, Rami a și răspuns, un emoticon simplu înfățișând un deget mare înălțat și, dedesubt, Ne vedem mâine.

Bassam parchează pe alee, sub un umbrar de pânză albastră. Rămâne la volan o clipă, se apleacă spre bord. Încă o zi lungă. Îl așteaptă mâine una la fel. Și tot așa.

Se caută de țigări, de brichetă, de telefon. Sunt toate. Trage mânerul, împinge portiera, iese.

Noaptea e rece, tăioasă. Nu a plouat azi. Își dă seama după cum miroase grădina.

5

Patru lămâi, doi smochini, doi clementini, doi portocali chinezești, un migdal, un arbore de kaki, un rodiu, un cactus comestibil, șiruri de dovlecei, vinete, bostani și vițe de castravete egiptean se întind în lungul zidului, până spre casa vecinului: vara poți adulmeca aromele grădinii de la jumătate de stradă mai încolo.

4

Salwa stă pe verandă, în dosul casei, aşteptând, înfofolită într-o pătură subţire de lână. Deasupra capului ei e un mic univers de fum. Potriveşte furtunul, lasă pe masă muștiucul narghilelei, se apleacă spre el peste tăblia mesei de jucat cărți.

– Ai întârziat, îi spune.

O sărută, o dată pe frunte şi încă o dată pe buze. Simte izul dulceag de tabac. E ritualul ei de liniștire din fiecare seară. Îşi aromează shisha cu fructe din grădină. Omogenizează tutunul cu o frigăruie de chebap. Perforează staniolul. Aprinde cărbunii.

– Restaurantul s-a închis, adaugă ea zâmbind larg, dar s-ar putea să mai găseşti ceva pe blatul din bucătărie.

El trage scaunul pliant, se aşază de cealaltă parte a măsuței. Pune pe tăblie țigările şi, deasupra pachetului, bricheta. Lasă capul pe spate. Inspiră adânc, prelung.

– Toată lumea prezentă? întreabă.

– Sigur că nu.

– Judeh?

– A adormit deja.

E între ei un schimb rapid de focuri, pulsul zilei, apelurile telefonice, vizitele, dramele. Ea a fost la piață. El s-a dus la Beit Jala. I-a plătit factura de telefon lui Muhammad. Rami a ajuns devreme, s-a încurcat iarăşi cu ora de vară, s-a mai învârtit vreun ceas, s-a dus la hotelul Everest, şi-a luat o cafea. Salwa a cumpărat un cadou de aniversare pentru sora ei, un parfum nou din Oman, într-o cutie cu panglică, cam scump, dar a meritat, l-a găsit într-o dugheană micuță din piață. Călugărul le-a arătat mănăstirea, să fi văzut ce groase erau zidurile, apoi picturile, mai apoi au şi coborât să vadă unde se făcea vinul cândva, i-a cumpărat

nişte ulei de măsline, dar uite că l-a uitat în maşină, i-l dă mâine. Comitetul de femei i-a cerut Salwei să se ocupe de noile angajări la grădiniţă, vor fi încă două educatoare, amândouă au absolvit la Birzeit, sunt minunate, o să se vadă diferenţa. El a mâncat de prânz într-o încăpere cu tavan boltit, aşa de proaspăt, delicios, falafelul era aproape la fel de bun ca al ei, poate la fel de bun ca al maică-sii, „gata, am glumit şi eu“. O oră a stat la telefon cu Areen, aceeaşi veche poveste cu permisele, o să se termine vreodată? „Au fost opt oameni acolo, cu tot felul de întrebări, am vorbit ore întregi, n-am rezolvat nimic, normal, dar am încercat, apoi după-amiaza am băut ceai.“ A ajuns Araab pe la trei, împrumutase o maşină, voia să ia bucata aia de lemn ca să-şi repare acoperişul. Sunetul din capelă era fantastic, acustica, chiar şi la un grup atât de mic, sunetele se tot răsfrângeau, după aceea s-au întors în camera unde luaseră prânzul şi au mai discutat. E sigură că urmează o nuntă curând, Araab are privirea aia, speră numai că şi-a strâns destui bani, îi trebuie şi o maşină să aibă cu ce umbla, dar îl îngrijorează asigurarea. Când au plecat au văzut toate luminile în josul văii, e incredibil cât se construieşte, zi de zi tot mai mult, nu suportă să se uite la macaralele alea. „Hiba a rămas peste noapte la Mariam, şi-a uitat periuţa de dinţi, poate dai tu o fugă dimineaţă să i-o duci.“ N-a fost nici o problemă la întoarcere, a oprit la punctul de control cât de-o ţigară doar, şi, aah, s-a stricat farul, aproape că uitase, dar n-a observat nimeni, i-au aruncat o privire la Container şi atâta tot. Ca să vezi, discul de la cuptorul cu microunde s-a oprit o perioadă din învârtit şi după aceea, ca din senin, a pornit iar. O să ducă mâine maşina la băiatul lui Ibrahim, să vedem dacă o repară, chestia asta mănâncă bani, nu alta. Ea are treabă la târgul de gastronomie mâine la prânz, se ocupă de masa englezească, toţi cred că ştie foarte bine Anglia, o să încerce de dimineaţă să facă nişte brioşe, e singura reţetă pe care şi-o mai aminteşte. Ce urcă trebuie să şi coboare. Mama lui Mariam are de făcut o operaţie în câteva zile, şi dacă nu merge aici, o să încerce s-o ducă în America, are o problemă la ochi. El trebuie să fie nu ştie exact unde, în Ierusalimul de Vest parcă, la două şi treizeci, de data asta o şcoală. Păi, atunci să fie atent la ora de iarnă. A apucat cineva să se uite la plante, după-amiază? Nu, nu crede. Hai să recunoaştem, lumea nu s-ar mai învârti dacă n-ar fi el prin preajmă. Dar n-ar fi el bun mai degrabă să tacă, să mai pună ceva mangal în arzător şi să bată cărţile? E chiar caraghioasă, doar nu crede că de data asta o să câştige?

Solitaire. Cunoscut drept Pasienţă la Berlin, Succes în Franţa, Secret în Polonia, Kabal în Norvegia, Seninătate în Palestina.

Cu variaţii precum Aripa de Vultur, Labirintul, Paralele, Străzi şi Alei, Unsprezece Sus, Alhambra, Pocher Șerpesc, Văduva Neagră, Mocheta, Trei Șoareci Orbi, Sultan, Turnul din Hanoi, Nouăzeci și Unu, Roșu și Negru, Trifoi, Motanul din Colţ, Zodiac, Treisprezece Imaginar, Cadril, Moara, Tablou, Mișcare Perpetuă, Pendulul lui Bunicu’, Osmoză, Vulpea cea Șireată, Hoții din Egipt, Intrigă, Împăratul și Simplitate.

2

Iese din odaie și pornește spre casa scării în cămașă de noapte. Îl doare șoldul. Bumbacul lung și alb foșnește atingându-i gambele. În papuci de casă, urcă treptele ținându-se, cât străbate întunericul, de balustrada de oțel. Balustrada e rece la atingere.

La ușa din dos se descalță de papuci și se încalță cu niște tenișI închișI la culoare. Se apleacă să-și lege șireturile. Simte un junghi săgetându-l în șale. Dă deoparte cearșafurile care atârnă peste ușă, apasă pe clanță. Vrea să-și tragă de după ureche țigara, dar se răzgândește.

Afară e liniște. Nu se aud mașini, lătrat de câini ori țârâieli de insecte.

Furtunul galben e făcut colac sub fereastra bucătăriei. Verifică să fie bine prins, deschide pe jumătate robinetul de apă. Se iveşte un firicel în locul unde e ataşat capul furtunului. Îl strânge mai bine, face un pas înapoi, așteaptă. Bun. Nu mai picură.

Pornește șontâc spre partea din spate a casei, pe lângă piscina golită. Au ieșit stelele, mai adânci decât întunericul dimprejur. Lasă pe verandă trei găleți goale, face o buclă cu furtunul în jurul lor.

A construit patru trepte dinspre verandă spre grădină. Coboară pe acolo, atent să nu se lase în piciorul beteag. Pământul întărit îi scrâșnește sub tălpi. E afânat, cu bulgări, pe unde a mai băgat cazmaua. Ar putea să închidă ochii și să parcurgă cu ușurință întreaga lungime a livezii, fără greșeală, pe lângă mașină, pe sub umbrar, pe după frigiderul stricat unde ține îngrășământul.

Tot la câțiva pași smucește după el furtunul.

Bassam întoarce capul și vede o găleată care s-a răsturnat de pe verandă. Nu contează. De dimineață va culege fructele: în Ierihon pomii înfloresc și iarna.

Începe cu lămâiul din celălalt capăt al livezii. Se înalță, frunzos, deasupra zidului. La poalele copacului, Bassam se apleacă peste șanțul circular de pământ

pe care l-a făcut, un crater în jurul bazei. Deschide țâșnitoarea, îngăduie apei să curgă, ajustează presiunea în vreme ce înconjoară copacul. Pământul se face negricios și soarbe.

Ia țigara de după ureche, scoate din buzunarul cămășii lungi o brichetă, o aprinde. Trage cu putere, tușește. Ar cam fi vremea să se lase, însă e timp, întotdeauna mai e timp. Țigările, cumva, par să-i mai ia din durerea de șale și de picioare.

În spatele lui flutură o eșarfă de fum.

Legumele. Lujerii de lufa. „Nu-i rău“, își zice. „În seara asta n-am mare treabă. O grădină cât de-o țigară.“

Trece, pe lângă zid, la al doilea pom, umple adâncitura din jurul lui, oprește apa și o apucă spre portocalii chinezești și exploziile lor mărunte de culoare.

1

Dealurile Ierihonului sunt o baie de întuneric.

© mukk/iStock

Mulțumiri

Acesta este un roman hibrid având în centru ficțiunea, o relatare care, ca toate poveștile, împletește elemente de speculație, amintire, fapt și imaginație. Împrumută totodată de la prieteni ori cunoștințe din lumea întreagă, care m-au ajutat în feluri pe care nu le pot număra. Oamenii aceștia și actele lor de generozitate m-au ajutat să dau contur muncii mele. Și-au deschis casele pentru mine, mi-au permis accesul la arhive, au contribuit la documentare, au furnizat inspirație, au citit ciorne, au vânat surse și permisiuni, mi-au oferit refugiu, povețe și critici.

Lista celor care mi-au fost de ajutor e atât de lungă, încât uneori simt c-aș face mai bine s-o las baltă cu totul, temându-mă că pe unii i-am omis din greșeală, și îmi cer dinainte iertare pentru orice asemenea omisiune, dar ar fi o obrăznicie să nu pun în evidență un număr de persoane fără de care romanul de față nu ar fi fost posibil.

M-am dus mai întâi în Israel și Palestina cu două organizații nonprofit, Narrative 4 și Telos, conduse de Lisa Consiglio, respectiv Greg Khalil. În orice situație, aceștia mi-au furnizat ajutor, sfaturi, lămuriri, inspirație și bunăvoință. M-au condus către locuri noi. M-au călăuzit când eram sigur că sarcina e imposibilă. M-au inspirat. Fără ajutorul și ghidajul lor n-aș fi scos-o la capăt. Pur și simplu. Am fost sprijinit în orice fel posibil de familia mea, soția mea, Allison, și copiii Isabella, Christian și John Michael. Vă mulțumesc din suflet. Agenta mea, Sarah Chalfant, a crezut de la bun început în carte. Editorii mei din întreaga lume au avut un rol important și ei în a mă ajuta să continui, în special Jennifer Hershey, care m-a încurajat și sprijinit cu orice ocazie. Alexandra Pringle mi-a degajat perspectiva. Jaco Groot mi-a trimis documentație săptămânal. Caroline Ast și Thomas Uberhoff au fost surse de inspirație. Pe parcurs am avut parte de o serie de cititori fantastici. Acestora li s-a atribuit sarcina cea mai solicitantă, de a parcurge pagini încă în lucru, nelegate și încurcate. John Michael a preluat rolul răposatului meu tată, Sean, și mi-a citit cartea târziu, serile: sfaturile sale au fost o sursă constantă de echilibru, mai ales când situația nu era tocmai roz. Assaf Gavron, Darragh McKeon, Ray Dolphin și Emily Jacir au investit ore nesfârșite și cumva au reușit să mă direcționeze fără să mă abată de la cale, un act

remarcabil de generozitate şi prietenie. A venit şi Martin Quinn, uluitor ca întotdeauna, să înnoade iţele. Alţii m-au ajutat cu lecturi precise, materiale documentare şi inspiraţie: Gideon Stein, Marc Briz, Mickey Madden, Raja Shehadeh, Nathan Englander, Michael Ondaatje, Bob Mooney, Dan Barry, Tyler Cabot, Ishmael Beah, Penny Johnston, Dani Gavron, Elik Elhanan, Ed Caesar, Gabriel Byrne, Tom Kelly, Phil Metres, Nathalie Handal, Liat Elkayam, Lee Keylock, Kelsey Roberts, Joe Lennon, David Scharia, Jack Saba, Dana Czapnik, Steven Hayward, Zaha Hassan, Tamer Nafar, Mariam Bazeed, Barry Lopez, Brad Fox, Susie Lopez, Christopher Booth, Daniel Sokatch, Michal Brimm, Heather Mitchell, Loretta Brennan Glucksman, Bill Whelan, Tim şi Kathy Kipp, John Greally şi Niall Burgess. Lui Sting, Joe Henry, Gregory Alan Isakov şi Colm Mac Con Iomaire, go raibh maith agaibh go léir, cartea de faţă a fost scrisă pe muzica voastră, a devenit, de fapt, muzica voastră. Şi, ca întotdeauna, mi-au fost alături Jim Marion şi Ronan McCann. Cât despre cei care m-au ajutat cu documentarea, cu schiţe şi fotografii, printre ei se numără Elizabeth Eagle, Lilly Khoury, Taliah Nathanson, Cindy Wu, Ellis Maxwell, Philippe Petit, Kathy O’Donnell, Noah Passavoy, Gary McKendry, Hal Grossman şi toţi bibliotecarii de la Hunter College şi de la Biblioteca Publică din New York.

Ceea ce mă aduce la numeroasele cărţi, articole, fotografii, filme şi site-uri peste care am dat pe parcurs. Vreau să le ofer sincerele mele mulţumiri numeroşilor cărturari, cercetători, istorici şi matematicieni ale căror lucrări le-am citat sau menţionat fără a izbuti să le ofer însă recunoaştere individuală. În multe cazuri sursele au fost multiple. Am cerşit, împrumutat şi copiat, apoi iarăşi cerşit, împrumutat şi copiat. Ştie toată lumea că există multe versiuni ale adevărului. În unele cazuri sursele s-au bătut cap în cap, ba chiar şi experţii s-au contrazis câteodată. Până la urmă, greşelile îmi aparţin, împreună cu invenţiile.

La Random House, Erin Kane, Steve Messina, Simon Sullivan şi Holly Webber mi-au fost îndeosebi de ajutor. Îi mulţumesc lui Etgar Keret pentru permisiunea de a folosi transcrierea de la Hahamishia Hakamerit. Le mulţumesc lui David Byrne, Brian Eno, Pat Woods, Kevin Wong şi Laurie Fabiano pentru accesul la versuri. Colegii mei de la Hunter (în special Peter Carey, Téa Obreht şi Tom Sleigh) merită mulţumiri din belşug, la fel ca, întotdeauna, Jennifer Raab. Le mulţumesc tuturor celor din corpul diplomatic irlandez din Tel Aviv şi Ierusalim/Ramallah, mai ales lui Deirdre Bourke, Tim Reilly şi Jonathan Conlon. Mulţumesc şi tuturor celor asociaţi cu Pal Fest şi Târgul de Carte de la Ierusalim. Ne căpătăm vocea de la alţii: este, da, o comunitate a sentimentelor. Am călătorit prin toată lumea şi mi s-au deschis multe uşi. Cele mai profunde mulţumiri lui

Josh Sapan şi Anna Foley pentru căbănuţa din Milford, Pennsylvania – ce spaţiu de lucru grozav, cu amintirea fantastică a lui Frank McCourt prin tot locul. Îi mulţumesc Mikelei Chartoulari pentru minunata casă din Grecia. Lui Valérie şi Gaël Patout pentru casa din Franţa. Lui Yehuda Shaul şi prietenilor pentru ospitalitatea din Israel. Le mulţumesc şi celor din clanul McCann, în special mamei mele, Sally. De asemenea, lui Sean şi Freda, Roger şi RoseMarie Hawke, Issa Jiries Khalil, Sandy Cooter, Mary Ann Stein, Bill Shipsey, Karen şi Bayard Hollins, oamenilor de ispravă din Steamboat Springs, Santa Fe, Bad Gastein şi din toate celelalte locuri care mi-au permis să-mi prelungesc şederea: am privit, pe parcursul scrierii acestei cărţi, de la o sumedenie de ferestre.

Și, evident, le mulțumesc nespus lui Rami, Bassam și familiilor lor.

În sfârşit, pentru cei care se simt dornici (vă rog, simţiţi-vă) să sprijine organizaţiile nonprofit menţionate aici, vă rog să vă trimiteți contribuţiile către Forumul Familial Cercul Părinților (theparentscircle.org): chiar merită orice ajutor le putem oferi. Alte organizaţii caritabile de avut în vedere sunt Combatanţi pentru Pace (cfpeace.org), Telos (telosgroup.org) și, ultima, dar nu în ultimul rând, Narrative 4 (narrative4.com).

Credite ilustrații

Pagina 27:

Pagina 180:

Pagina 208:

Pagina 217:

Paginile 266, 302 și 554:

Pagina 349:

Pagina 373:

Pagina 444:

Pagina 520:

Pagina 535: